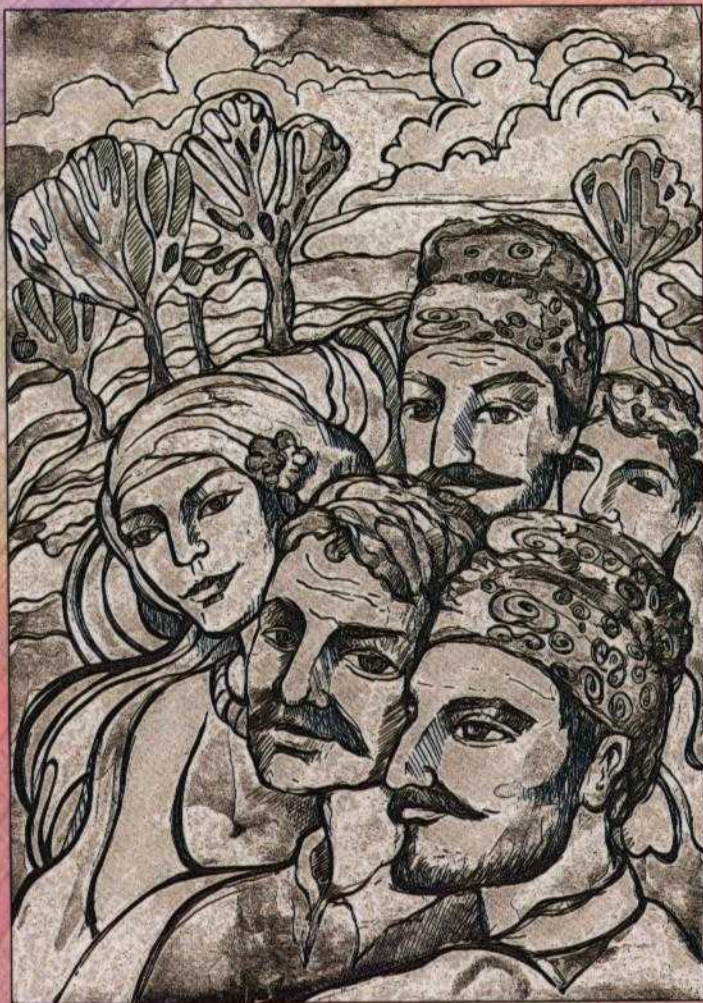

Mariya Köse

Bozbey tamızlu

Bay Tanasın annatmaları

Mariya Köse

Bozbey
tamızlı

Bay Tanasın annatmaları

Kışınöv • 2017

CZU 821.512.165(478)-3

K 75

Kiyadı tiparlamaa deyni finans yardımını verdi
GAGAUZİYA BAKANNIK KOMİTETİ

Redaktor: **Petri Çebotar**

Resimci: **Nina Hergeleci**

Maket: **Elena Curmei**

Kapak: **Vitalie Leca**

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Köse, Mariya.

Bozbey tamızlı : Bay Tanasın annatmaları / Mariya Köse. –
Kişinöv : S. n., 2017 (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). – 296 p.
500 ex.

ISBN 978-9975-53-800-8.

821.512.165(478)-3

K 75

Com. 9941

Î. S. Firma Editorial-Poligrafică „Tipografia Centrală”,
MD-2068, Chişinău, str. Florilor, 1

ISBN 978-9975-53-800-8.

© Mariya Köse, 2017

MARIYA GEORGIEVNA KÖSE – ÜÜREDİCİ HEM YAZICI

Mariya Georgievna Köse çok yıl işleer üüredici şkolada hem yazêr gagauz dilindä proza yaratmalarını. O bitirdi filologiya fakultetini. Elbetki, onun derin bilgileri dil hem literatūra uurunda verdi Mariya Georgievna'ya geniş hem derin bakış dünnä literatürasına hem kulturasına. Rus dili hem literatūra üüredicisi olarak Mariya Georgievna pek derin üürendi literatūra kritikasını, literatūra istoriyasını.

Bütün yaşamasını Mariya Georgievna sever okumaa klasika yaratmalarını rus literatürasından, onun sevgili yazıcıları: L. Tolstoy, İ. Turgenev, İ. Bunin, N. Gogol h. b.

90-cı yıllarda Mariya Georgievna birkaç yıl işledi Türkiyedä, neredä islää üürendi türk dilini da çeketti okumaa türk literatūra yaratmalarını. Kendisi için Mariya Georgievna yazêr: *“Duudum Valkaneştä 1950-cı yılda. Şkolayı bitirdiyänän, üürendim Tiraspol pedagogika institutunda. Anam-bobam tabiattan çok talantlı insannardılar. Bobam becerärdi yapmaa parodiya başka insannarın seslerinä. Mamu inancı aylesindändi, bilärdi çok din türküsü. Bän pek sevärdim seslemää onun türkülerini hem annatmalarını.*

Çekettim yazmaa instituttan sora rus dilindä hem gagauz dilindä. Ama benim o ilk annatmalarım hem peetlerim korunmadılar, vermedim onnara önem. Serioz çekettim yazmaa, açan şkolada başladılar üürenmää gagauz dilini, açan bän inceledim da gördüm tekstlerin kusurlarını kiyatlarda. Severim pek çok hem düşünmeli çalışmaa yaratma yazarkan. Şindi işleerim şkolada, yazêrım eni annatma”.

Mariya Georgievna Köse aktiv pay aldı 90-cı yıllarda gagauz halkının milli ruhu dirilmesi için güreşmedä. O pay alardı hepsi mitinglerdä, toplantılarda. Kim bulundu mayın 21-dä 1989-cu yılda “Gagauz halkı” syezdında, islää tutêr aklısında Mariya Georgievnanın sözünü, açan o söledi gagauz dili hem kulturası için. Kendi yazılarında annadêr: *«...İnsannar sansın açıldılar. Belli oldu,*

*ani hepsinin canında var acı, hepsi istardı annatmaa kendi acısını. İşidilärdi birinci sekretarın adresinä soruşlar: “Neçin bizdä yok kolve-
rim radioda hem televiziyada gagauz dilindä? Neçin yok gazeta ga-
gauz dilindä? Neçin bizim uşaklar üürenmeerlär ana dilini şkolada?”
Bän seslärdim bu sözleri ştenadan da düşünärdim: ama bu soruşlar
beni dä çoktan brakmêêrlar raada. Canım dolardı sevinmeliklän, ani
insannar çekettilär lafetmää bu iş için, bän ünärdim, ani bizim ara-
mızda var insannar, angıları korkmêêrlar sölemää milli soruşlar için.
Bän dä aldım karar çıkmaa da sölemää, ani biz dä, valkaneşlilär,
sayêrız, ani milli liderlär dooru kaldırêrlar bu soruşları».*

Mariya Georgievna Köse kendi proza yaratmalarında – “Analık”, “Fena lüzgerlär”, “Dostluk”, “Kuzu”, “Eni umutlar”, “Dastan” – gözäl gagauz dilindä kurêr literatüra yaratmalarını, neredä biz göreriz halkın içindän gelän süretlerini. Bu süretlär gagauz literatürasında eni bir söz.

Stepan Bulgar

Tanışmak

Sabaa güneşinin ışıkları uyandırdılar beni erken. Bän hoşluklan çıktım balkona. Üçkatlı evin üüsekliindän gözlerimä şaşılacak bir manzara açıldı. Üz metra kadar uzaklıkta şen fışırdardı insan elinnän etiştirilmiş körpä daacaazın gür yaprakları. Oradan yayıldardı dolaylara türlü kuş cıvıldaşması. Eni günün duuması uyandırmıştı bütün daayın käämil çalgıcılarını. Çırpınarak herbir tüüceezinnän, onnar tutturmuşlar çoksesli sabaa simfoniyasını. Herbir kuş özäl seslän bu daa orkestrasında çalardı metinnii gözelim dünneyä, sıcak güneşä, maavi göklerä, eni günün çeketmesinä.

Ansızdan garga sesi generalca bastırdı kuş ötmesini da gözäl sesli simfoniyanın eni bölümünä verdi kuvet hem güçlük:

- Ga-a-a-r! Ga-a-a-r!

Bir kıpırmık aradan sora şaksannar giriştilär takırdatmaa uzun, kaavi gagalarinnan:

- Takır-takır-takır! Ta-ta-ta-ta-a-a!

Bu sert akordlar bitär-bitmäz, sabaa seslerinä katıldı bütün «kuş milleti»: dim-dik gökә fırlayıp, cıvıl-cıvıl cıvıldaşêr tepeli cıvırlıgalar; sırıçıklar güneşä karşı çekerlär mutluluk türküsünü; guurdaşêrlar güvercinnär, başka bilinmeyän gercik sesli kuşlar tamannêrlar sevgi dolu sabaayın erkenniini. Bu hoş, uyumnu seslerdän canımda duudu kismetli duygular. Beni sevindirärdi hem güneşli sabaa, hem mas-maavi bulutsuz gök, hem türlü kuş sesleri daada. Bu anın bitmesini istemäzdim.

Bölä sevinmelikli kefin içindä bulunarkan, dikkatımı çekti manzaranın eni personajları. Daracacık sokaan köşesindä peydalandı bir adam. Onun önündä edektä baalı, hodul adımnayarak, önemni oluunu bileräk hem göstereräk, defile yapardı bim-biyaz keçi. Onun sümek gibi uzun yapaası yalap-yalap edärdi güneş ışında. Boynu-suna baalı küçüräk gümüş sesli zilcääz herbir adımda cin-cin ötärdi.

- Ne hodul bir örüyüş bu keçidä var! Nasıl da gözäl onun yapaası!
- şaşım bän. - Nasıl gururlan bacaklarını o atêr! Salt «keçi kraliçesi» o olabilir. Bir taç başına etmeer, - mayıl olardım bän hayvana.

Zor alıp gözlerimi «keçi kraliçesindän», çevirdim kafamı onun çorbacısına. O balaban, kurgaf, orta yaşlarda kişiydi, ölä bana uzaktan göründü. Etiştirämedim islää üürenmää adamın suretini, nasıl ipek gibi yalabıyan kara bir köpek ansızdan fırladı köşedän. O bataldı, besliydi hem bakımnydı. Bäncä, hayırsız, dayma aaç, aaçlıktan sündük, sokak köpeklerinä hiç benzemäzdi. Belliydi, ani o paalı cinstän bir hayvan. Birkaç atlayışta o uurlaştı saabisinnän, sevineräk attı kendini kä sol tarafa, kä saa tarafa. Bir dä köpek şeremet fırladı geerki bacakları üstünä, önünkü pañalarını koydu adamın omuzlarına da çeketti dostçasına, hoşluklan yalamaa çorbacısının burnusunu, gözlerini, yanaklarını. O okadar sevinmeliklän bunu yapardı, ani yoktu nicä şaşmayasın hem mayıl olmayasın gözäl şu görüntüyä. Bekim, istärdi bütün köpek canından selemnesin eni duuan günü:

- Sabaa hayır olsun, çorbacım! Sabaa hayır olsun, güneş! Sabaa hayır olsun, eni gün!

Saabi yımışak ayırdı iki yımışak pañayı güüsündän da araladı dörtbacaklı dostunu kendindän. Ama onun jesti ürkütmedi köpää. O hemen kendi sevgisini keçiyä doorulttu. Dayayıp kendi kafasını keçinin kalaana, o başladı yalamaa onun burnusunu. Sansın neetliydi göstermää, nekadar çok o seviner bu buluşmaya. Benim içimdä peyda oldu şüpä, ani keçi, kendibaşına hem inat karakterli hayvan olarak, butakım «terbiyesizlää» dayanamaz. Beklärdim, nasıl o sert tepki köpää verecek, sivri buynuzlarınnan süngüleyecek sündüü. Osa tersinä, keçi beklenilmedik halda gösterärdi şu tülü arkadaşına inançlını hem saburunu. Belliydi, ani onun hiç tä yok neetindä kavgalaşmaa.

Mayıl olarak hayvannarın dostça annaşmasına, yaptım kendimä interes bir çıkış: butakım farklı hayvannarın da arasında, demäk, dostluk olabilir. Bu üçlü alay - ışıtlılı yapaalı biyaz «keçi kraliçesi», kömür karası kara köpek hem onnarın saabisi - bana pek çekici göründü.

– Kimdir, acaba, bu sarp, sıradan dışarı kişi? Nasıl kendibaşınalı sevân keçi köpeklân dostlaştı? – bunnar hem çok başka soruşlar hemen fikirimä takıldılar.

Bân istedim taa yakından tanışayım koloritli şu çetäylän. İçimdän gelän ses fısıldadı, ani çok interes olaylan karşı-karşıya durêrim. Aceläylän atıp omuzlarıma sabaa serinniindän gergefli şarfımı, basamaklardan aşaa kopuştum. Bitki basamakta duruklandım, derin çektim soluumu da gezi adımnarinnan dooruldum daacaaza dooru.

Adam henez kakmıştı salkım aacının gölgesindä demir çiviyi, angısına baalydı catının bir ucu. Öbür ucu ilişikti keçinin boynusunda kayışına. Herzaman zararçı, inatçı hayvan durardı şindi hiç dartmadaan payvantını da raat otlardı salkım aacının dolayında.

Açan bân yaklaştım taa yakın, keçi vazgeçti çinemää sıralı sakızını da dikti bana alaca gözlerini. Eşil otların uçları sarkardı aazından. Birazdan, sansın göstererek, ani interes bişey üzümdä bulmadı, ani ona hep okadar, çevirdi kafasını, önemni-önemni adımnayarak, yaklaştı en yakın, alçak bir gümeyä da büyük havezlän çeketti kemirmää körpä filizleri. Köpek kapalı gözlän uzanmıştı çorbacının yanında. Beni görüp, o açtı gözlerini, kaldırttı kafasını, bakarak bir bana, bir saabisinä. Adam uygun yımışak seslän onu uslandırdı:

– Yat, Karaman, yat!

Karaman izini hemen tamannadı, annayışlı koydu büyük kafasını ön pançalarının üstünä. Ama gözleri hep bendäydi. Selemneşmäk neetinnän mi osa kuşkulandırmak için mi – ne bilirsin köpek kefini – üfkesiz, usulca bir-iki kerä hırlandı. Ama erindän kımıldanmadı.

Çorbacı dokundu onun yalabık tüülü sırtına da yalvarmaklı seslän danıştı:

– Uslan, Karaman, uslan!

Bundan sora Karaman aldı bendän şüveli bakışını. Ona, bezbelli, taa meraklı geldi süiretmää, nasıl keçi, çekilip-çekilip, salkım aacının kaavi-liini buynuzlarinnan denärdi.

Selemnaşmektän sora biz tanıştık. Adam, sıridarak, tanıttı kendini:

– Bay Tanas Bozbey.

Bân dä açıkladım kendi adıımı.

Üz-üzä tanışmaktan sora gördüm, ani Tanas aga – büyük yaşlara yakın kişi. Ama görünüşü gösterärdi onu taa genç, kaavi, ipranmamış. Kırnak,

tertipli rubaları kıvrak yakışmıştı adamın sırtına. Maavi çizgicikli gölmään yakası açıldı, ama satin celetkanın kopçaları birädän ilikliydi da gergin sıkardı bay Tanasın geniş omuzlarını.

Açık-boz paraliyanın altından şıldardı biyazımış saçları. Kara duruk gözleri meraklan bakardı bana. Yukarı dooru kıvrıldılmış bıyıkların uçları taa gençleştirärdilər adamın simasını. Gözlerindän, üzündän, bütün güüdesindän sızardı ilik, kaavilik hem sevgi.

Tanas aga candan gelän seslän açıkladı, ani onun zanaatı – şöförculukmuş. Ama artık zaametini brakmış da bakarmış kendi ev işlerinä hem kefinä.

- İhtärlık bizim dä kapumuza urdu, – üzüntüsüz gülümsedi o.

- Tanas aga, ama sizi ihtär adama hiç benzätmeerim, – inkär ettim onun lafını.

O şen çaktı gözlerinnän, şalvir bıyıkların uçları uçtular yukarı. Sora, çıkarıp paraliyasını, düzeltti sık saçlarını, şiret kıptı gözünü, iiltti başını bana dooru, sansın saklı bişeylär sölemäa isteer, da kısık seslän sordu:

- Ne sanki, hakına mı?

Da hemen dooruldu. Boyu bilä, sansın oldu taa batal. Bay Tanas koydu saa elini belinä, saa bacaanı attı bir adım ileri, «Kadıncayı» oynamaa hazırlanır gibi, da ekledi:

- Elbetki, taa gençim! Bän yaşadım gözäl bir ömür. Zanaatım hiç zor bana gelmedi. Kaar, yaamur tepemi yıslamadı, haşlak güneş tənimi yakmadı.

Biraz sustu, aldı soluk. Sansın önemni bişey neetliydi açsın bana, ama karar verämäzdi, annayabilecäm mi onun fikirini. Bir kıpımdan sora, kaldırıp gösterek parmaanı, ilerletti:

- İnsan işindän zevk alarsa, aylesindä mutluysa, saygı herkezinä gösterirsä, kendi saygı görürsä, – çabuk ihtärlamaz, kolay yufkalanmaz. Bunu tut aklında. Bän – kısmetli kişiyim: saalum erindä, kuvedim var, yaşamaa havezim var, şükür Allaha.

Karaman, görüp bizim dostçasına sölpet etmemizi, köpek aklı-sınnan annadı, ani bendän zarar çorbacısına olmayacak. O inançlı yaklaştı yanıma, sallayarak kuyruunu, kokaladı rubalarımı. Bän duydum – o isteer haberlemäa, könnu, hazır eni dostluk kurmaa. Korkusuz, uzadıp kolumu, suvazladım onun sırtını, kafasını. Hayvan

erindän kıpırdanmadı. Tersinä, çorbacısı gibi, o da sırırdardı, insan-casına yayıp dudaklarını hem gösterip sivri dişlerini. Bu sırtıtmak diil mi?

Tanas aga üüneräk akıllı köpäännän, izin verdi:

- Karaman, arkadaşımıza ver seläm!

Köpek o saat uslu uzattı bana dooru ön bacaanı. Sakınmadaan aldım elimä tülü yımışak pañçayı, elleştım eni dostumnan.

Karaman kaydırıldı gözlerini bir bana, bir saabisinä. Allelä, istärdi annamaa, kanaat kaldı mı çorbacı. Bän duydum, ani taman zaman geldi taa derindän tanışmaa bu interes çetenin istoriyasının, işitmää cevapları beni evimdän çıkaran soruşlara.

- Ne, sanki yanıldım mı, ani meraklı buluşmak bekleer beni? - bir fikir geçti aklımdan.

Çok düşünmedään, lafi uzatmadaan, danıştım:

- Tanas aga, saygı duyêrim sizä hem hayvannarınıza, ama çok fasıl, bänçä, ani keçıylän köpek arasında butakım sıcak dostluk kurulmuş. Annatsanız, bu şaşılacak baalantının olayını.

Bay Tanas attı uzun bir bakış bana dooru, sansın kantarladı, açıklasın mı, açıklamasın mı geçmiştä kalmış oluşları. Onun gözlerinä sansın bir perdä çekildi, dürük kaşları sarktılar gözlerin üstünä, bıyıkların uçları sindilär aşaa. Adam iki aucunнан sildi suratını; olmalı, istärdi silsin üzündän aar anmaları.

- Bir gariplik mi var ortalıkta, acaba? - tedirgin fikir geçti aklımdan. Belliydi, ani adamı raatsız eder ona diil uygun soruşlar. Bän düşündüm adamdan afedilmäk dileyim soruşlarım için, ama kâr bu vakıt o bozdu sessizlii.

- Hemen belli, ani yabancıysın bizim kasabada. İki yıl öncä bu olaylar insannarın aazından düşmäzdi.

Benim lafçım artık aldı kendini elä. O kaldırdı suratını güneşä dooru, yumdu gözlerini, sansın güneşin şafkları ona kuvet verärdi. Sora şen bakındı doz-dolay. Onun bakışı kondu erä yıkık bir kuru aaca. O uzattı elini da teklif etti:

- Alat iştan azetmäm. Helä sölpettä - hiç tä. Bu annatmak kısa olmayacak. İstärsäydin seslemää, durmayalım ayakta. Bak, ne gözäl oturak hazır bırda, - gösterdi ö gözlerinnän aacı, - aacın kerestesi

skemnâ erinä olur, arkalık için da tã bu kalın dal pek uygun durêr, – bitirdi lafını o. Lafları onun genâ akardı yımışak hem usulca.

Biz yavaşça doorulduk kuru aaca dooru. Keçi hep aarardı en tatlı otları. Köpek yumulu gözlân yan gelmişti aacın gölgesindâ. Dolaşlar gözâldi hem raattı. Salt ilin lüzgercik kimâr serâ fışırdadardı aaçların şımarık yapraklarını. Göklâr açıktı, bir dâ bulutçuk ilişmâzdi gözlerinâ. Sansın dübüdüz dünneyâ sermiştilâr uçsuz-kenarsız açıkmaavi çarşafı.

Biz uygun erleştik yıkık aacın üstündâ, da bay Tanas başladı anlatmasını:

– İki yıldan çok geçti bu olaylardan sora. Ozamannar bân braktıydım artık şoförçuluk zanaatımı, da bu beterâ peyda oldu çok boş zamanım. İşsiz başladım evdâ bijikmaa. Aylemizdâ annaştık: bir keçicik edinelim. Düşündüm: hem boş zamanımı dolduracam onu güdârkân, hem dâ keçinin tatlı südü faydalı olacek aylemizâ. Günün birindâ kucaamda getirdim evâ kaar gibi biyaz bir olacık. Buynuzçukları taa belli diildi, ama tepesindâ duyulardı küçürecik dümseciklâr. Yapaacı ipek gibi yımışacıktı hem kıvırcıktı. Aylâm onu ilk gündân pek sevdi. Maasuz onun için eşim peyda etti bir süt şişesi lastik emzıklân, nicâ küçük uşaklar için.

Olacık taa o günü sınaştı şişedân süt içmää. Birkaç gündân sora, acıkıp, o tupur-tupur kaçardı babunun ardına, meeleyeräk incecik seslân. Torunnarım baaladılar boynusuna eskidân kalma küçük bir zilcääz. Bütün günnâr olacık yorulmadaan tupurdadardı bacaklarının evin içindâ, aulda, kapu önündâ. Nereyi da gitsä – zilceezin sesi bildirärdi onun bulunduu erini.

Geçti bir-iki ay. Bizim olacık islää büüdü. Büüdükçâ da bir hodulluk göstermää başladı, bir nazlılık! Herkezin çaarmasına yaklaşmazdı, herkezin elindân südünü içmâzdi. Bu tabeetlerinâ görâ torunnarım ona ad da buldu: Prinşesa. Yavaş-yavaş bân başladım Prinşesayı çıkarmaa yol boyuna ya da daacaazın kenarına hem gezinsin, hem dâ eşil çimenâ alışsın.

O sabaa, herzaman gibi, keçiyân çıktım geziyâ. Bir dâ baksam, karşı tarafta peydalandı yaşlı bir adam. O gezdirärdi köpeeni. Birkaç gün buralarda uzaktan-uzaa biz selemneştik. Sora tanıştık. Eni arkadaşım yaşlı üüredici çıktı. Onun iki oolu, seçip kendi ecellerini,

ana evindän uzaklaşmışlar. Karısı üç-dört yıl öncä ölmüş. Kalmış o dünnedä yap-yalnız. Son vakıtlarda ona oolları baaşlamışlar bir palıcık. Pali bümüş da yaşamak arkadaşı üurediciyä olmuş.

Bay Tanas annatmasını kesti, iiltti başını aşaa, sansın bişeylär düşünärdi. Uzun suskunnuk içindä korkardım kendimi kıpırdatmaa, korkardım ürkütmeyim adamın anılarını. Bir şüpä peydalandı içimdä. Bän deki emindim, ani bu annatmak baalı acı duygularlan. Onuştan hazırdım beklemää, nezaman Tanas aga, geçmişleri aktırıp, dönecek yaşanmış olaylara.

Adam yavaşıcık kalktı erindän, düşünceli yaptı birkaç adım, uzandı elinnän salkım aacının aşaağı dalına. Sora kopardı dalcazdan bir-iki körpä yapracık. Hayli vakıt o üürendi onnarı elindä, ezdirdi parmakların ucunnan da yaklaştırdı ezilmiş yaprakları burnusuna. Olmalı, körpä eşillik kokusundan önemni bişey aklısına geldi, neçinki adam koktu yapraa da güldü. O kıpımınar içindä onun gözlerindän genä gençlik hem şennik püskürdü. Bän şaştım, nasıl çoktörlü duygular yansıyêr onun üzündä. Tanas ağa döndü kendi erinä da ilerletti sözünü:

- Dooru söylemää, büyük günähım var. Baştan bana ayıp gelärdi, ani aklı başında üüredici savsaklanêr, koca kuduracaanı edektä gezdireräk. Dayma gülmää alardım onun dangalak köpeeni, ozamankı düşüncemä görä. Tanışmanın ilk günnerindän çalışardım onun fikirini diiştireym. Üürediciyi inandırmak için türlü argumentlär getirärdim: birinci - içerdä köpek beslemää naafilä, saalık için zararlı, ikinci - kötü kokular, üçüncü - pislik, uçuşan köpek tüüleri.

Üüredici argumentlerimi sezlärdi da susardı. Onun fasıl susması bitkidä beni kızdırardı.

- Bak, dostum, Allaa hayvannarı yaratmaktan sora herbirinä toprak üzündä uygun er yakıştırmış. Köpään eri - dışarda. Onun önemni zanaatı - insanı hem onun mülkünü korumaa. Yabancı gelirsä - saabisinä haber vermää, - butakım laflar her buluşmamızda açıklanardı aramızda.

Bän bütün gücümünän savaşırdım ona kendimi hem keçimi örnek koymaa. Keçidän gerçekdən büyük fayda var insana: istär - tatlı südünü iç, istär - o süttän piinir yap, yapaasından - sıcak çorap,

keptar ör, bitki-bitkiyə – keçidän datlı yaanı olacek. Hayvanın derisi bilä beşeylerä yararlı olur.

Eni arkadaşım kestirmäzdi lafımı, ama salt inkärli sallardı kafasını. Bakardım ona, da bana gelärdi, ani o nesä biler, neyi bän bilmerim. Onun kafa sallaması kaç kerä kendimdän beni çıkardardı. Kaç kerä sert-sert onu takazalardım:

– Sölä hadi, koca adam, ne var sana faydası bu kuduracaandan?

Üüredici yalpak, üfkesiz bakardı bana, çalışardı uslandırsın beni, savaşırdı çevirsin benim düşüncemi:

– Elbetki, köpek – keçi diil. Süt, piinir – ondan imeyecän, ama haliz dost salt köpek var nicä olsun. Köpek yarım laftan saabisini annar, sesindän duyar insanın kefini hem saalık durumunu.

Ozamannar düşünärdim, ani bölä laflarınnan adam kızdırmaa isteer beni, ya gülmää alêr. Bän bakardım, nasıl onun köpää, bänçä, alıkçasına sallêr kuyruunu, siireder benim çok faydalı keçimi, da akıllı onu hiç bulmardım.

Kendi evdeki köpeemi, aslı, akıllı bulardım, taa akıllı üüredicinin kapu önündän. Ama fikirimä bilä yoktu nicä gelsin – dışardan onu içeri alayım. Butürlü dartışmalar hayvannar için dayma olardı aramızda. Makarki birlik bizdä yoktu köpään eri için insannarın yaşamasında, dostluk baalantısı gün-gündän kaavileşärdi. Canım acıyardı ona. Zavalı adam, ihtärlıkta yalnızlaa kalmış, onun aylesi köpek olmuş.

Lääzım sölemää, ani benim gözelim Prinçesa keçim dä üüredicinin dörtbacaklı dostunu ilk gündän hazetmedi. Onun gözü yoktu görsün köpää. Sıkça inatçasına iildip sivri buynuzlarını, karşı koyardı ona. Keçi korkusuz gidärdi köpään üstünä da zorlardı onu çekilsin, uzaklaşsın. Ancak onu raada brakmazdı. Köpek çekilsä dä, keçi genä önünä dikilärdi. Köpek, aşaa kalıp, bir tarafa aralanardı. Yalan olmayacak demää, ani üüredicinin köpää hiç bir kerä bilä benim keçimnän kavga etmedi. Ozaman korkak onu sayardım, yufka ruhlu, tabeetsiz. Osa yanılırmışım. Ama annadım bunu çok sora.

Bu laflarda bay Tanas kesti annatmasını, sansın maasuz kendi fikirlerini düzlendirmäk için. O çıkardı paraliyasını, koydu onu dizlerin üstünä, kıpıştırarak gözlerini, baktı güneşä. Sabaa serinnii geçti, hava yısındı. Mas-maavi gök hep ölä açıktı. Güneş başladı kızdırmaa, ama daacaazın boyunda sıcak duyulmazdı. Kuşlar, bezbelli,

sabaa türküsündän sora daalıştılar daacaazın her tarafına hergünkü kuş işlerine. Onnarın sesleri işidilärdi taa siirek hem taa yavaş. Otlar üstünä, yapraklar üstünä konardılar havada uçuşan çokrenkli kelebeklär. Eşillik içindä onnar benzärdilär gözäl çiçeklerä. Dünnedä kuruldu durgunnuk, raatlık, uygunnuk. Bakarkan Tanas agaya, onun hayvannarına, bir şüpä sıyındı içimä:

- Olmasın onun Karamanı üüredicinin köpää, acaba? Eer öläysä, ozaman üüredici kendi?.. – bän bunu düşünärkän, adam mayıl olardı dostlarına.

Onnar sıcak güneşin altında, ipek gibi yımışacık hem ipek gibi yalabık otların üstündä yatardılar yan-yana. Karaman koymuş kara kafasını keçinin biyaz tüülü sırtına. O mutlu yummuş gözlerini, salt arada-sırada kıpırdardı onun kä bir kulaa, kä öbürü. Prinçesa hep çiinärdi bitmüz eşil sakızını. İlin lüzgerciktan onun uzun yapaası uçuşardı, sansın biyaz kaar yaayardı üstünä. Bän sanêırım, ki Prinçesa bilärdi, ani o keçilerin en gözäl keçisi. Gururlan kaldırıp buynuzlu kafasını yukarı, o alaca gözlerinnän siiredärdi dolayı. Yan-naşık yatan kontrastlı renktä iki hayvan kimi istärsän şaşırdu. Hem hakına, yoldan geleni-geçeni onnarın uurunda duruklanardı, şaşardı, mayıl olardı.

Bay Tanas bir vakıda sansın unuttu benim birda bulunduumu. Bana göründü, ani adam, başkaları gibi, göz alamêêr gözäl dostlarından. Sakıncalı seslän bän denedim adamı çevirmää lafımıza:

- Tanas aga, senin Karamanın – üüredicinin köpää diil mi acaba?

Adam benim soruşumdan sansın daptur geldi. Onun gözleri nemnendi, garip perdä salındı üzünä.

Bän korktum, ani soruşumdan sora annatmanın sonunu ölä dä üürenämeyecäm. Tanas aga kalktı erindän, yaptı bir-iki hızlı adım, tekrar oturdu erinä, suvazladı elinnän güneştä yısınmış aacın güüdesini. Sora kahırlı seslän uzattı:

- Eh-he-he-e-e! Nelär olmêêr ölümnü dünneyin üzündä!

Adam baktı derin bakışlan bana, sansın istärdi annasın, ne düşünerim bän bu ölümnü dünnä için. Bän susardım, çünkü kayıldım onun laflarinnan. Ölümnü dünnä üzündä çok fena işlär olêr: kayıplar, acılar, kahırlar. Ama olêr gözäl işlär dä: sevinmelik, sevgi, acızgannık, dostluk.

- Dooru! - işittim bay Tanasın sesini. - Benim akıllı Karamanım - sevgili dostumun köpää. Ozaman, yaz günnerindä, üürediciylän olduk haliz dost. Her gün sıcak havalarda buluşardık buralarda: o gezdirärdi köpeeni, bän otladardım keçimi. Çok lafedärdik, sevin-melikleri hem kahırları açıkçasına paylaşardık aramızda.

Bir gün, herzamankı dartışmadan sora, o annattı, nasıl Karaman onu ölümdän kurtarmış. Günün birindä üürediciyâ fena gelmiş, çün-kü kalbi yufkaymış. O istemiş çıksın temiz havaya, ama keskin acı-dan kararmış gözleri, da o düşmüş. Gelmiş kendinâ bolniçada. Bir-iki gün o durmuş ölümnän yaşamak arasında. Sora başlamış iileşmää. Oolları bobasından ayırılmazmışlar. Açan o çıkmış bolniçadan, ko-muşular annatmışlar, ani o günü Karaman, mizleyeräk, çeketmiş tırmalamaa onnarın kapusunu. İlerdän köpään yokmuş tabeeti ra-atsız etmää birkimseyi. Karamanın davranışından annamışlar, ani nesä oldu. Komuşular, girip üüredicinin kvartirasına, bulêrlar onu erdä, kendindä diil.

- Şükür Karamana, ozaman yanımda bulunmaydı, çoktan ay-dınnık dünnedän gittiydim, - yavaş seslän bitirdi üüredici annat-masını.

Tanas bey yutkundu, pişmannıkan sesindä söledi:

- İslää aklımda tutêrim, açan üüredici bitirdi laflarını, bän seftä düşündüm: bekim, Karaman aslıdan akıllı köpek, eer saabisini ölümdän kurtardıysa.

Çabuk geçti yazın güneşli günneri. Geldi güz. Havalar yavaş-ya-vavaş başladı serinnemää. Eni dostumnan görüşmeklär siireldi. Saalı yufka oldu için üüredici uzun geziyâ artık çıkamazdı da köpeeni gezdirärdi evinâ yakın. Kışın ayazlı, suuk havalalarında bizim gezile-rimiz heptän kesildi. Üüredici zamanı kiyatlarlan içerdä geçirärdi. Karaman, aslı dost gibi, aralanmazdı onun yanından. Kışın başında bän bir gün karar verdim dolaşayım dostumu. Biz hayli vakit lafet-tik, aklıma getirdik yazın gözâl günnerini, Prinçesanın güldürücü taheetlerini. Üüredicinin saalı ii görünärdi, kefi erindäydi. Hazırla-narkan gitmää evä, sordum ona, darsimêêr mı dört duvar arasında. O gülümsedi benim soruşuma, uzattı elini kiyat dolabına dooru da verdi cuvap:

– Vakit darsımaa yok. Beni sarêr akıllı dostlarım. Onnarlan bân aktarêrım bütün dünneyi, bacaamı dışarı atmadaan, onnarlan kendimi yalnız duymêêrım. Biz Karamannan islâa geçireriz vakıdı.

Karaman, işidip adını, dikti kulaklarını, kuşkulu kaldırttı kendini, göstereräk hazırlını hemen tamannamaa saabisinin herbir lafını.

– Haliz aylâ, – düşündüm bân, onnara bakarak, – aralarında sevgi var, annaşmak var.

Onnarın gözleri bilâ, bāncâ, benzârdi. İkisinin dâ bakışları akıllı, annayışlıydı.

Bız annaştık, ani havalar düzelsin, da genâ buluşacez daaca-azın kenarında. Bân geldim evâ, ama bir sıkıntı taa yolda peyda oldu canımda.

Önümdä hep durardı o günnâr, açan biz tanıştık, açan birliktä lafedârdik, sevinârdik, kahırlanardık. Akıllı Karaman hem gözâl Prinçesa gezinârdilär yakınnarda.

Suuk kışın günnerindä Karaman darsıklı bakêr pençeredän dışarı, Prinçesa özleer dışarda gezileri, dikiler damın kapusuna da uzun, can sıkıcı seslân baarêr. İçimdän ozaman geldi gideyim onun yanına, atayım ahırına bir testâ otçaaz. Kapu açıldıynan, keçi döndü bana dooru, aazında çiinârdi bir parça kuru koçan.

«Bezbelli, o da aklısına getirer sıcak yaz günnerini hem şıralı eşil otları», – geçti fikirimdän.

Bân paklattım onun ahırını, koydum önünâ bir tutamcık kuru alaf da danıştım ona insancasına, nasıl üüredici danışardı köpeenâ:

– Dayan biraz, keçiciim, geçsin suuklar, olsun sıcaklar, da bak ne gezilär yapacez: sän, bân, Karaman hem üüredici,

Keçi kayıllı salladı kafasını, iildi ahıra da başladı ayıtlamaa be-endii otu.

***

Tanas aga sustu. Bân dâ iştırmardım. İkimizi dâ sardı hasret duyguları, ani genâ yaz biter, önümüzüzdä uzun karannık güz, sora suuk kış. Ani çok lâázım beklemää güneşli, gercik ilkyazı.

Makarkı hava yısındı, – güneş sansın neetlenmiş kucak dolusu dökmää sıcaklını erin üzünâ yazın son günnerindä, – beni suuk aldı. Bân sardım omuzlarımı ajurlu şarfımnan da taa uygun er-

leştım kuru aacın kalın kerestesi üstündä. Adam kaymıştı derin düşüncelerinä. Çok işlär geçmiştän gelmiştir onun aklısına, olmalı. Bekim, taa dooru olaceydı bu durumda kestirmää bay Tanasın an-
natmasını, brakmaa başka bir taa uygun vakıda? Ama kendimdän karar verdim – evimä dönmeyecäm, birii bu istoriyanın sonunu üürenmeyincä.

Birazdan bay Tanas silkti başını da kahırlı seslän ilerletti:

– Bir pazar günüydü. Kış artık yaklaşırdı bitmesinä. Havada duyulardı ilkyaz kokuları. Darsıklıktan çıktım panayıra. Orada buluştum eski arkadaşlarlan. Çekeräk birär filcancık zaybir sarapcı, lafettık, kasabanın bitki haberlerini aktardık, aklımıza getirdik gençliimizi.

Gün geçärdi adetçä, olaysız. Açan vakıt üülenä yaklaştı, kızdır-mayım babuyu deyni, kaptım yolumu evä. Köşeyä yaklaştıynan, gördüm uzaktan garip bir kalabalık. İşidilärdi kahırlı klarnet sesi. Kimisä geçirärdilär bitki yoluna. Adetlerimizä göre, sıyırdım başım-dan kalpaami, yaklaştım, «Allaa raamet etsin» deyim. Baksam, in-sannar arasında – Karaman. Kişidän-kişiyä tedirgin yaklaştêr, büyük acıylan sesindä mizleer, kokalêêr kişiyi, sora başkasına geçer, tekrar kokalêêr. Sansın buncak kalabalın arasında birkimseyi aarêêr, ama bulamêêr. Bän dondum erimdä.

«Raametli – benim üüredici dostum! – çeldi aklımı fena bir fikir. Canımı sıktı keskin acı. – Eh, dostum, dostum, afet beni. Prost olamadık. Topracın ilin olsun», – aklımca danıştım raametli can dostuma.

Bu laflardan sora Tanas aga döndü bana dooru, acı dolu seslän sordu:

– Sän üürenmiş insansın, belli, sölä bana dooru, ne sanki insan dünneyä bu kadar kısa zamana mı gelir? Kahır dolu, az sevinmelikli, kısa bir ömür yaşayıp, – bu dünneyi braksın mı lââzım? Allaa bizi bunun için mi yaratmış? Ne maanası ozaman var bu yaşamanın?

O bakardı bana, sansın umutlanardı, ani onun soruşlarına mutlak olacek cuvap. Ama ne vardı nicä o işitsin bendän, açan kendim dä o soruşlara cuvap bulamadım. Hem kim istämeer bilmää o cuvapları? Onu uslandırmak için istärdim söyleyim, ani Allaa yaratmış insanı sonsuz yaşamak için. Ne yazık, ani insan tutamamış yaradıcının sı-

marlamasını. O beterä kaybetmiş göklärlän baalantısını, unutmuş Kudretli Saabinin sevgisini da kazanmış hastalıkları, acıları hem ölüm. Ama dilim yapıştı damaama, da bän, dilsizlär gibi, salt sallardım kafamı. Biz susardık, herkezi düşünärdi kendi fikirlerini. İkimizin dä bakışlarımız dooruldu hayvannara. Keçi, çok durmadaan bir erdä, geçärdi ottan ota. O, allelä, aarardı en tatlısını. Onun vardı önemni işi – ayleyä hazırlamaa datlı, faydalı süt. Karaman sa koymuştu büük, akıllı kafasını ön bacakları üstünä da uyuyardı. Bekim o düşündä görärdi eski çorbacısını, çünkü, kä sevinmekli, sallardı kuyruunu, kä kısmetli başlardı mizlemä. Bekim, düşündä o genä gezinärdi saabisinnän daacaazın boyunda? Bekim dä, gözledärdi, nasıl çorbacısı, oturup masa kenarında, bişeylär yazêr. Karaman sa kendi bekleer, nezaman onun insan dostu, brakıp kiyatları bir tarafta, çaaracak Karamanı, da çıkaceklar onnar şen geziyâ.

Ansızdan köpek fırladı uykusunda, yaklaştı bay Tanasa da koydu kafasını onun dizlerinä. O bakardı adamın dooru gözlerinä, sansın duydu, ani onun için söz gider. Tanas aga suvazladı onu, sölenerek:

– Karaman, akıllı köpääm benim, Karaman, dostum benim.

Sora döndü bana da sordu:

– Gördün mü? O duyêr, hepsini duyêr hem annêêr. Nekadar haklıymış kafadarım, metedäräk onu.

O garip günü dä o insancasına kahir çekärdi. Dünnedä yalnız kaldını annamıştı. Yalnızlıktan korkmuştu. Dayanamadım bän taa uzun vakit brakmaa onu bu kaybelmiş halda, yavaş sesettim:

– Karaman, Karaman, bana gel!

Adını işidip, köpek döndü erindä, kalabalık ortasında başladı aaramaa, kim onu adınca çardı. Bir dä buldu beni bakışınnan, tanıdı çok insan arasında, sevinçli atladı bana dooru. Bän uzattım ona elimi. O şükürlü başladı yalamaa uzadılmış elimi, suratımı, nasıl ilerdän köpekçesinä sevärdi saabisini. O sevinärdi, ani buldu yakın bir can, sevinärdi, ani onu buldular, çardılar. Bir umut, olmalı, titirärdi onun üreendä. Umut, ani bu büük dünnedä o yalnız diil. Sarmaştım bän ona, insan dilindä, sansın o beni annayacak, fısıldadım kulaana:

– Korkma, Karaman, birerdä yaşayacez.

Geçirdik biz onun saabisini, benim dä islää dostumu öbür dünneyä, sora geldik evä. Karaman bütün yol yanımdan bir adım

aralanmadı.

- İnanmayacan, bekim, - danıştı adam bana, - ama bu köpek taa da beni şaşırttı çorbacısını gömdükten sora. Onun gibi kahır çekän herbir insan çekmüz. Üç gün o aazına hiç bişey almadı. Eşim şaşardı ne imeklär onun önünä koysun. Uşaklar, torunnarım, gelip-gelip onun yanına, sevärdilər onu, çaarardılar oyuna. O sa hep yatarđı, kafasını koyup ön bacakları üstünä, imeklerden hiç bişey datmardı, salt kahırlı mizlardı. Onun gözlerindän akardı aslı iiri-iiri yaşlar.

Bän bilärdim, ani Karamana yok nicä yardım etmää... Kalardı beklemää, ani zaman onun acısını unutturacak, da o genä olacek saalıklı, şen köpek. Boşuna umutlarım diildi. Karaman azar-azar başladı imää, sınaştı aylemä. En ilk o başladı göstermää inançlınu torunuma Pavluşa. Köpek geçirärdi onu tokadadan, açan çocukak gidärdi şkolaya. Açan yaklaşırdı vakit gelmää şkoladan, genä çıkarđı tokadın yanına, bakardı yola, beklärdi, nezaman köşedä peyda olacek Pavluş.

Dostçasına başladı davranmaa Karamana Prinşesa keçim dä. O vazgeçti ona buynuz dikmää. Canı mı, acaba, acıyardı zavalı üüsüz kalan köpää? Bekim hayvannar dünnesindä bu duygular taa kaavi, nekadar biz sanêrız? Ne biläsin?

Bay Tanas genä gezdirdi elini Karamanın sırtında, kafasında, sora araladı onu dizlerindän, yavaş seslän danıştı:

- Git, Karaman, oyna. Git, bak, ne yapêr Prinşesa.

Prinşesa sa taman o vakit savaşırdı etişsin aacın körpä dalcaazına. Keçi ön bacaklarının didinärdi, tırmanardı aaca, dudaklarının çalışardı tutsun dalcaazın yapracıklarını. Ama onun tırnakları kayardı aacın kabından aşaa. O inatçasına brakmazdı neetini. Tekrar hem tekrar uzadıp kafasını dalcaaza, tırmanardı yukarı. Karaman meraklan siiredärdi, nasıl Prinşesa faydasız zorlanêr.

Bir dä, açan keçi deki etiştıydi körpä filizlerä, salt kaldıydı kopersin tatlı eşil yapracıkları, Karaman ansızdan atladı onun üstünä. Keçi kaybetti dengesini da düştü erä. Buna artık yoktu nicä dayanmaa. O üfkeli döndü köpää dooru, dikip sivri buynuzlarını. Karaman korkusuz bir sinärdi erä, bir fırlardı yukarı, atlardı ba sol tarafa, ba saa tarafa. O çaarardı Prinşesayı şen oyuna.

Bay Tanas mayıl olardı bu gözäl görüntüyä.

– Gerçektän, nekadar sevinmelik verer insana hayvannarlan ya-
kın baalantı, – işittim adamın sesini. – Şimdi artık bizim aramızda
büük dostluk. Bak, görersin mi?

Nekadar pişmanım, ani savaşırdım raametli kafadarımı inan-
dırmaa, ki Karaman sıradan, ahmakça, şaşkınca bir köpek. Kim ne
deyärsä desin, büün bän bilerim, ani Karaman – köpeklerin en akıl-
lısı, – sora yaptı bir ara, gülümsedi da ekledi, – Prinçesa keçim dä
– keçilerin en gözeli.

Bay Tanas şiretliklän kıptı genç gözünü. Onun bu şakasından
ikimiz dä güldük.

Gün yaklaşırdı üülenä. Bän annadım, ani geldi vakıt bay Tana-
sa hayvannarınnan dönmä evä. Onun becerekli annatması eşeledi
benim dä kalbimdä çoktörlü duygular. Ayırılmadaan, bän şükür et-
tim eni dostuma, ani durdu benimnän lafa:

– Candan saa olunuz, Tanas aga. Siz talantlı annadıcıysınız. Pek
gözäl ana dilini kullanêrsınız.

O, sıradarak, kesti lafımı da dedi:

– Bobamın vardı bir akıllı lafı: «Gagauzu gagauz yapêr gagauz dili».

Bu laflarınnan o beni taa da çok şaşırttı. Sevgiyi ana dilimizä
büük insannarın arasında lâázım aaramaa. Onnar şindiki
gençlerä – örnek olur.

Biz annaştık tekrar buluşmaa. Tanas aga adadı, ani o bana kendi
yaşamasından çok istoriyalar annadacek.

Lafedecez yaşamak için, – dedi o sonunda. – Hayırlı işlär olsun!-
ayırılmakta ekledi bay Tanas, çıkardı paralıyasını da iltti başını.

- Kalın saalıcaklan. Görüşürüz, – söledim bän.

Gerçektän, benim eni tanıdım sıradan bir kişi diil, – düşünärdim
bän, bakarak nasıl üçlü çetä uzaklaşêr, – onun var kaavi yaşamak
özü. O çok yaşamış, çok geçirmiş, çok biler. Sabursuz bekleerim er-
tesi görüşmeyi.

Analık

Yaz. Güneş acımasız yakêr er üzünü. Üülen kızgınnı heptân basmadaan, kararlandım dolaşayım eski dostumu. Benim yolum geçärdi derä boyundan. Bekim, yabancıya fasıl gelärdi demää «derä» daracacık irimcää, neredä akêr kurumaz su damarcıı, ama salt diil köklü valkaneşlilerä.

Elli-altmış yıl geeri Valkaneşi bölärdi iki paya aslı derä. Makarki o diildi pek geniş hem diildi pek derin, onun duruk suları cannandırdı hem serinnedärdi Bucaan en üülenki sıcak köşeciini. Derenin kumsal dibindä yalabıyardı çokrenkli aşınmış ufak taşçaazlar. Kart süüt aaçları sarkıdardılar dallarını suyun üstünä, sansın onnar da serinnik aarardılar güneşin kızgın oklarından. Derenin kıyılarında o vakıtlar türlü su sevän otlar büüyärdi. İpek döşek gibi yayıldılar «gümüş» otları. Derenin kenarlarını en çok onnar donadardılar. Açık-maavi, nokta gibi ufacık çiçekli kaz otu salınardı birii suyadan. Balaban, gülgülü yapraklı su süpürgesi en ilin lüzgerciiktän iildärdi tepesini şımarık dalgalara, sansın istärdi oynak, şırıltılı suda çırpınmaa. Sarı çiçekli sakız otları sıkı sarıldılar sarmaşık otlarına. Otların hem çoktörlü korayların renkleri – maavi, sarı, pembä, biyaz, eşil – kamaştırardılar güneştä gözlerini. Alay-alay kaplardılar derenin boyunu uzun, keskin yapraklı kamışlar. Kamışlık içindä saklanardı küçücük balıçaklar. Lüzgär fışırdardı kamışları, ürkek balıçaklar sürü-sürü çıkardılar sıyınaklarından. Onnar şen oynadılar derenin duruk suyunda. Kimär serä, oynayarak, fırlardılar su içindän yukarı, sansın uçmaa neetliyilär. Sora şapır-şapır genä düşärdilär su içinä, çimçirik gibi çakıp güneşli havada.

Küçüklüümüzdä inanardık, ani bizim deredä yaşêr altın balıçak. Büklerdän işidärdik – kim onu tutabilecek, çok kısmetli kişi olacek. Ama ne yazık, ki bu kısmet kimseyä gülümsämedi! Yaz günnerindä derä boyunda uşak sesi bitmäzdi. Şoparlar sabaalendän avşamadan

kayıldılar çırpınmaa su içindä, nicä ördek yavruları. Türlü meraklı oynnar uşaklar debreştirärdilär, sudan çıkmadaan: kim, dalıp, taa çok vakıt kalabilecek su altında; kim, üzeräk, taa hızlı geçecek derenin öbür kenarına; kim derenin dibindä bulacak en gözäl taşçaa-zı. Dayma çayırdä işidilärdi anaların sesleri. Onnar çaarardılar evä unutkan evlatlarını:

- Lă-ă-ă-nka-a-a! Vaniška-a-a-a! Nastika-a-a-a!

Geçärdi uzun sıcak yaz. Güzün, ilk serin günnerdä, derä boyunda şamata kesilärdi. Su gün-gündän olardı taa suuk, rengi dönärdi koyu-maaviyä. Güz lüzgeri duudurardı derenin üstündä ufak dalgacıkları, onnar titiredärdilär, buruşturardılar suyun aynasını.

Sararmış süüt yaprakları, uçuşup-dönüşüp serin havada, enikunu konardılar suuk suyun üstünä, üzärdilär küçük gemiciklär gibi uzak-uzaklara. Onnar haberlärdi dolayı:

- Kış yaklaşêr! Yaklaşêr uzun suuk kış!

Salt kazlar hem ördeklär birtürlü inanamazdılar, ani geçmiştä kaldı sıcak günnär. Adetçä, her sabaa sıra-sıra onnar inärdilär dereyä dooru. Orda, sansınn korka-korka, yavaşıcık girärdilär buz gibi suuk su içinä. Birazdan çıkardılar kenara. Kaldırıp bir bacaanı, saklayıp onu sıcak puf içinä, kafasını da örtüp geniş kanadınnan, satlarca bölä durardılar, düşünerek darsık güz düşüncelerini. Sonda onnarı da su gezilerindän saabileri vazgeçtirärdilär.

Bir vakıda derä uslanardı, dalardı uykuya. Salt lüzgerlär oynaşardı çayırdä. Gök hem Toprak hazırlanardı kışın gelmesinä. Açan kalın buz sıkardı derenin kenarlarını, uşak sesi genä dirildärdi çevreyi. Büük havezlän hem sevinmeliklän karşılanardı ilk kaar yaaması. Kaar yaaya-yaaya, örtärdi don kara topra, derin kulakları hem kayrakları, üüsek yamaçları. En gözäl donaklanardı derä. Açık-maavi gök altında biyaz kenarların arasında, koyu-maavi atlas şirit gibi, yalabıyardı buz. Tä ozaman çekedilärdi haliz kış oyunnaarı. Derä boyu genä ses, gülüş, şamata dolardı. Burada yapıları kızaklara koşulu köpek yarışları. En üreklilär pinärdilär dik tepenin en üüsek dümseenä. Oturup kızaklara ikişär kişi, sıkı tutunarak biri-birindän, yumulu gözlän onnar salınardılar aşaa. Kulaklarında işidilärdi, nasıl vijlêr lüzgär hem gırcırdêr taazä kaarda kızaan

tabannarı. Bu oyuna deyardılar «lüzgärlän yarışmak». Kimin kızaa yoktu, genä üzülmärdi. Bulup bir uygun taftacık kızak erinä, katıldılar kızakçıların şen oyunlarına.

Kışın kısa günnär çabuk süüner. Uşaklar oyun arası denämeerlär, nasıl çöker avşam da başlêêr karannık olmaa. Tekrar derä boyunda öter anaların sesleri:

- Ma-a-aşı-i! Ö-ö-ö-rgi-i! Tanasçu-u-u! Evä-ä-ä!

***

Benim annadıcım bu laflardan sora sustu. Üzündän belliydi, ani o mayıl olêr derenin geçmiş durumuna hem üzüler, ani onun şindiki halı pek kötüleştı. Adamın suratında yansıyardı pişmannık duygu-su. Sansın o da kabaatını duyardı, ani ozamankı deredän şindi kalmış incecik su damarcı. Bay Tanas yorumnayararak düşüncelerini, hasretlän sesindä dedi:

- Şindi bu ne? Bu derä mi? Evelki deredän hiç bişey kalmadı. Kendi ellerimizlän telef ettik Güçlü Allahın gözäl yaratmasını.

O uzattı ellerini, sansın onun elleri dâ pay almışlar şu fena iştä. Sora dargın ilerletti lafını:

- Ama kimär kerä derä diriler! Bük hatalı yaamurdan sora su toplanêr kulaklarda, irimnerdä, akêr, aktarılarak, uuldayarak. Derä dolêr, sıymêêr sınırlarına, taşêr aullara. Ozaman gösterer o gücendiricilerine üfkesini. O kinni buuldêr, gömer bataklan herşeyi, ne durêr onun yolunda. Bataklı su, gürüldeyeräk, girer evlerä, mazaalara, başçalara. Çirkin annar yaşadêr ozaman insannara gerçek derä. Yorulup, uslanıp, o çekiler kıyılarına da bekleer günneri, açan o, baari kısa zamana, uyanacak uykudan da olacek kaavi, geniş, çok-sulu, aslı derä.

***

Şindiki günnerdä derenin boyunda, çayırdä, uşaklar otladêrlar kuzuları, kazları hem ördekleri. Şoparların en küçükleri – beş, en büyükleri – on-oniki yaşlarında. Yazın kızgın güneş yakêr onnarın tennerini ölä, ani kulası da, karagözü dâ çingenecää benzeer. Kimisinin derileri yazda birkaç kerä soyulêr, ama kefleri uşakların her-zaman erindä. Kim sanêr, ani onnar çayırdä salt hayvannarın hem

kuşların güdücüsü hem bakıcısı, pek yanılêr. Derä boyunda küçüklär türlü interes oynnar kurêr. En sevgili oyun – futbol. Burada birkaç takım var, akıllı kapitannar, bilinir çemrek kalecilâr. Kimâr kerä futbolcular daalışêrlar evlerinä soyuk dizlârlân, kakılmış parmaklarlan. Ama bu küçük kusurlar engel olmêêr ertesi günü enidân çekici oyuna dalmaa. Unudulmêêr eskidân kalma oynnar da: «çelicäk», «koolaşmak», «eşecik». Bir çetä daalışêr derä boyundan, onun erinä hemen başka peydalanêr. Nasıl da olmasa, yaz kanikullarında derä çayırı – haliz uşak merkezi olêr.

O günü, açan yol tutardım derä boyundan, çayırda gezinârdi iki sürücük kuzu. Deredä üzârdi kazlar hem ördeklâr. Onnar üzârdilâr derenin bir kenarından öbür kenarına, sora savaşırdılar dalmaa suyun derinniinä. Ama derenin suyu suvaydı hem kirliydi. Dalıp, kuşlar hemen kaldırdılar bataklanmış kafalarını, silkinârdilâr. Su damnaları serpilârdilâr her tarafa. Suyun kirli olduu damnalarda belli diildi, damnacıklar güneş şafkından parlardılar haliz pırlanta (briliant) gibi. Kuşlar, paklanıp, erleştirip gagalarından tüülerini, genä dikinä aktarıldılar su içinä. Onnar istemâzdilâr bilmää, ani deredä su az hem kirli. Kuşlar yaşardılar Yaradıcıdan verilmiş binnärcä yıllık kurallara görä.

Ama derä boyunda vardı bir kaz, angısı suda üzân soyuna katılmazdı. Onun dolayında gezinârdi altı sarı tüülü, pufçaaz gibi yımışacık, yavrucuk. Bir-iki hafta geçmiş, nasıl onnar yımirtadan çıkmışlar. Boboçlar için bu büyük dünnä yabancıydı hem korku doluydu. Onnar taa çok şeyi bilmâzdilâr hem annamazdılar. Ana yavrulardan göz almardı. O duyardı kendi sorumnuluunu. Bekim, onun da canı istârdi baari bir kerecik dalsın serinedici suya. Ama yavrular taa küçüktü su içinä girmää. Yalnız da onnarı brakmaa, başı-boş, yoktu nicä. Kuruda da kazın vardı çok işi: läâzım üüretsin boboçları sayısız otların arasında tanımaa en faydalısını, läâzım sınaştırsın çoktörlü seslerin içindân tanımaa korkunç hem korku vermeyân, sıradan sesleri, läâzım annaştırsın, nasıl korunsunnar şu yavrular duşmannardan. Hem taa çok-çok yaşamakta gerek işleri. Bunnar hepsi ananın borcu. Anaç kaz, uzadıp kırmızı gagasını, çalışardı önemni bilgilâr annatmaa sarı sürüyä, läâzımını nasaatlar vermää.

Yavrular, sesleyici uşaklar gibi, anasından uzaklaşmazdılar. Tersinä, onnar da, uzadıp gagacıklarını, cıvlaşarak cuvap verärdilär.

Siz var mı siirettiiniz, nasıl otlêêrlar bu sevimni yavrular?

Düşünmeyin, ani izlemää onnarı – o boşuna zaman kaybetmesi. Duruklanın, savaşıñ açmaa kendinizä şu hoş yaratıkların güzelliini. Boboçlar sararêrlar eşil çimennik içindä, nicä küçücük güneşçiklär ya da büyük sarı-turuncu çiçeklär. Onnar, darta-darta, koparêrlar en körpä otçaazı. Kimär kerä otçaaz birdän kopmêêr. Ozaman onnar inatçasına çekerlär otu, dartêrlar. Bir dä ot ansızdan kopêr. Şaşkın yavru kaybeder dengesini, aktarılêr arkası üstü. Baştan o korkudan hiç kımıldatmêêr kendini, ama tezdä annêêr, ani çirkin bişey olmadı, da çekeder tepinmää turuncu çoraplı bacacıklarınnan birii doorulunca. Doorulduynan, o sevinmelikli kopuşêr anasına dooru, savaşêr annatsın, ne onunnan oldu. Ana kaz sever yavrusunu gaga-sınnan, uslandırêr.

Eer neet koyarsanız taa yakından mayıl olmaa kaz aylesinä, göreceniz, nasıl ana hızlanacak üstünüzä, korkunç fıslayarak, uzaklandırarak sizi yavruardan. Bütün görüntüsü onun şüpesiz bildirir, ani o kendini acımayacak, ama yavruları koruyacak. Bän hiç bıkmam siiretmää bu gözäl kuşları.

Görüp o anılmış günü birlikli kaz aylesini derä boyunda, genä dayanamadım, maasuz duruklandım kuşların yanında. Sansın durardım cennet başçasının bir köşeciindä: doz-dolay körpä eşillik kilimi, o kilimin da üstündä – sarı tüülü boboçlar, nicä büyük sarı çiçeklär. O çiçeklerin dä orta erindä kaldırmış yukarı kafasını, kollêêr çevreyi kaar gibi beyaz anaç kaz. Yukardan, maavi göktän, hepsinä sevgiylän bakêr hem hepsini yısıdêr yalpak güneş.

«Bekçisiz mi onnar çayırda, acaba?» – geçti aklımdan.

Bän bakındım, bekim, görürüm onnarın koruyucusunu. Çayırın karşı tarafında güneştä birkaç kararmış tenni şopar dalmıştı şamatlı oyuna. Bir üüsek dümsään üstünä tırmanıp, onnar savaşırdılar atlamaa aşaa, nekadar taa uzak atlayabileceklär. Biri durardı dümsään tabanında sopacık elindä. O çizgilärdi herbirin erä konduu noktasını. Bezbelli, uşaklar diildi kayıl o nişannarlan, itirärdilär biri-birini, yalnayak ayaklarınnan silärdilär yapılmış çizgileri.

Mutlu küçüklük! Zevklän oynayan uşaklar heptän tamannardılar manzarayı. Bütün dünneä dirlik hem düzennik kurmuştular kendi padişahlını. Butakım uygun, raat duygularlan kaptım yolu dostuma dooru. Aralandım, bekim, elli metra. Ansızdan sabaayın gözellini yardı çirkin garga sesleri. Bän daptur geldim. Onnarın uçuşmasına görä belliydi, ani keezlenerlär kara cadılar kaz yavrularına. Anaç kaz kuşkulandı. O fasıl birtürlü çevirdi kafasını, bir gözünnän bakarak dik yukarı, neredän işidilärdi titsı seslär. Kaz ömüründä çok kerä işitti bu fena sesleri. O bilärdi, ani büük kazlara onnar korkunç diil, ama yavrulara butakım seslär ölüm adêêrlar. Taa canın dibindän gelän seslän ana sesetti boboçlara. Onnar ne var kuvetçikleri kopuştular anasının çaarışına. Şu kara, korkuducu sürüdän ayrıldı bir garga, taş gibi salındı aşaa. Kısmetinä, boboçlar etiştirilär saklanmaa anasının kanadı altına. Onnar tombarlak, boncuk gibi yalabık, gözçeezlerinnän kanadın tüüleri arasından gözledärdilär ortalı. Kaz kuşkulu çevirärdi kafasını iki tarafa, sıkıştırardı yavruları tüülär içinä. Şiret garga tez annadı, ani bu denemäk boşuna çıktı. O biraz taa uçuştu kımıltısız kazın uurunda. Üürenip durumu, yırtıcı konu kafadarların yanına kuru salkım aacına. Sürü bütünnä başladı garaklaşmaa, sansın biri-birinnän bişeylär annaşardılar. Bän şüpelendim, ani onnar düzerlär plan ikinci atılışa. Uşakların sa umurlarında diildi, ani çayırda fena olaylar çekeder çevirilmää. Anaç kaz bir sürü düşmannan baş-başa kaldı.

Bu ara aaçtan ayrıldı üç yırtıcı canavar. Onnar artık kurbannarını seçmişlärdi. Gargalar üçü birdän atıldılar kazın üstünä. Açıkçasına belliydi, ani butakım kötü armadadan ana yavrularını koruyamayacak. Ama girgin kaz verilmää düşünmärdi. Kullanarak gagasını siläh gibi, o direşärdi düşmannarına, gagalardı, ürküdärdi onnarı. Birkaç yolunmuş kara tüü başladı uçuşmaa düüş erindä.

Gargalar, uçarak, kalkardılar yukarı da ordan titsi baarışlan enidän salınardılar aşaa, savaşardılar battırmaa kaavi gagalarını kazın kâr gözlerinä, dürtärdilär korkusuz anayı. Aaçan onnar annadılar, ani faydasız didinerlär, ani anaç yavruları için sonunadan güreş götüreceğ, dönüştülär havada o uurlarda taa biraz vakıt da kondular arkadaşlarınnan yan-yana. Sora üfkeli-üfkeli baarışarak, oldular üç bölük da ayırı-ayırı kondular üç aaca. Bän şaşım, nasıl

hayın atılış onnar hazırlêrlar. Gargalar çevreledilär kaz aylesini üç taraftan. Ozaman seftä inandım, ani gargalara akıllı kuş boşuna demeerlär. Ama şindi onnar kullanardılar akıllarını kötü neetlän.

- Deneyeceklär kurbanını şiretliklän aldatmaa, – çözdüm bän onnarın planını.

Durum git-gidä kötüleşardi. Uşaklar sa oyunun ortamında bakıcılık izmetini heptän unutmuştular.

Beklämedään kötü sonucu, bän sesettim unutkan şoparlara. Ama onnar hiç kulak kasmadılar benim sesimä. Bu çetä o vakıt kendi dünnesindä yaşardı. Bän dooruldum onnara. Şindi onnar «kosmonavt» oynardılar. Uzak «Kosmos» uşaklara hep o üüsek tepä olmuştu. Bir kırık teknä gübürlüktän – «kosmos gemisiydi». Kimä er kalmamış «kosmos gemisindä», uçardı «açık kosmosta» – kaçınardı küflü teknenin dolayında. Sora «kosmos kahramannarı» diişärdilär erlerini. Hepsi çalışardı er kapmaa «kosmos gemisinin» içindä. Bu beterä «gimidä» biraz sıkışmalıktı. «Gemi» kalabalıktan aktarıldı ba bir yanına, ba öbürünä. Uşaklar okadar derin dalmıştılar oyunun içinä, ani oyundan kaarä bişey görmärdilär hem işitmärdilär. İşidär mi «kocaman kosmonavtlar» «kosmos uzaklından», nelär olêr Toprak üzündä? Bän yaklaştım taa yakın da baardım:

- E-e-ey, kosmonavtlar! Boboçlara kim göz-kulak olêr aranızda?

Onnar çevirdilär kafalarını bana dooru, kıpıştırarak gözlerini. Zordu, bezbollahi, «kosmos uzaklından» annamaa Topraktan gelän sesleri? Bän taa bir kerä tekrarladım soruşu. Taa ozaman bir karagöz afacan edi-sekiz yaşlar arasında ayırıldı arkadaşlarından, kaptı erdän bir incecik fişkan da cingildi «kosmostan» aşaa, kurtarmaa kazı yavrularınnan.

Vardı nicä raat gideyim yolumdan. Bütün candan sevindim, ani bulundum derä boyunda da faydam oldu kaz aylesinä hem şımarık şoparcaa. Lobuttan kurtuluş olmayacak ona, eer korumarsaydı kazı boboçlarlan.

***

Benim yolum uzak diildi. On-onbeş minuttan sora bän durardım tokatçın yanında. Dostum oturardı sundurmada da okuyardı «Evangeliyayı». Dayma buluşmak zamannarında o annadardı bana Allahın sözünü. Geçti artık birkaç yıl, nasıl öldü onun karısı, da o

kaldı yalnız. Dostum Miti kendibaşına tertiplärdi evini, işlärdi büyük aulu, nasıl ilerdän. Onun işleri vardı nicä olsun örnek çok kişiyä küüdä, onun kırnaklı hem beceriklii çoktan anıldı küülülerin arasında. Ama yaşlandıkça, o taa az çıkardı evindän, taa çok oturardı evdä yalnızca da okuyardı Bibliyayı. Onun var iki oolu. Onnar yaşêêrlar hem işleerlär baş kasabada. Kafadarım sever ünümää, nasıl islää doktormuş onun evlatları, nasıl islää bilärmişlär hem yaparmışlar kendi zanaatını, nasıl saygı gösterärmişlär insannar onnara işleri için.

Kimär kerä bän dayanamêêrım onun ünmesinä, delikatça getirerim aklısına, ani bitki vakıtlar oolları unuttular ihtär bobasını, duuma erini, analını. Anaları öldüktän sora taa da siirek açêrlar ana-boba evinin kapusunu. Elbetki, büyük yortularda telefon ederlär, kutlêêrlar yortuyulan, sorêrlar bobasının saalını, merak ederlär, diil mi läázim bişeylär, sora kaybelerlär ertesi yortularadan. Ama boba toz kondurmêêr evlatlarına, çalışêr onnarın üzünü kirletmemää: könnu, yol uzakmış, çok işleri varmış, hem bobasına bol para yollarmışlar.

Bän susêrım, savaşêrım lafi diıştirmää, yaralamayım deyni taa bir kerä dostumun canını. Benim var kendi düşüncelerim bu olaylar için. Uşaklar analarını-bobalarını unudursalar, buluşmak için zaman bulamazsalar, – dünnedä kötülük zeedelener, ool hem boba biri-birinä yabancı olêr, ana-boba paası ucuza kalêr, kan baalantısı kopêr, makarki çok-çok evellär dedelär demiş: «Kan su olmaz».

Elbetki, doktor olmaa – pek önemni iş. İnsanı ilaçlamaa, hastalıktan imdat vermää – bundan taa iisi ne var? Hepsi dooru. Ama ana-boba kanından sän dünneyä gelmişin, onnar seni piliççik gibi, bir oka ettän büütmüşlär, acıdan korumuşlar, üüretmişlär ilik yapasın, fenalıktan uzak durasın. Bundan en paalı, en önemni dünnedä yoktur. Sora gelir acı pişmannık, ama ne yazık, ani pek geç olêr. O günü, gördüynän, nasıl adam yalnızca sundurmanın kenarında oturêr, Büyük Allahtan yardım hem sabur bekleer, keskin acı sıktı canımı. Kendi duamı bän da yolladım Göklerä:

«Eh, Gökteki Güçlü Boba, hepsini ihtärlıkta koru yalnızlıktan. Zerä yalnızlık duygusu sıkêr, kısdêr insanın ölä dä kısa ömürünü».

Dostum herkerä beklärdi benim gelmemi. Beni görüp, o kalktı, sevineräk çıktı karşı. Biz, iki evelki dost, sarmaştık da geldik kapu önünä. Bän çıkardım torbadan taa sıcacık pideyi, ani erkendän pişirdi eşim Katinka. Onun ardına koydum sofraya bir şişä serin şarap, da oturduk can dostumnan masaya. Ačan gagauzun sofrasında var sıcak pidä hem bir filcan islää şarapçık, ona gözäl laf için başka bişey diil läözüm. Biz vardı nelär lafedelim, nelär aklımızdan geçirelim. Duuduk ikimiz dä Valkaneştä. Bobalarımız gençlik dostlarıymışlar, birerdä oturmaklara, horulara gezmişlär. Evlendiktän sora da dostluk baalantısı aralarında kesilmemiş. Biz dä küçüklüktän dost olduk. Geçmärdi gün, ani biz buluşmayalım. Türlü oynunar barabar kurardık. Kardaş gibi yaşardık. Bir garip gecedä aylelerimiz Altaya kaldırıldı. Sansın keskin bıçaklan bölündü ozaman halkımız: bir payı, aalayarak, evlerindä kaldı, bir payı da kaldırıldı Sibirin suuk kaarlarına, Altaya, Kazahstana. Mitiyän bizim gençliimiz yabancılıkta geçti. Bir umutlan yaşardı ozaman halkımız – nezaman gelecek vakit, da Vatanımıza, Bucaa, dönäbilecez. Hem herkezi inanardı – o vakit mutlak gelecek. Da açan o gün geldi, açan bizä bildirdilär, ani kaldırılannar var nicä dönsünnär kendi memleketinä, hepsi biribirinnän sarmaşardı, öpüşärdi, sevinmeliktän aalardı. Herbirin aazındaydı o tatlı laflar: «Serbestiz, hepsi serbest! Evä döneriz! Vatanımız bekleer!»

Kuvetsiz ihtärlar kaavi oldular. Kahırdan süünük üzlär genä gülärdi. Gagauzlar bilärdi, ani ana topraan suyu hem ekmää onnara ilaç olacek, Bucaan sıcak güneşi onnarın gençliini geeri çevirecek. Ne zorlar çekti, ne kahırlar geçirdi bizim halk, ama sevgiyi, acızganını, can bolluunu kaybetmedi. Oturarak kirez aacı altında, aklımıza getirärdik yaşanmışı, geçmiştä kalan yılları. Hem yudum-yudum buyurardık kırmızı şarabı, angısı geler topraan aşırısı üzüm kütüün kanından hem çalışkan çiftçinin terindän. Sayêrım, ani kararını bilän kişiyä ondan zarar hiç olmaz. O günü da can yısıdııcı ev şarapçı yardım etti bizä sayfa-sayfa aktarmaa geçmişin olaylarını.

Tatlı lafa bıkmak yok. Biz hiç denämedik, nasıl geçti zaman. Yaklaşardı kızgın üülen vakıdı. Bän söz verdim, ani önümüzä haftaya genä görüσεcez, da dooruldum yoluma. Dostum geçirdi beni to-

kadadan. Baştan düşündüm kapayım kısa yolu, ama aklıma geldi kaz aylesi çayırda, da kararlı döndüm eski yoluma. İstardım kendi gözlerimnän göreyim, ani hepsi boboçlar saa-seläm, ani fena kara cadılar uçtular da başka geeri dönmedilär.

Dolaylar sessizdi hem raatti. Son günnär gibi, bu gün dä adardı kızgın olmaa. Lüzgär dindi, bezbelli, o da sıcaktan saklandıydı bir gölgeciğtä dinnenmää. Fışırdamardı aaçların yaprakları. İşidilmärdi çayırda garga sesi. Görünmärdi uşaklar da açıklıkta. Ačan taa biraz yaklaştım, işittim, ani onnarın sesleri gelir köprünün öbür tarafından. Orada, tepenin tabanında, vardı bir uygun düzlük er, neredä, adetçä, geçärdi futbol maçları.

Bän bakınardım, neredä kaz yavrularınnan, ama meydan erdä o yoktu. İlkin düşündüm, ani o karagöz olancık haydadı onnarı evä. Ama yaklaştıynan olayların erinä, denedim, ani batal otlar içindä nesä biyazyiêr. Benim içimä sıyındı kötü bir şüpä, bacaklarım kendileri taa hızlandılar. Bir kıpımdan sora ne açıldı gözlerimä? Anaç kaz fasıl birtürlü serilmişti çimennik üstündä, soluksuz uzadıp incä uzun ensesini. Gözleri zavalının kapalıydı, o kımıldanmardı. Benim titsinnendi etlerim.

- Nelär, acaba, oldu buralarda? – bakındım doz-dolay.

Belli, ani boboçların bakıcısı alındı başka bir interes oyuna, da onun aklısından heptän çıktı anasının sımarlaması. Gargalar bunu da beklärdilär. Kötü neetlerini, nasıl görüner, onnar tamannadılar.

Bän yavaşıcık çömeldim aşaa, taa islää üüreneyim kazın halını deyni. Kısmetsiz kuşun delikti tepesi. Beyaz tüülerin arasında kızardı incecik kan akıntısı. Turuncu gagasının ucunda pihtilenmiş küçük bir yalacık koyu kan. Anaç kaz canını vermiş yavruları için. O, elbetki, savaştı onnarı kurtarsın beladan, saklasın kuvetli kanatları altına. Ama gargalar buna çok kızmıştırlar. Üfkedän, neetlerini tamannamak için, onnar, belliki, giriştilär sıravardı tepelemää korkusuz anayı. Kara duşmannar umutlandılar, bekim, ani kaz dayanamayacak acıya da kendi canını kurtarmak için, kalkacak erindän. Koruntusuz kalan boboçlar da kurban olacek gargalara. Hem aslı, yavrular birerdä görünmärdilär. Bän kabaatlı duyardım kendimi. Bir dä ölü kazın altında duyuldu yufka bir kıpırtı. «Ölä bana geldi, hiç bişey artık yok ne yapmaa», – düşündüm da usulca kaldırdım

kuşun kanadını. Soluksuz ananın kanatları altında saklı, sessizcâ gömülmüşlär tüülerin içinä altı küçücük «güneşçik». Onnar saklanmak için en güvenni er bulmuşlar. Kazın kanadını araladıyan, boboçlar korku dolu seslän başladılar cıvıldaşmaa, aalaşmaa. Onnar, zavalıcıklar, sesedärdilär anasına hem beklärdilär ondan cuvap. Ama cuvap yoktu. Yavruların korkusu zeedelenärdi. Onnar, bekim, başladılar annamaa, ani bu büyük, korkunç dünnedä üüsüz kaldılar.

Kaz sa sıcak güneşin altında, yaşamaksız yatardı. Onun geniş, kaavi kanatları koruyardı eni yaşamanın körpâ filizlerini.

Neredän, acaba, kaz-ana güç hem sabur aldı, açan gargalar ondan çıkardardılar kinnerini? Nasıl dayanabildi o keskin acıya da erindän oynatmadı kendini, açan duşmannar, enser gibi, delärdilär onun imiini? Sanki, annardı mı o, ani kalkarsa erindän, yavrular gargalara kolay bir av olaceklar? Ah, ana canı, ana canı, sän yavrularını kıyamadın da kendin kurban oldun!

Salt acımasız kişi brakar boboçları bu garip durumda. Bän bakındım, ama o bakıcı çocuk birerdä yoktu.

Köprünün karşı tarafında işidilärdi baarışlar:

- Go-o-o-o-! Go-o-o-o-!

Futbol kaplamıştı uşakların fikirlerini hem cannarını. Unutmuşlar onnar heptän, neçin anaları yolladı onnarı çayıra, ne takaza verdi.

Bän kararladım, bulayım şu karagöz afacanı futbolcuların arasında, makarki yazık bozmaa oyunu. O şüpesiz, kasavetsiz kaçêr topun ardına, ama haberi yok, nasıl çirkin olaylar oldu derä boyunda. Hem kendimdä dä biraz kabaat bulardım, ani bişey yapamadım girgin ana için.

- Baari boboçların kurtulmasına fayda olayım, – düşündüm bän da aykırladım köprüyü, bakınarak, görmeyecäm mi o karagöz şoparı.

***

Tanas aga kahırlı seslän bitirdi annatmasını. Onun annatması derindän dokundu benim dä üreemä.

«Çıkêr ölä, ani kuşlar hem hayvannar dünnesindä dä var sevgi, var acızgannık, var ana duygusu, – düşünärdim, gideräk yoldan. – E insan dünnesindä nasıl analar uşaklarını atêrlar? E evlatlar nasıl anasının-bobasının evini unudêrlar? Osa dünnä mi devirildi?»

Kuzu

Geçti bir-iki yıl, nasıl dostlaştım bay Tanaslan Bozbey. Arada-sırada biz buluşardık. Herbir görüşmemizdä o teklif edärdi:

- Uurasana evimä. Oturalım raat, lafedelim yaşamak için.

Dooru sölemää, bän hiç bıkmazdım seslemää bu kişinin annat-maklarını «yaşamak için», nasıl o deyärdi. Büültmedään, açıklêêrim, ani onun yaşaması ders olabilir çok insanın ömürünä. Sansın ya-bancı gözlän, o çalışardı bakmaa yaşanmış yıllara: becerdi mi in-sancasına bir ömür yaşamaa, neredä onun yannışlıkları, neredä kabaatı var.

Bän düşünërim, ani «yaşamak için lafetmäk» onun için pek önem-niydi. Benim üzümdä da bay Tanas aarardı ii sesleyici. İstämeerim saklamaa, onun bakışı yaşamak olaylarına zenginnedärdi benim da duygularımı.

Bir gün buluştuk Tanas beylän annaşmadaan, ansızdan.

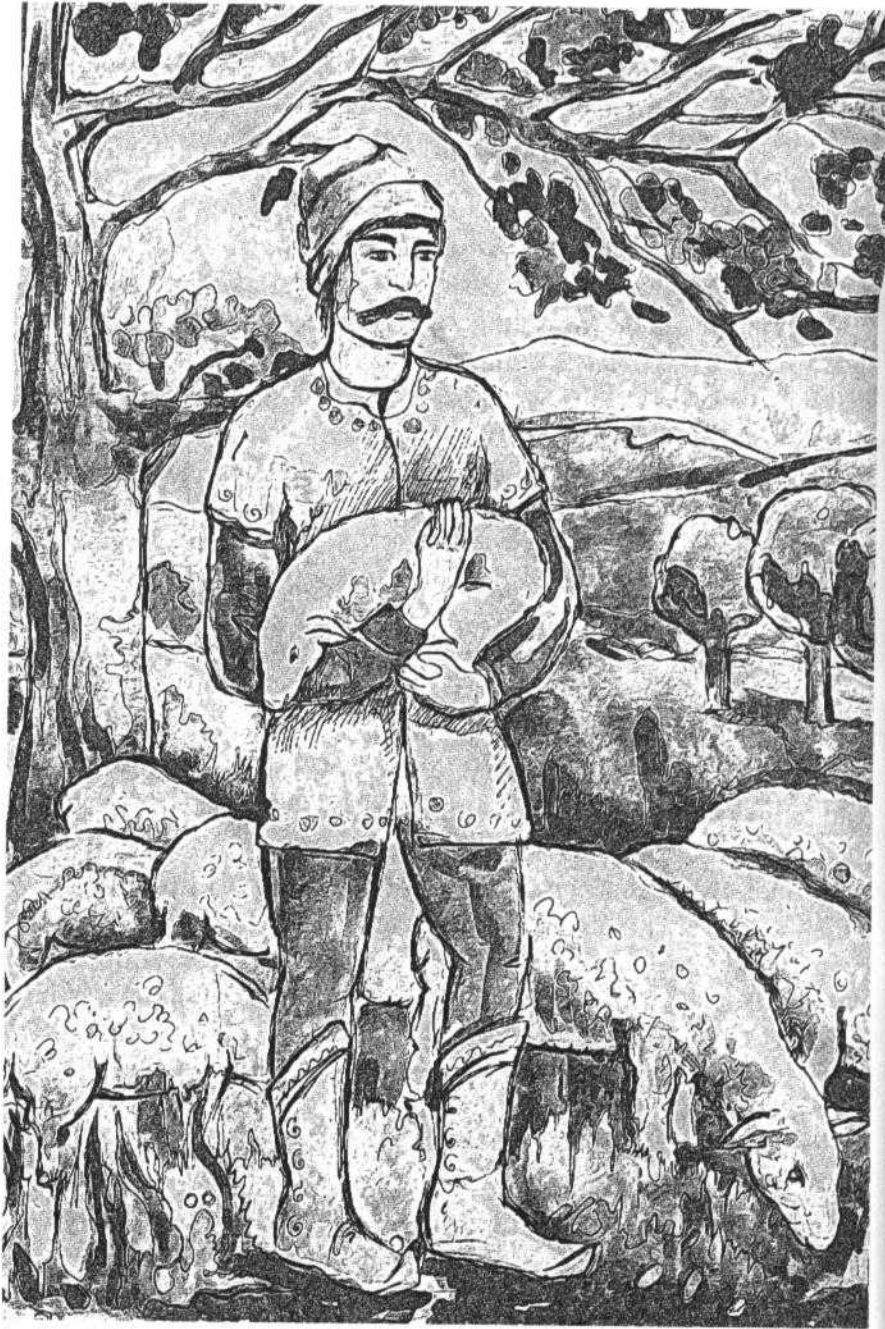
Yaz vakıdıydı. Bütün hafta oldu pek büyük sıcaklar. Evelki insan-nar bu günnerä «orak vakıdı» deyärmış. Bölä sıcak güneş altında «ekinnär pişärmış», ihtärların demesinä görä.

Tanas aga o sabaa erkendän çıkarmış tolokaya kuzularını. Artık üülen yakındı, da o alatlardı taa tez etişsin evä. Sıcaktan yorulmuş hem kendisi, hem onun hayvannarı. Zavalı kuzular, sarkıdıp kafala-rını, gidärdilär aullar boyundan: bekim, orada baari bulurlar gölgeli koruntu kaurucu güneştän.

Beni görüp, bay Tanas taa uzaktan selemni kaldırdı elini. Biz uurlaştık. Herzaman gibi adam buyur etti:

-Bekim, büün uurarsın? Tanıştırayım seni eşimnän. Oturalım serindä, lafedelim yaşamak için.

Alat işim yoktu, çok yalvartmadaan dostumu, bän kabul ettim onun teklifini. Evä yaklaşmamızı çorbacının köpää uzaktan duydu. O sevinçlän bildirdi, ani bütün köpek canınnan sever hem bekler

saabisini. Onun duygulu sesini, bezbollahi, işitti Tanas aganın karısı. Biz taa etişmedik evin yanına, çorbacının sa eşi artık açtı tokatçı geriyädän. Kuzular, görüp açık tokadı, hemen girdilär erlerinä da yattılar gölgedä, aar-aar soluyarak.

Bän açık aazlan kaldım, bakarak bay Tanasın karısına. Kendi yaşlarına görä o kaybetmemişti gençlik güzelliini. Karşımda durardı orta boyda, gülär üzlü, şen bakışlı bir karı. İncecik batista baş örtüsünün altından görünärdi onun biyazımış, ama gençliğindä gibi, sık hem uzun saçları. Pelik örülmüş saçlar erleştirilmişti kafasının dolayında, taç gibi. Karı tutardı başını birazıcık yannadıp bir tarafına, sansın sesirgenärdi lafedenin herbir lafına. Maavi gözlerin şafkı süünmemiş hem solmamış geçmiş yılların yaşanmış zorlarından. Şen sıırdarak, o karşıladı bizi tokatçık yanında. Onun sıırdardı bütün üzü: hem dudakları, hem gözleri, hem uçuklu yanakları. Şu sıırdan üzdä annaşılardı, ani insanın içindä yaşêêr büyük sevgi hepsinä dünnedä. Bay Tanasın karısı ömürün uzun yıllarında yaşamak gücünü hem havezini saçmamış, daatmamış. Benim önümdä durardı mutlu hem mutluluk becerän vermää bir kişi. Bu tip karıları, bekim, metinnemiş taa çoktan rus peetçisi Nekrasov, yazarak:

*Beygiri atlayışta durgudacek,
Yanar evin içinä atılacek.*

Bay Tanas bizi tanıştırdı:

- Sibrin kızı – Katerina. Benim eşim – Katinka.

Bän söledim kendi adıımı. Biz tanıştık. Sora geçtik kapu önünä. Kapu önündä geniş yaymıştı dallarını kart dut aacı. Onun gü, sıralı yaprakları, çadır gibi, örtmüş diil salt kapu önünü, ama evin örtüsünün da yarısını. Aacın altında komfortlu erleşmiş süüt fişkanından örülü tombarlak masa. Onun dolayında hep osoy örülmüş, taa çok koltuk şekilinä benzeyän, dört skemnä.

Tanas aga denedi, nasıl, şaşarak, bakêım bän dut aacına. O okadar kalındı, ani bir kişi onu yoktu nicä kaplasın. Aacın koyu-eşil yaprakları verärdilär sık gölgä, sansın kapu önündä çeketmiş avşam olmaa. Neredäsä yukarda, yapraklar arasında, iki kuşçaaz sırasına, ba biri, ba öbürü mutlu çalardılar kendi türkülerini sevgi için. Bay Tanas mayıl olardı çokyıllık dut aacına hem kuşların türküsünä. Benim dä çok hoşuma gitti aacın serin ortamı. Bän sordum:

- Kaç yıllık bu aaç, acaba?

- Bu dut aacını bobam dikti o yılın, açan Altaydan döndük. Bobam artık çoktan yok dünnedä, ama aacın fışırtılı yaprakları hem iiri tatlı dutları hep annadêr bana onun için, – işittim adamın açıklamasını.

Bir kısa aradan sora o ekledi:

- Şimdi eşim ikram edecek metinni kvasını. O çoktan üürendi bizim dilimizi, ama kvasın adı «kvas» kaldı. Bizdä, gagauzlarda, var ona benzeyän bir içki – kepek borcu. O da pek islää geçirer susuzluu. Manim becerärdi gözäl borç kurmaa. Ama kvas, söleerim doo-ru, taa da datlı hem faydalı. Kvasın yapılmasını Katinka üürenmiş anasından taa gençliindä. Kim içer – hepsi meteder.

Geldi Katinka. O bir elindä tutardı toprak çolmää, öbüründä – aaçtan yapılmış türlü resimnärän gözellenmiş, büyük bir kruşka. Mayıl olarak onun güzelliinä, karı hodulluklan bildirdi:

- Benim Vatanımdan yolladılar baaşış. Kocam onu pek sever. Kvas için bir onu kullanêr.

- Salt aaç kruşkanın içindä korunêr kvasın özel dadı hem kokusu, – yaptı açıklamak bay Tanas.

Katinka doldurdu kruşkayı kenarlarından köpüklü, duruk benizli içkiylän. Bana döktü sırça filcana. Tanas aga hemen yapıştı dudaklarınınan kruşkaya. Açan kruşka yarılındı, adam ayırdı onu aazından, baktı bana gençleşmiş bakışlan da yımışak seslän dedi:

- Buyur, iç, sän bunu beeneçän.

O haklıydı. İçkinin gerçektän vardı çok gözäl kokusu hem dadı. Bana geldi, ani onun içindä duyulêr keklik hem naanä otlarının kokusu. Taa içärkän kvası, duydum, nasıl o hem serinleder, hem raatladêr, hem yorgunnuu alêr. Büyük havezlän içtim kvası bitki yudumadan. Tanas aga içti kruşkasını dibinädän, kapadı gözlerini, dayandı skemnenin arkalına da yumdu gözlerini. Butakım mutlu halda durdu bir-iki kıpım, soluklandı. Sora çemrek fırladı erindän, sansın bu haşlak hava onu hiç gevşetmemiş. O yaklaştı, aar-aar soluyan köpää, döktü yalaana taazä serin su. Hayvan hemen başladı içmää, şlärkldarak uzun, kırmızı dilinnän. Kaldırıp kafasını, baktı çorbacının gözü içinä, sansın laflan istärdi onu şükür etsin. Saabi annayışlı sesetti:

- Ne, Kuzu? Sana da mı sıcak? Ne yapalım, kardaşlık? Tarlada ek-mek pişer.

Köpek cuvap verdi, sallayarak kuyruunu hem yalpak bakarak bay Tanasın gözlerine. Belliydi, ani onnarın arasında var haliz dostluk hem annaşmak.

- «Kuzu» – köpään adı mı? Yakışêr mı köpää bölä bir ad? – sordum bän saabiyä.

Bay Tanas baktı bana, biraz sustu, sansın düşünärdi bişeylär. Sora kararlı dedi:

- Yakışmêr mı, deersin? Ozaman tanıştırayım onun interes istoriyasinnan, – başladı adam annatmasını.

***

O yılın oldu büük kış. Kışın ilk günnerindän kuru sert ayazlar sık-tılar topraa. Gecä aaçların dalları kaavi ayazdan, çatırdayarak, sırça gibi, cin-cin kırıldılar da düşärdilär don topraan üstünä. Yaklaşardı vakit koyunnara kuzulamaa. Bän birkaç gecä olduydu, nasıl pek kuşku uyuyardım, hep seslenärdim, işidilmeyecek mi koyun sesi. İki-üç kerä gecedä kalkıp, hayvannarı dolaşardım. Gecä vakıdı bölä ayazda koyun kuzularsa, kuzucuk sabaayadan var nicä donsun.

O avşam hava yımışadı. Gökü yavaş-yavaş sardılar aar açık-boz bulutlar. Butürlü bulutlar getirerlär büük kaar. Koyunnar, bezbelli, duyardılar havanın diişilmesini da uzun-uzun baarardılar sayvan-da. Bän attım omuzlarıma kürkümü, giidim kalpaamı da çıktım, atayım şu hayvannarın ahırına bir demet koçan. Arkamdan açıldı kapu, da kızım sesetti:

- Boba, al eldivenlerini, üşütmeyäsin ellerini.

Sora duruklandı biraz eşiktä, baktı gökâ da dedi:

- Sansın ayaz yımışadı. Hava mı diişecek, acaba?

Bän gözlän gösterdim bulutları:

- Bu gecä yaayacak kaar. Bu bulutlar büük kaar getirer.

Kızım güldü inançsız, nasıl güler anası, açan isteer kızdırısın beni:

- Boba, sän nasıl bunu bilirsin? Yukarkısından mı osa bir haber geldi? – kaydırıldı o gözlerini yukarı, bulanık gökâ.

O, bekim, sandı, ani kızdırəcək beni inkär etmesinnän, ama bän lafsız ilikledim kürkümü, taa aşaa annıma çektim kalpaa da uzlaştıncı seslän dedim:

- Hadi, hadi. Etişelim sabaaya, sora lafediriz. Damarlarımda akan evelki çiftçi kanı kaar gelmesi için duygu faydasız bana vermâz. İç duygularım beni hiç bir kerâ taa aldatmadı. Eer lüzgâr poyraza dönürsâ, saurgun da olabilir, – homurdandım kendi-kendimâ.

Koyunnar işittilâr adımnarımı, yaklaştılar kapuya. Ahırları onnarın boştu. Bir büük demet koçan yaydım hayvannarın önünâ, toplattım erâ daalmış kuru papşoy yapraklarını, onnarı da ahıra attım. Sora durgundum yannarında siirederäk, nasıl hayvannar hatır-hatır çiineerlâr gevrek yaprakları hem koçannarı. Candan severim bân bu koyun malını. Hem büük faydaları var, hem çok yalpak, zararsız hayvannar. Onnar sınaştılar bana, bân dâ – onnara, çoktan üürendim alışkannıklarımı hem tabeetlerini. Seslerindän var nicâ tanıyayım, angısı baarêr: kıvrık buynuzlu besli koç mu, genç şişek mi osa merinos koyun mu? Boşuna mı Demirçu amıcam en bilinir çobandı küüdâ? Çok bilgilâr koyunnar için bân ondan üürendim. Küçüktän alışıkım koyun bakmaa, gütmää. Evelki dedelerdän, bekim, yaşêêr herbir gagauzun kanında sevgi beygirlerâ hem koyunnara?

Kâr o günnerdä läâzımdı kuzulasın kara koyuncuk. Bân tuttum onu, yokladım elinini. Elincii heptän şişmişti. «Açan bu gecâ kuzulamayacak, – düşündüm. – Raatsız gecâ olacek. Uyku mu tutar? Ama sevinmelik tâ getirecek...».

Kapattım bân sayvanın kapusunu, brakıp bir aralık, işideyim, eer koyun baararsaydı. Hazırladım kaar sıyırğını hem kaar küreeni da girdim içeri. Bu saatlarda aylemizdä uzun kış gecelerinin en mutlu zamanıydı.

Eşim, erleşip kendi işinnän koltuk üstündä, örer sevgili torunnarına çorap ya da eldiven puf ipliindän, ani senselesi posılka yollêêr suuk Sibirdän. Uşaklar dönüşerlâr manisinin yanında, dakılêrlar ona:

- Mani, ölçeyim mi o eldivencii? Mani, o bana mı olacek?

Babu, uyup onnarın fikirlerinâ, gücendirmesin deyni ne kızı, ne çocu, ölçer puflu eldivencii bir ona, bir buna.

Kızım kendi odasında hazırlanêr yaarınkı günâ. O işleer okulda gagauz dili hem literatüra üüredicisi. Onun kocası siireder televizoru. Kısmet, uyunuk hem sevgi doldurêrlar evin herbir köşesini.

Torunnarım – on yaşında Pavluş hem altı yaşında Anita, görüp, ani işim dışarda bitti, sorêrlar bana bin soruş:

- Dädu, yapmış mı koyunna kuzucuk? Dädu, suuk mu dışarda? Dädu, masal annadacan mı?

Onnarın soruşlarına etiştirämeerim vermää cuvap, ama onnar cuvapları pek beklämeerlär dä. Bän kucaklêêrim onnarı ikisini birdän, birini – saa koltuun altına, öbürünü – sol. İkisi dä barabar hem tepinerlär, hem gülerlär, hem baarêlar:

- Dädu, masal odasına! Masal odasına gideriz!

Masal odası – o Anitanın odası. Kızçaaz sever seslemää masalları, yatarak döşendä. Bu küçük, kuytu odacıkta bän çokar kerä artık annattım torunna o masalları, ani küçüklüümdä işittim amıcamdan hem manimdän. Kendi dädüm benim ölmüş, bän taa duumadaan. Onnar hepsi çoktan gittilär bu dünnedän, ama sesleri yaşêêr masallarda. Şindi benim evlatlarım, nasıl çok yıl evel bän, açık aazlan, korkarak kıpırdanmaa, sesleerlär o masalları, ani düzmüş halkımız üzlärcä, bekim binnärcä yıl öncä. Fikircesinä onnar titsinerlär fena devlerin hem çirkin cinnerin yaptıklarından, alatlêêrlar yardıma ilikçi, şeremet kahramannara.

- Eh, küçüklük, sän küçüklük! Salt küçüklüümdä şüpesiz inanılır, ani yaşêêrlar dünnedä çokkafalı evremnär, angıları yudêrlar insannarı. Ama girgin pelivannar enseer onnarı diil salt kuvetlän düüştä, ama akıllan da, şiretlıklän dä. Pelivannarlan birliktä biz savaşêrız kurtarmaa dooruluu, sevgiyi, ilii.

Küçüklük, küçüklük! Ne gözäl, unudulmaz yıllar. Ozaman biz inanêrız, ani kötülük cezasız kalmayacak, ozaman inanêrız – ilik taa güçlü kötülüktän. Bu inan bizi yapêr taa mutlu, verer büyük umut, ki büüdüynnän, düzäbiliriz uygun, kötülüksüz bir yaşamak. Ama ne yazık, küçüklük, ani çabuk geçersin. Sora etişkin yaşlarda annêêrız – dünneyi diiştirmää diil kolay, gerçek yaşamakta çok kerä kötülük olêr taa güçlü iliktän. Ömür, su gibi, akêr, akêr günnär hem yıllar. Da biz mutlu olêrız, eer kendi aylemizdä becerdiysäk kurmaa düzgün, raat, küçük bir dünnecik, neredä var sevgi, saygı hem acızgannık.

E-e-eh, küçüklük, geçip-uçêrsın, ama hiç kimsey seni unudamadı hem unudamaz!

Sevgili unukaların da küçüklüü geçecek. Ama bän isteerim, onnarın akıllarında kalsın küçüklük, nasıl kismetli zaman, sevgi dolu hem masal dolu.

O avşam tutmêêrim aklımda kaçınıcıya artık annattım «Alacuyulan Balacuyu», «Kül pepeleşkasını», «Üç altın mangırını». Anita başladı uyuklamaa. Onun uzun kara kirpikleri kuş kanadı gibi konardılar yanaklarına. Ama uşak taa güreşardı uykuylan. Birdän açardı gözlerini, sansın korkarak, ani kaçırıldı masalın en meraklı bir erini, da yalvarardı:

- Dädu, dädu, hadi dur. Ne yapmış o, ne söylemiş?

Pavluş, bir büyük bati gibi, girişer kızkardaşına dargın gıgırmaa, kızêr ona:

- Kızım, diil lâazım uyumaa! Senin için maasuz taa bir kerä mi dädu annadacek?

Anita hemen gücener, kimär kerä iki damna yaş, boncuk gibi, şilêêr onun gözäl gözlerindä. Batısı hemen yımışêêr, suvazlêêr onun kafasını, şakaylan söleer:

- A-a-di, a-a-di, mamusunun aalagan kızı! Korkma, yavru, bişey kaçırmadın!

Kendi Pavluş eski masalları hazır seslemää sabaayadan.

Bizim masal dünnemizä, ansızdan açıp kapuyu, girdi kızım Mariya, uşakların anaları, da, şaşarak, dedi:

- Bakın, ne olêr dışarda, – sora döndü bana dooru, sevenmelikli ekledi. – Sän dooruydun, boba.

Bän açtım pençerenin perdesini. Kuşcaazlar gibi, uçtular erindän uşaklar. Anitanın uykusu hiç yokmuş sansın. İkiisi dä, çekip birêr skemnä, tırmandılar pençereyâ.

Dışarda yaayardı kaar. Karannık gecä aydınlandı. Şamar gibi iiri kaarcıklar uçuşardılar suuk havada, şläp-şläp yapışardılar sırcaya. Sansın gözäl muzika sesinä gorä, kaarcıklar dönüşardilär, oynaşardılar. Sora, yorulup, konardılar erä dinnenmää. Ansızdan kaar başladı yaamaa taa sık, taa iiri. Bir kıpımda erlän gök karıştılar. Kaar sa hep yaayardı hem yaayardı. Uşaklar, büülü gibi, dondular pençerenin kenarında. Gecä kaar yaaması, dünneyn biyaz donaklanması masalın käämil bir parçası gibi oldu. Katinka süündürdü elektrik şılaanı, taa islää görünsün dışarsı deyni. Fasil şafk nerdänsä yukardan, göktän yayıldı herbir köşeyä, aydınattı odayı. Gözlerimiz önündä yavaş-yavaş diişardı dünnä. Uşaklar doyamardılar siiretmää kaar yaamasını, kaarcıkların oynaşmasını suuk havada,

büüleyici görüntüyü dışarda. Yoktu nicä ayırmaa onnarı pençerenin boyundan.

Yattılar uyumaa ilkin küçüklär, sora büüklär. Ama bän uyuyamadım. Kara koyunu hep aklımda tutardım.

Erken sabaalen, taa islää aydınnanmadaan, çıktım dışarı. Kaar yaaması vazgeçmişti. Haliz kış havası eniletmiş bütün topraan üzünü. Taazä, kaba kaar örtmüş herersini biyaz, puf gibi yımışak, yorgannan. Onun üstündä yoktu bir çizgicik, bir izçääz. Baada kütüklär gömülmüşlär, sansın baa içinä konmuş bir sürü kuu kuşu. Onnar yaymışlar biyaz kanatlarını da usulca yatêrlar. Bakêrsın alaca karranicakta baaya dooru, da geler – şindi kuular kaldıraceklar geniş, güclü kanatlarını da kalkaceklar havaya.

Siirek-siirek ötärdi kümeslerdä sabaayı uyandıran horozlar. Bän bütün güüsümünän çektim ayazlı, pak soluu da duydum bir ilinnik, bir sevinmelik içimdä, sansın tamannandı çok beklenilän neetim, sansın yortu geldi. Alat adımnarlan girdim koyunnarın sayvanına.

Koyun henez kuzulamıştı. Kismetli ana sesinnän o çaarardı kuzusunu. Bana ilk bakışta göründü, sansın koyunun yanında diil bir, ama iki kuzu var: biri bim-biyaz, öbürü sa – alaca. Sevinmelik sardı üreemi, ani ilk kuzulayan koyun ikiz yaptı. Adetlerä görä, bu islää nişan. Düşündüm: «Gelän yıl bizim aylemiz için bereketli hem varlıklı olacak». İildim aşaa, alayım kuzuları, götüreyim evin içinä, içerdikleri sevindireyim. Bir dä bana dooru, kaldırıp kafasını, bakarsan-bakêr korku dolu gözlärlän alaca bir köpek enii. Bän kala-kaldım. Bu da neredän burada? Sora annadım, olmalı, buldu bir kedik da girdi aula. Sayvanın kapusunu kendim kıstırmadım avşamdan. Pali dä, belli, duydu burnusunnan sayvandan gelän sıcaklı da sıyındı korunsun ayazdan koyunnarın erinä. O ölä yalvarmaklı bakardı, ani yoktu nicä canın acımasın ona. Yaklaştırdım kuzuyu anasının elininä, kaptım şu yaramaz afacanı koltuuma da girdim içeri. Zavalıcık, hayırsızdı, zabundu, derinin altından iyelerini sayabilirdin. Hemen toplandı bütün aylä. Hepsindän çok meraklandı uşaklar.

-Neredän? Nasıl? Zavalı! Ne zabun! – işidilärdi acızgan laflar.

Pali oturdu kış bacakları üstünä. O şaşkın-şaşkın bakardı herkezinä, kaldırıp yukarı kâ bir kulacımı, kâ öbürünü, çevirärdi

kafasını o tarafa, neredän ses geler. Enik incecik seslän mizlärdi, sansın yalvarardı acısınnar onu, atmasınnar sokaa.

Eşim Katinka, bakarak, nasıl pali titirer, dedi:

- Sor komuşulara, bekim, birinä lääzım köpek.

Anita başladı aalattırmaa kendini:

- Dädu, vermä onu kimseyä, bak ne hoş hayvancık! Bak, nasıl yalpak bakêr! Ne dä gözäl!

Ona katıldı Pavluş:

-Dädu, o bana bakêr. O olacek benim dostum. Bän onu terbiyedecäm.

Biz karşı gidämedik uşakların kızgın yalvarmalarına. Karar verdik:

- Kalsın! Bir parça ekmek hayvana bulunacak.

Uşaklar ona hemen ad da taktılar. Köpek adı diildi, ama onnar şakadan başladılar sesetmää:

- Kuzu! Kuzucuk! Gel bana, gel! Ses ver!

Pali, bezbollahi, annadı, ani onun eceli iilää döner, başladı sallamaa kuyruunu, sora sevinmekli bir-iki kerä saldı. Onun sesi zilcääz gibi öttü odanın içindä. Pavluş aldı onu kucaana, başladı sevmää. Yavaş-yavaş hepsimiz sınaştık ona hem onun fasıl adına. Olä kaldı Kuzu bizimnän. Yaşamak eri o kendi ayırdı – koyunnarın sayvanı.

Bän getirärdim Kuzuyu içeri, uşaklar oynardılar onunnan, doyurdılar onu. Ama akıllı hayvan, bıktırmasın deyni, kendi kaçarak dönärdi sıcak yataana. Aslı kuzucuk sa kusurlu mu duudu, osa hastalandı mı, ama bir haftadan sora öldü. Koyun suulmasın deyni, başladım iki-üç kerä gündä saamaa onu.

Bir sabaa girerim sayvana koyunu saamaa da ne görerim! Küçük üüsüz enik yamanmış koyuna da emärsän-emer. Koyun da, kuzusunu gibi, severäk, onu yalêêr!

- Bu da nasıl sündüklük! – pek kızdım ozaman atılmış sündük afacana.

Kapıp paliyi çukurundan, kızgınnaa, istedim onu hemen fırladım sokaa ya da bir başka fena ceza ona vereyim. Hayvan acıdan başladı baarmaa, mizlemää. O savaşardı kurtulmaa benim elimdän. Bän taa sıkıdan dattırdım onu, o taa üüsek seslän girişti mizlemää. Bu şamataya çıktı evin içindän Katinkam.

Annadıynan, nedän bu kavga koptu, uzlaştırıcı seslän durguttu beni:

- Haklı olacan, eer atarsaydın sinsoru auldan. Gitsin, nerdän geldi. – Sustu biraz, düşündü da ekledi: - Ama, ya Allahtansa bizä bu denemäk? Baksana, neredänsä aulumuzda pali peyda oldu. Kär o geçä, açan koyun kuzuladı. Bir haftadan sora kuzu öldü. Bu vakit uşaklar sınaştılar palicää, sevdilär onu, – sayıklardı Katinka olayların sırasını.

Hepsi onnar dizilärdilar birä-bir, sansın üüsek güçlerin neetlerinä görä. Bän dä başladım yımışamaa. Katinka sa kararlı bitirdi lafını:

- Brak şunu! O da Allahın bir yaratı. Ko emsin, hem koyun suulmayacak, hem sän zeetlänmeyecän iki-üç kerä gündä saamaa onu. Hem okadar az süttän ne var nicä yapmaa? Kendin söledin, ani büün-yaarın taa bir koyun läüzüm kuzulasın. Sora sınaştırırısın onun kuzusunu emsin kara koyundan da.

Bän seslärdim da kendi kulaklarımı inanamardım. Ne lafeder bu karı? Katinka sibirli karakterinnän her kerä akıllı fikir bana verärdi. Ne olmuştu ona o sabaa? Bän başladım kızmaa ona, başladım dargın takazalamaa. Eşim, görüp, ani ortalık kızgınnaşêr, hemen benimnän kayıl oldu.

- E-e-e, yap ne istärsän, – yavaşıcık dedi o da girdi evin içinä.

Benim üfkän hemen süündü. Aklıma geldi, ani Katinka arka alêr, acıyêr herbir diri canı dünnedä. Bän baktım paliyâ. Çekişmäk vakıdı üfkedän sıbıttım onu erä. O ölä dä yatardı kaar üstündä, bütün güüdeciinnän titirärdi da gücenik mizlärdi. Can acızgannı kıpırdandı benim içimdä:

- Öläsâ, ölä olsun, – braktım paliyi kaar üstündä da girdim içeri.

Bir-iki gündän sora kuzuladı başka bir koyun, kısmetimizä – ikiz. Osaat kapadım yaramaz paliyi dama, kuzuların birini hemen emzirttim kara koyuna. O da ölä yavaş bir hayvan çıktı, ani ilk emzirtmektän kabletti ikizlerin birini, yaladı onu. Benim ürääm raatlandı. Pali sä damda poträ koparardı: o tırmalardı kapuyu, can acısından mizlärdi, aalardı, yalvarardı. Onun sesindän kalktı bütün maalä.

Gün-gindän ortalık düzöldü. Pali dä kayıl oldu ecelinä. Ama, açan uursuz enik kaçırıldar koyunnarın sayvanına, onun sevinmeliinin sonu yoktu. Nasıl o çalışardı göstereyin sevgisini kara koyuna, angısı ona analık yaptı, kendi südünnän doyurdu! Pali ön bacaklarının sarmaşardı koyunun boynusuna, yalardı onun burnusunu, gözlerini. Üsüz köpecik oynardı koyunun önündä, atlayarak kâ sola, kâ saaya, kaçınardı onun dolayında. Sevinmeliktän kısmetli mizlärdi.

Kalan koyunnar hem kıvrık buynuzlu Koç-Canabin, çekilip bir köşeyä, siiredärdilär hem şaşardılar görülmemiş işä – can hoşluuna koyun hem pali arasında. Olmalı, onnar kendi koyun fikirinnän ön vermäzdiär butakım fasıl, faydasız duygulara?

Bir kerä pali genä kaçırıldı koyunnarın erinä. O obaltmıştı gözlerini, sansın kendindä diildi, atlayarak, kaçarak dooruldu koyunlara dooru. Ama sayvanın girişindä onu karşıladı koç. Neetleneräk göstermää, kim burada çorbacı hem koolamaa sündük yabancıyı, koç dikti paliyä dooru buynuzlarını, kızarttı kobaklarını da enikunu yollandı çaarılmadık musaafirä karşı.

Onun neeti belliydi. O hazırlanardı uruşa. Kara koyun bunu vaatlan denedi. Koyun fikirinnän o islää bilärdi, ani buynuzlu kafanın uruşundan sora palidän kalacak ezik pazlama. Koyun inatçasına çıktı üfkeli kocun önünä. Annaşılardı, ani o brakmayacak gücendirsinär aarettiini. Koç durdu, baktı paliyä, sora koyuna da çekildi bir tarafa. Bu olaydan sora koyunnar kafasını bilä çevirmäzdiär sürü arkadaşına dooru, açan deli gibi atlayarak, salarak, sevineräk, peyda olardı koyunnarın sayvanında şımarık pali Kuzu.

Geldi ilkyaz. Havalar düzeldilär. Sıcak güneş cömert yısıdardı topıraa. Açtı laalelär hem ergivannar. Herbir solumakta duyulardı açmış aaçların hem çiçeklerin burcu kokusu. Sıcak yaamurlardan sora tolokalar hem çayırılar gür eşerdilär. Ama Hederlez geçmedään, çobannar koyunnarı toplamadılar. Hayvannar sa artık bıktılar kotaralarda kapalı durmaa, bildırkı kuru alafı çinemää. Onnar duyardılar tazä ot kokusunu, ani lüzgär esmesinnän gelärdi kırlardan, da uzun sıkıntılı seslän baarardılar okollarda. Dayanamadım bän onnarın özlemekli seslerinä da karar verdim – her gün Hederlezädän gezdirmää hayvannarı çayırda.

Ne sän sanêrsın? Bizim aaretlik pali takıştı sürünün ardına. Bütün o vakıt, ani bän koyunlarla durdum çayırda, o aralanmadı kara koyunun yanından. Koyun da, acızgan ana gibi, ayırıldı sürüden paliylän hem ikiz kuzuların birinnän, ayırı otlardı bir tarafçıkta. Bekim, istemäzdi kızdırmaa kıvrık buynuzlu koçu hem başka koyunarı?

Bölä sürdü birii koyunarı çobana verincä. Hederlez yortuluk sofrasına kesildi kurbannık – biyaz, kusursuz, besli bir kuzu. Karılar, nasıl geçer eveldän, attılar fırına büyük sinilärlän booday bulgurunnan kuzu etini. Adetlerä görä, kuzunun bir payı ileştirildi taa yoksul komuşulara. Bolluk hem bereket olsun deyni, Allaha dualar okundu. Klisedä yapıldı Hederlez slujbası, popaz dualarında okudu trufanda etiştirilmiş eşillikleri: suan, sarmısak, trup hem ilkyaz çiçeklerini. Ondan sora çiftçilerin yardımınan klisä aulunda erleştirildi büyük hem bol bir sofrä. Evellär bu günü açılarmış horular. Şindi horular hem horu adetleri, yazık, unutuldu, ama bir adet hep taa kullanılêr. Hederlez kurbanından sora çobannar artık toplêêrlar trılalara koyunarı. Sayılêr, artık geldi sıcaklar. Bu vakıdadan koyunlar lääzımdı kırkılsınlar hem sürsünler cıba eni yapaacık.

Bän verdim mallarımı Ştilionnara, nasıl da bıldır. Onnarın soy-senselesi eveldän anılmış çobannardı küüdä. Koyunarı sevgiylän güdärdilär, onlarda kayıp siirek olardı hem çok käämil piinir becerädilär yapmaa.

Ayırıldı kara koyun Kuzuylan güzädän, Kasım günnerinä kadar. Birkaç gün pali mizledi, özleyeräk sürüylän gezileri, özleyeräk kara koyunu. O gidärdi boş sayvana, kokalardı herbir köşeyi, burnusu aşaa, kaçınardı, aarardı koyunların izlerini. Sora sınaştı hem, nasıl bän düşünärdim, unuttu analını, angısı suuk kış günnerindä ona verdi süt hem sıcaklıını. Ama birkaç aydan sora annadım, anı yanılmışım. Yazın üç ayın içindä Kuzu olgunnaştı, oldu gözäl bir köpek. Köpään Kuzu adı ona pek yakıştı. Onun tülü yapaası yımışacıktı hem yalabıktı. Hayvanın kafası bütünnä biyaz, salt gözlerin çevresindä var kara halkalar. Açık-sarı lekelär sansın düşmüş onun biyaz sırtına altın güneştän. Bacakları Kuzunun koyu-moor. Uşaklar şakalaşardılar:

- Dädü, bak, bizim Kuzu takmış güneş gözlüü, ayaklarına da giymiş modalı botileri. Dädü, bak bu «stilägaya».

O ufak boylu cinstän bir hayvan. Az hem nazik iyer. Hem pek akıllı köpek çıktı. Boşuna ses çıkartmaz. Sevärdi uşaklarlan oynamaa. Ozaman onun terbiyedicisi Pavluş oldu. Onun lafi Kuzuya zakondu. Yaz vakıdı uşaklar bütün günnärlän oynardılar paliylän. Her gün onnar eni, interes oynunar düşünärdilär.

Oyunnarın biri – «Kuzu uyuyêr». Pavluş ona emir verärdi:

- Kuzu, yatmaa! Yat, Kuzu, yat!

Kuzu hemen atardı kendini erä. Pavluş taa bir emir ona izin verärdi:

- Kuzu uyumaa! Uyu! Uyu, gözelim!

Bu emiri işittiyän, Kuzu devirilärdi arkası üstü, yumardı gözlerini, güldürücü titiredärdi çepiçli bacacıklarını. Sora şalvircesinä açardı bir gözünü, bakardı dostuna. Siiredicilär katıldılar gülmää. Torunum sa taa başka izin hazırdı vermää:

- Kuzu, uyan! Uyan, kalk!

Kuzu bunu da beklärdi. O hemen fırlardı dört bacak üstünä, salarak, sevinmelikli başlardı kaçınmaa kapu önündä.

Bir gösteriyi pek sevärdilär hepsi. Bük havezlään, artist gibi, oynardı onu Kuzu.

Uşakların biri emir edärdi:

- Kuzu, panayıra git! Neredä çantan?

Kuzu akıllı gözlerinnän bakardı bir Anıtaya, bir Pavluşa, sansın beklärdi, biraz yalvarsınnar. Ačan taa bir kerä işidärdi emiri «Kuzu, panayıra!» – kaçarak gidärdi dooru yataana da kaybelärdi kuşka içindä. Bir kıpımdan sora o çıkardı oyun çantasınnan dişlerindä. Onu Anita baaşladı Kuzuya maasuz bu rolü oynamak için. «Artist» kalkardı ard bacakları üstünä, uşakların biri iliştirärdi ön bacana çantayı. Pali, hodul-hodul örüyeräk, gezinärdi siiredicilerin önündä. Sora gelärdi da çantayı verärdi Anıtaya. Kızçaaz suvazlardı paliyi, metedärdi onu, ani islää alış-veriş yaptı, da genä çantayı uzadardı Kuzuya. O da çantasını götürärdi kendi evceezinä. Bölä Kuzu artistlik becerikliinnän kazandı bizim sevgimizi.

Günün birindä bän kararlandım baalayım Kuzuyu sincirä. Ama başıma bela aldım. Kuzu acıylan sesindä başladı mizlemää, dartmaa sinciri. O istemäzdi inanmaa, ani ona yapaceklar bu haksızlı.

Anita, bakarak, nasıl Kuzu savaşêr boşanmaa, çeketti aalamaa. Pavluş, dürüp kaşlarını, kâr nasıl bân dürerim kendim, açan bişeylâr hesabıma gelmeer, yaklaştı yanıma:

- Dädu, Kuzu haketmeer bizim tarafımızdan bu davranışı. Bunu yaparsan, küsârim sana.

Bu baarışa çıktı karım. Dargın-dargın başladı beni takazalamaa:

- Hadi, bey, koca adamsın, heptân mi cansızsın? Nedân gücendîrersin uşakları? Senin dostunu Mitiyi sincirâ baalasınnar, sana nasıl gelecek? A?

Onun laflarından sora, utanıp yaptıklarımın, kaldırdım ellerimi, göstereräk, ani verilerim. Nasıl verilmeyecân, açan «savaş erinä çıktı aar artileriya»? Hem taa bir kerâ annadım: gerçektân Sibir kannı eşim – çok akıllı bir insan. Ölä bir laf konduracak, ani utandıracak seni. Dostumu Mitiyi sincirâ baalamaa! Nasıl dedik bu? Kayıl olurum mu bân bölâ kötü, fena işä? Sora urdum fikirimä: Kuzu da benim torunnarıma – dost. Nasıl bân bunu düşünämedim? Birtaan Kuzuyu baalamaa laf olmadı.

Geçti uzun sıcak yaz. Uçtular gözal şen günnâr. Geldi serin havalarlan güz. Uşaklar taa az zaman dışarda oynardılar. Kuzu küsülü yatardı yataanda.

Yaklaştı Kasım. Çobannar başladılar daatmaa koyunnarı çorbacılara. Badaşıpta komuşularlan, kararlandık Kasıma karşı pazar günü getirelim çobandan koyunnarı. Pavluş, düşünceli bakarak Kuzuya, dedi:

- Dädu, Kuzu özlemiştir koyun anasını.

- Yo-o-ok, oolum, hayvannar arasında sevmäk-özlemäk olur mu? Kuzu – bir köpek, kara koyunu o çoktan unuttu, – düşünmedään verdim ona cuvap.

Cumaadan sıkı topraa ayaz. Dondurdu. Pazar sabaası erkendân başladı atıştırmaa kaarcaaz. Taman zamanıydı koyunnarı kırdan evä haydamaa. Hava temiz, diil çamur. İnsana da ilin örümää, koyunnar da evä dooru pek yorulmaz. Biz çıktık erkencä, dua ederäk, bari hava heptân bozulmasın. Laf-laf, duymadık komuşularlan, nasıl çıktık küü kenarına. Nekadar gözün tutêr – boş kırlar dinnenerlâr. Yalabyêr sürülmüş kara tarlalar. Yarların öbür ucunda görünür kü-

çük çıplak daacaaz. İşidilmeer orda, nasıl yazın, kuş sesi, yaprak fırtısı. Daa durêr sessiz, sansin utanêr kendi çıplaklından.

Ama güz zamanında topraan var özel, yaratırılmaz gözellii. Annêersin, ani altın başak büütmäk için, ani türlü renktä çiçeklärilän donaklanmak için, toprak lääzım dinnensin, kuvet toplasin. Kırarda bu vakit düzüler usluluk, raatlık, ilinnik. Tarlalar bekleerlär kaba kaarı, örtünsünnär yımışak, pak yorgannan da uyusunnar birii sıcak ilkyaz onnarı uyandırmayınca.

Tırlaya etişincä, kaar yaaması vazgeçti, daaldı kaar bulutçukları, da çıktı güneş, ama ayaz yımışamadı. Bölä güneşli, açık havalar sierek, ama olêrlar geç güz vakıdı Bucakta. Kış, sansin taa kıyışmêêr çorbacılık etmää, göstermää gerçek kuvedini. Hem verer insana vakıt hazırlanmak için kış zamanına, büük suuklara, kaavi ayazlara.

Evä yaklaştık üülenä dooru. Duyup evin kokusunu, koyunnar başladı baarmaa. Pavluş beklärdi bizi tokatta. Bir dä ansızdan yuvar-teker tokatçın arasından, Pavluşun ayakları altında, sevinmekli salmaklan fırladı, top gibi, Kuzu. O sarıldı kara koyunun boynusuna, girişti mutlu mizlemäklän yalamaa onun burnusunu. Sora çekildi geri, kalktı kış bacakları üstünä, yaptı birkaç fasıl atlayış, genä atıldı koyunun üstünä. Onun sevinmeliinin sonu yoktu. Koyun kala-kaldı erindä. Bir dä bana göründü, nasıl bir damna yaş, bekim, dä çözülmüş kaarcaazın suyu tekerlendi koyunun burnusundan da kaybeldi kalın yapaaların içindä. Benim dä gözlerim nemnendi. Olmalı, suuktan.

Kimsey görmedään, elin tersinnän sildim gözlerimi. Kim vardı sokakta, hepsi şaştı. Çok-çok işlär geçirdim başımdan, ama buna benzeyän bişey – görmedim. Çıktı komuşular siiretmää, nasıl köpek karşilêêr koyun anasını. Kuzu hep zapedämäzdi sevinmeliini. O şaşkın-şaşkın kaçınardı koyunun dolayında. Koyunnar çekildilər bir tarafa, sıkıştılar biri-birinä, vazgeçtilär baarmaa. Onnar da şaştılar, bezbollahi, bu görüyä. Ertesi yılın Kasımda bu olay enidän tekrarlandı.

Tanas-aga sustu, derin çekti içinä. Sora kalktı, yaklaştı neçinsä köpään yanına. Elinnän sevdi Kuzunun kafasını, sırtını. Kuzu «sırtı insancasına» saabisinä, sevgiylän yaladı elini da yattı gölgedä.

Adam döndü bana dooru da kahırlı seslän dedi:

- Başladı bizim Kuzu ihtärlamaa. Köpek ömürü, yazık, uzun diil.

Bay Tanas duruklandı köpään önündä, sora geldi da genä oturdu kendi erinä dut acının gölgesindä.

Bän görärdim, ani annatmak bitmedi, ama sormaa bişey kıyış-mardım. Artık sınaştım, ani adam annatmanın ortasında var nicä sussun, düşünsün. Hem bilärdim, ani annatmanın sonunu mutlak işidecäm. Salt diil läüzüm onu alatlattırmaa hem engel etmää. Hem aslı, bir aradan sora Tanas aga, sansın aklına getirip geçmiş olayları, ilerletti:

- Sora üçüncü yılın yazın çobannar kaçırılmışlar koyunnarı eşil ar-paya. Kara koyun tamah-tamah imiş körpä eşillii da şişmiş. Çobannar, kesip koyunu, güüdeyi getirdilär evä.

Ama Kuzu bunu bilmäzdi, o beklärdi Kasımı. İnanmayacan, bekim, ama hepsimiz kahırlanardık, nasıl bu sefer köpek karşılayacak sürüyü.

O günü, açan koyunnar başladılar baarmaa tokadın yanında, Kuzu, nasıl bildir hem taa ilerki yıl, sevinmeliklän fırladı onnara karşı. Ama kara koyunu aralarında bulamadı. Ansızdan o durdu erindä. Salt gözlerini geçirärdi bir koyundan öbürünä. Bezbelli, onun köpek aklı ermärdi, neredä var nicä kalsın kara koyun, neçin hepsi kalan koyunnar durêr tokadın yanında, ama o yok. Kuzunun inanacaa gelmedi, allelä, bu kayıba. Hayvan taa bir-iki kerä çevreledi sürüyü. Sora genä şaşkın-şaşkın durdu erindä. Ama kara koyun birerdä yoktu. Ozaman Kuzu oturdu ard bacakları üstünä, kaldırdı kafasını da başladı garip-garip ulumaa. Ölä fasıldı, ölä tit-siydi köpään aalaması, sansın insan büük acıdan dizer-aalêr.

Girdi koyunnar erinä. Bän attım onnarın ahırlarına alaf, kapadım tokadı. Kuzu sa taa bir çala tokat yanında dura-dura uludu. Yoktu nicä getirmää onu kapu önünä. Nasıl vardı nicä yardım etmää onun kahırına? O günü Kuzu taa birkaç kerä umutlan yaklaşırdı koyunnara, kâ çekedärdi salmaa onnara dooru, kâ genä garip uluyardı. Bizim aalacaamız çıkardı onun sesindän. Ama vakit geçtikçä, insanın kahırı uslanêr, unutuldu Kuzunun da kayıbı. Salt onun şennii, şımarıklı, kasavetsizlii yokoldular. Nasıl insanın içindä büük kahırdan nesä kırılêr, ölä oldu Kuzuylan da. O vazgeçti katılmaa uşakların oyunlarına, kulak kasmardı Pavluşun emirlerinä. Bir gün sa çıkardı yataandan oyun çantasını, sürükledi eşiin önünä da braktı onu orda.

Tanas-aga sustu. Susardım bän dä. Bir aradan sora dostum ekledi:

- Hayvannarın dünnesi, bezbelli, bizim annamamızdan taa çok zengin.

2009 y.

FENA LÜZGERLÄR

İlk bölüm

Güz. Uç gün durmamayca yaadı ufacık suuk yaamur. O yaadı usulca, yavaşıcık, lüzgersiz. Sürülmüş tarlalar doyunca içerlär gökteki suları. Butakım yaamur yaaması sevindirer çiftçinin üreni. Toprak dinnener, kuvet alêr gelân yılın bereketi için. Herersi durgundu. İşidilmeer sokakta insan sesi. Köpek sokulmuş kuytuya, kuşkanın taa dibinä. İşidärsä yabancı ses ya da şıyrıtı, havezsiz çıkarêr dışarı tüülü kafasını, isteyışsiz bir-iki kerä baulêêr da genä sıkışıp yataana, kıvrılıp, uyuklêêr. Tauklar, konup kümestä pardılara, erkendän yatışêr. Onnar saklêêrlar kırmızı ibikli kafalarını sıcak kanadın altına, düşünerlär darsık güz düşüncelerini.

Bütün dünnedä padişaalık eder sessizlik hem raatlık. Salt sert yaamur damnaları düşerlär evlerin örtülerinä, pençerenin sırçasına, uyumuş toprak üstünä.

Boba, atıp omuzlarına eni, tebeşirlän biyazıdılmış keptarını, gülümsemäk üzündä, çıkıp-çıkıp sundurmaya, hayli vakıt bakêr aar boz bulutlara, ani kaplamışlar gökü kenardan kenaradan.

Çiftçi oolu, kendi çiftçi, o mayıl olêr, nasıl yaayêr bolluk yaamuru.

Üçüncü günü, avşam üstü, yaamur biraz dindi, ama göktän hep taa ufacık çistirärdi. Güneşin yoktu kuvedi üçgünnük yaamurdan sora daatmaa suuk bulutları. Onnar sarktılar taa aşaa. Bacalardan çıkan sıcak tütün karışardı bulutlarlan da yavaş-yavaş diiştirärdi onnarın rengini. Bulutlar kä yıvınnaşardılar kirli pamuk yıvınnarı gibi, kä başlardılar benzemäâ bildırkı kararmış kaar kürtünnerinä. Onnarın kaynaşması kuşkulandırdı çok yıllar çiftçilik sürän bobamı. Sık-sık çevireräk gözlerini yukarı, gökâ dooru, enikunu adımnyarak, o çıktı tokadadan, ditti maaleyi bir ucundan öbür uçunadan. Sokakta can-cunnar yok. Gölcük olmuş derin taliga izleri. Kararmış

keremetlər evlerin örtülerində. Ceviz aacının yaş dallarından şıp-şıp damnêêr yaamur damnaları.

Boba taa biraz oyalandı tokatcık yanında, bekim, çıkar bir komuşu-lafçı, olsun kiminnän paylaşmaa düşüncelerini, umutlarını ilerki yıl için. Ama kimsey istemäzdi çıkarmaa burnusunu kuytu odadan.

Yavaşıcık sıklık ederäk «Oglan» türkünün havasını, boba döndü kapu önünä. Açan gördü sundurmada beni, şalver kıptı gözünü, gösterdi yukarı bulutlara da kismetli seslän dedi:

- Bir dä kaar yaasa bu gecä, umudum var – ileriyä bereketlän oluruz.

Bän artık doldurduydum onaltı yaşımı. Gençlik basamaana atladım, nasıl deyärdi boba. Manım, bakarak bana, mayıl olardı hem şaşardı:

-Bizim bu çocuk, Tanasku, bir cılız uşaktı küçüklüündä, ama büüdükçä netakım gözäl, kudretli olan olêr!

Benim dä damarlarımda, nasıl bobamın hem dädumun, akardı sıcak çiftçi kanı. Çiftçi uşaa olarak, küçük yaşlardan alıştım herbir işä: sürmää, ekmää, baa etiştirmää, hayvan beslemää.

Salt bir iş azedilmäzdi aylemizdä – haylazlık. Sıki düünüklärlän baalı küülünün yaşaması, eceli tabiatlan. Tabiat zorlêêr çiftçiyi uy-maa kendi kurallarına, bilmää onun kanonnarını, saygı göstermää dolay çevreyä. Onun için bän pek islää annardım bobanın duygularını. Bän dä sayardım kendimi etişär genç çiftçi da çalışardım lafetmää bobam gibi, işi kavramaa bobam gibi, örümää bobam gibi. Doorusu sölemää, diil salt bän, bütün küü sayardı bobamı – Bozbey Toduru – haliz çorbacı. Küüdä şindi dä var nicä işitmää: «Bozbeylär – kafalı hem çemrek adamnar, onnar canavar gibi işleer».

İsteyeräk göstermää bobaya, ani artık olgun, akli başında kişiyim, önemsettireräk kendimi, savaşarak lafları kondurmaa pak bobam gibi, ekledim onun laflarına:

-İslää olur. Güzlüklär dä kışın ayazlardan donmayacak, ama kaar altında taa kaavileşecek.

Bobanın bakışından annadım, ani onun üreenä görä sölendi benim fikirli laflarım. O dayma hodulluklan ünüardı, ani bizi batıylän büüttü hem terbiyetti haliz çiftçi, ani onun var iki işçi, becerikli oolu, gerçektän – Bozbey tamızlı.

Makarki sakınardım bozmaa bobanın islää kefini, kararlandım açıklayım beni raatsız edän bir haberi:

- Boba, işittim bir eni laf, – danıştım bobaya.

O baktı bana hep ölä sıradarak, mutlu bir bakışlan, sansın şindi hemen sıcak kaymaklı pidä imiş, ardına da bir filcancık şarap atmış. Bän genä düşündüm, bekim, günaa olacek bozmaa onun bu gözäl halını, ama lafımı bitirdim:

- Tukurlak Miti, ihtâr Miti, ani slujba yapmış eski rus armatasında, okumuş gazetada, ani bizdä dä, nasıl Rusiyada, kolhozlar kurulaceymış. Aslı mı, diil mi, ama bu haber herkezin dilindä.

Bobanın suratından o saat kaybeldi sırtmak, annısı birdän biyazıdı. Bän beklärdim bobanın düşüncelerini şu kolhozun kurulması için, ama o susardı. Sustum bän dä.

- Bezbelli, boba istämeer bu konuda benimnän lafetmää, – düşündüm, açan işittim:

- Tanasçu oolum, sän üreenä kahir koyma. Adamnar arasında laf gider, könnu, kolhozlar kurulsa da bizim taraflarda, çiftçiyi zorlan sıkıştırmayceklar kolhoza girsin. Bölä bozukluk olmuş Rusiyada. Çorbacı insannarı siläh korkusunnan itirmişlär kolhoza. Onnarın mallarını: inekleri, beygirleri, oküzleri, taukları – hepsini kolhoz aullarına haydamışlar. Çorbacıların topraklarını zorlan almışlar, çiftçiyi fakir yapmışlar. Kalmış onun salt iki boş eli. Ama insannarın zeetlerini bilmäzmiş Stalin, – boba kaldırdı gösterek parmaanı da baktı yukarı.

Bän baktım onun dik yukarı doorulmuş parmaana, sansın o parmak gösterärdi önemni bişey, bekim Stalini, da güldüm. Başka kerä boba butakım kaldırdı parmaanı, açan lafedärdi Allaa için. O anadı, neçin bän güldüm, hiç kızmadı bana, ama kendisi dä gülümse-di da indirdi kolunu aşaa.

Kim o Stalin – bän, elbetki, bilärdim. O Sovet Birliinin öndercisiy-di hem kullanıcı. Gazetalarda onun için yazardılar – sovet halkının bobası. Bän pek şaşttım, ani bukadar büük hem akıllı önderci – Stalin – bilmäzmiş, nasıl zeetlener, eziler topraan izmetçisi, da onuştan sordum:

- Nasıl Stalin bilmeyecek, nelär olêr kolu altında devlettê? Ne, o Sırfı Miti mi, angısı bilmeer, ne olêr kendi evindä?

Boba sivri bakışlan baktı bana da kızgın attı laflarını:

- Oolum, annamêersın sän bu işleri. Sovet Birlii – bizim küü mü, sanêrsın? Bilgili adamnar, kiyat okuyannar annadêrlar, ani o uçsuz-ölçüsüz bir devletmiş. Baksana, bizä artık, yayılıp, etişti burayı. Nasıl var nicä yalnız bir Stalin bilsin, ne olêr her tarafta? Bekim, ondan dooruyu saklardılar? – şüpele o sordu. Biraz uslanmış seslän ekledi, çetinniklän laflarında:

- Ama, açan Büük Stalin duymuş netürlü dooruluksuz, fena işlär yapêrlar erli zaabitlär, hemen çıkarmış karar: çiftçiyi, korkudarak, zorlamaa kolhoza girsin – yasak. Ko çorbacı bakınsın, kantarlasın, seçsin – kolhoza mı girmää osa eskiycä, kendibaşına mı yaşamaa, – geçti o genä iilikçi halına.

Üzdän görünärdi, sansın o heptän uslandırdı kendini, ama içtän, bezbelli, taa kaldı süpesi, da bitkiyädän daatmaa onu deyni, kimäsä görünmeyenä, sordu:

- Sanêrsınız, bulunacak öleleri, kim Stalinin laflarını mı, onun kararını mı kertmeyecek, karşı mı ona gidecek? – o bir ara sustu, sansın beklärdi önemni soruşuna cuvap.

Ama cuvap olmadı. O baktı bana düşünüräk da fasıl, kısık seslän, şpion gibi bitirdi fikirini:

- Biler misin, ani bunun için var nicä Sibirin ayılarınınan tanışmaa?

Bu laflarından sora o şen kıptı gözünü bana. Artık eski mutlu kefi dönmüştü bobaya. O taa bir kerä kaldırdı gözlerini aar, bulanık gökâ. Belliydi, ani onun güneşsiz görüntüsü eski çiftcinin hoşuna gitti, da boba yaptı çıkışını:

- Bu gök bizä mutlak kaar adêr.

Bän dä baktım sessiz gökâ, ani bobaya kaar adamış, gözlän taraşladım onun şekilsiz bulutlarını, ama bana onnar hiç bişey adamadılar. İşidildi, nasıl boba genä yavaşıcık sıklık çalêr «Oglan» havasını. Bundan sora saydım, ani lafımız kolhoz için, Stalin için, yaşamanın diişilmekleri için kapandı, da istedim gireyim içeri. Bir dä boba danıştı bana:

- Oolum, sän takma kafana bişey. Bizim yaşamaklan bu haberlerin ilgisi yok. Bizim zorumuz kolhoza girmää yok. Şükür, kendi topraamız var. Bozbeylär işi biler islää. Nezaman sürmää, nezaman ekmää, nezaman bereketi toplamaa – bana diil lääzım kolhoz sölesin. Hem dä bän yalnız diilim. Benim yanımda siz varsınız.

Boba koydu elini omuzuma. Bana geldi, ani ruba aşırısı duydum onun kaavi aucunun sıcaklığını. O hoş sıcaklık daaldı bütün güüdemä. Sansın küçüklüümdä, bän baktım bobama, nasıl bir akıllı, kaavi kişiye, angısı her zaman koruyacak beni zorlardan, belalardan, her zaman yanımda olacak. Da birdän kaydım kendi tatlı arzularıma: nasıl bän dä, bobam gibi, çiftçilik zanaatını haydayacam ecelimdä; nasıl evlenecäm Boyrannarın kızıl saçlı, lafçı, kıyışıklı Varkisinnän; nasıl olacak benim dä, bobamın gibi, iki oolum; nasıl terbiyededcäm onnara sevgi çiftçi işinä da günün birindä, bobam gibi, hodulluklan söyleycäm: «Benim yanımda siz varsınız...»

Geldim kendimä bobanın laflarından:

- Benim oollarım var yanımda. Kos-koca adam oldunuz, – üüneräk, dedi o. Sora, sansın unutmıştu önemni bişey, tamannadı sözünü:

- Dooru, işin koyusunda gündelikçisiz olmêêr, ama işin ucunu bulêriz. Çiftçilik bizim kanımızda. Girsin kolhoza ilkin onnar, kim yok ne kaybetsin. Biz bakalım, ne işmiş bu – kolhoz. Dedelerimiz kolhozu bilmemişlär da yaşamışlar. Biz dä bu günädän kolhozsuz yaşadık – kaybelmedik.

* * *

Güzün, açan bereket toplandı ambarlara, şarap fıçıda, hayvannara yazdan hazırlandı eterli kadar alaf, çiftçi var nicä raat, korkusuz beklesin kışın gelmesini. Raat, ama diil haylak vakıdı geçireräk.

Bobam yaşamak sırasında kullanardı o adetleri, ani kapmış bobasından, o da – kendi bobasından, bän dä yaşamının kurulmasını üürenärdim bobamdan. Bobanın vardı önemni bir kuralı – kışın vakıdında hazırlık yap yaz günneri için, yazın kızgın sıcaklarında çıkmasın aklından, ani gelecek suuk kış. Yaşayarak bu evelki adetlerä görä, çiftçinin yoktu boş zamanı ne yazın, ne kışın. Toplanardı kırlardan bereket, erleştirilärdi tavannara, ambarlara, çitlerä. Sora kopardı güz, onun ardından – kış. Çiftçi çekedärdi izmetini ertesi yılın berekeri için. Biz tertiplärdik pulukları, bornaları. Boba sürärdi onnarın üstünä maasuz yaa, küflenmesin deyni ilkyazadan. Bu iş bitärdi, geçärdik toomnuklara. Elärdik onnarı ilkin sirek kalburan, sora taa sık eleklän. Toomnukları läüzüm olardı islää kurutmaa, lüzgerletmää, kızmasınnar, çürümesinnär. Bundan sora papşoy

maşinasında düüyärdik papşoyları. Koçannarı toplardık sayvannar altına, onnar kotlona olacek islää yakacak. Hayvannarı läözüm her gün doyurmaa, kürümää, süpürmää erlerini. Butakım bütün gün geçärdi izmettä.

Uzun güz hem kış avşamnarında herkezinä bulunardı faydalı iş: kä bobaylan bati mısırdan süpürgä baalardılar, bän dä onnara yardımcı olardım; kä yazdan maasuz toplanmış süüt aacının incä, körpä fişkannarından çiten, paner, sepet örärdik. Her yılın mani sımardardı bobaya, örsün ona da küçürek bir zembilcik, yımırta toplamaa olsun neylän, çünkü bildirkısı başlamış eskimää. Boba şaka sölärdi, ani mani fartalarını taa siirek diiştirer, nekadar zembilleri. Mani işitmezdän gelärdi bu şakalara, ama sora eni zembilleri bol baaşlardı maalenin karılarına. Mamu da özel bir sımardamaklan danışardı bizä - ona da hazırlayalım bir-iki küçük sepetçik maasuz masurlar hem yumaklar için. Butürlü ufak işleri artık kendim becerärdim yapmaa. Sora boba tutunardı kendi incä zanaatına - keptar dikmää. Onun sölediklerinä görä, bu işi herbiri yapamaz - läözüm bilgin hem sevgin olsun terzilik ustasına. Boba dikärkän, biz batiylän salt lafçı hem siiredeci olabilirdik.

Karıların sa işi hiç tä bitmäzdi: bulaşık yıkamaa, imää pişirmää, evin içini tertiplemää.

O yaamurlu günü karannık çöktü küüyün üstünä erkendän. Boba, nasıl her avşam, taa bir kerä çıktı dışarı baksın, kapalı mı hayvannarın damnarı, tok mu kulumnayıcı beygir, yok mu bu gecä kuzulayıcı koyun, koydu mu kaar küreeni kapu ardına. Bitkidä o çekti tokatçın mandalını.

- Beni uyku tutmaz, averiyamı yatmadaan dolaşmarsaydım, - tekrarlardı o her avşam, açan hepsindän sora girärdi içeri.

Avşam sofrasından sora mamu tutuşturdu büük paraliyalı lampayı, angısını asardık kiriştä bir kırılıgaya. Onun parlak sırçası aydınadardı yukardan odanın herbir köşesini. Adetçä avşamnar bizä şiladardı taa küçürek masa lampası. Onu kolaydı geçirmää istedi erä. Ama yanêr mı yortuycasına paraliyalı lampa, bilärdik: mamu gergef örecek. Bu güzün yavaş-yavaş, alatlamadaan, o başladı hazırlamaa kızkardaşımın İrinkanın çiiizini. Mamunun elleri, gerçektän,

pek becerikliydi. Manimiz sevãrdi üünmää mamunun işlerinnän, oturarak mangada yaşı karıların arasında:

- Bizim gelinin altın elleri var, mari! Ne gözäl işlär becerer yap-maa! Netürlü kırnaklı onun var! Nicä düzgünnüü! Onun gibi gözäl gergef örän hem kilim kıran yoktur küüyümüzdü!

Mamu tantelalarinnan süslãrdi pençerä perdeciklerini, çarşaf-ların kenarlarını, tüü yastıkları. Güllü kilimnerini sa Bolgradta islää paraya eldän kapardılar. Olmadı ölä, ani boba götürsün kilim satmaa Bolgrad panayırına, nereyi akışardılar alıcılar hem satıcılar diil salt dolay küülerdän hem kasabalardan, ama bütün Besarabiyadan, da geeri getirsin. Bir odada yazı-kışı açık durardı dokuma düzeni. Mamu kã bir-iki endezã parça pala dokuyêr, kã parça palanın ardından türlü çiçekli, güllü kilim kırêr. Kesti erişlerdän kilimi – krosnularda hazır çözülmüş durêr kadrelalar, sargılıklar. Biz İrinkaylan küçüklüktän masur sarardık, düşärsä erä mekik, mamu buyur edãrdi:

- Ani, be çocuum, gir düzen altına da çıkar bana şu düzen kayını.

Kızkardeşimnan «aazlık» düzendä tutardık, ayaklıkları düzeldãrdik, taraktan eriş-argaç geçirãrdik, gücüleri dooruldãrdık. Butakım, mamunun düzen işinã sınaşãrdık hem üürenãrdik.

O avşam mamu çekedeceydi gelinnik gölmeklerin eteklerinä ger-gef örmää. Masa üstündä beklãrdilär onu läázımnı tedarıklar. Mani soba yanında erleştı yapaa işlemää. Pır-pır çevirer o parmaklarının ucunda iiyi. İi yavaş-yavaş şkembelener, dolêr incecik, düz işlenil-miş yapaa ipliklän. Sora mani alacak iplikleri arşına, yapacak kelep. Kendi dã o onnarı boyardı: pembä, cangaarä, turuncu, al, kırmızı, sarı, güvez, türlü çeşit maavi, üç-dört çeşit eşil. Bakardım çokrenkli ipliklerä, da gözlerimin önündä durardı çiçekli kırlar hem başçalar.

Kızkardeşim yamandı maninin yanına. O pek sevãrdi seslemää maninin türkülerini, masallarını, annatmaklarını evelki yaşamak için. İrinka ondört yaşına girdiydi, büyük havezlän çalışardı üüren-sin herbir karı işini. Mani metedãrdi onu – mamuya çekmiş, işleri severäk yapêr.

Boba işsiz vakıdı geçirmesin deyni hem düşüneräk gelän ilkyaz için, döşedi kapunun ardına bir eski yaamurluk da geçirãrdi eldän koşul aygıtlarını: terbeeleri, hamutları, kantırmaları. Bu işleri bir-kaç yıl artık birliktä yapãrdık: kã çakıyı läázım vermää, kã kantır-

mayı tutmaa, eni parça eklemää, çürük, incelmış parçaları çıkarmaa. Boba, işleyeräk, takazalardı:

- Üüren, oolum, çiftçi adam herbir işi lääzım becersin yapmaa, ozaman bişey zor gelmeyecek.

Çok işlär o avşam lafedildi. Çıktılar odasından bulü hem bati. Lafedärdilär büüklär, biz İrinkaylan lafa katılmazdık, salt sesirgenärdik. Ama o avşam annadım, ani aylemiz korkuylan hem şüpäylän bekleer yaşamannın diişilmesini. Geldilär kuvedä sovetlär, eski kanonları battırêlar, enileri sä insannar istämeer hem inanmêêr. İilik mi sovetlerdän beklemää osa kötülük mü? Neçin lääzım diiştirmää eski adetleri, yaşamak kuruluşunu, ani sürtmüş üzlärcä, bekim, binnärcä yıl? Nasıl yaşamak dönecek? Kimsey bişey bilmäzdi.

Mani lafa karısmardı, ama arada-sırada, işini brakıp, stavrozunu yapardı hem duvasında yalvarardı Güçlü Allaha korusun bizi bozgunçluktan, kolhozlardan hem sovetlerdän.

- Şeytannık bunnar hepsi. Antihristin işleri. Dünnä bitkisi yaklaşêr, – işidilärdi soba yanından onun yavaşıcık lafları.

İçeri sansın bir korku sıyındı. Sansın bir fena lüzgär esti ansızdan da aldı-süpürdü herkezin raatlını. Ama o kötü esinti dokunmadı bana. Benim ürääm açıldı beklenilän diişilmeklerä. Ozaman bän sanardım, ani sovetlär dooruluk için, insannar arasında eşitlik için, kardaşlık için güreş götüremlär. Kolhozların kurulması – şu doorulukçu güreşin bir payı, buna inanardım.

- Yazık, ani benim ayläm bunu annamêêr, – düşünärdim.

Bän yaşamannın eni düzülmesini istärdim hem beklärdim. Bobaylan bati hem işlerinä bakardılar, hem, lafederäk, annaşardılar ilk ayazlardan sora bir pazar günü gitmää Bolgrada panayıra, götürmää satmaa biraz ekin. Kimär kerä orda varmış nicä razgelmää yabancı bezirgenneri. Onnar getirärmış eni bir sort ekin, angısına kendi aralarında «bin başak» deyärmışlär, çünkü dökärmış büük bereket.

- Bulgar Todişka geçän pazar istemiş alsın birkaç demirli, ama müşteri çok varmış, da ona kalmamış, – açıkladı boba. – Bekim, alalım edinmäk için o toomdan bir-iki çuval? – danıştı o batiyä.

Bati kayıllıklan salladı kafasını da ekledi:

- Bän dä isterim gideyim bolgradlı kafadarıma. Onda var türlü rus jurnalları çiftçilär için. Sıra geldi biz dä başlayalım topraa

işlemää bilim lafına göra. Makarki rusça pek islää bilmeeriz, ama cözeriz.

Onnar hep lafedärdilär önemni işlär için aralarında, bän sä yat-tım uyumaa. Vakit oldu geç. İrinka, mamu hem mani yattılar anidän. Benim birtürlü gelmärdi uykum. Bän geçirärdim fikirimdän, nasıl gözäl yaşamak kurulacak bizim tarafta, hepsi uşaklar üürenecek şkolalarda, olmayacak fukaaralık, maasuz maşınalar gelecek yar-dıma çiftçiyä, nasıl Rusiyada. Yavaş-yavaş beni bastı uyku, göz-lerim yumulardı, ama kapu ardında – «mır-mır, mır-mır» – hep lafedärdilär batiylän boba.

***

Yaz. Sıcak. Biz bobaylan kazêrız kırdä papşoy. Papşoylar artık dizdän yukarı. Kazılêr pek zor. Boba birkaç adım ildä. Onun yal-nayak bacakları tozlu, gölmään arkası terdän hem tozdan kararmış. Belli, ani ona da kolay diil. Bän savaşêrım onu etişeyim, ama titirer kuvetsiz bacaklarım, kazma git-gidä aarlaşêr, benim yok gücüm onu kaldırmaa. Boba döner bana dooru, sessiz nesä fisıldêêr. Kulaklarım duymêêr onun laflarını, ama annêêrım dudaklarından:

- Kalma geeri, çocuum. Sırfı Miti cezalayacak.

Şaşılacak gelir bana bobanın söledikleri, da hep ölä sessiz sorêrım:

- Ne var bizim işimiz Sırfı Mitiylän, ba boba?

- Biz işleeriz Sırfının tarlasında, oolum. Bizim çorbacımız o.

Bobanın lafları beni taa da çok şaşırdêêr. Nezamandan beeri biz olduk Sırfiya çırak? Enikunu bakınêrım doz-dolay – kır dolu insan. Onnar hepsi kazêr, kafa kaldırmadaan. Bobanın sesi gelir sansın pek uzaktan:

- Onnar da hepsi Sırfının gündelikçileri.

- Neçin onnar hiç başlarını kaldırmêêr? – korkuylan sorêrım bobaya.

- Neçinki bizim çorbacımız gözlede, ne olêr onun topraanda. Onun gözleri var hererdä, – boba cuvap eder da bakınêr dolayanına, sansın korkêr, ani görececek Sırfının gözleri, angıları varmış hererdä.

Bobanın kuşku bakışından beni taa da pek sarêr korku. Bän dä, boba gibi, baktım doz-dolay. Ama kendi Sırfı birerdä görünmeer.

Ansızdan poyrazdan göktä peyda oldu bir aar bulut. Onu bizä dooru hızlı haydêêr lüzgâr. O yaklaştıkça büüler da kapêêr gökü. Da tã yarısı gökün oldu kap-kara. Ateşli yıldırım yardı gökü yukardan erädän. Kuvetli «gümbür-gümbür» gök gürlledi. Sarsalandı dübüdüz dünnä. Bulutların yarısı oldu kırmızı beygir, kara atlılarla sırtlarında. Atlıların annılarında yanêr birär yıldız. Kalan bulutlar da oldular kara garga. Onnar çok büüktülär bizim gargalardan. Şu gargalar kondular tarlaya da başladılar gagalamaa insannarı. Onnar sa acıdan düşärdilär erä, ama gargalar brakmardılar zavalıları raada. Canavar kuşlar titsi baarışarak, hep dalardılar koruntusuz kişilerin etlerini. İnsannarın yaralarından kan akardı. Kırdä işidildi çirkin baarışlar hem aalayış.

Bän sıbıttım bir tarafına kazmayı da baardım:

- Boba, hadi hızlı kaçalım küüyä!

Ama boba gösterdi kazmanın sapınnan yukarı. Kırmızı beygürlär kara askerlärlän sırtlarında hızlı uçardılar küüyä dooru. Onnar çirkin baardılar, fena sıklık edärdilär. Onnar taa zeedelenmişti. Sürüdän birisi ayırdı da salındı aşaa. O, uzadıp elini yukarı, kaptı bir yanar çimçirik da attı onu bizä. Önümüzä tutuştı toprak. Bir kıpımda bobaylan ikimiz kaldık ateş içindä. Bän tanıdım şu kara askeri. O Sırfı Mitiydi. Onun bakışı çirkindi hem üfkeliydi. Bobaylan ikimiz diz çöktük onun önündä. O fena güldü.

- Ne, bay Todur, bitti senin küvedin! – baardı o. Onun sesindän er tepredi.

Bän korkudan baardım bütün küvetlän... da uyandım.

İçerdä sıcak hem kuytu. Dışarda sessizlik. Vazgeçmiş yaamaa ya-amur. Urmêêr sırcaya onun sivri suuk damnaları. Uzakta, neredäsä küü kenarında, işidildi köpek salması. Sora o da vazgeçti. Bän bütün ürektän sevindim, ani dünnedä bişey diişmemiş. O hep ölä durêr, nasıl dün, ötöögün, hem taa ildän dä, yaarın, öbürgün hem taa sora hep tã ölä duracek. Bu düşüncedän canımı sardı kismet hem sevinç. Kötü bişey dünnedä olmamış. Bän da yatêrım kendi sıcak yataamda. Gözlerimin önündä geçän olaylar – düş. O çirkin olaylar – salt düş. Mutluluktan gözlerim kendileri kapandılar, da tatlı uyku kapladı beni.

Uyandım bän bobanın sesindän:

- Tanasçu, kalk, çocuum. Çiftçiyä hiç yakışmêêr geç vakıdadan döşektä yuvarlanmaa. Damnadarsam Boyrannarın kulaklarına, ani bizim olan uykucu, onnarın gözäl Varkisi hiç göz bilä atmayacak senin tarafına, – şakaylan bitirdi o lafını. Bu Varkiylän diil salt boba, ama başkaları da zeetlärdilär beni son vakıtlarda. Boyrannarın köşesindä vardı pınar, ama kız dadandı sık-sık gelmää bizim pınara, çünkü onnarın pınarında su gerenmiş da biyaz çamaşırı aarıtmazmış. O gelärdi pınara da dakılardı:

- Tanasku, yardım etsänä sereni çekmää, zerä kofa pek aar. Tanasku, kaldırsana suvacıyı omuzuma.

Bän kıyışamardım Varkinin buyurmaklarını inkär etmää da sesleyici palıcık gibi, çekärdim pınardan su, kaldırdım suvacıyı kızın omuzuna. Kimär kerä bizim kollarımız dokunardılar biri-birinä, Varki bakardı bana eşil, şımarık bakışlan, gülümsärdi da, sansın, beklärdi nesä. Başkaların arasında bän okunardım, ani şu kız bıktırdı artık, taa bir kerä gelirsä pınara, söyleycäm, alsın su kendi pınarlarından, nasıl şındiyädän. Ama Varki peyda olardı pınarın başında, da genä beklärdim çaarsın beni.

Onun için hiç küsmedim bobanın şakasına. Onun laflarından sora açtım gözlerimi. Fasıl bir safk dışardan sıyınardı içeri. O diildi ölä keskin, nasıl güneşin okları, taa yımışaktı hem tunuktu. Şu büülüşafk doldurmuştu bütün odayı, herbir köşeyi. Sansın evi donaklamışlar yortu için. İstek bulmaa bu şafkın sebepini zorladı fırlayım döşektän. Pençerä aşırısı açılan görüntüdän enidän sıkı yumdum gözlerimi.

- Neredä bu şafkın sızıntısı? Nedän dolaylar butürlü yalabiyêr? – fikirlär biri-birini koolardılar aklımda.

Ertesi an sansın çimçirik çaktı kafamda: «Kaar ya-a-dı! Kaar ya-a-dı!»

Bän açtım gözlerimi. Hakına, bir gecedä diişmiş dübüdüz dünnä. Göz kamaştırıcı, biyaz kaar, kuu kuşun pufu gibi yımışacık, ilk kaar örtmüş evleri, sokakları, aaçları, uzakta görünän üüsek tepeleri. Sansın mamu bütün gecä göz kıpmadaan, hiç dinnenmedään, gergef örmüş da taa aydınanmadaan, açan taa hepsi uyuyêr, sermiş onnarı dolaylara, yakınnara hem uzaklara – mayıl olsun bütün dünnä şu masalcasına gözellä.

Evdekilär artık hepsi ayaktaydı. Sayvannardan işidilärdi batinin sesi. O takazalardı büyük kafalı koçu, ani kıvrık buynuzlarınan kıskaçlıktan daadêr her tarafa koyunnarı, brakmêêr onnarı yaklaşsinnar ahırlara.

Mamu yakardı sobayı. Fırın içindä çatırdardılar-yanardılar kuru gündendi sapları. Mamu maşaylan cangır-cungır karıştırardı koorları, kalmasın yanmadık parça, zerä tütün geçär başımıza. Bir büyük sini bulgur koyun etinnän masa üstündä hazır durardı fırına atmak için. Bizim aylemiz kalaba sayılardı, onuştan imeklär bol kurulardı. Mani dayma sölenärdi:

- Bekim, aaç uurayan-gelän razgelir. Bir kaşık mancan herkerä bulunsun çüvenindä, gelin.

İrinka toplattırêr evin içini. Bulü kotlon başında cızırdadêr piirli gözlemeleri. Mani batinin küçük oolunnan Kirçucuklan kucaanda pençeredän kaarı siireder. Salt bän dalmışım derin sabaa uykusuna. Ne kaavi uyumuşım! Pişmannıklan, ani gerçektän haylazlar gibi geç uyandım, çabuk giindim da çıktım dışarı. Boba danıştı:

- Tanasçu, hadi, oolum, atalım biraz kaar, gözlemelär pişincä.

Bän şindi dâ pek islää tutêrim aklımda o gözäl sabaayı. Havada durardı ilin ayazçık, ama suuk duyulmardı. Maavi gök açıldı, salt uzakta yukarda üzärdi gökteki denizdä iki-üç biyaz bulutçuk. Onnarın dolayında gök taa da maavi görünärdi. Maavi üüseklää zordu bakmaa, gözlerindän yaş akardı. Biz bobaylan tafta küreklärlän açardık yolcaaz kapu önündä. Şımarık lüzgercik, sansın oynayarak bizinnän, uçurdardı kürektän taazä kaarı. Gergefli kaarcıklar konardı kirpiklerimizä, kaşlarımıza, kara kalpaklarımıza, benzedärdi bizi bobanın masallarından kaar adamnarına.

Dolaylar da, biz dâ, sansın büülü masalın bir parçasıydık. Serin, pak soluk girärdi ceerlerin taa dibinä da doldurardı güüsümü ilinniklän hem sevinmäklän.

Bobaylan bitirärdik paklamaa kapu önündä kaarı, açan urdular tokada. Geeriyädän açıldı tokatçık, onun uurunda peydalandı üç kişi. Birini biz hemen tanıdık. O Sırfı Mitiydi. Kim onu küüdä bilmärdi? Fukaaralıklan buuşardı bütün yaşamasında. Aylesi kalabaydı. Altı uşak biri-biri ardı, biri-birindän küçük. Onun kendi ekmää etärdi Koladaydan. Sora eni bereketädän veresi istärdi kaavi çorbacıdan - Mani Örgidän. Bütün yaz işlärđi - borçlarınan

ödeşardı. Koladadan sora, kalınnadıp üzünü, genä sürünardı zengin Manilerä, yalvarardı kıymasınar onu, acısınar uşaklarını, yardım etsinnär. Yoksul yaşamak durumunun sonu yoktu. Ama ecel ona da gülümsedi. Üç-dört ay geeri komunist partiyasının yollanmışları küüyümüzde topladılar fukaaralar sovetini. Orda hepsindän çok baarınmış Miti. O aalaşmış zengin çorbacılardan, kaavi çiftçilerdän, ani sıkêrlar fukaarları, ani acimêêrlar onnarın uşaklarını. Rayondan komunistlär onu bulmuşlar hepsindän eşkin, gücenik, karezli, da butakım oldu Sırfı fukaarlar sovetinin hem küüyün prisidateli. Eski primar Dumitresku kaçmış romunnarın sınır aşırısı, Rominiyaya, açan geldi Sovetlär. İlkin Sırfı hiç bir faydasını bulmadı eni yaşamanın sovetlärän: hep osoy zorluk çekardı, hep imeelik evin içindä etişmäzdi, hep Manilerä gündelik işlemää gidardı. Ama gün-gündän Sırfı Miti başladı annamaa, nasıl önemni adam yaptı onu Sovet kuvedi. İlerdän o lafedardı yavaş, süünük seslän, lafinda işidilardı, sansın kabaat hem yalvarmak. İlerdän, sokaktan geçärkän, o herbirinä yol verardı, çekilip aullar boyuna; varlıklı birini görüp, uzaktan yırtık paraliyasını başından sıyrardı. Şindi sa gün-gündän onun sesi olardı taa sert, bakışı taa çetin. Şindi Miti çorbacı adamnarın önündä artık baş iltmäzdi, fena, kinni bir gülümsemäk peyda olardı onun incä dudaklarında, açarak iiri, sarı, çürük dişlerini. Fukaaralar sovetinin prisidateli örüyüşünü bilä diiştirdi. Şindi o geçardı sokaan ortalık erindän, yayıp omuzlarını, kaldırıp yukarı kafasını, diil nasıl eskidän, açan gezardı sineräk, kamburlaştırarak kendini. Yırtık paralyasını diiştirdi bir deri şapkaya. Baaşlamış onu rayondan bir «polnomoçna», nasıl üünardı kendi Sırfı.

O gözäl sabaası Sırfı Miti dikildi tokada. Geçän gecenin fena düşleri enidän geldi aklıma. Düştän korkular, ani sinmiştilär üremin derinniinä, tırmaladılar benim canımı. Sırfının yanında durardı tüfek sırtında genç bir asker. Üçüncü - rayondan, belli, büyük zaabitlerdän bir kişiydi.

Rayondaki kişi yaptı bir-iki adım da çıktı ileri. Herbir adımda onun batal konçlu eni çizmeleri çıkardardılar gıcırtilı ses, sansın aalaşardılar saabisindän. Koltuun altında o kısmış bir kara deri çanta. Zaabit açtı çantayı, odun gibi, kalın parmaklarınnan, çıkardı peçatlı yazırların dolu bir fila. O oyalandırdı bakışını yazılarda da

sora baktı bobaya. Onun gözlerindä yoktu ne ilik, ne kötülük, ne üfkä, ne acızgannık.

Adamın çirkin, sansın sırcadan, boş gözlerinin bakışından benim etlerim tiken-tiken oldu. Bän yavaşıcık çevirdim kafamı bobaya. O bakardı beklenilmedik musaafirlerä şüpäylän hem saklı korkuylan. İçimdä, sansın bir iplik incelendi, incelendi – da koptu. O saatta, durarak kapu önündä kaar küräännän elimdä, salt bir iş istärdim bütün ürektän – bu yabancı, kötü üçlük kaybelsin da başka peyda olmasın evimizin önündä.

Ama rayondan adam beklämedään kapu önünä buyur etmäk, sıkı-sıkı, büyük adımnarlan yollandı bobadan yaa. Ardından etiştir Sırfı Miti hem tüfekli asker. Sölenmişlerdän annadık, ani Sovet kuvedinin kararına görä läüzim hepsi girsin kolhoza. İstämärseydik duşman olmaa Sovet kuvedinä hem Sovet halkına, hemen boba düşer yazsın kolhoza zayavleniya. Boba bizim dildä denedi onnari autsun, könnu, biz üürenmiş insan diiliz, okumaa-yazmaa bilmee-riz, biz çiftçi insannarız, salt topraa işlemää islää becereriz.

Sırfı üfkeli kesti bobanın lafını:

- Sän, bay Todur, çok lafetmä. Sän kayıllık ver polnomaçna kendi yazacak, ne läüzim.

Biraz düşünmektän sora boba dedi:

- Bän kolhoza karşı diilim. Ama isteerim bakınayım. Kolhoz – eni iş, alatlamaa düşmeer.

Prisidatil döndü bir askerä, bir polnomoçnaya da hırlandı:

- Ölä, zeer. Biz bırda komunizmayı düzärkän, o bakınacak. Haberindä olsun, Sovetski vlast kimseylän şakacık-makacık oynamaa durmayacak. Ya sän bizinnän, ya da sän bizä duşman.

Boba abandı kaar kürään sapına da iştilmadı. Benim canım acıdı onu.

-Ne, sanki, o titsi düş – bu olayların belirtisi miydi, acaba, – düşündüm, bakarkan beklenilmedik kötü habercilerä.

Rayondakı «polnomoçna» bakarak aşaa, diil bobanın üzünä, rusça söledi kararını:

- Неделю на размышление. Потом по-другому будем говорить.

Bu laflardan sora o yollandı tokada dooru, geniş, çetin adımnayarak gicirtılı çizmelerinnän. Bitki çıktı Sırfı. O bütün

küvetlän urdu tokatçı. İkimiz dä bobaylan kala-kaldık. Boba baktı bana. Bir bakışta o annadı, nelär olêr benim içimdä. O saletti kıpsın bana göz, şen hem şalver, nasıl ilerdän, ama gözlerindä gelecek kahırların gölgesini gördüm. Sesindä dä onun vardı fasıl titiremäk:

- Ha, korkutmaa bakêlar. Diiliz biz o korkaklardan.

Bakmadaan bobanın korkusuz laflarına, belliydi, ani pek derindän dokundu fikirinä hem üreenä bu üç kişi, ani girdilər bizim raat yaşamamıza bir yabancı, kötü dünnedän.

Boba kendi laflarınnan savaşardı bana ürek versin. Bati bitirdi işini sırlık aulunda da çıktı kapu önünä. Hiç bişey saklamadaan, annattık ona olayları.

Biz annaştık içerdekilerinä şindilik bişey açıklamamaa.

- Olmaz onnarın da raatlını bozmaa, – dedi boba.

* * *

O günü hiç bir işä tutunamadık. Mamu sansın duydu nesä, dönä-dönä sorardı:

- Ne bu siz üçünüz dä asık suratlarlan gezersiniz? Oldu mu bişey? Kötü haber mi işittiniz?

Mamu raat dursun deyni, boba usulca dedi, ani onun aklısından çıkmêêr avşamkı lafetmäk. Mamu annayışlı büktü başını da söledi, ki onun da aklısında avşamkı laflar bütün gün dönerlär. Sora uslandırıcı seslän ekledi:

- Hadi, be Todur, sän pek kahırlanma. Şu kolhozlarlan hiç bişey taa belli diil. Bekim, bunnar hepsi boş laflar?

Acan çöktü karannık, batiylän boba sapadan gittilər Çoban bay Zaariyä. O eski rusta askerlik yapmış, kiyat, gazeta rusça okuyardı. Bolgradtan kafadarları ona rusça gazeta getirärdilər. Adamnar dayma, onda toplanıp, eni haberleri üürenärdilər, nasaat tutardılar. Onuştan evdekilär hiç bişey şüpelänmedilär. Salt bän bilärdim, ani bu avşam toplantı orda başka sebeptän. Evä döndülär bizim adamnar geç vakit. Kimseylän bişey lafetmedään, hemen soyundular da yattılar.

Ertesi günü bati annattı, ani bu kötü üçlük – Sırfı Miti, asker hem rayondakı – maalä-maalä gezmişlär bütün küüyü, uuramışlar hepsi kaavi çorbacılar: Dereçilerä, Macarlara, Mitişlerä, Kalaycılara hem başkalarına. Onnara da, nasıl bizä, verilmiş bir hafta düşünmök için.

Çorbacı adamnar, annaşıpta, kararlamışlar kolhoza girmäk için kayıllık vermemää. Bekim, açan görecekler, ani çiftçiler birlik tutêrlar, kimsey şüşekil Sırfıdan korkmêêr, brakaceklar onnarı rada? Da yaşamak sürecek, nasıl ilerdän. Ama annaşmanın sonunda kalkmış Hergeleci Mihal, kimseyin üzünä bakmadaan söylemiş, eer sıkarsaydılar, çekedärseydiler zeetlemää, o kayıl olacak. Toplantıda bulunannar annamışlar, ani birlik aralarında yok. Bu kuşkularlan hem şüpelärlän daalmışlar.

Bana zordu annamaa, eer kolhoz – islää işsä, neçin korkutmaklan sıkıştırêrlar adamı eni yaşamaya. Ne, sanki, çorbacı, görüp, ani kolhozda işleyennär başlêêrlar yaşamaa taa zengin, taa kolay, kendileri o gözäl yaşamayı seçmeyecekler mi? Ne, onnar aylelerinä düşman mı? İlk kerä fena şüpä kımıldadı içimdä: bezbelli, bu «kolhoz» işindä bir saklılık var, neyi istämeerler bildirmää çiftçilerä. Ozaman annadım, neçin bobaylan bati gittiler bay Zaariyä diil gündüzün aydınında, ama gecenin karannında. Sansın ondan, ani insannar, açık toplanıpta, lafedecekler kendi zorlarını, kötü bişey varmış.

Oya geçti bir hafta, kuşku dolu, düşünmäk dolu. Bobanın yoktu havezi hiç bir iştan tutunmaa. O girärdi kä koyunların sayvanına, kä beygirlerin damına, verärdi onnara em, lafedärdi onnarlan. Sora, çekip kalpaanı kaşlarınadan, ellerini sıkıştırıp ceplerinä, gezinärdi kapu önündä, bakarak ayakları altına.

Mamu başladı şüpelenmää, ani boba hastalandı.

Cümertesi sabaalendän tokatçaa urdu Sırfı Mitinin yardımcısı Çölmekçi Dimoni. O getirdi bir kiyatçık. Aazdan söledi, ani o kiyatçık – «poveskaymış», da haberlärmiş, ani boba pazar sabaası gitsin selsovettä. Mani, bunu işidip, korku dolu seslän sordu:

- Neçin çaarêrlar, be oolum? Postavkları sansın verdik?

- Sän bilmeersin mi, eni süpürgä eniyä süpürer. Kuvetlerini isteerler göstermää, – boba lafını bitirmedään, girdi kulumnayıcı kısıraan damına. Maniyä bişey kalmazdı, nasıl girsin içeri.

Pazar sabaası selsovettä toplantıdan sora boba artık dooruyu yoktu nicä saklasın.

O yorgun adımnarlan girdi içeri. Taa kapudan çıkardı kalpaanı, tutnuk, kuvetsiz seslän dedi:

- Kolhoza zorlêêrlar girmää, – da sustu.

Hiç kimseydän bir dä laf çıkmadı. İsteyeräk hepsinä ürek vermää, yavaşçasına bän bozdum içerdeki aar sessizlii:

- Ee, da girelim, be, boba. Büük tä iş. Ne korkmaa bu kolhozdan?

Mamuyılan mani sansın benim laflarımı beklärmişlär. Onnar sokuldular bir-birinä da başldılar aalamaa, yavaşıcık, sessiz. Salt gözlerindän damna-damna akan yaşları fartanın ucunnan silärdilär. İrinka, bakarak aalayan mamuya hem maniyä, mış-mış çekärdi içini. O bakardı bir bobaya, bir bana, da belliydi, ani hiç annamêêr, ne olêr. Ama onun geniş açılmış gözleri doluydu iki gölcük gibi. Bati birdän döndü bana dooru da attı ölä bir bakış, sansın işitti bendän nesä titsi hem kötü. Boba sustu-sustu da, danışarak salt bana, inandırıcı seslän söledi:

- Ölä, oolum, girelim, deersin, ama bän şindi – çorbacıyım. Kolhoza girdiktän sora – ne olacam? Sizinnän – ne olacek? – o baktı hepsinä ayırı-ayırı, sansın herkezin cuvabını istärdi işitsin. Bana geldi, ani bendä o hepsindän çok oyaladı bakışını, bekim, kâr benim düşüncemi beklärdi.

- Ne olacek bizinnän? – kimseyä bakmadaan, taa bir kerä sordu boba.

Bän iiltim başımı aşaa. Bati kilitlemişti ellerini arkasında da bakardı pençerä aşırısı. Karılar hem kızkardaşım vazgeçtilär aalamaa, sansın korkardılar kaçırmasınnar bobanın soruşuna cuvabı. Bir araya odada sessizlik kuruldu. Bu şüpeli sessizlii kendi boba da bozdu. Onun sesi acı doluydu, lafları korkuducuydu:

- Dereçilerdä var rus gazetası. Orda yazêr, ani kâr butakım olaylar yaşanmış Rusiyada da. Çorbacı adamnara «kulak» adını takıp, varlıklarını, topraanı, mülkünü, hayvannarını – toplumunu kolhoza almışlar. Bitkidä insannarı Sibir daalarına atmışlar. Ya bizdä dä bü-türlü olaylar başlanırsa, bän nâbayım? Ne kalêr bizä? Bir çıtak gibi kolhozda işleyip, beklemaa, nezaman aylemä bir parça ekmek mi vereceklär? – bitki soruşunu boba, üfkeli baarak kimäsä, danıştı. Sıkılmış yumuruklarını o kaldırdı da salladı yukarkılara.

Mamuyılan mani giriştilär çirkin, ölüdä gibi, sıralamaa. İrinka yaşlarından buulardı. Bati baktı sert bana, urup bütün küvetlän kapuyu, fırladı dışarı. Boba aar salverdi kendini skemneyä. İki elinnän kapladı başını. Bir ses yoktu ondan. Biz sınaşıktık, ani en önemni

kararı aylemizdä kabul edärdi boba, ama şindi bu kötü durumda o bilmärdi dooru kararı. Onun kuvetsizlii hem kararsızlı hepsini kor-kudardı.

Hepsindän ileri geldi kendinä mamu. Fartanın ucunnan o sildi gözlerini da çetin seslän danıştı hepsinä:

- Ya vazgeçiniz. Hiç taa bişey belli diil. Allaa bir çıkış gösterir, - o baktı bana dooru da onun sesi yımışadı, gözlerindä duudu sıcaklık, - Tanasku, oolum, durma urulmuş gibi. Senin hiç kabaatın yok, - sora dönüp bobaya, - Todur, ya topla kendini, ne bu halin senin.

Boba kaldırdı kafasını da, şaşarak, baktı mamuya, sansın eniycesinä görmüş onu. Bundan sora o çemrek kalktı skemnedän, silkti omuzlarını. Da tä önümdä genä benim bilinir bobam, kararlı, korkusuz, kaavi.

- Dooru söledin, karım Tudorka. Afet beni. Yufkalık bastı. Elbetki, en kötü durumdan da var çıkış.

O yaklaştı bana, İrinkaya, kucakladı ikimizi dä.

- Uşaklar da korku saabi olacek, - yımışak, sıcak seslän dedi o.

Bän genä duydum kendimi, küçüklüümdä gibi, kuytu hem ko-runtulu bobanın kucaanda.

- Nasıl fena lüzgerlär getirdilər bizä bu Sovetlär kuvedini? Ne-çin biz duşman olêrız eni yaşamaya? Bän sä okadar büük umutlan beklärdim diişilmekleri. Ölä sevinärdim, ani çiftçiyä olacek taa ko-lay yaşamaa, yaşamak olacek taa kısmetli. Osa, bak sän, neyä hepsi döner, - düşünärdim bobanın kaavi kolları arasında.

***

Açan gecä attı kara çarşafını dünneyin üzünä, açan karannık topladı insannarı evlerinä, açan boşandı sokaklar, bobalar genä sapadan gittilər çiftçilär toplantısına. Bän onnarı geçirdim aul-ların dibinädän. Onnar sin-sin daldılar gecenin içinä da birazdan kaybeldilər görüntüdän. Sansın gecä-canavar yuttu onnarı ikisi-ni dä. Hava serindi. İşidilmärdi lüzgär esintisi, salmardı köpeklär küüdä. Göktä yoktu ne ay, ne yıldız. Sansın bütün dünneyi sarmıştı çirkin bişeyin beklenmesi. Baayın kütükleri sinmiştilär titsi karar-tilar gibi, aulun sınırında salkım aacı, çokkollu hem çokkafalı dev gibi, salınmış yukardan aşaa. Aslıdan, Bozbeylär korkak tamızlık-

tan diil, elbetki, ama bir fasıl titiremäk kapladı bütün güüdemo. Bän koparttım evä dooru. Açan girdim içeri, ölä hızlı kapadım kapuyu, sansın biri koolarmış beni. Mamu fırladı bana karşı:

- Ne, çocuum, ne oldu? – sordu o kuşkulu.

- Yok bişey. Dışarda suuk. Üşüdüm, – aldım soluk da savaştım uslandırmaa mamuyu.

- Geç sobanın yanına, oolum. Yısın tä burada, – çaardı mani, patta oturarak.

Bän dayadım ellerimi hem yanaamı sıcak sobanın yanaana. Ya-vaş-yavaş sıcaklık doldurdu beni bütünnä, ama titiremäk içimdä hep geçmärdi.

Masa üstündä yanardı lampa, onun fitili çekikti aşaa. Butakım o aydınnadardı islää salt masa üstünü. Köşelerdän sä bakardı bizä hep o korkuducu dışarkı karannık. O gecä kimseyin uykysu gelmedi. Mamu döşekleri bilä açmadı. Salt küçük Kirçucuk uyudu mamusunun kucaanda. Bulü döşedi sobanın yanına uşaan yorgançisini da koydu onu orayı. Mani enikunuca, uyandırmamaa deyni uşaa, örttü onu kendi keptarınnan. Kirçucuk ara-sıra uykusunda oynadardı kä bacaanı, kä kolunu. O, bezbelli, düşündä kaçınardı odada.

Gecäyarısı, açan birkaç kerä öttü horozlar, kapuda peyda oldu bobaylan bati. Onnar ölä yavaş girdilär, ani kimsey işitmedi, markarkı uyumardık. Bati soyunmadaan, hiç kimseyä laf katmadaan, hemen girdi odasına. Bulü kaptı oolunu da gitti onun ardına. Boba oyalandı biraz giriştä. Mamu çıktı ona karşı. O, sansın hastanın, tuttu bobanın kolunu, yımışak seslän danıştı ona:

- Hadi, Todur, durma kapuda. Üşüdersin içersini. Helä, otur tä bu skemneyä, çözeyim çarıklarını.

Boba, sesleyici uşak gibi, adımnadı skemneyä dooru, sessiz oturdu. Mamu çömeldi aşaa, onun bacaklarına dooru. O hem çözüdü bobanın çarıklarını, hem sölenärdi:

- Bu sargılar da artık eskidi, inceldi. Dokuyacam bän sana bu kışın bir endezä sargılık şişek koyunun incä yapaasından. Bak, nasıl yımışacak hem biyaz olurlar, – o kaldırdı gözlerini bobanın üzünä da sevgiylän baktı ona. Bän dä baktım bobanın üzünä. Herkerä şen boba, kahırlara becerän verilmemää, en büyük zorlarda ayakta kalmaa, bu avşam sansın ansızdan ihtärladı. İki derin çizgi yarmış onun annısını, sarkmış aşaa bıyıkların uçları. Gözlerindä dalgala-

nardı acı hem yorgunnuk. Keskin bir sancı sapladı benim canımı. Mamu genâ iltti başını aşaa. Onun becerikli elleri çemrek çözüdü çarıkların tasmalarını, sansın her gün çarık çözüdü, sesi sä ölä yımışak, sıcak yayıldardı odada:

- Aaa! Sän gördün mu, Todur, sol çarığın tasmaı nasıl yufkalanmış? Bir boş zamanda diıştırirsın onu. Allaa korusun, kopar insannarın arasında, yalnayak kalırsın. İnsannara gülençäk oluruz. Bozbey Todurun kalmamış eni çarıklık derisi, deerlär. Dana tutêr da derileri, olmalı, Bolgradta panayırdı satêr, çıkarırlar laf çok görücülär, – akardı mamunun sesi.

Mamu hep dizardı laflarını, gözäl, uygun. Onun yalpak sesindä biz eski, raat, düzgün yaşamak sırasındaydık. Orda yoktu Sırfı Miti, Sovetlär, kolhozlar, toplantılar. Onun lafları sarardı bütün evi sevgiylän, raatlıklan, kismetlän. Gerçektän, boba, sansın yımışadı, daaldı onun fena düşünceleri.

Açan mamu istedi giidirsın onun ayaklarına yapaa çoraplarını, o tuttu onun ellerini da dedi:

- Brak, Tudorka, sakat, hasta diilim, kendim giyebilirim.

Belliydi, ani mamunun lafları verdi ona zaman toparlasın kendini. O giidi yapaa çoraplarını, kalktı erindän, büüllttü lampanın özü-nü da şennenmiş seslän danıştı mamuya:

- Bän sansın acıktım. Koyšana bişey sofraya.

Sora yaklaştı batının odasına da sesetti:

- İlişka, çık, bişeylär atalım aazımıza.

- Brak, boba, yattım artık, – işidildi odadan batının sesi.

Mamu «fırıl-fırıl» dönüşardı bobanın dolayanında. Bän denedim bobanın bakışını, nasıl o mayıl olêr, ani mamu, maninin laflarına görä, çabuk ayaktan hem eldän. Belliydi, ani bobanın hoşuna gider, nasıl bir kıpımda peyda oldu masanın üstündä bir çanak etli sızırma, bir güveç kıyma laana, bol oloylanmış, üstünä dä ekelenmiş az acımsı kırmızı biber. Benim aklımdan geçti, ani Boyrannarın Varkisi da, gelecek vakıt, bölä uçacak benim yanımda. «Salt benzesä o benim mamuma», – düşündüm, mayıl olarak mamunun çemrek işleriniä.

Boba baktı bana dooru:

- Tanasku, ya hızlan maazaya, çıkar bir çölmek şarap, oolum. – Bän kaptım toprak çölmää da şen fırladım içerdän.

Boba, içip bir filcan can yısıdıcı şaraptan, biraz korajlandı hem uslandı. Açan toplandı sofraya, o annattı, ani toplantı bu sefer kızgın geçmiş. Çıkış meydanına, ani selsovettâ annaşmaktan sora, Sırfı kendi önemni yardımcılarının Çolmekçi Dimoniylän hem Pulukçu Sandiylän gezmişlär o çorbacılar, kim, onnarcasına, taa yufka ürekli hem yımışak.

Kimilerini denemişlär aldatmaklan yola koymaa. Sırfı, tilki gibi yaltıklanarak, açıklarmış çorbacılar, ani şimdi en önemni iş – kolhozlar kurulsun. Bu sebeptän hepsi lââzım versin kendi zayavleniyasını selsovetâ.

- Sora düşün istär yarım yıl, istär uç yıl, – şalver, adamın içinä sızan seslän çalışmış inandırın o çiftçileri. Açan urularmış taa çetincä kişiyä, o başlarmış korkutmaa:

- Sän duşman olursan eni yaşamanın düzülmesinä, ii günneri görmeyecän, beladan başını kaldırmayacan. Sovetski vlast isteer islââliklän annaştırın onun politikasını, ama onun var kuvedi zakkoncasına zorlamaa en inatları. Ozaman laf başka türlü gidecek.

Adamnarın laflarından belli olmuş, ani Sırfının küüdä gezmesindän sora kimilerin ürkmüş ürekleri. Kalkarmış çiftçilär da acıyan hem şaşkınlıklan annadarmışlar, ani durêrlar yaşamak çatırında. Angı yola sapsınar, kendileri da bilmeer. Toplantının sonuna dooru kalkmış Manav Kolçı. Gözlerini hiç kaldırmadaan insannarın üzünä, kıyısmaya-kıyısmaya bildirmiş, ani o istämeer kendisinä hem aylesinä korku çektirmää da yaarin gidecek selsovetâ, yazacak kolhoza «zayavleniya». Sansın zorlan lafları söyleyäräk, boba bildirdi, ani hepsinin cannarı artık korkuylan dolu, sakınêrlar biribirindän, korkêrlar zeedä laf kaçırmaa. Yok kimä aalaşmaa, yok neredä dooruluk aaramaa. Küüdä salt irmi aylä yazmamış kolhoza girmäk için kiyat. Onnar haliz kaavi çorbacılarmış. O sayıda bizim dä aylemiş varmış.

- Kendi terinnän drem-drem topla varlık, geceyi gündüzä kat, bilmä ne yortu, ne dinnenmäk da sora brak evini, mülkünü esapsız Sırfının elinä. Ne akıllı çıktı o fenalık yapmak için, danasını satayım, - kızgın kaçırdı boba lafını. - Sora acı dolu seslän ekledi: - Yok, buna kayıl diilim. Hey, Allahım, neredä dooruluk?

İkinci bölüm

Geçti bir hafta. Sora taa bir. Gün-gündän geçti bir ay. Kuşku, şüpä, düşüncä dolu zaman gecärdi zor hem oya. Ama, şaşılacak iş, bu uzun ayın içindä çorbacıları kimsey raatsız etmedi. Küüyün içi biraz uslandı. Kötü olaylar başladılar basılmaa. Aylemizin kefi azar-azar döndü erinä. Şennendi batinin bakışı. Boba genä sıklık çalardı «Oglanın» havasını, şalver kıpardı göz, nasıl salt o becerärdi. Herzaman göz kıpmakta o kıpıştırardı saa gözünü, birkaç kerä yumup, açardı onu, sansın şaşarak bişeyä. O an sol kaşı bükülärdi, nicä evcecik örtüsü, üzündä peyda olardı geniş bir gülümsemäk, onun dudakları titirärdi, sansın işitmiş çok güldürücü bir cümbüş da zor kendini tutêr gülmektän. Onuştan onun göz kıpmasından sora kim dä olsa kopardardı şen bir gülüş. Boba sa, taa pek şaşarak, kaldırdı kaşlarını da bakardı gülänä ölä, sansın annamêêr, nedän bu gülüş. O genä dura-dura kıvrardardı uzun bıyıkların sivri uçlarını, doorudardı onnarı dim-dik yukarı. O bıyıklar yapardı bobanın suratını genç hem şiret. Yaşamak enidän girdi sınaşılmış sınırlarına.

Yaklaşardı Kolada hem Eni yıl yortuları. İlk kaar yaamasından sora hava yımışadı. İki hafta içindä güneş kaldırdı topraan biyaz örtüsünü. Ama Koladaya karşı hava genä sertleşti, poyrazdan esärdi suuk lüzgär. Ayaz dondurdu topraa. Gecelär açtıktı hem yıldızlıydı. Saman Yolunun yıldızlarını, sansın uua-uua ölä aşındırmışlar, ani onnar bütün gökü aydınnadardılar. Ayazlı, açık havada uzak yıldızların şafkı bir tunardı, bir taa keskin kuvetlän çakardı, sansın başka uzak dünnelär bizä seläm yollardı.

Küüdä duyulardı yortuların yakın olması. Bizim ayledä, nasıl herbir evdä, yortular için yapıları adetlerä görä büük hazırlıklar. Onnar çekedärdi evin tertiplenmesindän. Karılar bir hafta silktilär-süpürdülär evin herbir köşesini, herbir deliini. Sokaan kä bir ucunda, kä öbüründä işidilärdi – pat-küt: o düüyerlär sopalarlan hasırları hem palaları, kalmasın hiç toz, islää serinnesinnär, taazä hava alsınнар dışarda. Mamu tıkadı sobanın çatlaklarını, enidän kireçledi onu sinkalı kireçlän. Taazä kireçlenmiş soba diıştırdi evin hayırını. Odada sansın oldu taa aydınnık hem kuytu. Koladacıları fırında pişirildi kolaçlar, küçüklerä – turta hem «guguşçuk». «Guguşçuk»

deyardilär hamurdan pişirilmiş gözäl bir şekildä hamur çeşidinä. Küçükkän biz İrinkaylan mamunun «guguşçuklarını» pek sevärdik imää: hem şekili gözäl, hem pek yımışacık, kaba. Nasıl onnarı mamu yapardı?!

Survakçılar için hem kapracılara hazırlandı basmalar, kırmızı almalar, bombonilär. Ama o günädän hepsi saklı durardı maninin sanduında. İzmet dolu günnärdä mani koyardı kendini saabi hem cuvapçı herbir işä. O saat arası sorardı mamuya:

- Gelin, bişey mi unutmadın?

Mamu danışardı kendi gelininä, bulüma:

- Aman, gelin, Allaa korusun, bişey unutmayalım.

Bän annardım, ani mamu savaşêr butürlü sınaştırmaa bulüyu bizim evin adetlerinä. Bulü da hiç küsmärdi mamuya. Tersinä, o kendisi savaşardı işin taa büük payını çekmää üstünä, çalışardı hepsini sıraycasına yapmaa. O yılın başladıydık batiyä ev yapmaa. Koladaya kadar etiştirdiydik kaldırmaa duvarları hem koymaa örtüyü. Bulü sık-sık tekrarlarıdı:

- Allaa saalık versin, ileriyä Koladayı kendi evimizdä karşılayalım.

- Olacek, gelin, olacek, saalımız olsun salt, etişelim yaza. Tä boban gitti ustaya, kapu-pençerä sımarladı.

Şindi zor söylemää, nezamandan beeri çeketmiş bu sıra, ama Koladayı tutêr valkaneşlilär eniyçä, dekabrinin irmi beşindä. Kolada karşısı pazar boba batiyän, nasıl annaştılar ilerdän, götürdülär Bolgrada panayıra terekä satmaa. İstediklerinä görä razgelmişlär aşırılı terekä satıcılarına. Edinmäk için almışlar bir-iki çuval o eni zengin bereket verän sorttan. Ondan başka, bizim aylemizdä vardı gözäl bir adet: yortular için herbirinä hazırlanardı baaşış. Herkezin sırtında läüzımdı olsun bir eni ruba. Panayıra gitmedään birkaç gün öncä bütün aylä kararlardı, kimä ne läüzım alınsın. Parayı bunun için boba sıkımdı, onun için en önemniydi – mal yavuz, kaavi hem gözäl olsun. Bobamdan dayma var işittiim:

- Biz diiliz okadar pek zengin, ani abur-cubur malı almaa, da kısa vakıttan sora onu gübürlük içinä atmaa. Varlık diil onda, kimdä çok para, ama onda, kim becerer akıllı kullanmaa parayı, telef etmemää olur-olmadık işlerä.

Bu gözâl kuralı tuttu aylemiz, nekadar boba yaşadı, yaşamamda bän dä hep onu haydêêrim, uşaklarıma da onu üürettim.

Aylemizdä herkezi sevinmeliklän beklärdi yortuluk baaşışlarını. O yılın hepsindän çok İrinkaya düştü. Şindiyädän o hep uşak sayıldardı, ama Kolada haftası doldurdu ondört yaşını. Kızkardeşim başladıydı benzemää delikannı kıza. O oldu utancak, kurnaz, sakınardı uşaklarlan sokakta oynamaa, ilerkisi gibi, istämärdi giimää bildirki kısıalmış fistannarını. Kimär kerä sebepsiz kızardı onun bütün üzü saçların köklerinädän. İlerdän o bana vardı nicä laf çevirsin, sertleşsin, şindi sä, kısıp omuzlarını, başlardı gücenik aalamaa. Bän bakardım da şaşardım onun eni tabeetlerinä: sansın benim açık üzlü, şen, gülüşçü kızkardeşimi diiştirdilär. Butakım annaşılmaz çıkışlarından sora birkaç kerä söledim bilä mamuya, ani bizim kız büüdükçä olêr buruk hem nazlı. Mamu annayışlı bakardı bana da verärdi yorum:

- Kızkardeşin atladı kızlık zamanına. Sän onu gücendirmä.

Bobayı İrinkanın halı hiç kızdırmazdı. Bana gelärdi, ani o başladı onunnan taa yımışak davranmaa, şımardardı hem nazlandırardı onu. Hem duuma günü için, hem Kolada yortuları için İrinkaya alındı büük baaşışlar: astragan yakalı, dizdän aşaa uzunlukta aba, biyaz bürüncük, püsküllü şalinka. Ačan sa boba çuvaldan çıkardı kara, üüsek ökçeli, yakalı çepiçleri, kızkardeşim çıldırık gibi baardı da sarmaştı bobanın boynusuna. Mamu sevinmäk hem sevgi dolu gözlärlän bakardı bir bobaya, bir kızına. Sora yapınmaklı dargınnıklan danıştı bobaya:

- Neçin şımardêrsın onu okadar? Küçük o taa.

Boba suvazladı İrinkanın kızarmış yanaanı, durguttu mamuyu:

-O benim bir taanä kızçaazım. Bobanın kızı artık delikannı kız olêr. Ko olsun hepsindän gözâl.

Kızkardeşim genä sarmaştı bobanın boynusuna, öptü onun yanaklarını da, kucaklayıp eniliklerini, kaçarak gitti odasına ölçülmää.

Tamannandı benim dä çok beklenän isteyişim. Çoktan artık bän göz kestirärdim oturmaklara geçän delikannılara. Mayıl olardım, nasıl kıvrak giyimni varlıklı aylelerin oolları: belädän yarıkürk, çıkma deridän yalabık kara çizmä, başlarında burmariya kuzu derisindän kıvrık uçlu kalpaklar.

Benim aklım gidärdi olayım onnarın aralarında. Artık geçmiştä kaldı o günnär, açan maalenin uşaklarınnan oynardım çelicäk, eşecik, koolaşmacık, başka şopar oyunlarını. Bir-iki kerä bän çaldım bobanın kulaana, ani genç olannar gibi isteerim oturmaklara gideyim, ama yok benim delikannılık rubalarım. Boba ozamannar ıstılmadı. Bän dä birtaan kıyışamadım uşakçasına şişirmää onun kafasını. Açan o batıylän hazırlanardı Bolgrada panayıra, birkaç kerä sordu İrinkaya, ne alsın ona kasabadan. Kızkardeşim, büküp-büküp parmaklarını, sımarladı bir sürü şeylär. Sora, dönüp, sıralanmışları inkär edärdi da başka işleri sayıklardı. Açan yaklaştı üçüncüyä sımarlamaa istediklerini, boba çeketti şen gülmää. İrinka utandı, kızardı da söledi, ani boba kendi biler, ne ona läüzim. Bana bişey sorulmadı. Bän sustum, çünkü kendimi sayardım artık delikanni çocuk. Nasıl bän, delikanni olan, yaltıklanacam bobanın önündä, yalvararak bana da alsınnar panayırdan bişeylär?

Ama alış-veriştän sora, açan bir çıkıdan düştü ayna gibi yalabıyan incecik deridän hrom kara çizmä, annadım, ani benim laflarım boşuna diilmiş. Bän hemen buldum çizmenin eşini. Sonunda boba çıkardı bir çuvaldan kısa boylu, mor boyalı kürk, kâr, nasıl aklımdan geçirärdim, hem ufacık kıvrıcıklı burmariya kalpak.

Bän aldım baaşışları da öptüm bobanın elini, şükür ederäk delikannılık rubalar için. Boba şiret kıptı bana gözünü:

- Hadi, oolum, gençlerä katılmaa hazırsın. Bozbey Todurun çocuu başkalarından aşaa kalmaz.

Bu arada karşımıza çıktı odasından kızkardeşim. Onu birdän yoktu nicä tanımaa. Gerçektän, önümüzde durardı kıvrak boylu, gözäl, genç kız. Eni rubalar ona pek yakışmıştı. Ökçeli ayakkabı yapardı onu taa balabanca, heptän diiştirärdi onun duruşunu - örüyüşünü. İrinka dönärdi kâ bir yanına, kâ öbür yanına, fasıl, çekici gülümsemäk kayardı onun dudaklarında. Sansın önümdä diildi benim fırlıtılı, samatalı kızkardeşim, ama yabancı gözäl bir kız. Bati, şaşarak, baktı-baktı da ansızdan kondurdu:

- Yaarın dünürçülär dizileceklär kapumuza.

Onun laflarından İrinkanın yanakları ateş gibi yalınnandılar. Daldan ürküdülmüş kuş gibi, o fırladı-uçtu kendi odasına.

Üçüncü bölüm

Kolada getirdi bizä eni kaar. İlk kaardan sora hepsi artık özlediydi şu biyaz gözelli. Kaarsız kış yortusu yortuya benzämeer. Birkaç gün açık-boz bulutlar dolu-dolu, aar taşındılar göktä. Sert hava biraz yımışadı. Koladayadan iki-üç gün kaldıydı. Gök bulandı hem tundu. Havada siirek-siirek ufacık sert kaar başladı uçuşmaa. Boba gökün görüntüsündän söyleyebilirdi beklenilän havayı. Da herkerä dooru çıkardı. O avşam da, bakarak gökün durumuna, o kesin yaptı çıkışını:

- Gök kapandı – kaara. Bu ufacık sivri kaarcıklar büük kaar buludunun kenarından serpiler. Görersin mi, nasıl lüzgärlän gelir onnar poyrazdan? Olmasın saurgun bilä?

Yoktu sebep inanmamaa bobanın laflarını. Hem, haliz, birazdan kaar yaaması sıklaştı. Tezdä yamaçlar, kırlar, tepelär, evlär, yollar biyazıdılar. Kaar sa hep yaayardı da yaayardı. Bu ayazlı, kaarlı hava, sansın Allaktan baaşış oldu. Bütün Dünneyin insannarına bir büük baaşış Kolada için: gerçektän, haliz yortu havası. Ertesi günü gök duruldu, kaar yaaması vazgeçti. Taazä kaar örüyüştä gıcırdardı ayazdan. Herbir bacadan yukarı çıkardı, biyaz duman gibi, tütün. Evlerdä yapıları bitki hazırlıklar Kolada için.

Küüyün kä bir tarafında, kä başka tarafında işidilärdi gür sesli Kolada türküleri. Köpeklär duyup kaavi, genç sesleri şen salardılar, atlayarak kaba kaar üstündä. Delikannı olannar denärdilär kaavileşmiş, erkekleşmiş seslerini, tekrarlardılar Kolada türkülerini. Kolada çetelerinä eni katılmış gençlär üürenärdilär dooru sölemää peetleri. Bän da o yılın seftä katıldım maalenin Büük Kolada çetesinä. Markarki batidän çoktan üürendim Kolada türkülerini, hepsinnän barabar tekrarlardım Karşılama Kolada türküsünü, Filcan türküsünü, Şükürlük türküsünü. Onnar çalınardı özel zamanda, stannik nişan verdi zaman. Stannik – koladacıların öndericisiydi. Onun lääzımdı olsun en gözäl sesi, bilsin hepsi Kolada türkülerin peetlerini ezberä. O çekedärdi – çetä ondan sora tutturardı Kolada türküsünü. Herbir çetä, stanniktän kaarä, ayırdardı keseci. O bütün çetenin parasına saabi olardı. Keseci seçärdilär dürüst, doorulukçu bir delikannıyı. Ama olardı yannişlık ta. Kimär kerä Koladadan sora para için düüş

ta olardı. Eer tamah keseci paranın bir bölümünü sakladıysa, çetä da bunu duyarsa – düüş mutlak olacak.

Maasuz Kolada gecesi için genç kızlar hazırlardılar yavklularına kolaç, dikärdilär basma, basmanın da bir köşesindä ufacık maavi, pembä çiçeklerin arasında sevdalılarnın adlarından ilk bukvaları. Kız yazmaa da becermesä, bir okuyar kişi ona kalemnän çizecek o bukvları, kız da saburlan dikecek onnarı renkli ipek ipliklärlän, resim gibi, savaşarak, saklı bukveyı kimsey görmesin Kız taa zengin erdän olursa, basma erinä peşkir hazırlanêr. Peşkirin köşelerindä, çiçeklerdän kaarä, kızlar dikärdilär iki guguş, onnar karşı karşıya durarak, gagacıklarinnan öpüşerlä. Hepsi sevdalı olannarın hem kızların yortu gecesi küt-küt cannarı düüler, bekleyeräk buluşmayı. Elbetki, onnar yalnız-yalnız kaç kerä artık buluştular, läüzimni lafları biri-birinä söledilär, ama ayın-açık, insan arasında belli etmää, ani ikisi laflı, ayıp geler.

Ayozlu Kolada günü, yıl-yıldan diişmedään, bizim aylemizdä tekarranardı bir önemni, unudulmaz adet. Mamu hem mani kalkardılar herzaman gibi pek erken, bitirärdilär avşamdan kalma işleri. Vakit aydınlanır-aydınmaz çıkardılar dışarı bobaylan bati, onnar doyurardılar hayvannarı, süpürärdilär-paklardılar onnarın erlerini. Bu işlerä denilärdi kısıdan – hayvannarı erleştirmää. O günü hepsi hayvannara veriliridi adetçedän taa bol em dä, alaf ta. Boba sayardı, ani yortu verilmiş diil salt insannar için, ama hayvannar için da.«Onnarın da var Allahtan bir canı», – yapardı o bizim için bir yorum. Bundan sora boba taa bir kerä süpürärdi kapu önünü, saklardı göz önündän süpürgä, diiren, çiten gibi işleri damnara, sayvan altına. İslää sabaa olduyunan, açan artık hepsi ayakta, mamu atardı buz gibi suuk suya aaç kofanın içindä bir dalcaaz feslen. Gümüş stavroylan üç kerä stavrolardı suyu, dökärdi kendi şişesindän kofa içinä Bolgradta klisedä okunmuş biraz ayazma. Toprak çölmeklän alarak ayazmalı, feslen kokulu, saalıklı sudan, hepsimiz sıra-sıra yıkardık ellerimizi hem üzlerimizi, şükür ederäk Allaha, ani verdi saalık, kuvet, da etiştik Koladaya. Bu suya mamu deyärdi «şıfaalı su». Ozaman inanardık, ani bu şıfaalı su koruyabilir bizi türlü tılsımnardan, fena cadılardan, nazardan hem hastalıklardan. Yortu oldu için, hepsi giüyärdi sırtına eni bir ruba. Sora aylemiz oturardu sabaa sofrasına.

Ekmek erinä sofraya taazä kolaççık koyulardı. Kolaççıkların ardına masa üstünä dizilirdi bir çanak etli kızardılmış sızırma, onun yanına boba kesärdi dilim-dilim kendi metinni jambonundan bir parça, sora suuk koyun kaurması, bir parçalanmış süüş tauk hem bitkidä - bir büük güveç kırmızı turşu patlacan biberlän karışık. Patlacannar sansın şılardı içtän da çaarardı, hemen alalım onnarı aazımıza. Ama Kolada duası okunmadaan imäk yasaktı. Boba okuyardı Kolada yortusunun duasını, neredä şükür edärdi Allaha, ani oolunu, İsus Hristozu, yollamış Toprak üstünä, insannarı günähtan hem ölümdän kurtarsın deyni. Dua bitkisindä o deyärdi: «Amin». Hepsimiz tekrarladık: «Amin» da öpärdik küçük bir ikonacı, sora da bobanın elini. O ikonayı hem gümüş stavroyu mani saklı tutardı sandında, onnarı getirmiş kendi ana evindän çiiinnän bilä. Onnar aylemiz için çok kıymetli şeylärdi. Salt büük yortularda mani çıkarardı şunnarı sandıktan. Kolada - büük yortulardan biriydi. Onuştan mani taa avşamdan, çıkarıp, koyardı onnarı ikonalık sergeninä, büük ikonanın karşısına, tutuştururdu kandili. Mamu şıfaalardı sabaalen suyu da genä erleştirärdi ayozlu ikonayı hem gümüş stavroyu erinä.

O yılın da, nasıl ilerki yıllar, hepsi tamannandı sıraylan. Taa çeketmedään imää boba döktü kendinä küçük garafacıktan bir filcan komka şarabı, nasıl deyärdilär aylemdä o şaraba. O zevklän yudum-yudum onu içti bitki damnayadan. Bundan sora hoşluklan sesindä hem bütün üzündä danıştı:

- Hepsinizi Koladaylan kutlêırım! Allaa versin saalık, kısmet hem bereket, dünnedä usluluk.

Kär bu vakıt herkezi duyardı kendini kısmetli, ani Kolada geldi, ani aylemizdä var varlık hem raatlık, ani boba kutlêâr yortuyulan bizi, nasıl ilerdän.

Şarabın ardına aazına hiç bişey atmadaan, dolu filcanı verdi sıralıklan: batiyä, maniyä, mamuya hem bulüya. Bana hem İrinkaya boba buyur etti küçük filcancın dibindä birär-ikişär yudumcuk. Şarap bal gibi tatlıydı. O hemen yısıttı benim içimi. Bütün güüdemä yayıldı o tatlı sıcaklık. Sevinmäk hem hoşluk sardı beni her taraftan. Biz sevinmäklän buyurduk cömert soframızdan, datlı imeklerden. Kolada sofrasında adetçä alatlamak olmardı. Biz hem iyärdik, hem lafedärdik. Boba taa bir kerä dua etti, ani kolhozlarlan baalı işlär

eridilär-gittilär, bıdırkı buzlar gibi, var nicä raat yaşamaa hem işlemää. Butakım aylemiz gözäl hem mutlu karşıladı Koladayı.

Koladaya karşı gün, dekabrının irmi dördündä, nasıl da her yılın, üülenä dooru küüyün herbir sokaanda başladı işidilmää küçük uşakların zil gibi keskin sesleri. Onnar çalardı Pupalilaysa türküsünü.

*Pupalilaysa, stanule mayka,
Stanule, mumule, Koladele.*

Bu kolada türküsünün laflarını annamardık, ama çalardık, nasıl kalmış eveldän. Onnarın mutlak vardır önemni maanaları, sanêrım. Bundan sora bizim dildä ötärdi-cinnardı «Ahou, ahou!» Herbir maalä kendiyçä çalardı küçük koladacılar türküsünü, ya da, nasıl Çeşmeküüdä deerlär, trili türküsünü. Benim manim Çeşmeküüdändi, da bizä çok işlär annardı o küüyün adetleri için. Bän küçüklüümdä çok kerä Kolada yortusunu var geçirdiim eskiyçä Çeşmeküüdä.

İşidildi komuşuların yanında uşak sesleri. Sora onnar başladılar çalmaa bizim tokat yanında. Bän çıktım körpä koladacılar karşı. Onnar üç kişiydi: iki çocukak sekizär-onar yaşında hem dä çocuk rubasınnan donaklanmış bir kızçaaz hep o yaşlarda. Üçünün dä sırtlarında omuz aşırısı asılı birär ip bizlän ucunda. Biz läüzim olardı kolaççıkları (çeşmeküüyçä – trilileri) ipä dizelim, eer kolaççın ortası fırında, kabarıp, kapandıysa. Uşakların ipindä geçirilmişti artık üçär-dördär kolaççık. Bän iki kerä çaldırdım şoparlara «Ahou» kolada türküsünü. Onnar nekadar buazları tutêr, savaşarak birbirindän taa hızlı baarmaa, çaldılar:

*Ahou, ahou, kardaşlar,
Baarın, ötsün dolaylar,
İşitsin komuşular
Hem uzak aşırılar.
Koladayı getirdik,
Gözäl haber söledik.
Sevinsin bütün dünnä,
Kısmet olsun hepsinä.
Evindä olsun varlık,
Allaa baaşlasın saalık.*

*Bereket, bolluk, birlik,
Sevinmāk hem dā şennik.
Çorbacı, sän çık bizä,
Ver para elimizä!
Aho-o-u! Aho-o-u!*

Benim ardımdan bir tepsi elindä çıktı kızkardeşim. O giyimniydi yortuycasına. Onun fistanını maasuz Kolada için dikti terzi, ani peyda oldu küüyümüzde cenk vakıdı. Bizim küüde, elbetki, vardı bir terzi, Maşi kaku. Romun vakıdı Maşi kaku terzilik zanaatını kapmış bir romun terzi karıdan. O sa anılmış bir terziydi küüde. Ona gelärdilər ruba dikmä diil salt bizdän, ama dolay küüerdän dä. Sora, açan sovetlär kooladılar faşistleri batıya dooru, romun terzi başka romunlarla, ani yaşardılar küüyümüzde, kaçtı kendi vatanına. Kaldı Maşi kaku yalnız bir terzi ustası. Şindiyädän hep o dikärdi herkezinä ruba. Da hepsi kanaat kalardı. Ama peyda oldu eni terzi Vasilisa İvanovna da küüyä getirdi türlü eni fasonlar. O kendi kızcaazınan erleştii yaşamaa Matriona babuda. Babu çok yıl artık yaşardı yalnız da pek sevindi, ani onun aylesi zeedelendi. Vasilisa İvanovna käämil bir terziydi. Genç kızlar dadandılar dikmä ruba salt onda. Mamunun lafına görä, o uydurarmış insanın güüdesinä giyimi pek kıvrak. Bundan kaarä, dikışı dä onun pek uygunmuş hem kırnakmış. Bu sebeptän İrinkaya da, başka genç kızlara gibi, kararlandı ilk gençlik fistanını dikmä Vasilisada. Şindi kâr o eni fason fistan onun sırtındaydı. Cangaarä fistan, koyumaavi cüketka hem beyaz gergefli modacık başında, kızkardeşim bana göründü delikanni gözäl bir kız. Ozaman geçti aklımdan:

«Nezaman büüdü bizim bu pıtpıdak İrinka?»

O daatti herkezinä birär kolaççık, tatlı turta, üçär-dördär bomboni hem herbir küçük auçcaa koydu ufaklık kapeyka. Uşaklar sevinmäklän şükür ettilär da geçtilär başka komuşulara.

Şamatalı, şen geçti gün. Vakit başladı avşamnamaa. Batıya etişmedään, suuk güneş saklanıverdi bir bulut ardına. Kendini çok bekletmedään, tukurlanarak, çıktı, portakal gibi turuncu, ay. O savaşardı bütün kuvetlän aydınlatmaa gökü hem Topraa, ne-

çinki Ayozlu Kolada gecesi yok uyku, sokaklar gençlärlän dolu, tangirdêêr tokatçıklar, şilêêr evlerin pençerelerindä şafk.

Ara-sıra pençerenin sırçasında peyda olêr genç kızın dalgalanmış üzü. O bekleer Büük Koladayı. Çetelerin birindä onun yavklusu.

Kesildi küüdä küçük trilicilerin keskin cınnayan sesleri. Salt küüyün en uzak kenarlarında taa işidiler onnarın «Aho-o-u! Aho-o-u!» baarmakları.

Şoparlar etiştirmemişlär, bezbollahi, karannık olmadaan evlerinä dönmaa. Onnarın vakıdı bitti. Eer uurlaşarsaydı onnar delikannılara, mutlak birkaç kaar topalaa uçacak tepelirinä. Ansızdan küüyü sardı her taraftan sessizlik. Daalıştılar artık evlerinä oyalanmış uşaklar. Onnar gittilär saymaa toplanmış kapeykalarını hem ünümää başka zenginniklärlän: tatlı kovriklärlän, bonbonilärlän, küçük kolaçıklarlan, angılarına neçinsä Çeşmeküüdä «trili» deyärdilär, genä maninin annatmalarına görä. Şoparlara da, ani gezer küçük kolada, – trilici. Kızların ürekleri tatlı başladı titiremää. Onnarın kızarmış yanakları, sobanın sıcaklından taa sıcak. Yaklaşêr Büük Koladacıların vakıdı. Ama taa erken. Bitki düzünmeklär, bitki hazırlıklar. Aman, neredä o dikilmiş batista gergefli, boncuklu basmalar yärlerä? Neredä o kızardılmış kapçaazlı gözäl donaklanmış yär kolacı? Kolada çetesi dä artık hazır. Genç olannar yortuyca giyimni. Kara burmariya hem astragan kalpakların uçları kırık bir yanına, yavklu olannarın kulaanda takılı birär çiçek. Stannik enikunu unutkannarın aklıklarına getirder Büük Kolada türküsünün peetlerini. Bir köşeciktä biri annadêr cümbüş, genç gür seslär katilêr gülmää. Hepsi hazır! Hepsi hazır! Ama taa erken çıkmaa küüyä. Taa var biraz vakıt.

Tä şindi çikêr sınırlara Büük Koladanın meracıları. Meracı – bir kaavi, keresteli genç adam olabilir. Aar bir moçuga elindä, o koruyêr bütün gecä sabaayadan çetenin sınırlarını, çünkü Kolada gecesi bütün küüyün sokakları bölündü çetelär arası. Kolay iş bu diil – meracı durmaa, onuştan meracının var kendi payı çetenin kesesindä. Çetelerin yok hakı geçmää yabancı sınırları. Çetenin birisi sündükçesinä denärsä yaklaşmaa yabancı sınıra, orda karşılaşacak meracının aar moçugasınnan. Herbir evä salt bir Kolada çetesi girecek. Ama sevgililär yaşarsaydı ayırı-ayırı sokak

bölümnerindä, meracıylan annaşıpta, ona meracılık parası ödeyip, kuralı var nicä bozmaa. Çetä geçer sınırı. Ama uurayacak o salt bir evä, neredä yaşêêr genç olanın sevdası.

Sınırlar belli. Meracılar çoktan erindä. Kesildi-bitti gündüzün sesleri. Kuvetsiz, yorgun trilicilär yattılar uyumaa. Köpeklär artık vazgeçtilär salmaa. Yorulttu onnarı şamatalı raatsız gün. Koladacılar artık bıktılar beklemää. Küüyün içindä durgundu suskunnuk. Gecä yarısına taa bir-iki saat vakit var. Ama bu sessizlik diil gecenin uykusu için hazırlanmak. O bir dinnenmäk arası. O Kola-danın en önemni şeremoniyasına giriş. Suskunnuk inceler, titirer da birdän patlêêr. Küüyün her tarafından ayazlı Kolada havasını yarêr genç, kaavi seslär.

*Hey, çorbacı, çık tokada,
Sana geldi Bük Kolada.
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani gospodini,
Koladayı çek içeri,
Seslä bizim türküleri!
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini,
Saalık olsun aylenezdä,
Soyda hem senselenezdä!
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini,
Yaasın buyıl bük yaamurlar,
Bereket dolsun ambarlar!
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini,
Çok olsun aulda hayvan,
Mal alamasın sayvannar!
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini,
Piliç, tauk fiyıldasın,
Kümeştä horozlar çalsın!
Stani, ni-ni, ni-ni,*

Stani, gospodini,
Kırmızı şarap fıçıda
Aksın çeptän eniyädän!
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini,
Olsun küüdä tatlı sular,
Yapsın salt iilik insannar.
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini,
Kara günnär sizdän kaçsın,
İilik, zenginnik uurasın!
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini,
Musaafirleri konukla,
Zeedelesin mülkü Allaa.
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini,
Açın geniş tokatları,
Sürmeleri, mandalları.
Stani, ni-ni, ni-ni,
Stani, gospodini.
Koladanız kutlu olsun,
Kısmetlän eviniz dolsun.
Stani, ni, ni, ni...

Köpeklär enidän tutuştular salmaa. İşidildi genç olannarın şen gülüşü. Bir dä yardı maaleyi kuvetli ses:

- Ani, çık bırayı, bakalım, kimsin sän, ba!
- Bän Tasinin çetesindän. Uyuya kalmışım.
- Gülüş taa güçlü, taa şen.
- Dur, bakalım, ayıktın mı sän avşamdan?
- Gülüş, naara. Genç seslär.

Tokatta mandal açık. Kapu sürmelenmedi. Kim kapanêr Kolada gecesı? Mandallı tokat bu gecä – ayıp. Mutlak bulunacak birisi, atlayacak aul aşırısı. Ya avşamdan sundurmada unutulmuş kazanı tepmeleyecek sokaa dooru, ya çamaşır çatısını çakıylan kesecek,

ya koyunların kotarasını açacak. Onuştan mandallı tokat Kolada gecesi pek siirek olardı. Kim dâ isteyecek küüdä gülüntü olmaa, aalemin dilinä düşmää? Çünkü sora taa yarım yıl mangalarda anı-lacek, ani filan-pişman koladacılara tokat açmamış, nasıl da Allah-tan korkmamış.

İlk Kolada gezmemi hiç unutmuyacam. Tokattan tokada, evdän evä biz geçeriz, Kolada türkülerini çalarak. Bän baarêrim türkülerin peetlerini nekadar buazım tutêr. Kâr ölä läazım Kolada çalın-sın, sanardım bän, işitsin göklär, küülär hem kırlar. Herbir evin saabisi teklif eder evinä, döker birär filcan şarap. Bizim çetenin vardı birkaç maalesi. Benim sä, taa bizim maalenin öbür kenarına etişämedään, başladı başım dön-mää. Bän kaldırdım yukarı kafamı da gördüm, nasıl tombarlak suratlı ay kıptı bana gözünü, pak bobam gibi. Göktän yıldızlar ayırıldılar her zamanki yuvalarından da hızlı başladılar aktarılmaa benim üstümä. Bän korktum, ani çeketti dünnä bitkisi, ani, maninin laflarına görä, artık yakınmış. Ozaman güneş süüneceymiş, ay hem yıldızlar Toprak üstünä düşeceymiş. Sendelleyeräk, yaptım taa birkaç adım. Bacaklarım çapraştılar biri-birinä, da bän düştüm arka üstü kaba kaar içinä.

- Hey, Tanas, sän ne, sarfoş mu oldun, ba? - işittim soruşu.

- Durun, şindi gelecek o kendinä, - başka bir ses dedi.

Beni kaldırdılar koltuklarımdan, silkilär kaarlı kürkümü. Taazä kaarlan uudular yanaklarımı, kimsä şaka yapmak için sıkıştırdı ensemä bir auç suuk kaar. Bän hemen debelendim. Kafadarlar buldular bir tarafa fırlamış eni burmariya kalpaamı da koydular başıma.

- Sän, Tanas, başka içmä, - sansın tunuk hem uzak bir ses bana nasaat verdi.

- E ne yapayım, açan dökerlär?

- Döksünnär, kardaşım, sän herbir filcandan salt birär yudum dat. Kim senin gibi Kolada gezer?

- Pantili, ya zeetlemä çocu, - arkaya aldı beni kimsä. - unuttun, allelä, kendinin ilk Koladanı?

Ondört-onbeş ünüklü çetä kaldırdı ölä bir kişnemäk, ani dolu ay salladı bizä turuncu kafasını, yıldızlar fırlayıverdiler dipsiz gökün en üüseklerinä.

«Dünnä bitkisi, bezbollahi, olmayacak», – uslandırıcı bir fikir oya sıyındı kafama.

Açan çetä uurlaştı Boyrannarın evinnän, bän artık kendimi biraz topladıydım. Koladacılara karşı çıktı onnarın şımarık Varçisi, buyur etti içeri. Onun eşil gözlerinin dibindä titirärdi birär ufacık yıldızçık. Onnar ba süünärdilär, ba enidän parlardılar. Onun koyu-kızıl kıvrıcık saçları şıldardı gergefli batist moda altından. Bir-iki iiri-iiri halkacık kaymış baş örtüsündän dışarı, onnarlan oynardı şımarık lüzgercik: kâ uçurdardı onnarı havada, kâ sürärdi kızın yanaklarına. Yanakları suuk havadan mı osa Varçinin sıcak genç kanından mı kızarmıştılar. Kız dolu-dolu soluyardı. Fistanın çupaan içinä o sansın saklamıştı iki çetin alma. Ama fistan biraz sıkı gelmiş, da saklı almalar germişlär fistanın çupaanı. Herbir solumakta o iki yuvarlak şişkinnik bir yukarı kalkınardı, bir aşaa inärdi. Varki sırıdarak bakardı kâr benim gözlerimä kendi eşil yıldızlı gözlerinnän. Güüdesinä görä dikilmiş eni biyaz keptar kıvrak kaplamıştı incä belini, tombarlanmış çantularını hem kızlık dokunulmadık güüslerini. Kız biyaz ellerindä tutardı ellän dokunulmuş bürüncük peşkirin üstündä örülmüş, süslenmiş Kolada kolacını. Gözäl pişirilmiş, fırında kızarılmış kolacın halkasına geçirilmiş kıp-kırmızı bir alma. O taazä kolaçtan hem kırmızı almadan yayıldı soluk kestirici lezetli, tatlı koku. Tatlı kokulu alma, süslü Kolada kolacı, ayazlı hava, karşımda gülümseyän genç kız – hepsi bunnar uyandırdılar benim delikannı üreemdä eni, gözäl, unutulmaz duyguları. Varçiyä bakarak, beni bir suuk, bir sıcak alardı. Bän sanêrim, ani kız ozaman duydu, ne olêr benim içimdä da anızsızdan koparttı şen, kısmetli bir gülüş. Onun bu gülüşündän, eşil gözlerindän, kendi duygularımdan canım hazırđı içimdän fırlasın. Beni bu haldan onun bobası kurtardı. O peyda oldu kâr ozaman, açan bän şaşırđıydım ne yapmaa. Kula tenni, kızını gibi, eşil gözli, sarı bıyıklı adam danıştı bizä:

- Saygılı koladacılar, saa olunuz, ani saydınız bizi! Buyurun, geçin içeri.

Çetä, karşılaşma Koladasını çalarak, dooruldu evä. Buyur ettilär sofraya. Bän, sansın duman içindä, göz alamardım Varçinin gözlerindän. Benim aklıma geldi bobamın annatmakları, ani

bizi Varçiyän küçüktän adamışlar biri-birimizä. Bobalarımız küçüklük dostlarıymış. Evlendiynän, dostlaşmış ayleleri dä. Onnar söz vermişlär, ani birinin olursaydı kızı, öbürün dä çocu - evereceklär onnarı, büüdüynän. O günü bütün ürektän sevindim bobaların annaşmasına.

«Batim evlendi ondokuz yaşında. Bän şindi onaltıyı doldurdum. E-e-e, taa üç yıl va-a-r», – kahırsak düşündüm, mayıl olarak kızın sarı-eşil yıldızlı gözlerineä.

Koladacıları geçirärkän, Varçi saklıca sıkıştırdı aucuma basmasını. Bän debelenincä, kız kaçarak girdi içeri. Adetlerä görä, o gündän sora biz yavklu sayıldık. Eni Yıldan sora başka delikan - nı çocuklar gibi çekettim gezmää oturmaklara. Orda buluşardık kızıl saçlı Varkiyän. Bän savaşardım taa yakın oturmaa şen üzlü, gülüşçü yärimä, ona bir-iki laf katmaa deyni. Gururlan dolardı bütün içim, ani benim, nasıl da haliz delikannıların, var yavklum. Oturmaktan sora bän birkaç kerä kaldım onunnan yalnız-yalnız. Ozaman beni sarardı bir utanmak neçinsä, kıyışksızlık. Varki sä, tersinä, olardı taa kıyışıklı, taa kararlı. O kä kolumdan tutunardı, kä abanardı omuzuma, maana pek yorulmuş, kä koyardı kafasını güüsümä, könnu, pek üşümüş, hava suuk oldu için. O annar dua edärdim Allaha, ani karannık, da kız görmeer, nasıl kızarırım onun dokunuşlarından, nasıl kaplêêr üreemi fasıl bir titiremäk.

Dördüncü bölüm

Geçti Kolada, Eni Yıl. Günnär başladı uzamaa. Güneş gün-gündän taa bol sıcaklık dökärdi toprak üzünä. Saçak kuşları taa şen cıvıldaşardılar, konup aaçların dallarına. Havalar git-gidä yısınardı. Kış yaklaşırdı bitmesinä.

Kolhozun kurulmasınnan ilgili kötü olaylar aktardılar küyün raatlıını, alt-üst yaptılar eveldän kurulmuş yaşamak düzenini. Ama onnar, nasıl ansızdan geldilär, osoy da gittilär. Ölä biz istärdik olsun, durarak eni ilkyazın eşiindä. Aar, çirkin düşlär gibi, başladı unutulmaa rayondan «polnomoçna», Sırfı Mitinin dikleşmesi, bizim şüpelerimiz hem korkularımız. Nasıl büük yaamurdan sora bulanık sular akar-gidär da derä, çekilip kenarlarına, genä durular, ölä bizim yaşamamız da: bulanıp, başladı durulmaa, girmää alı-

şıklı sınırlarına. Uzun kış verdi bir ara dinnenmāk için insannara, hayvannara, topraa. Ama artık yakındı ilkyaz. Güneşin hoş sıcaa enidän cannandırêr tabiati, kırları, baaları, daaları. Çiftçinin başı genä dolu çoktörlü düşünmeklärän: vakit kaybetmedään, läazım sürmää hem ekmää; yaayacak mı, acaba, yaamurlar; olmasa kurak, nasıl işleri yapmaa düşünüptä, sıraycasına. İlkyaz genä çaarêr topraan izmetçisini, çıksın evelki zaametinä, angısınnan baalı duuma gündündän ölüm gününädän. Bu zaamettä çiftçi kendini acımêêr, geceyi gündüzä katêr, salt ani olmasın gücenik ana-toprak. Toprak ta, şükür ederäk şeremet işçisini, bol baaşlêêr ona zengin bereket. Çiftçi islää biler: ilkyazın üşenmeyecän, işin ilersini kapacan – güzä kendin dä gücenik kalmayacan: ambarlar dolu olacek, hayvannar tok duracek, varlık zeedelenecek.

Biz, üç adam, artık herşeyi hazırladık ekim sezonu için. Bati hem boba tefter-kalem ellerindä taa bir kerä hesapladılar, kaç hektar terekä ekilecek, nekadar papşoy, nekadar yulaf, nekadar arpa. Angı tarlayı toomnamaa eni sortlan, ani Bolgradtan alındı. Göz kararına tasarlandı, nasıl bereketä var nicä umutlanmaa. Beklêrdik açılısın havalarda başlayalım işi.

Gücük ayın son günnerinin birindä boba neetlendi dolaşsın üüsek sırtta bulunan uzak baayı.

- Gideyim, bakayım kederlenmedi mi kışın kuru ayazlarından kütüklär, – haberledi o evdekileri.

Gök açıldı hem güneşliydi. Havada duyulardı ilkyaz kokusu. İncecik sıcak lüzgercik esärdi üülen tarafından. Boba koştı faytona ikiyillik harın tayı, angısını sınaştıırdı koşulu gezsın, da çıktı auldan. Taa üülenä dooru o döndü evä şen, kefi erindä. Kışın ayazları hem suukları zarar etmemişlär baaya. Kütüklär geçirmiş kışı islää.

- Bak ne şarapçık dökecek bana genä sırttaki baa, – sevineräk üündü boba.

Benim gözümün önündä hemen peyda oldu kapu önündä üzüm dolu cibırlar hem sepetlär, çalmar altında erleştirilmiş büük şarapana. Boba çıner bir siirek çuvalda üzümneri, şarapananın kurnasından akêr şıra. Taazä şıra kokusu sansın burnuma dokundu, yayıldı dolayda. Herzaman gibi şıra kokusuna toplanıp, zinnêêr yorulmaz arılar. Görüntü okadar diri peyda oldu önümdä, ani

canım çekti şıra içmää. Fikirimdä geçti: taa tez gelsä yaz, sora güz, da bozalım sırttaki baayı.

Boba taa etiştirmede boşandırmaa beygiri, taa fayton durardı kapu önündä, bir dä ansızdan açıldı tokatçık, da onun arasında, kötü ruh gibi, peydalandı Sırfı Miti. O yalnızdı.

- Bir-iki günün içindä kolhoza girmäk için zayavleniya getir, zerä kötü olacak. Haberindä olsun, bay Todur. Komunist partiyası sovetski vlasta koydu önemni bir zadaçi – bu ilkyazın tamanna-maa kolhozun kurulmasını. Duşmannar çok fena cezalanacak, – uzaktan-uzaa, kurşum gibi, attı o üfkeli lafları.

Bän yardım edärdim bobaya çözmää terbeeleri hem kantırmaları. Görüp Sırfıyı, genä ürktü ürääm. Biz sä sanmıştık, ani Sırfıylan baalı olaylar artık geçmiştä kaldılar. Ama boba hiç sarsmadı. O enikunu döndü küüyün prisidatelinä da dargın-dargın karşı koydu:

- Nasıl tabeet sän kaptın, ba Mitika? Küüdä gezmää, insannarın raadını bozmaa. Sän aylene, evinä, uşaklarına taa islää baksana, ba çocuk!

- Sän Sovet kuvedinä karşı mı koyêrsın, a? Bak, başına çok belalar gelir, a! – sert dikleştı kötü haberci.

- Köpek salêr, lüzgâr saurêr. Sän bana kendini göstermää brak! Unuttun, allelem, nasıl kendi gölgendän korkardın? Şindi sä çorbacı insannara ses kaldırêrsın, – boba aldı faytonun patından kamçıyı da saurdarak onu elindä adımnadı tokada dooru.

- Osa isteersin aklına mı getireyim, kim sän varsın? – kızgın sordu o da jarklattı havada kamçıyı.

Sırfı beklämedi boba yaklaştın yakın. O bütün kuvetlän dangırdattı tokadı, sokakta işidilärdi, nasıl o giderektän homurdanêr, könnu, o bunu unutmaycek, o taa gösterecek, nasıl sovet kuvedinä kamçı jarklatmaa.

- Senin o boş kafana sovet kuvedi uyarsa... – boba bitirmede lafını da girdi dama, atmaa yorgun beygirin ahırına bir auç yulaf.

Sora o içerdä annattı, nasıl kamçıylan gösterdi Mitiyâ onun haliz erini, nasıl Miti homurdanarak sauştu-gitti selsovetä dooru, neredä o bitki zamannarda gecä-gündüz vakit kaybedärdi.

Evdekilär bir şüpesiz, candan güldülär, nasıl boba annadardı Sırfıyı. Aklılarına getirdilär, ani Sırfıların bütün tamızlı taa eveldän anılmış haylazlınnan.

- Beceriksiz, faydasız adamnar o tamızlıkta. Onnara ver kiyat-
çık oynamaa, cümbüş patlatmaa hem kavga etmää. Miti dä tıpkı
dädu. Da te şindi yamanıp soveti vlasta, nicä bir eski, çürük
yama eni dimiyä, çalışêr kendisini üstün koymaa, küü başı olmaa.
Dur ba, çocuk! Bileriz biz, angı kırık çölmään sapiysın sän, angı
buruk tencerenin buruk kapaa, – bitirdi boba annatmasını aşaa-
lamak laflarınnan.

***

Kötü olaylar başladı hızlı çevirilmää bir-iki haftadan sora. Bir
sabaa erkendän urdu tokatçaa selsovetin izmetçisi. Bizim köpek
bir yavaş köpekti, ama şindi dä unutmêırım, nasıl o başladı fena
salmaa. Bezbelli, hayvan duygusunnan duydu, ani tokatta durêr
kötü haberci. O obaltmıştı gözlerini, dartardı sinciri, paralanardı
boşanmaa. Boba şaştı bilä:

- Ya bak sän, ne oldu, acaba, köpeemizä bu sabaa?

- Bay Todur, brak hepsi işlerini da çabuk gel selsovetä! Çaarêrlar! –
baardı tokat aşırısı Sırfının yollanmışı.

Boba etiştirmede bişey ona sormaa, o alat-kıpıt uzaklaştı tokat-
çıktan.

- Dangalak prisidatelin işlerini tanıyêırım. Kendisi hiç bir işän
tutunmêêr, başkasını da işindän alkondurêr. Sovetski vlast, soveti-
ki vlast. Sovetski vlast, olmalı, deer brakmaa hepsi işleri da gezmää,
ornik gibi, küüdä, – butakım homurdanarak, boba giyindi da git-
ti selsovedä. Döndü o geeri bir-iki saattan sora. Ama bu kısa vakit
diiştirmişti onu ölä, nasıl yıllar diiştirämüz. Eşiktä peyda oldu, olur
demää, ihtâr bir adam. O, sansın kabaatlı, durardı kapu uurunda da
kıyışmardı bacaanı atsın içeri. Kuvetsiz kolları, nicä iki düz sopa asılı
omuzlarında. Dik bıyıkların uçları, bozuk fırça gibi, sarkmışlar aşaa.
Boba fasıl bakışlan gezdirdi gözlerini odanın herbir köşesinä da ilt-
ti başını. O neçinsä bakmardı üzlerimizä. Osa korkardı bakmaa mı?

Mamu fırlayıverdi bobaya karşı:

- Aman, be Todur, ne oldu, be ayol? – mamu tuttu onu ellerindän
da çekti içeri.

Bobanın çirkin annatmasından damarlarımızda kan suudu.

Merkezdän gelmişlär milişiyalar hem askerlär. Onnarın
ellerindä varmış kiyat, neredä yazılıymış, ani Bozbey Todur karşı

koyarmış Sovet kuvedinä, ani saygısızlık gösterärmış eni zakonna-ra, kötülärmış Sovetlerin işini, hem kamçıylan düümüş selsovetin prisidatelini – sovetiski vlastın adamını, istemiş onu öldürmää.

Bunnarı hepsini hesaba alarak, kabul edilmiş karar: bu gündän ötää bizim aylemizi Sovet kuvedininin hem kolhozun duşmanı saymaa.

Sırfı oturarmış karşıda, fena gözlän, arsız gülümseyerek bakar-mış bobama.

Asker devam etmiş okumaa kabledilmiş kararı – bizi, sovet ku-vedininin duşmannarı olduumuz sebeptän, irmi dört saadın içindä evdän çıkarmaa, ne var evin içindä – selsovetin elinä geçirmää da sora daatmaa fukaaralara, evimizi sä artık saymaa sovet kuvedininin mülkü, kullanacak onu selsovet, toprak hem hayvannar – kolhozun.

Bu karar tamannansın läözımdı irmi dört saadın içindä. Başka türlü – bizi kapayacaklar da haydayacaklar Sibirä.

Bunnarı hepsini boba sıraladı bir solukta. Da sansın bitki laflarınnan gitti onun bitki gücü dä. O aar çöktü skemneyä da kapadı ellerinnän suratını.

Ne çeketti bu laflardan sora bizim aylemizdä, şindi dä sıralınnan aklıma getirämeerim. Aalamak, sıralamak, betva etmäk. Mani kaybetti kendisini, mamu aalêêr hem savaşêr yardım etmää maniyä. Kızkardeşim sarmaştı boynuma. Onun dübüdüz güüdesi sarsalanardı aalamaktan. O buuluk-buuluk tekrarları:

- Bati, ne olacek bizinnän? Bati, näbacez?

Bulü kucakladı küçük oolcaazını, yaptı birkaç adım bobaya do-oru da dargın-dargın baardı:

- Ama ne läözımdı sän ozaman saurulasın kamçıylan şu kafa-dan bozuk Sırfiya, ba boba?

Boba kaldırdı başını da kabaatlı seslän dedi:

- Prost ediniz beni hepsiniz.

Bati hızlandı uslandırmaa karısını:

- Hemen susasın! Çeneni kapa, mare!

- Oolum, gelin dooru söyleer. Baarma ona, – durguttu boba batiyi.

Sora danıştı hepsinä:

- Aalamayın, sıralamayın, bu kötü durumdan hep bir çıkış bu-lunacak.

Ama çıkış aaramaa çok vakit yoktu. Kimseyin aklısına bişey gelmäzdi. Hepsindän ileri topladı kendisini bati. O susturabildi

karıları. Aalamak arası kararlandı, karannık çöktüynän, batıylän boba haydayaceklar hayvannarı ya da makar birazını Çeşmeküüyä hısımnara. Karılar bu vakıt evdä toplayaceklar rubaları. Bobaylan batı lääzım dönsünnär geeri aydınannadaan da gecä vakıdı, ükledip taligalara, neyi var nicä kaldırmaa, gidecez Kurçuya. Orda geceleyecez Gina lelüda, da sora belli olacek ne yapmaa ileri dooru. Salt düşünmelerimizä görä bişey etiştirämedik yapmaa. Avşam üstü, açan oldu alaca karannık, tokada çekildi-takıldı selsovetin aktivi. Onun öndercisi – genä Sırfı Miti.

Bu fena çetä beklämedi buyur etsinnär içyanına. Sırfı çetin adımnarlan girdi kapu önünä, açtı, çorbacı gibi, evin kapusunu. O baktı hepsimizä üfkeli bakışlan, sora sansın şaştı, ani gördü bizi içerdä da sert-sert sordu:

-Siz taa birdaysınız mı? Sovet kuvedinin kararını mı inkär edersiniz? Bay Todur, sän taa annamadın mı, kiminnän çatıştın? Annamadın mı, ani benim kuvedim var sizi cendemin bucaana sıkıştırmaa, neredän geeri yol yok?

Boba lafsız oturardı masa kenarında da bakardı aşaa. Karılar genä başladılar aalamaa. Onnar – mamu, mani hem bulü – diz çöktülär Mitinin önünä, çekettilär yalvarmaa acısın aylemizi, afetsin bobayı. O sa durardı odanın ortalık erindä da dürük kaşlar altından üfkeli bakardı yukardan aşaa karılara. Sora tükürdü bir balgan kâr onnarın önnerinä da kayafa seslän dişlär arası sızdırdı kinni laflarını:

- Ne, bay Todur, ödeşdik mi seninnän? Bän sana demedim mi, ani sovetski vlastlan şaka-maka oynamayacan?

Boba tutnuk bir seslän kesti onun laflarını:

- Sän kendini mi «sovetski vlast» sayêrsın, ba Miti?

Sırfı buna pek kızdı, başladı baarmaa:

- Siz «kulaksınız»! Kulakları sovetski vlast acimêêr. Sibirdä sizin eriniz. Dua ediniz, ani bän yazılmadım sizi orayı kaldırsınnar. O taa lafeder! Şindi hepsiniz evdän dışarı. Çabuk!

- Ani dur, Miti! – ansızdan fırladı mani. – Senin Allahtan da mı hiç yok korkun, be çocuum? Ne bu karezlik, be ayol? Bu kolhozlar, bu sovetlär heptän seni divaane ettilär, belli. Bu yabancılar gelip-gelip küüyümüzä, insannarı şaş etti. Ne sana onnar, be Mitika? Dış kapunun iç mandalı, demeklerä görä. Küüdä taa dedelerimiz

birerdä yaşamış, türlü zor vakıtları geçirmişlär – cenk, açlık. Bizdän sizä zarar hiç oldu mu, Miti? Hiç mi ilikleri sän tutmêersın aklında? – mani korkusuz gidärdi onun üstünä.

Sırfı şaş-beş kaldı. O, bezbollahi, hiç beklämärdi işin bölä dönmesini. O tepti bir-iki adım geeri. Sansın sindi aşaa da kaldırdı kolunu.

Mani, keskin bakışlan bakarak kâr onun gözlerinä, dizärdi dooruyu:

- Getirdeyim aklına, Miti, nasıl kocam tutmuştu bobanı damda kara koyunnan sırtında. Sän etişär çocuktun, läüzüm tutasın aklında, nasıl jandarlar bobanı kapadılar da koydular ödesin büyük amenda. Nasıl geldi senin raametli anacın da yalvarardı acısın kocam küçük uşaklarını. Sän bilersin, Miti, ani raametli İliya batin afetti ozaman bobanı. Taa üstünä verdi yarım çuval un hem bir dä toklu. Sizi doyursun deyni, Miti. Bunnar hepsi unutuldu mu?

Miti hep tepärdi geeri, birii dayanmayınca duvara. Uzdılmış kolunnan o sansın savaşardı korunmaa maninin acı laflarından. Belliydi, ani o yımışadı, yanmardı ölä kinni onun gözleri. Maninin bu çıkışından sora Miti kayıl oldu alalım giyinilecek rubalarımızı, yorgan, döşek, birkaç endezä parça palası.

- Ama bu kadar, – genä sertleşeräk mırıldandı o. – Bän kendim bakacam, ani zeedä bişey almayasınız. – O tamah gözlän kapladı ne var odada da attı omuz aşırısı: – Bunnar artık hepsi selsovetin mülkü.

Sora o başladı emir vermää aktivistlerä. İki kişiyi Miti yolladı damnarda hayvannarı saysınnar. Başka iki kişiyi – ambarları açmaa da yazmaa tefterä, nekadar hem nesoy terekä var. Prisidate-lin yardımcısı Gınçu Vaneli bitirmiş iki klas romun şkolasında. O, tefter-kalem elindä, yazardı buyurukları. Bu vakıt Sırfı artık geldi kendisinä. O çetin seslän kullanardı:

- Hiç bişey kayıp olmasın! Hepsi artık «sovetski vlastın» elinä geçti.

Karılar başladılar toplamaa çıkıları. Miti oturdu skemneyä da kışkanç gözlän geçirärdi herbir rubayı, yastı, palayı, ama susardı. Ačan gördü, nicä kızkardaşım düünükleer çıkısına taa eni abasını, püsküllü biyaz şalinkasını, yortuluk rubalarını, ökçeli çepiçlerini, o ansızdan fırladı erindän, itirdi bir tarafa İrinkayı, kaptı çıkıyı da hızlandı kapuya dooru, sölenerek:

- Bunnar benim kızıma, Donkaya, taman olur. Etti siz kurdunuz kendinizi.

Bezbelli, istardı götürmää kızkardaşımın rubalarını kendi kızına. Giriştä çevirdi maniyä kafasını da üfkeli attı laflarını:

- Kart conga! Bulmuş neyi aklıma getirsin! Bobayı! Boba Sovet kuvedini bilmäzdi!

Boba korkusuz baardı onun ardına:

- Sovet kuvedini bilmäzdi, ama romun dayaanı bilärdi pek islää! Sırfı bobanın laflarını işitmedi, bekim dä, işitmezinä geldi.

Aktivdän içerdä kaldı salt bir Dermenci Anani. Şindiyädän o hep durdu bir köşedä hiç bişeyä karışmadaan. Sırfı çıktıynan, o fışıladı:

- Ükledin hepsini, ba Todur aga. Hepsini, ne alabileceniz. Ama çabuk olunuz. Etiştirmesin prisidatel. Taligalar koşulu hazır durêrlar kapu önündä, – da başladı kendi da yardım etmää karı-lara. Bobaylan bati alatlardılar ükletmää taligaları, angılarına Sırfı üklettireceydi evin ükünü. Prisidatel oyalanardı. Olmalı, ölçtürärdi kızına eni rubaları. Biz üklettik iki taligaya, nekadard ükledäbildik. Bulü kaptı kucaana uşaa da pindi ilerki taligaya. Bati urdu bir kam-çı beygirä. Beygırlär enikunu yollandı. Taliga çıktıynan sokaa, bati giderektän atladı patın önünä. Kalanımız oturduk ikinci taligada ükledilmiş rubaların üstünä, bän – ildä, patçaazda bobanın yanın-da. Boba durmamayca saurdardı kamcıyı, savaşardı haydamaa bey-gırleri taa hızlı. Biz alatlardık taa tez çıkalım küüdän, neredä kaldı varlık dolu büük evimiz, damnar hayvannarlan, ambarlar sıkışık türlü terekäylän. Bunnarı hepsini brakıp, kaçêrız, nicä soyguncular.

«Neçin kaçêrız? Ne kabaatımız var? Bu haksızlıklar için kim cu-vap edecek?» – düşünärdim bän oturarkan taliganın patında, sıkı tutarak kucaamda bir kirli çuvalı, onu boba sımarladı elimdän ka-çırılmayım. Sora belli oldu, ani o kirli çuval içindä bizim aylenein para-sıymış, hem dä maninin sandıundan gümüş stavro hem ikona. Başla-dı karannık olmaa. Hava bulutluydu. Çistirärdi ufacak suuk yaamur. Sert lüzgär düüyärdi suratlarımızı. Kıştan aaç çıkan gargalar titsi baarardılar ardımızdan. Taligalar çıktılar kıra. Beygırlär yoruludular. Bati, canı acıyıp onnara, durguttu taligayı. Onun ardından boba da çekti terbeeleri:

- Tr-r-r-r!

Biz durduk kırın tepesindä. Doz-dolay can-cunnar yoktu. Salt ya-amur hem suuk lüzgär. Siirek-siirek atıştırardı iinä gibi sivri kaar, saplanardı gözlerimizä, suratlarımıza. Mardın ortasıydı, ama hava suuktu, lüzgär içimizä girärdi. Bän çevirdim kafamı geeri. Mamu sarmıştı İrinkayı yapaa şallan. Kızkardaşım hiç kımıldanmardı erindän. O sıkmıştı dudaklarını, dürmüştü kaşlarını, haliz nasıl mani yapêr, kahırını varkana. Sansın taligada oturardı iki babu: biri taa ihtâr – o mani, öbürü sä – genç, ama ansızdan ihtârlamış gibi. O – benim sevgili kızkardaşım. İrinkanın yanaklarından akardı, be-kim, yaamur damnaları, bekim da, göz yaşları.

Bän bakındım dolaylara. Bulutlar salındılar taa aşaa. Birdän çök-tü karannık. Benim içimä sıyındı korku. Git-gidä o büülärdi içimdä. Bu büük hem fena dünnedä duydum kendimi, karımca gibi, ufacık hem koruntusuz. Yaamurlan kaar karışık hep çistirärdi. Rubalarımız sırtımızda yıslandılar. Önümüzä, irmi-otuz adım arası durardı iler-ki taliga. Onun üstündä batının hem bulünun güüdeleri görünärdi iki fasıl karartı gibi. Kimseydän çıkmazdı bir dä ses. Salt fena lüzgär, vıjlayarak, geçärdi üstümüzä da uçardı ileri dolaşmaa dünneyi. Beygırlär diıştırärdi kä bir bacaanı, kä öbürünü. Ara-sıra onnar silkärdi kafalarını, elelerindän her tarafa serpilärdi yaamur dam-naları. Beni tuttu titiremäk. Kendimi biraz üreklendirmäk için hem koolamaa korkuyu deyni sordum:

- Boba, neyi bekleeriz? Neçin gitmeeriz lelülara?

Boba hiç çevirmedään kafasını bana dooru yavaş seslän ver-di cuvap:

- Duralım biraz, oolum. Bakalım, ardımızdan kimsey mi bizi etişmeer. İslää, ani karannık oldu hem yaayêr. Sanmêêrım, Sırfı kendi haylazlunnan ardımıza gelsin.

Biraz sustu da sora ekledi:

- Hem bekleyelim vakit taa geç olsun, karşılaşmayalım birinnän sokaklarda. Lelülarınızın da başını belaya sokarız.

Ozamankı Kurçu küçük bir küüydü. Ama Bolgradın panayırı ya-kın oldu için, taa eveldän kurçulular satıcılık zanaatının kolayını kapmışlar. Çoyu bu alış-veriş işinnän zenginnärdi. Orda vardı çok varlıklı çorbacılar. Ama Sovet kuvedinin düzülmesindän sora adam-nar bulardılar kendilerine iş ya Valkaneş garasında, ya da Tabak ga-

rasında. Onnar artık çiftçilii brakmıştılar da olmuştular «raboçiy klas». O vakıtlar eniştä işlärdi ükçülerin öndercisi – brigadir garada. O şen, cümbüşçü bir adamdı. Onnarın yoktu uşakları, da onuştan bizi pek sevärdilär hem hoşlardılar.

«Ama şindi nasıl kaçakları karşılayaceklar?» – düşünärdim, oturarak taliga üstündä suuk yaamur altında. – Ne kabaatımız var? Büün sabaalen taa vardı bizim evimiz, evin içindä dä – kıs-met. Şindi sä kırların boşluu hem karannık gecä duşmancasına sardılar aylemizi her taraftan, uçsuz-kenarsız dünnedä yoktu bir sıcak, kuytu köşeciimiz.

Butakım garip duygularlan hem düşünmeklärlän doluydu, sanêrim, herbirimizin ürää.

Açan girdik küüyün içinä, oldu geç vakıt. Hepsimiz üşüdüydük hem acıktıydık. Bizi görüp, lelüylan eniştä şaş-beş oldular. Hiç bişey sormadaan, aldılar gecä musaafirlerini içeri. En ilkin buldular herkezinä kuru ruba. Lelü hazırladı masayı. Boba, yavaş-yavaş çözeräk olayları, annattı, nasıl oldu, bişey saklamadaan: Sırfının ilk gelmesini, kolhozun kurulmasını, çorbacılar toplan-tılarını hem evimizdän kuulmasını. Unutmadı, nasıl Sırfıya gö-züktü kamçı saurulması da bitirdi deki heptän kuvetsiz, büünkü günün olaylarınan.

Lelü garip seslän ikidä-birdä sölenärdi:

-Aman, nasıl cansızlık, aman, nasıl doorusuzluk! – da kasinka-nın ucunnan hep silärdi gözlerini.

Eniştä susardı da çiinärdi bıyının ucunu. Ama belliydi, ani ay-lemizin kötü durumu sarsıttı onun da canını. Zor, uykusuz geçti o gecä. Ne bekleer bizi ileri dooru, hiç kimsey bilmäzdi. Bellisizlik bizä gelärdi çirkin hem korkulu.

Ertesi günü, avşam üstü, eniştä geldi agasınnan, çuçusunun büyük oolunnan. O çıktı küü prisidateli, bizim Sırfı gibi. Boba enidän aktardı eni kişinin önündä olayları. Prisidatel salt sesledi, hiç bir kerä kestirmede bobanın annatmasını, hiç bişey sormadı, sessiz kalktı da çıktı dışarı. Eniştä adımnadı onun ardına. Onnar hayli vakıt lafettilär sundurmada. Herkezimiz bilärdi – ecelimizä karar vererlär. Üreklerimiz sansın kilitlendi. Prisidatel çıkarkan auldan, biz işittik onun bitki laflarını:

- Annaştık mı? Ölä dä annaştır onnara. Birkaç gün dışarı pek çıkmassınar. Savaşacam bulmaa bir çıkış. Durum pek kötü.

Bilmeerim kiminnän lafetti eniştenin agası, ama bir haftadan sora bizä verdilər yarıyıkık bir ev. Onun çorbacısını kapamışlar 1941 yılda «politika» için, aylesini dä haydamışlar Sibirä lagerlerä. Mamuylan mani pek sevindilər, ani bu yıkık dünnedä olacek bir köşä, nereyi sokalım kafalarımızı. Ama bulü birtürlü uslanamardı, hep yaş dökärdi, ani makar bir güncäöz olamadı saabi eni evindä. Yaşayarak yabancı evdä, biz aramızda dayma lafedärdik o zavalı için. Neçin adamı kapamışlar da yuvasını daatmıştılar, neredä, acaba, zeet çeker kendisi hem aylesi?

Taabir-iki hafta hep şüpele yaşadık, herbir şıpırtıya sesirgeneräk: aaramêêrlar mı bizi, kimsey mi gelmeer izlerimizdän. Ama Sırfı, bezbollahi, sevindi, ani çıkardı bizi evimizdän irmi dört saadın içindä, karara görä, ani kırlattı küüdän gözündän çıkan Bozbey Toduru, da bundan sora onun canı uslandı. Ne oldu bizimnän – öldük mü, yaşêêrız mı – ötesi onu ilgilendirmäzdi. Ona görä ne? Kaldı evimiz hem evin varlı onun elinä. Sakına-sakına biz başladık çıkmaa insan arasına. Vakitlar okadar bulanıktı, ani kimsey bizä bişey sormadı. Herkezi annardı: taa az bilecän, taa az görecän – taa raat yaşayacan. Kimsey şaşmadı, ani biz küüdä peydalandık, ani «politikacının» evinä sıyındık. Biz dä savaşardıık başkasınnan pek yakınlaşmamaa. Boba bizä hep ürek verärdi:

- İnsanın kafası islää işlärsä, kendi dä haylaz diil sä – aaçlıktan ölmöz. Şindilik paracımız var. Salt läözüm taa tutumnu, taa sıkı olalım.

Hem aslı, bir aydan sora eniştä soktu bobaylan batıyı Tabak garasına işçi – vagonnardan ük indirmää.

- İş aarca, ama orada siz taa az göz çekeceniz, kalabalıkta hepsinnän birtakım olacınız, – açıkladı o fikirini.

Bän, hep eniştenin yardımınnan, kondum Bolgradta dülgerin yanına üürenici, aaç ustalını üüreneyim. O vakıtlar dülger – saygılı bir zanaattı. Läözüm dooru söylemää, o kötü günnerdä eniştemizdän büyük yardım gördü aylemiz. O, komunist partiyasının azası olarak, tanışardı önemni kişilärlän, angıların sözü hererdä geçärdi. Başladı bizim yaşamamız genä yavaş-yavaş yoluna girmää. Ama küüyümü, evimiz aklımızdan hiç çıkmardı. Gecenin karannık saatların-

da, şılaksız, dayma lafedärdik çirkin olayları, ani düştülär aylemizin ecelinä. Aklımızdan geçirärdik hayvannarımızı, varlumızı, evimizi. Ne oldu onnara, acaba, Sırfının elindä? Yaşêêr mı biri evimizdä, osa saabisiz, bakımsız pıstiyalık mı oldu?

Geçti üç ay, nasıl koolandık küüdän. Bu zamanın içindä yarıyıkık, çoktan tertiplenmemiş evi savaştık benzetmäâ insan konaana. Bulü başladı işlemäâ başçıvancı brigadasında. Mamuyu koydular temizlikçi selsovetä. İrinka gidärdi ona yardıma. Aylemiz biraz şennendi. Biz şükür edärdik işlerini alak-bulak yapan püsür Sırfıya, ani unuttu bizim için, ani bu üç ayın içindä bizi aarayan-soran bulunmadı.

***

Oya, zor geçti raatsızlık, tedirginnik dolu ilkyaz. Geldi gözäl yaz günneri. Yaklaşardı yazın ilk ayının bitkisi. Yazın başlantısında güneş taa yakmêêr bütün kuvetlän, nasıl yazın koyusunda. O yalpak döker ışıklarını çer-çevreyä. Sabahın duumasında her tarafına yayılêr bülbülün cennet sesi. Yavaşıdêr uçuşunu lüzgär, fişirdamêêr yapraklar, kuşlar, utanıp, keser seslerini. Dünnä solumayarak sesleer herbir cana mutluluk verän bülbülün sevda için türküsünü. Gür eşerer dinç otlar, körpä yapraklar yalabiyêr gerçek ipek gibi. Açêr türlü renktä çiçeklär. Yılın en gözäl günneri. O yılın sık-sık yaayardı cömert yaamurlar, gök gürültüsünnän, yalınını çimçiriklärän. İlikçi yaamurlar eniledärdilär bütün dünneyi: aaçların yapraklarını, çiçekleri, otları hem bizim dä yaralanmış üreklerimizi. Herkezin canında başladı kaavileşmäâ umut, ani dünnä isläâ insansız olmêêr, ani ilik taa zeedä fenalıktan, ani ilik mutlak hem mutlak enseyebilecek kötülükleri.

Yazık, ki benim dülgerliim başa çıkmadı. Bana küüdä bulundu başka çok lääzımını iş - kıra insannara taligaylan su taşımaa. İş kâr canıma göräydi: sabaalendän doldurardım iki su kadası, ya da iki saka su, nasıl Kurçuda deyärdilär su kadalalarına, da çıkarardım kıra, neredä bu vakit insannar kazardı papşoy, gündendi. Sora biriki saat bän serbesttim.

Bir gün (bu olduydu orak ayının başında) genä götürdüm su kırdä işleyän insannara da döndüm evä. Mamu sımarladı buazlayım kartofileri. Vakıt artık yaklaşardı üülenä. Bän aldım kazma-

cımı da girdim kartofilik içinä. Kartofilär bol yaamurlardan pek islää gidärdilär. Onnar artık çiçektäydi. Geniş, semiz yapraklardan belliydi, ani kartofi verecek islää bereket. İş canıma göräydi, bän havezlän kazardım, açan birdän-birä açıldı tokatçık, da bobaylan bati girdilär kapu önünä. Bu vakıt onnar lääzımdı olsunnar iştä.

- Ne oldu, acaba? – şüpele baktım onnarın üzlerinä.

Kara bulutlardan beter kararmıştı onnarın benizleri. İçimdä genä kıpırdandı o fena korku, ani biraz süündürdü birkaç ayın zamanı. Bän sıbıttım kazmayı sıra içinä da çıktım onnara karşı.

Boba sımarladı, pinip taligaya, gideyim kıra da getireyim evä mamuyu, İrinkayı hem bulüyu. Açan toplandı bütün aylä, tä nelär biz işittik: garada artık bir haftadan çok durarmış beş vagon, onnara hiç bişey ükledilmärmiş. Ama kâr o günü vagonnarın yanında peyda olmuş askerlär. Tüfeklär sırtlarında, onnar, bekçi gibi, gezinärmişlär vagonnarın dolaylarında. Yakın kimseyi yaklaştırmazmışlar, kimseyä bir laf katmazmışlar. Bu fasıl iş hepsini kuşkulandırmış. Üülenä dooru işçilerin arasında laf sızmış, ani vagonnara, ükledip basarabiyalı gagauzları, Siberä haydayceklar. Adamnar tedirgin haberi biri-birinä, kulaktan kulaa etiştirmişlär. Birkaç kişi brakmışlar işi da gitmişlär kendi küülerinä, bu kötü haberi götürmüşlär küülülerä. Bobaylan da bati gelmişlär evä.

Ama nezaman insannar kaldırılacak, kimsey bişey bilmäzmiş. Bu fena haberdän hepsinin ürekleri enidän korkuylan doldu. Mamu fartasının ucunnan başladı silmää gözlerini. Açan boba bitirdi anlatmasını, o kahırlı seslän dedi:

- Bekim bizä dokunmazlar. Neyimiz kaldı? Herşeyi kaybettik. Dünnedä er kalmadı, neredä insan raat yaşasın. Allahım, var mı taa, acaba, zeet çekelim?

Boba kesti mamunun laflarını:

- Bekim, dokunmazlar, ama ata sözüne görä, kendini kurtarana Allaa el uzadarmış. Bänçä, bir çala saklanalım Bolgradta, dostlarımızda. Bu kumpana da geçär başımızdan.

Şindiyädän sessiz duran bati kayıl olmadı bobanın fikirinnän.

- Olmaz, boba. Bizim kayıp olmamızı hemen deneyeceklär. Biz yazıldık, ani küüdän dışarı basmayacez. Milişiya bizi, nasıl kaçakları, aaramaa çekececek. Baştan, enişteleri cuvaba çekeceklär.

Mamu umutlan sesindä enikunuca ekledi:

- Osa gidelim genä eniştüyä mi, danışalım ona. Bekim, bir nasa-at verir. O bizä çok yardım etti.

Mamu sustu, bekleyerek, ne deyeceklär bobaylan bati. Boba bakardı batiya, bati – bobaya. Belliydi, ani onnar karar verämeerlär, ne yapmaa, ne etmää. İrinka sokulmuştu maninin koltuuna. Onnar ikisi dä maniylän ses çıkartmazdılar, salt korkuyla bakışlarında çevirärdilär gözlerini kâ bobaya, kâ batiyâ, kâ mamuya. Boba kısa bir düşünmektän sora akıllı buldu mamunun teklifini – eniştüyä danışmaa. Bän annardım, ani ayläm tekrar bulunêr pek zor bir durumda.

Tutêrım aklımda, nasıl ozaman düşündüydüm:

«Kısmetimiz var, ani bölä bir eniştemiz dünnedä yaşêêr. O olmaydı, bekim, beş beter bela başımıza gelirdi».

Bu düşünmektän sora canım sansın biraz uslandı. Bobaylan bati karar aldılar: yaarın erkenä, taa sabaa olmadaan boba gidecek danışmaa eniştüyä. O günü hiç bişey başka yapmadık. Benim kazmam ölä dä kaldı kartofilik içindä. Avşam oldu. Mamu üretti teknedä hamuru, neetleneräk sabaayadan çıkarmaa ekmekleri fırından.

Yattık geç, ama uyku kimseydä yoktu. Biz sesirgenärdik herbir gecä sesinä, herbir şıptıya. Karannıkta sansın esärdi çirkin belalar, korkular. Trakladı mı lüzgerdän tokatçık, saldı mı köpek – biz daptur gelärdik. Herbir kuşkulu sestän benim canım sansın kopardı da düşärdi dipsiz, titsi çukura. Ama savaşırdım tutmaa kendimi eldä, utanarak, ani okadar korkakım. Bän bakardım kızkardaşıma da aklımdan geçärdi: «Zavalı kızkardaşçım, ne olêr, acaba, onun cancaazında». Yatarak döşektä, herkezi düşünärdi, ne getirecek bizä yaarınkı gün. Karannıkta işittim, nasıl kalktı mani da, şilatmadaan lampayı, diz çöktü toprak erä. Sora başladı dua etmää Allaha. Buuluk-buuluk, aalayarak gibi, işidilärdi ayırı-ayırı, kesintili laflar:

«Allaahçım, Gökteki Bobacım, koru uşaklarımı fenalıktan... Kurtar bizi duşmannardan... Ver bizä kuvet hem sabur... Allahım, Allahım, prost et günählarımızı... Acı bizi, Ayozlu Panaiyacım!»

Öttü gecä yarısı horozları. Onnarın sesleri işidildi sansın uzaktan, tunuk, buuluk. Ama bu seslär verdi umut, ani gecä, bekim,

geçär belasız. Bölä geç vakıtta hepsi insannar çoktan dinnener. Horoz çaldı taa üç kerä sıravardı, sabaa vakıdı yaklaşardı...

Bir dâ ansızdan kuşkulu geceyi yardılar dargın seslär. Kimsä başladı üfkeli urmaa kapuya, baarakak:

- Откройте, милиция!

Bu lafları işidip, hepsimiz fırladık. Boba etiştirmede yaklaşmaa kapuya, nasıl o – drangır! – açıldı tepmä uruşundan. Dışardakılar gürültüylän başladılar sıkışmaa evin içinä. Mamu, yakarak parmaklarını sırnıklärlän, tutuşturdu lampayı, da biz gördük gecenin fena musaafirlerini. Onnar üç kişiydi. İki yabancı, biri dâ selove-tin prisidateli. Yabancıların biri, bezbollahi, bu çetenin en önemlisi, rus dilindä, cansız sert bir seslän, sansın onun sesindä demir can-gırdardı, emir etti:

- Собирайтесь, одевайтесь и на улицу!

Bän kımıldamadaan, durardım odanın orta erindä da bakardım gecä yarısı yıkıcılara. Yabancıların ikisi dâ giyimniydi birtürlü: sırtlarında miliğiya rubası, başlarında miliğiya şapkası. İkisinin dâ ellerindä pistoletlär ölüm daadıcı gözlärlän bakardılar bizim tarafımıza. Biz sä, bir kabaatsız insannar, hiç kimseyä yaşamamızda fenalık yapmayan, korkuylan titirärdik siläh karşısında.

Bizimkilär, nicä dâ bän, donmuşular erlerindä. Hepsinin bakış-ları doorulmuştu pistoletlerin fena gözlerinä. Miliğiya parmakla-rını tutardılar tetiktä hazır. Ozaman bän denedim, ani bobanın gür, ilerdä kara saçları bu ayların içindä deki heptän biyazıdılar. Mamu bir elindä tutardı lampayı, öbür elinnän dâ sıkardı gecelik gölmee-nin yakasını.

Ona sansın soluk etmäzdi, o sık-sık açardı aazını da kısa-kısa çekärdi içinä. Bati kartal kuşu gibi sarmıştı kollarınnan bulüyu, an-gısının kucaanda aalardı ansızdan uykudan uyandırılmış, sersem-neşmiş Kirçucuk. Kimsey kımıldanmardı erindän. Bu çetenin öndercisi başladı üfkelenmää. O taa üüsek seslän tekrarladi:

- На улицу, выходить всем!

İrinka korkudan baardı, sarmaştı maniyä. O küçük gibi aalardı hem sölenärdi:

- Sakla beni, mani! Korkêrım! Sakla beni.

Belliydi, ani mani dä güçbela kendini eldä tutêr, titiremäk sesindä o savaşardı uslandırsın kızkardaşımı:

- Korkma kızçaazım, aalama, yavrum! Onnar şindi gideceklär.

Mamu başladı kaçınmaa köşedän köşeyä, toplayarak rubalarını. Brakıp-brakıp çıkıları, o yaklaşardı hamur teknesinä. Hamur sa ne gözäl kabarmıştı! Vakıt gelmişti koymaa ekmekleri sinilerä. Mamu açtı ekmek bezinnän örtülü hamuru, sora, sansın şaşırdı ne yapmaa, genä örttü. Durup-durup teknenin uurunda, o yayardı kollarını da tekrarlarıdı:

- Năbayım! Năbayım!

Küü prisidateli, görüp bizi bölä bir kaybelmiş halda, kabaatlı gibi, bizim dildä, yabancılar annamasın deyni, dedi:

- Afediniz, komuşular! Kendiliimdän diilim bu vakıt evinizdä.

Sora, bezbelli, isteyäräk uslandırmaa mamuyu, danıştı ona:

- Tudora bulü, hamur için düşünmeyin. Şindi bän sımarlaycam bir komuşu karıya.

O döndü bobaya da, iildip başını aşaa, ekledi:

- Siz dä afediniz, Todur aga! Beni da silahlan döşektän kaldırdılar. Bän sanardım, ani bizim küüdä yaşamak raat olacak, ama... – o sarkıttı kollarını da sustu.

Dışarda beklärdi iki beygirä koşulmuş taliga. Taligada artık oturardı genç bir çift. Adam yardım etti pinelim koşa. Sora o döndü bobaya dooru da sordu:

- Sizi neçin aldılar?

Boba kıstı omuzlarını:

- Kim onnarı biler? Bişey sölämedilär. E sizi neçin? – sordu boba genç adama.

- Biz ikimiz dä üürediciyiz. Kimsä amazlamış, ani kötülärmişik sovetleri, – cuvap verdi kahırlı seslän zavalı üüredici.

- Молчать! Не разговаривать! – hırlandı yabancıların biri.

Taliganın yanında peydalandı asker rubalı bir kişi. Ona verildi emir, da taliga gıcır-gıcır yollandı erindän. Yabancılar kaybeldi karannıkta. Birkaç minuttan sora başladı salmaa komuşuların köpekleri. Taa birkaç erdä işidildi fena köpek sesi, insan aalayışı. Yakında kimäsä baardılar:

Стой! Стрелять буду!

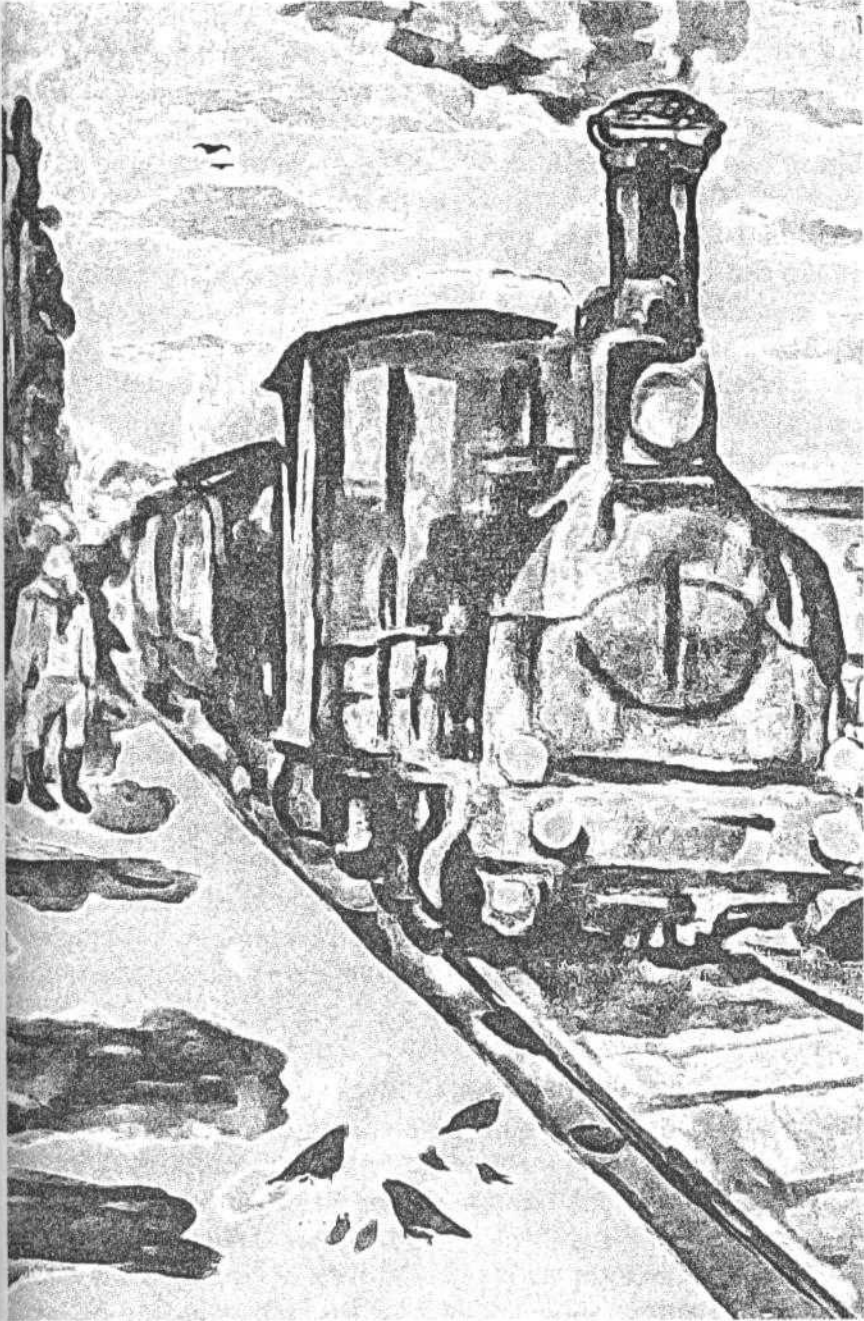
Ölümnän yan-yana

Gecenin bunalık karanında getirdilər bizi garaya. Orada tüfeklər sırtında gezinärdi askerlər. Onnarın biri yaklaştı taligalara da cansız seslän komanda verdi inelim erä. Boş taligalar döndülär küüyä dooru da kaybeldilər karannıkta. Sora hayli vakt kulaklarımıza hep gelärdi onnarın kahırlı gıcirtısı.

Yaz gecenin havası sıcaqtı, lüzgersiz. İşidilmäzdi yaprakların fışırdaması, çalmardı sonsuz türkülerini gecä çalgıcaları – ıtırtılar. Durgun geceyi sardı her taraftan tedirginnik hem korku. Taa sapada işidilärdi seslär hem gücülä görünärdi, tunuk gölgelär gibi, insan karartıları. İnsannar sakınardılar hızlı lafetmää, ama yavaş sölenmiş siirek laflar da buulardı koyu karannıkta. Çirkin gelärdi, anı gecä vakıdında, acan dünnä dinnener, garanın boş meydanına getirdilər da attılar bizi. Taa da çirkindi, ani bizdän öncä da bırayı bilinmeyän sebeptän sıbıdılmış başkaları. Üüsek gökün yıldızları, siirederäk zavalıları, sansın titsinärdilər gördüklerindän, titirärdilar, saklanardılar bulutlar içinä.

Biz durardık o erdä, neredä indik. Yanımızda karannıktan ansızdan peyda oldu bir yabancı. Makarki sıcaqtı, onun sırtında giiliydi kara deri surtuk, başında – kara deri şapka. O kolunnan gösterdi uzacıkta toplu duran insannarı da verdi prikaz, taşınalım başkaların yanına. Biz sürüklendik onnara dooru. Ordakıları bölünmüşlär aylä-aylä. Aylelär karışmardı, sansın korkardılar kaybelmesin kimsey bu şaşkınnıkta. Hepsi beklärdi aydınnansın, bekim, sabaa olduyunan, şu gecenin kötülükleri eriyecek, korkular kaybelecek. Sabaayadan taligalar taa birkaç kerä, gidip-gelip, taşıldılar uykudan semelenmiş, şaşırılmış insannarı.

Zor aydınnandı. Sabaa olduyunan, olaylar kesilmedi, ama taa çirkinneşti. Garaya toplanıldı koca bölük insan. Bizim yanımıza geldi milişiya rubalı bir kişi da söz tuttu önümüzä.

İnsannar başladı yaklaşmaa onun yanına, umut besleyeräk, ani şindi onnara söleyecekler, daalışsinnar evlerinä, neçinki oldu yannişlık. Ama boşunaydı butakım beklemäk. Adam, bakarak nereyisä yukarı, diil insannarın üzlerinä, açıkladı, ani büündän ötää biz sayılêrız Sovet kuvedinin duşmannarı. Biz engel edärmişik düzmää eni kısmetli yaşamak, inkär edärmişik Sovetlerin zakonnarını. Bu beterä bizä verilmiş ceza çekmää yabancı taraflarda.

Karılar çekettilər sıralamaa. Adamnar kuvetsiz sıktılar yumuruklarını, iiltilär başlarını, annayarak, ani onnarın yok gücü düzeltmää doorusuzluu. Kalabalık içindän işidilärdi baarışlar:

- Ne kabaatımız var? Ne zarar yaptık Sovet kuvedinä? Nereyi bizi haydêersınız?

Bu soruşlara cuvap olmadı. Korku sıktı insannarın üreklerini. Bir haftaya yakın örseledilər ozaman bizi garada. Her gün insan sürüsü zeedelenärdi. Aalamak, sıralamak o günnar vagonnarın yanında gecä-gündüz kesilmäzdi.

İkinci günü dolay küülär artık üürendi, ani garada lager durêr, gagauzları kaldırêrlar. Küülülär başladılar taşımaa imäk lagercilerä. Bekçi askerler, genç çocuklar, acızgannıktan brakardılar almaa insannardan kim ne getirmiş: kimsä – bir somun ekmek ya da bir dilim piinir, başkaları sarmış eski peşkircää bir parça bildirki sararmış slanına, birkaç salata, patlacan. Analar ilkin doyurardılar aac uşaklarını. Büüklär ötää-beeri çöplenip, atıp aazlarına bir-iki buka, savaşardılar imeelik arttırmaa yaarınkı günä. Kim bilsin, taa nekadar ezilecek onnar kızgın güneş altında aaç hem susuz, evlerindän koparıma da bırayı atılma. Geçti taa bir-iki gün. Artık vazgeçti taligalar taşımaa garip ükü garaya.

***

Aaç hem susuz kaldırmalılar zeetlenärdilər vagonnarın dolayında artık dördüncü gün. Küüdän hep taşıyardılar imeelik, ama, elbetki, hepsinä etmäzdi. Taa yufkaları yattılar erä da dua edärdilər, Allaa ölüm onnara versin. Bezbelli, askerler dä bıktılar bekçi olmaa zavalı insannara. Onnar dayma aranalardılar lagerdän. Bekim, dinnenmää çekilärdilər, bekim dä, artık cannarına taketti siiretmää insannarın acısını hem kahırını. Aaçan taa

bir kerä lagercilär kaldılar kendi başına, – iki asker uzacıkta oturmuşlar da nesä lafedärdilär, – bir adam kaldırmalılarından saklı-saklı, sin-sin başladı uzaklaşmaa lagerdän. Taa birkaç adım, da o döneceydi köşeyi, saklanaceydi gözdän. Kısmetsizlää, beçilerin biri denedi korkusuz kişiyi. O attı silähını omuzuna, keezlendi da ateş etti. Tüfek patlamasını üç kerä tekrarladı avaz. «Pa-a-at! Pa-at! Pa-at!» – yayıldı, uzaklaşarak, dolaylara. Zavalı, sansın annamadı, nedir bu gürültülü patlamak. O birdän kösteklendi, kaldırdı yukarı ellerini da enikunu döndü o tarafa, neredän ölüm geldi. Dudakları onun gülümsärdi, ama suratını burmuştu şaşkınnık hem acı. Adam, sarfoş gibi, yaptı bir-iki adım lagerä dooru; sora birdän-birä, nicä nacaklanmış aaç, onun genç, keresteli güüdesi yıkıldı erä.

Kaldırmalılar, ürkek sürü gibi sıkıştılar biri-birinä, işidildi aalaşlar hem betvalar. Ansızdan yardı eri hem gökü çıvdırık karı sesi: -Aman, be-e-y! Öldürerlär! Kurtarın! İmda-a-a-t!

Ses, nasıl ansızdan yayıldı dolaya, ölä dä birdän kesildi. Kesildi aalamak, betva. Lagercileri her taraftan sardılar askerlär, tüfeklerini doorulttular insannarın üstünä. O tüfeklerin çirkin gözlerindän herkezin üzünä bakardı kara, titsi ölüm. Siläh atışı sansın öldürdü bu topluluun ruhunu, insannarın bakışlarında peyda oldu kıyılmış hayvan bakışı. Onnar artık kayıl oldular kendi fena ecelinnän, salt beklärdilär, ne olacek onnarlan ileri dooru.

Bän hiç unutmêêrim, nasıl bir acı fikir oyardı ozaman imiimi:

«Ne sanki, uslu, siläh elinä almaa sevmeyän, kavga etmää azetmeyän halklan mı geldi cenk etmää Sovet kuvedi bizim topraklarımıza? Boşuna mı büük umutlan bän istärdim eni yaşamak kurulsun?»

Kendim bu soruşlara cuvap bulamardım, sormaa da yoktu kimä. Kafamda fiyıldeşardı bin taanä şüveli soruş.

Bütün gün haşlak güneş altında düştüü erindä serilmiş yuvarlandı öldürülmüş kişi. Onun dolayında başladı uçuşmaa iiri eşil sineklär. Kaldırmalılar korkudan özenmedilär yaklaşmaa ona yakın, askerlär sä beklärdilär naçalniklerdän izin. İzin dä versin o günü yoktu kim. Sabaalendän toplanmışlar onnar «soveşçaniya». Bunu bir asker, düşünmedään, bezbollahi, aazından kaçırılmış.

Küülerdän imäk getirän acızgan insannarı o günü lagerdän uzak tuttlar. Hepsi açtı. Uşaklar başladılar aalamaa, analarından ek-mek istemää. Kuvetsiz karılar dua edärdilär Allaha, savaşırdılar uşaklarını uslandırmaa, hem sessiz yaş dökärdilär.

Küülülär daalışmardılar. Onnar sincir dizildilär karşı tarafta. Oldu taa bir lager insan, onnar kendiliindän, acızgannıktan durardılar vagonnar yanında. Suratlar dürüktü, üfkeli çakardı bakışlar. Onnar tutardılar ellerindä imeklän çıkılarını, sütlän dolu şişeleri. Kimisi ayırmıştı kendi aylesindän eski-büskü rubacık kaldırılmışlar için. Ama askerlär tüfeklärlän itirärdilär onnarı geeri. Sincirin kä bir ucunda, kä öbüründä işidilärdi:

- Разойтись! Не положено!

Avşamaa dooru ortalık kızgınnaştı. Uşakları artık yoktu nicä susturmaa. Aaç kuzular gibi, onnar vazgeçemedään hep aalardılar, hep baarardılar. Analar, bakarak aaç evlatlarına, sansın unuttular korkuyu. Yaklaşıp-yaklaşıp askerlerä, onnar sert davranardılar:

- Doyurun uşaklarımızı! Sizdä hiç mi can yok? Nasıl analar sizi büüttü?

Karşı taraftan insannarın duaları, aalayışları katıldı evlerindän atılmış, topraandan koparılmış, yufkalanmış zavalının dualarına, aalayışlarına. İştitti mi, acaba, Gökteki Saabi uşakların hem anaların, bütün Bucaan acısını?

Vakit başladı avşamnamaa. Taa biraz, da aaç kalabalıın üstünä karannık gecä çökecek. Ansızdan zeetlenmişlerin içindän çıktı bir karı. O taa gençti, bezbelli. Çünkü bütün güüdesi belli edärdi, ki önümüzde otuzlar yaşların dolayında bir ana. Daanık saçları örtärdi onun suratını. Örüyüştä dolaşık saçlar uçardılar iki tarafa, nasıl iki kara kanat, da açılardı onun delileşmiş bakışı. Fıstancu onun kimär erdä yırtıktı, görünrdi onun çıplak eti. Ama karı bundan sakınmardı, çünkü bu durumda utanmak, sakınmak siliner, sanêırım. Hepsinin gözleri ona dooruldu. Ana tutardı kucaanda aaçlıktan bayılmış iki-üç yaşında kızcaazını. Uşak yaşamasız yaymıştı incecik, zabun kolcaazlarını, benizi bim-biyazdı, kapalı gözleri sansın batmıştı kafasının içinä. Sanaceydın, ani uşak ölmüş, ama o ara-sıra kımıldardı anasının kucaanda, yufka bir ses çıkardı onun güüsündän. Can acısından ana karartmış gözlerini. Açıkça

belliydi, ani o hazır ya kurban olmaa, ya da uşaanı kurtarmaa aaç ölümün. O korkusuz gidärdi askerlerin silâhlarına karşı. Askerlerin biri baardı:

- Назад! Стрелять буду!

Ama karı kafasını bilä çevirmedi çirkin baarışa. O yollanmıştı karşıda bir genç kıza dooru, angısı uzadardı bir şişä süt.

Lagerdä kesildi soluk. Kaldırılmalar korkuylan hem mayıllıklan bakardılar korkusuz anaya. Hepsi annardı – karının yanında adımêêr ölüm. Bän titiremäklän yumdum gözlerimi. Bana geldi, ani şindi işidecäm genä tüfek patlatmasını, da karı, kesilmiş gibi, düşecek erä, nasıl, sabaalen kaçmaa-kurtulmaa deneyän genç adam. Ama işitmedään silâh atışını, açtım gözlerimi. Karı, sansın kendindä diil, şaşkın gülümsemäk dudaklarında, tutardı elindä sütlän şişeyi. Asker tutmuş onu koltuundan da geçirärdi erinä. Kaldırılmalardan çıktı büyük yaşta bir babu, sarmaştı kariya da, yavaşıcık adımnayarak, onnar ikisi dä kaybeldilär kalabalık içindä. Bu anda karşı taraftan insannar, hiç bakmadaan askerlerä, ko-puştular lagercilerä dooru. Onnar sıkıştırardılar uzadılmış zabun ellerä çıkıcıklarını da lafsız, çil gibi, daalışardılar her tarafa.

Herşey oldu okadar çabuk, ani askerlär gelincä kendinä, insannar kaybeldi alaca karannıkta.

***

Lagerin üstünä düştü aar, korkunç gecä. Göktä yoktu hiç bir dä yıldız. Salt orada, neredä saklanmıştı ay, alif-alif yanardılar karakırmızı yalınnan bulutlar. Kimıldanmardı gecenin bunalık havası, yapraklar sessiz titirärdilar dallarında, çalmardı gecä kuşları. Küüdän geldi köpek sesi, ama çabuk kesildi. Lageri sardı, kapladı her taraftan kötü durgunnuk.

Hiç kimsey bilmäzdi gelecek ecelini. Ama artık hepsi beklärdi, nezaman kaldıraceklar onnarı vagonnara, da tren kapacek yolunu bilinmeyän taraflara, yabancı dünneyä. Gecä, zeet, kuvetsizlik serdilär insannarı erä. Analar dalmış kuşku uykuya, sıkarak uşaklarını güüsünä. Kimisi, çekilip bir tarafa, döşetmiş altına eski parça palacık; kimileri kıvrılmış çıplak toprak üstündä, koyup avucunu başı altına, yastık erinä. Batiylän boba abanmışlar arka-arkaya

da yumulu gözlän lafedärdilär, nasıl gözäl yaşamak düzeceklär onnar, açan bitecek bu acı günnär. Bän sesirgendim bobanın laflarına da şaşım: butakım kötü durumda, açan diil belli bizim yaarınkı günümüz, onnar lafederlär gelecek zamannar için. Nekadar çetin, kaavi özlü kişiydi benim bobam! Bir suskun aradan sora, boba sımarladı batiyä: ne da olsä – kaybetmemää biri-birini, hep tutmaa göz altında aylemizin herbir kişisini. Bakarak gökâ, neredä bulutlar arasında peydalandı siirek, yufka yıldızlar, boba bitirdi lafını:

- Sabaa olër. Taa bir gün mü, acaba, birda sürünecez? Allaa da mı unuttu bizi, ne sanki?

Yakın küülerin taraflarında çekettilər ötmää ilk horozlar. Ansızdan garada başladı kaçınmak. Lagerä dooru koşarak yaklaşırdılar askerlär. Kaldırılmalar fırladılar erlerindän. Karannıkta bir dargın üüsek ses demir gibi cangırdadı:

- Грузиться-а-а! По вагона-а-а-м!

Lageri her taraftan sardı baarmaak, aalamak. Bizi başladılar sıkıştırmaa vagonnara. Mamu döna-döna yoklardı bir beni, bir İrin-kayı, bir batiyi da hep sölenärdi:

- Ayırılmayın! Sıkı tutunun biri-birinizdän! Kaybelmeyin! – da çekärdi kendinä dooru hepsi uşaklarını.

Benim aklıma geldi yazın başında bir olay. Avşam üstüydü. Bulutlandı hava. Kara bulutlar fena kaynaşardı göktä. İkidä-birdä uzakta çakardı çimçirik, sora o taraftan gök gürlemesi işidilärdi, nicä haylaz köpään hırlanması. Kloçka kuşkulandı, başladı çaar-maa, toplamaa piliçlerini. Yavrular annadılar anasının kuşku-lu çaarışını da çekettilər toplanmaa onun yanına. Kloçka bir-iki adımcık yapardı ileri, dönärdi yavrulara dooru, dokunardı onnara gagasınnan, enikunuca itirärdi onnarı, sansın alatlattırdı. Artık çimçirik çakması yakınnaşardı, yalınнар kaplardı gökün yarısını, gök gürlemesi arasız gürüldärdi her taraftan, gürültü taa kaavileşärdi. Kloçka hep savaşardı toplamaa piliçlerini. Onnar sa oyalanardılar: kä bir karımcacık görmüşlär, kä bir semiz, eşil ot-çaaz. Yavrular, brakıp anasını, genä kaçardılar avın ardına. Ansızdan titsi bir yıldırım yardı gökü yukardan aşıadan heptän yakın. Hemen kuvetli gürlemäk sarsaladı bütün topraa. Açan pıtır-pıtır iiri damnalar başladı düşmää kaba toz içinä, kloçka-ana sokuldu

koçına altına da örttü yavrularını geniş kanatlarınnan. Onnar, bezbelli, orda da durmardılar uslu, neçinki kloçka kendi dilindä onnara gıjırdardı, korkudardı ursuzları. Bitki-bitkiyâ piliçlär uslandılar anasının kanatları altında.

Bu görüntü ayın-açık geldi aklıma, açan mamu, kâr o kloçkana gibi, didinârdı toplasın, korusun hepsimizi.

- Todur, tut Tanaskuyu kolundan! – baardı o bobaya, sora, dönüp maniyâ, yalvardı:

- Mamu, gel yanımıza, geeri kalma!

Da uzattı maniyâ dooru elini. Öbür elinnän da sıkı tutmuştu *İrınkayı kolundan. Sora baardı batiyâ, ani aralanmıştı birkaç adım bizdän da yaklaşmıştı vagonun kapusuna:*

- İlişka oolum, bizdän ayırılmayın! Beklä bizi!

Bati sıkılmıştı bir elinnän bulünun kolunu, bir elindä da kucakta tutardı oolunu. Kirçucuun kirli yanaklarından akardı iki sıra yaş, o pek korkmuştu, zavalıcık, o aalardı, baarardı.

Karışmalıkta bir adam sesi açık üfkeli baardı:

- Kardaşlar! Gelecek vakıt, onnar hepsini bunu ödeyeceklär!

Kalabalı arkasından itirärdilär tüfeklärlän. İnsannar baararak, sıralayarak sıkıştılar hayvan vagonlarına. «Cangır-cungur» – kapandı kapular. Kalabalık şaşkınnıktan kesen-kes sustu. Vazgeçti aalamak, baarışmak. Birazdan acı dolu, kahır dolu tren «gıcır-gıcır» aar, sansın istämeyä-istämeyä, yollandı Bucaktan uzakların uzaana, gün duusuna, cendem yoluna.

***

Takırdêêr trenin tekerlekleri, uruşêr demir yolun relsalarına, çâlêr kısmetsiz kaldırılmalara darsıklık, gurbetlik türküsünü. Vagonnar içindä daraşmalık. Sıkışık çomelmişlär çiftçilär, topraan aslı çorbacıları. Onnarın kanında akêr sevgi çiftçi zanaatına, ana topraana. Bu insannar kendi terinnän alışık kazanmaa kendi ekmeeni, onnarın ellerinnän Bucakta küülär düzüldü, kaldırıldı çöllük, etiştirildi baalar hem başcalar. Kara günnerini yaşêêr gaga-uz halkı. Nicä yufka yaprakları fena lüzgär, koparıp ana dalından, uçurdêr-daadêr havada, ölä insannar koparıldı kendi evlerindän, ana tarafından. Götürer tren bu zeetli insannarı Rusiyanın dibinä,

neredä, nasıl masalda, «kurt-kuş gezmeer, kartal yuvasını düzmer, neredä ulu daalar tepelerinnän göklerä saplanmış hem insan bacaa dünneyin kurulmasından taa basmamış».

- Langır-tangır, langır-tangır – uzaklaşêr tren Besarabiyadan. Langır-tangır, langır-tangır – tutêr yol günduusuna dooru. O alatlamêr. Nedän alatlasın? Uçsuz-kenarsız Rusiyanın dibindä uursuz kısmetsizlerä er var çok. O taa kaç kerä aşır-geçecek bu yolu! Sibir büük, onun yok çeketmesi, yok sonu, orda er bulunacak hepsinä.

- Kaç gün bu yol sürtecek? Nezaman o bitecek? – yoktu kimä sormaa.

Açan adamnardan taa çetincä biri yaklaşırdı askerlerä, avtomat dayanardı onun güüsüne, cevap – bir:

- Назад! Не положено! Стрелять буду!

Trakirdêr demir yolu çok saat sıravardı, durmak bilmedään gider tren, insannarın sa olêr türlü zoru. Ama kim sorêr şu zavallıların zorlarını?

Sabaalen iki asker girärdi vagona, sürükleyeräk yırtık kirli çuvalları. Bir çuval içindän çıkarardılar tuzlu balık, ikincidän – kuru suan hem üçüncü çuvaldan tuula şekilindä, tuula gibi dä aar hem çetin, kara ekmek. Aylä başına düşärdi birär-ikişär ekmek. Bizim evdeki pak unundan yapılmış kaba, yımışacak somunnara hiç benzemäzdi onnar. Vagonun köşesindä küflü demir fıçıda – borsuk su. Zoruna çiinärdik biz o ekmää, angısı yudarkan tırmalardı buvazını, sansın çökelek yudarsın. İirenä-iirenä, sıkıp burnularımızı, içärdik kokmuş suyu. Birkaç gündä sınaştık biz bunnara. Taa zordu sınaşmaa başka işä.

Pek ayıp bizä geldi, açan adamnar ilk günü açtılar nacaklarlan vagonun köşesindä bir delik, dozdolay sardılar palalarlan, da o köşä kaldırılmalar için oldu kenef. İlk günnär insannar sakınardı, utanardı yaklaşmaa hepsinin gözü önündä o köşeyä, açan sıra gelärdi dışarlanmak zorunu yapmaa. Benim sırtımdan ter-su akardı o palayı açınca hem sora ordan çıkınca. Buna taa da zor sınaşıldı, çünkü bizim halkın kanında terbiyedilmiş utanmak, sakınmak. Zordu sınaşmaa, ama sınaştık. Başka çaremiz yoktu. Birkaç gündän sora hiç kafa çevirmedään, hiç kızarmadaan, kişilär

aralardılar palanın ucunu. Açan şindi bunnarı aklıma getirerim, etlerim tiken-tiken olêr. Demäk, onnarın vardı neetleri hayvan-naştırmaa mı bizi? Ama neçin? Neçin?

Belliydi adamın üzündän, ani ona şindi dä aar geler aklı-na getirmää çok yıllar geçmiştä kalan olayları. Türlü acı fikirlär dönärdi aklımda, bän dä savaşırdım bulmaa cuvap bay Tanasın soruşlarına: neçin, ne amaçlan bukadar zeet çektirmişlär kabaat-sız topraan izmetçilerine, kimä läázımdı bu kurbannar?Ama cu-vap yoktu. Annadıcım sa ilerletti sözünü:

- Taa tez geçsin vakıt deyni, bän saatlarca, tutunup peñçerenin demir parmaklıklarından, mayıl olardım Rusiyanın enginniklerinä hem gözäl dolaylarına.

Vagonun dışında manzara herbir minut başka-başkaydı. Bir bakarsın – tren geçer büük köprüleri, angıları birleştirer geniş, çoksulu dereleri. Küçük hem büük vapurlar kayêr su üstündä aşaa-yukarı. Sora görünüş diişilärdi. Nekadar göz tutêr – Volga derenin boyundaki boz kırlar, eşil otlar, çok renkli kır çiçekleri. Siirek-siirek uzaktan uzaa görünärdilär küülär, kasabalar.

Bän çaarardım kızkardaşımı, gelsin yanıma, baksın peñçeredän, ama o, nicä bir kırık kanatlı kelebek, sokulardı kä mamuya, kä maniya, süünük üzlän oturardı kımıldamadaan, hasta gibi. Canım acıyardı ona, ürääm yanardı, ani yok nicä yardım edeyim. Tren sä hep tekerlener dünnä dibinä, cendem yolu bitmäz oldu. Bitti kırlar, derelär. Demir yolun iki tarafını sarêr daa. Geçer bir saat, iki saat, peñçeredän sa görüner saada – daa, solda – daa, geerdä – daa, ilerdä – hep daa.

Balaban aaçların üüsek tepeleri sansın savaşırdı dokunsunnar bulutlara, kapasınnar güneşi. Güneş ışıkları zorlan aralardı sık da-alıkları, siirek suvazlardı kahırlı insannarın üzlerini. Yabancı gö-kün güneşi nasıl var nicä sevindirsin cansız vagonun esirlerini?

***

«Kaç günnän, kaç gecä bu yol sürecektir? Osa tren tekerlenecek gündeusuna dooru birii insannarın cannarı çıkınca mı?» – butür-lü aar düşüncelär, bellisizlik emärdi kaldırılmaların gücünü. Kısılı hayvan vagonnarında, daalar ortasında, onnar eriyärdilär, kuru-yardılar, ihtärlärdilər.

Genç adamnar kara kahırlardan kamburlaştılar, kuvetsiz sarktı onnarın işä sınaşık, kaavi omuzları, karıların saçlarını sansın örttü biyaz kaarlar, yaşlardan tundu onnarın gözleri. Süünük hem bulanık bakışlarda yoktu istek yaşamaa. Ačan küçük Kirçucuk başlardı şımarmaa ya da gülmää, bulüm onu uslandırardı, oturdardı bir tarafçıkta da susturardı. Gülüş, şennik bu insan topluluunda görünärdi korkunç hem fasıl. Bitmäz cendem yolunda taa yufkalar hem yaşlılar başladılar kötüleşmä. Fenaalaştı bizim ilikçi, türkücü manimizin da halı. Boba hem mamu savaşırdılar erleştirmää hayırsız maniye taa tenaa bir erceezdä, makarki tenalık kötü kokan vagonda zordu bulmaa. Mani bütün günnär yatardı parça palacıkların üstündä. O hiç bişeyä aalaşmardı, salt aar-aar soluyardı hem acıylan innärdi. O istemäzdi ne imää, ne içmä. Onun dişti bakışı. O kimär kerä tanııardı bizi. Onun bakışı takıardı bir noktaya, sansın o çalışardı nesä pek önemni görsün ilerdä. Mamu oturardı onun yanında, alardı kendi elinä maninin zayıflanmış elini, suvazlardı onu, laflan savaşırdı ilinnetmää onun kötü halını.

- Dayan taa birazıcık, mamu. Tezdä bitecek bizim yolumuz. Hererdä insannar yaşêêr. Biz da kaybelmeyeceiz. İşleyecez, ev düzecez, uşak büüdecez, – işidilärdi mamunun yavaşıcık sesi.

Mani sesirgenärdi mamunun laflarına, açardı gözlerini, kısa zamana umut dirildärdi onun bakışını. Ama sora o genä unudulardı, genä bulardı kendisi için lâazımnı noktayı, gözlerindä yoktu hiç bir duygu, hiç bir fikir.

O sansın bakardı canın derinniinä, sansın aarardı kendi içindä nesä, neyi çoktan kaybetti ya da unuttu. Buldu mu, acaba, benim yalpak ürekli maniciim, neyi aarardı? O ölä dä etişmedi fena yolun sonuna. Kimseyi raatsız etmedään, çok çekmedään, yavaşıcık bir gün geçindi.

Vakit üülendän soraydı. Hava bunalıktı. Vagonun penceresindän görünärdi kurşun-boz bulutlar. İnsannar vagonda aar-aar soluyardı. Mani yufka seslän çaardı mamuyu:

- Gelin, örtsänä beni. Bän uyuyacam. Pek uyukum geldi.

Mamu kasavetli örttü kaynanasını kadrela çarşafı. Onun sesi akardı yımışacık, sansın o lafedärdi küçük Kirçucuklan:

- Sän uyu, mamu, uyu. Uykuda seni Allaa iileştirecek. Uyanacan da taa ii olacan.

- Saa ol, gelin. Saa olunuz hepsiniz, – mani kapalı gözlärlän şükür etti da döndü arkasını. Bir dä, sansın aklına getirdi bişey, se-setti bobaya:

- Todur, oolum, açan dönecez geeri, küüyümüzä, unutma bobanın mezarına gitmää, sucaaz dökmää.

Boba yaklaştı, suvazladı hasta anasının incecik elini da savaştı uslandırmaa onu:

- Sän, mamu, bunun için şindi düşünmä. Gelecek vakıt – birerdä gidäriz. Sän şindi dinnen, kuvetlän.

- İslää, oolum, ama bak ta unutma, – heptän enikunu işidildi onun bitki lafları.

Geçti bir saattan çok, mani hep uyuyardı kımıldanmadaan. Bizä fasıl geldi, ani o bölä sessizçä, raat uyuyêr. Mamu dokundu maninin annısına da hemen çekti elini geeri. Maninin annısı suuktu, buz gibi. Biz toplandık onun yanına, ama kimsey girişmedi aalamaa, sıralamaa, nasıl adetçä geçer ölü sırasında. Bän çok yıllar sora annadım – aalamardılar, çünkü ölä halda bulunardılar, ani aalayamardılar. Bakarak ölü maniyä, titsineräk, duydum, ani ölüm bizim aramızda bulunêr. O da bu vagonda yol tutêr bizimnän barabar gün duusuna dooru. O kollardı kendi avını.

Ölüyü örttülär palalarlan, da geceyädän durdu orada, neredä onun canı çıktı. İrinka korkuylan sesindä tuttu benim elimi, yavaşıcık yalvardı:

- Bati, dur yanımda. Bän korkêrım.

Boba, nasıl çömeldi maninin başı uçuna, ölä dä geceyädän kalkmadı. Onun karardı suratı, bulandı aydınnık gözleri. Bu acı kahır kaşların arasında iki derin çiziyi yardı taa da derin. Tutarak kafasını iki elinnan, o sallanardı iki tarafa, da hiç bir laf çıkmardı ondan.

Karannık daalar üstünä salındı korkunç gecä. Cangır-cungur gıcırdayarak, sansın pek yorulmuş şu bitmäz yolda, tren durdu. Vagonun girişindä peyda oldu bir asker da komanda etti, çıkalım dışarı. Açıldı kapular. İnsannarın gözlerine baktı yabancı göklär. Hava bulutluydu, görünmärdi ne ay, ne yıldızlar. Her taraftan treni sarardı karannık daalar. Okadar koyu karannıktı, anı trenin

gözükmärdi ne başı, ne kuyruu. Sansın bu fasıl vagonnar başka bir dünnedän ansızdan peyda oldu gecä vakıdı yaban daalar içindä.

- Neredä bulunêrız? Kaç gün yoldayız? Taa kaç gün bu demir kafes içindä yaşayacez? – kimsey yoktu nicä sölesin. – Kimä sor-maa? Kim cevabı biler?

Askerlär, toplanıp bölük-bölük, üüsek seslän lafedärdilär, gülärdilär. Diil, nasıl dün-ötöögün, kısık seslän. «Oldu, allelä, nesä», – düşündüm, bakarak onnara hem sesirgeneräk laflarına, bekim, bişeylär annarım lafetmeklerindän.

Vagonda işidildi şüpelı tedirgin laflar: tren geçmiş Ural bayır-larını. Seftä ozaman işittim bu bayırlar için. İsteyän görmää yabancı tarafı, az bulundu. Bir-iki adam sendelleyäräk, tutunarak biri-birindän, yollandılar çıkışa dooru. Onnar korka-korka bastı-lar aalem topraklarına. Ama çok vakıt kalmadılar aşaaada. Sansın daalık memleketinin havası kederliydi, sansın insannarın ceerleri bu tarafta soluk alamardılar. Dekı mekleyäräk, kişilär döndüler vagona da başladılar üürümää, üüsürmää. Sıkışmalıkta, bunalık hava ortamında garibannar duyardılar kendini taa koruntulu, ne-kadar yaban daa içindä.

Ansızdan işidildi uzakta başka trenin keskin sıklık etmesi, gü-rültüsü. O gelärdi karşı taraftan, günduusundan. O gelärdi oradan, nereyi bizi götürärdilär. Lüzgärlän, uuldayarak, cangırdadarak relsaları, o geçti günbatısına. Belliydi vagonnarın langırdamasın-dan – boş geçer. Kimdi, açaba, o zavalılar, angılarını attı cansız demir dev dünneyin dibinä? Yaşamak için mi osa ölümä kurban olmak için mi sıbıtılar onnarı?

Hepsini sardı aar düşüncelär, kötü şüpelär, çirkin kuşkular. Kimsey hiç ses çıkartmadı.

Sansın pek yorgun, sansın isteyişsiz, sansın zorlan, zıندانımız yollandı erindän. Bizim aaylenin yanına yaklaştı iki asker. Kimseyä laf katmadaan, döşedilär erä bir pala. Biri elinnän gösterdi boba-ya kalksın da aralansın. Bän bakardım onnara, da bana gelärdi, ani uyuyêrım da uykumda görerim çok aar bir düş, ani uyanırsam, açarsam gözlerimi, herşey diişecek. Ama fikircesinä annardım – bunnar hepsi diil çirkin düş, ama titsi gerçek. Askerlerin biri tuttu geçinmişin kaskatılaşmış bacaklarından, öbürü – omuzlarından,

da geçirdilər onu pala üstünä. Sora onnar tuttular palayı kenarlarından da genä sessiz, sallanarak, dooruldular çıkişa.Yolda ilerki asker neyäsä kösteklendi, kaçırdı palanın ucunu. Soluksuz, yaşmaksız manimiz aktarıldı paladan kirli, mındarlanmış erä. Onun etecii suvandı, göründü çıplak teni. Bütün vagon buulardı aalamaktan, karılar seslän başladılar sıralamaa. Adamnar, üfkeli sıkarak yumuruklarını, döndülär arkalarını. Mamu fırladı düzeltmää ölünün rubalarını, ama asker artık dooruldu. Maniyi genä koydular pala üstünä, yaklaştılar açık kapuya da, geriliptä, bütün kuvetlän sıbıttılar garip ükünü karannık daa içinä.

İrinka sarmaştı bana, girişti titireyeräk, baarmaa:

- Mani-i-i-i! Mani-i-i-i!

Boba buuluk-buuluk, sansın ona soluk etmäzdi, sansın pek zordu lafetmää, deki kendi-kendinä dedi:

- Afet, anacım! Olmayacak adetlerä görä Bucakta senin mezarın. Bulmayacak raatlık senin zeetli güüdän ana topraklarında. Yaban canavarlar, avlanarak, uurayacaklar üstünä. Allaa senin ruhunu raatlatsın yıldızlar arasında, ordan, yıkardan, Vatanımızı göstərsin, bobamız öbür dünnedä sana karşı çıksın, elindän tutsun da Allahın evinä geçərsin.

- Maniciim, sevgili maniciim, - yaşsız aalardı, sızlardı ürääm. - Unutmayacam, maniciim, senin türkülerini hem masallarını, senin ilikçi canını. Sän beni sallangaçta salladın, bana uyku türkü-sünü çaldın. Sän, maniciim, neet edärdin etişäsın benim düünümä, uşaklarımı ayaklarında sallayasın. Ama fena ecel aldı canını yabancı Sibir daalarında.

***

Geçärdi günnär, geçärdi gecelär, ama kaldırılmalar için hiç bişey diişilmäzdi. Hep o vagon, hep o tren, hep o demir yolu, hep o sık daalar yolun iki tarafında. Tren, sansın oflayarak, yaklaştırdı kendi üzüntülü, kederli ükünü yolun son noktasına. Vatanımız, ana tarafımız, eski raat yaşamak heptän uzak kaldı. Zordu inanmaa, ani diil çoktan herkezin bu vagonda vardı kendi evi, kendi aylesi. Cansız vagon topladı evciman insannarı bireri, karma-karıştırdı herkezin ecelini, hepsini getirdi birtürlü kötü duruma. Ar-

tık kimsey paralanmardı annamaa, neredä bulunêr onnar, nereyi onnarı götürerlär. Kaldırılmalar artık beklärdilar şu uzun yolun bitkisini, nasıl da kötü, nasıl da bet o olmasa.

Makarki Uralı geçtikän sora bekçilerimiz – silâhlı askerlär – taa insancasına çekertilär davranmaa, makarki duraklarda brakardılar inmää erä, artık kimseydä kalmadı istek hem kuvet gezinmää, lafetmää, sevinmää. Kimileri başladılar benzemää ruhsuz karartıya, gölgeyä.

Bän denärdim, nasıl mamuyla boba tutêrlar kendilerini, savaşêrlar bizä ürek vermää, şennetmää, gelecek yaşamak için umutlarımızı cannandırmaa. Aar, çili, kara çavdar ekmää, kuru, zehir tuzlu, kokmuş balık, «suhari», kimär kerä eşil, taş gibi çetin, şeker parçaları – askerlär tarafından daadılan bu katıkların taa çok payını onnar çalışardılar bizä idirtmää. Açan sorardım, neçin imeerlär kendileri, cuvap herkerä olardı bir, könnu, yok havezleri imää. Ama şu kapancı imekleri beslemäzdi bizi. Hepsimiz zabunadık, sarardı günün ışıklarını görmeyän tennerimiz, kuvetsiz oldu ellerimiz hem bacaklarımız.

Bän artık taa az vakit geçirärdim pençerä yanında. Neyi orda siiredeyim? Doz-dolay kara daalar, angılarına askerlär Tayga deyärdilär; yabancı, benizsiz gök; hem, açan biraz siirelärdi aaçlar, uzakta-uzakta bayırların beyaz kaarlı tepeleri. Nekadar ölçüsüz-müş şu Rusiya devleti! Tren sa takır-tukur, cangur-cungur, uuldarak, yorgun horlayarak, hep tekerlenärdi günduusuna.

«Nereyi götürer bizi dev-tren? Ne bizi bekleer yabancılıkta? Yaşayabilecez mi biz, güneşli dünneyn uşakları, daalık memleketindä? Bekim, hakına, Stalin bobamızın haberindä yok, ani onun kolu altında devlettä hiç bir kabaatsız çiftçileri kopardılar alışıklı yaşamaktan da haydêrlar dünnä dibinä? Bekim, bu fena doorusuzluk işlener kiminsä bozuk, hasta kafasınan? Bilsä bu çirkin olayları Stalin, angısına büyük saygılan hem inanan deerlär Stalin boba, kalkmayacak mı kısmetsizlerä arka, korumayacak mı gücenikleri?» – butürlü acı fikirlär, keskin bıçak gibi, oyardılar imiimi, brakmardılar beni raada. Hem vagonun da esirleri arasında bitmäz gidärdi hep bu laflar. İnsannar birtürlü çözämärdilär bu bet olayların sebebini.

Açan kaldırılmalar başladıydılar kaybetmää umudu, ani bu ölümcü yolun olacek sonu, tren durdu. O durmadı daalık içindä ya da kasaba kenarında her zaman gibi. Pençeredän görünärdi küçük bir yapı – gara, dolaylarda vardı tuuladan işlenmiş ikikatlı birkaç bina, hem ayırı biri-birindän durardı genä tuuladan yapılmış on-onbeşkatlı bir yapı, kalan evlär düzülmüştü aaçtan. Garanın yanında gezinärdi birkaç çivil giyimni adam. Kapuları açmardılar, erä inmää izin vermärdilär. Askerlär nesä beklärdi. Askerin biri taa açık ürekli kişiydi. O saklı söylemiş bizinkilerdän kimäsä, ani tren geldi Biysk kasabacaa, ani bırda bizi indireceklär, da barjada geçireceklär Biya derenin karşı tarafına. Hepsini bu haber sevindirdi. Çoyu sanardı, ani bu vagona yaşayacak son günnerini. İnsannar başladılar toplamaa çıkılarını, giyinmää. Ama çöktü karannık, vagonnarı sa hep açmazdılar. Biz başladık düşünmää, ani yalan, bezbelli, çıkaçek bu haber. Herkezi yattı kendi köşesindä. Umut, ani bu cendem yolun, bekim, geldi sonu, genä üreklerdä süündü. Kaldırılmaları bastı aar, bunalık uyku. Gecä yarısında trenin yanında başladılar kaçınmaa kişilär, işidilärdi üüsek sestä laflar. Vagona girdi yabancı askerlär, onnar baarardılar, çabuk boşaldalım vagonnarı. Kimisi yardım edärdi kuvetsiz insannara inmää, kimisi itirärdi arkalarından. Doz-dolay zınkarannıktı. Salt garada yanardı iki tunuk şılak. Karannıkta onnar benzärdilär dev canavarının gözlerinä. Kimsä üüsek sestä emir verärdi. Çistirärdi suuk yaamur. İnsannar, karartı gibi, uruşardılar, sıkışardılar biri-birinä, savaşardılar koruntu bulmaa yabancı gökün altında suuk yaamurdan.

Açan askerlär boşalttılar vagonnarı, ozaman oldu belli, nekadar kalabalık insan yaptı bu garip yolu sonunadan. Bekim, ikiyüz kişidän taa çok kıpırdanardı demir yolun boyunda. İnsannar korkardılar adımnamaa ne ileri, ne geeri. Hepsimizi bu yol yaptı koyun gibi. Tren bitki kerä sıklık etti, uuldattı da kaybeldi karannıkta. İnsan topluluunu başladı korku sarmaa. Yufkalanmış, ipranmış kalabalık diz çöktü çamur içinä, dualar göklerä karıştı aalamaklan hem sıralamaklan. Her taraftan işidilärdi seslär:

- Bizi bırda sıbıttılar ölmää! Daa hayvannarı paralayacak bizi!

Ansızdan karannıktan çıktı beş-on silâhli kişi. Onnarın biri, an-gısı adımnardı hepsindän ilerdä, ateş etti yukarı. Sus oldu ortalık. Gürültülü seslän ateş edän baardı:

- Тихо! Всем идти за мной!

Hayvan sürüsü gibi, şakırdadarak yalnayak ayaklarınnan çamurda, sürükleneräk, düşeräk, kalkarak, tutarak biri-birini, tutunarak biri-birindän, suuk yaamur altında yollandılar bucaklılar silâhli adamın ardına. Nereyi götürer şu yabancı onnarı, insannar korkardılar düşünmää. Yırakta başladı görünmää şılak, ilkin siirek-siirek, sora taa sık hem taa yakın.

- Küüyä götürerlär! Orada insannar yaşêêr, – işidilärdi yufka umutlu seslär.

Hepsi arzu edärdi, ani bulunacak onnara bir koruntu, sıynak, neredä dinnenäbileceklär insancasına, raat hem doyunca uyuyabileceklär da uykularında artık işitmeyeceklär, nasıl takırdêêr demir tekerleklär, nasıl sallanêr vagon. Sansın zaman durdu. Şılaklar ilerdä kaybeldi, umutsuz karannık enidän sardı insannarı her taraftan. Yaamur hep yaayardı. Onun keskin iiri damnaları düüyärdi insannarın korkuntusuz etlerini, çünkü üstlerindä kalmadı bir kuru iplicäk. Hepsi kaçarak gidärdi silâhli kişinin ardına. Onnarın yalnayak bacakları altından hertarafa fırlardı su hem çamur. Ama kimsey bişey duymardı hem işitmärdi, öndä gidän askerin sesindän kaarä. O da gidärdi ilerdä, üüsek kaldırarak bacaklarını. Hiç bakmadaan ardına, çevirmedään kafasını, o baardı:

- Быстрее! Не останавливаться!

Bir dä, sansın er altından, peydalandı önümüzdü, dam gibi, uzun, aaçtan barak. Askerlär açtılar kapuları, da insannar hayvannar gibi başladılar sıkışmaa giriştä. Yorgun, uykulanmış, çamurlu, zavalılar hemen yıkıldılar tafta patlar üstünä. Uykusuzluk, kahır, acı hepsini örseledi, ezdi. Onnar açtılar kirli, yırtık matrasları, ani durardılar patın bir kenarında, yaydılar kendi partallarını da neredä buldular bir uygun ercääz, orda da düştülär.

Kimsey yoktu nicä sölesin, kaç gün hem kaç gecä sürttü bu garip yol Rusiyanın dibinä. Bekim, bir hafta, bekim, iki, bekim, taa çok geçti, nasıl tren kopardı onnarı ana topraklarından da getirdi karannık dünneyä – yabancılaa. Bu uzun yol onnarı hepsini iprat-

tu: ihtärlärin heptän aldı kuvedini, gençleri – ihtärlätti, sildi gülüşü uşakların üzlerindän. Da tä insannar uyuyêrlar. Uyuyêr bobasının güüsündä Kirçucuk. Mamusu uykuda da sıkêr onun elceezini, sansın korkêr, kaybetmesin.

Aldı kendi kanadı altına kızkardaşımı mamu, bobam el etti bana da, gösterip bir ercääz kendinä yannaşık, yorgun seslän dedi:
- Yat, oolum, sän dä, – kendi da yan geldi yanımda.

Karma-karışık düşmüşlär patlara adamnar hem karılar, uşaklar hem ihtärlar. Ne olacek yaarınkı gündä, Allaa gösterecek, ama şindi köktän koparılma Bucaan topraklarından gagauzlar mutlu ydu, ani yabancı Sibir daalarında bulundu uzun damnar, angı-ları kurtardı onnarı karannık gecedän, suuk yaamurdan. Onnarda enidän peyda oldu umut, ani kaybelmeyceklär bu yaban taraflarda, neredä masalda gibi, «kurt-kuş gezmeer, kırlangaç yuvasını düzmeer».

Bekim, Allaa acıyacak, koruyacak, verecek kuvet dayanmaa?

Okadar çok işlär geçärdi fikirimdän, ani gözümä uyku gelmäzdi. Bobanın solumasından belliydi, ani uyku onu da tutmêêr. O yumulu gözlän sıktı benim elimi, yavaş, ama çetin seslän fısıldadı kulaama:

- Gelecek vakit, oolum, da biz dönecez ana topraklarımıza, kendi Vatanımıza. Tut benim laflarımı aklında – o vakit gelecek.

Sora, yaşayarak yabancılıkta, annadım, ani diil salt bobam, ama hepsi, boba gibi düşünerek, geçiräbildilär ozamanki zeepleri, acıları, kahırları.

Oldu bulanık, selemsiz sabaa, ama insannar alatlamardılar kalkmaa. Herkezi bilärdi – kaldır kafanı, aç gözlerini, da hep o çirkin soruşlar saplanacak imiinä: «Ne kabaatımız var? Ölümä mi götürerlär? Olacek mı dönüş bu cendemdän?»

***

Üülenä dooru genä peyda oldu dünkü öndercimiz – silähli kişi. Onun yanında dönüşärdi 5-6 asker. Onnarın ardından baraklara çekildi iki taliga. Taligalardan indirdilär çuvallarlan taş gibi çetin ekmek, kuru tuzlu balık, suan, süüş pişirilmiş suuk kartofi. Silähli dizdirdi kaldırılmaları da bildirdi: bizi bölerlär iki paya. Bir payı

kalêr Biya derenin bu kenarında, öbür payını geçireceklâr derenin karşı tarafına. Askerlâr başladılar daatmaa getirilmiş katıkları ayledâ cannara görâ. Can başına gelârdi birêr ekmek, ikişâr tuzlu balık, beşâr-altışâr kartofi. Hepsi sevindi butürlü zenginnä, çünkü yolda verârdilər imâk pek sıkı.

Sora bödülr bizi iki bölük. Kimin laabı okundu, yaptılar bir adım ileri da sora ayırıldılar saa tarafa. Onnarın gözlerindâ şılardı umut, ani yolculuk zeetleri bu noktaya kadar sürttü. Ama insan-nar korkardılar göstermää sevinmeliini, gücendirmesinnâr dey-ni öbürlerini, kimin yolu taa bitmemiş. Kaldırılmalar uzun yolun sonuna dooru benzârdılar mezardan çıkmış ölülerâ. Onnarın işçi kolları kaldılar kuru pardı gibi, gözleri obaldılar, boş büürleri bat-tılar içlerinâ.

Ayırıldılar bizdân birinci grupayı. Kimsey bilmâzdi, nereyi on-narı götürerlâr. Barakların yanında kaldık altmış-etmiş kişi. Kon-duk biz sıraya aylâ-aylâ, soy-senselâ. Önümüzâ çıktı hep o batal, dürük üzlü silâhlı asker rubalı. O verdi komanda, gidelim ardına. Sürü aar çekti içini, sallandı ileri-geeri da çıktı yola. Hepsi gidârdi, iildip başlarını, sürükleyerâk bacaklarını, sessiz, kuvetsiz. Yolun iki tarafında yayılmış daa. Bizi sarardı yabancı aaçlar, yabancı gök, yabancı seslâr, yabancı dünnâ. Yakın bir saatlık yoldan sora kal-dırılmaların gözlerinâ açıldı Altay deresi – Biya. Onun karannık suuk suları dürük gürüldârdi, aktarıldı, diil nasıl Bucaan duruk sulu, sıcak, uslu dereleri akêr. Derenin öbür tarafında, yıraan-yıraanda görünârdi batal bayırların tepeleri. Ne titsi hem fasıl gelârdi bizâ şu Sibir hem Altay tarafı. Silâhlıların biri bildirdi, ani bizi geçireceklâr Biyanın karşı tarafına. Ama vapur gelecek iki-üç saattan sora, onuştan lââzım olacek onu beklemää. İnsannar ses-siz, yorgun oturdular derenin kenarında beklemää vapuru. Nedir o «vapur» kimseyin haberindâ yoktu. Bucaklılar kendi ana tara-fından kaarâ başka erâ çıkmamıştılar.

Derenin kenarından diil uzakta görünârdi bir küü. Birkaç in-san gezinârdi onun orta erindâ. Oradan işidilârdi, nasıl salêrlar köpeklâr, beş-altı inek raat otlardı küüyün kenarında. Neredänsâ, evlerin ardından, bizim kulaklarımıza etişti koyun sesi, ama on-nar görünmârdi. Bırda, dünneyn dibindâ, sürârdi insanca bir

yaşamak. Derenin sä üüsek kenarında oturardı bir bölük insan. Nasıl fena lüzgâr koparêr güzün aaçlardan yaprakları, koolêr, saurdêr onnarı, sora bulup bir uygun er, yıvınnaştırêr bir köşeyä, öla dä insannarı bir kötü kuvet koparmış evlerindän, topraklarından da yıvmış Altay bölgesindä Biya derenin boyunda. Acıylan hem hasretlän siiredärdilär bucaklılar yabancı erlerdä yabancı insannarın yaşamasını. Da onnarın kendi yaşaması onnara gelärdi okadar uzak, sansın masalda. Derenin üüsek kenarından küücäöz görünärdi, nicä aucunda. Küüyün ortasından akardı daracacık bir derecik, Biya derenin bir ufak kolu, bezbelli.

Küü sansın dönmüştü arkasını karannık daaya, üzünü – Biya dereyâ dooru. Bu küüyün vardı salt bir haliz sokaa, neredä evlär koyulmuşlar ard-arda, nicä bizim taraflarda. Kalan evlär yapılmışlar ölä, nasıl uygun gelmiş saabisinä. Birkaç ev durardı yakın-yakın, başkaların arasında vardı hayli boşluk er. Sansın küü düzülmüştü ayırı-ayırı taa küçücük küüceezlerdän. Evlär hepsi yapılmış kalın aaçlardan. Bölä evleri sän görmeyecän Bucakta. Herbir evin yanında dizmişlär kıyılmış odunnarı – kışın yısınmaa deyni. Evlerin yannarında, odunnuktan kaarä, durardı kurutulmuş alaf tepeleri. Evleri biri-birindän ayırmardılar, nasıl bizdä, aullar, yoktu bölünmüş kapu önü. Birii evlerin eşiklerinä kadar büüyärdi eşil ot, ama alay-alay görünärdi, sansın küflenmiş lekelär. Kimi erdä başlamış kurumaa otlar.

Geçti deki üç saattan çok, ama vapur gelmedi. Askerlerin üçü kaldı bizi beklemää, biri ayrıldı da yol kaptı yakında görünän küüyä dooru. Kaldırılmalara hep birdi, nezaman gelecek vapur, tez mi, oya mı. Sansın bu olaylar diildi bizim ecelimizdän olaylar, ama kiminsä çok kötü, çok fena planın gerçekleşmesi. Bizä kalardı salt dayanıklı beklemää bu planın sonucunu. Taa interesti siiretmää daayın kenarında küüceezi. Biz kızkardaşımnan mayıl olardık yabancı tarafın küü yaşamasına. Tä bir karı kazan elindä yaklaştı inää da çeketti onu saamaa. Tä sokaa fırladı bir köpecik, ardından kaçarak kopuştu bir çocuk. O savaşırdı onu tutsun, ama pali şiretlenärdi, aldadardı uşaa. O atardı kendini kä sol tarafa, kä saa tarafa. Açan oyun arkadaşı onu deki tuttuuydu, köpecik ansızdan sıyırıldı onun kucaandan da çeketti kaçmaa geeri, evä dooru. Çocuk beklemäzdi hiç, ani pali ondan kurtulacak, da yayıldı,

düştü yol üstündä. Biz İrinkaylan güldük palinin şeremetliinä. Tã küüyün merkez sokaanda peyda oldu iki beygirlän koşulu taliga. Beygirlerin yanında, edekleri tutarak, adımnardı yaşlı bir adam, olä bizä geldi onun örüyüşündän. Taliga enikunu geçärdi evdän-evä. Herbir evin uurunda o azıcık duruklanardı. İnsannar, çıkıp evlerindän, nesä ükledärdilär koş içinä. Sora taliga hep olä yavaşıcık ayrıldı küüdän da dooruldu derä tarafına. Ama hepsimiz çok şaştı, açan belli oldu, ani taliga doorulêr bizim tarafımıza.

Artık islää görünärdi, ani beygiri haydêêr ihtâr, sakallı bir dâdu. Koş içindä oturardı orta yaşlarda iki karı. Rubaları onnarın yufkaydı hem fukaaraydı. İlikci üzleri karıların dürüktü hem kahırlydı. Benim buazımda durdu bir düünük, bän yutkundum, ama yudamadım onu, aklımdan geçti: «Bırdakı insannar da fukaara, kahır dolu bir yaşamak sürerlär».

Taliga gıcır-gıcır yaklaştı taa yakın. Sakallı haydayıcı indi taligadan da, topallayarak, yaklaştı silâhli kişilerä. Onnar çok vakıt lafettilär, ama belliydi, ani birtürlü annaşamêêrlar. Bitkidä silâhlıların öndercisi sert nesä söledi da döndü ihtâra arkasını. Adam iiltti başını, yaklaştı taligaya, neredä beklärdilär onu üzüntülü karılar. Beygirlär, yorgun sallayarak elelerini, dooruldular bizä dooru. Karılar indilär erä, sürükleyeräk aar çuvalları.

Ozaman taa biz annadık, ani küüdan bizä, yabancılara, bu insannar imäk getirdilär. Karılar rus dilindä başladılar ikram etmää:

- Возьмите, сердешные, кушайте. Здесь хлебушко, картошечка.

Karılar yavaşıcık gezärdilär aramızda, onnara dooru uzadılmış ellerä koyardılar ekmek hem süüş kartofi, uşakların zabun auçuklarına sıkıştırardılar birär eski pränik ya da birär-ikişär pesmet şeker. Gagauz karıları yaşlan gözlerindä alardılar rus karılarının ellerini kendi ellerina, öpärdilar, şükür ederäk.

Bizim dâ aylemizä yaklaştılar, uzattılar mamuya büük bir somun çavdar ekmää. Somun taa sıcaaktı, ondan gelärdi odun hem fırın kokusu. Osoy datlı ekmek o günädän taa datmadıydım, olä bana geldi. Mamu açtı fitasını, da karıların biri koydu on-onbeş süüş kartofi. Onnardan taa çıkardı buu, onnar pek gözäl kokardılar. Kirçucuun elinä verdilar bir-iki turta. Ama onun gözlerindä yoktu sevinmelik, sansın bu duyguyu uşak artık unutmuştu.

Rus karıları aralandılar, enikunu yaklaştılar başkalarına.

Boba aldı ekmää elinä, koktu onu da gülümsedi. Bekim, o aklına getirdi, nasıl eski yaşamakta bizim dä karılarımız ekmek pişirärdi? Bekim, o aklına getirdi bizim ekmään kokusunu?

Sora, savaşarak bir dä trofacık ufalanmasın, boba böldü ekmää iki parçaya. Bir payını verdi mamuya da dedi:

- Paylaştır hepsinä.

Öbür payını da sardı surtuun içinä da koydu bir tarafcaa otlar üstünä.

Mamu sıkı güüsünä ekmään yarısını, sansın o çavdar ekmeendän paalı dününedä bişey yoktu. İrinkaylan ikimiz bakardık anamıza da islää annardık, ne olêr onun canında. O da bizä baktı da duygulaşmış seslän yaşlarlan gözlerindä deki sessiz fisıldadı:

- Gördüklerinizi unutmayınız. Sanmayınız, ani onnar bizä zeedesindän getirdilar. Bekim, kendi uşakları aazlarından ayırdılar da bizi, yabancıları, doyurdular. Üzlerindän belli, diil onnar o zenginnerdän.

Bu laflardan sora mamu yaptı stavrozunu da duasınnan danıştı Allaha. O yalvarardı, Gökteki Boba bol açsın kendi aucunu da versin çok iilik bu insannara, zeedelesin onu, neyi biz iisilttik.

Herkezi aldı kendi payını.

O ekmään hem kartofilerin dadı şindi dä durêr damaamda.

Vapur yaklaştı o günü, açan karannık olmaa yakındı. Derenin kenarından vapuradan attilar tafta köprü. Korka-korka insan-nar geçtilär daracacık, yufka köprücükütän. Seftä bucaklılar su üstündäydi. Karılar yumdular gözlerini, derenin derin, gürültülü sularına bakmamaa deyni. Adamnar savaşardılar tutmaa kendini eldä, ama onnarın da arasından kimileri attilar benizlerini.

«Nezaman acaba bizim dä yolumuz gelecek sonuna?» – herkezin aklındaydı.

Asker giyimni bir kişi, bekim, acıyarak bizi, bekim, isteyerek uslandırmaa zavalıları, bildirdi, ani bizi götürürmişlär Krutoyarka küüyünä. Küüyün içindän geçärmış derä Krutoyarka, Biya derenin bir kolu. Krutoyarka küüyündä çoktan artık düzülmüş kolhoz, an-gısı taşıyarmış Çapaev adını.

- Kolhozdan kaçtık, genä kolhoza geldik, – kahırlı savaştı şaka sölesin boba.

Bän bakardım vapurdan Biyanın sularına, düşünürdim hem şaşardım, nekadar Rusiya farklıymış hem büyükmüş. Tren gitti hep gündüusuna dooru çok gün hem gecä, getirdi bizi dünneyn en uzak kenarına, ama birda da hep Rusiya.

Derä bu erdä derindi hem genişti. Onun sularının rengi karaya bakardı. Derenin bir tarafında görünürdi batal daalar. Öbür kenarında yayılmıştı eşil çayırklar. Bizim yurtluumuzda büyük daalar, fasıl aaçlar yok. Bucakta nekadar göz tutêr – kırlar, baalar hem sırtlar. Onnarın tepelerindä büüyêr salkım aaçları, tülü aaçlar, güven, yaban gülü, angılarında güzün olmuş gülbürçünnâr kızârêrlar taa uzaktan. Daalar sa Bucakta az hem küçük. Yaban hayvannarından bizim daalıklarda var nicä görmää tilki, yaban domuzu, tavşam, yaban keçisi, karaca. İlerdän, boba annadardı, ani bulunarmış yabanılar. Altay bölgesinin büyük, ucsuz-kenarsız daalarında, olmalı, yaşêêr çok türlü yaban hayvannarı, sanardım bän.

Bölä bakınarak hem düşünêrêk, denâmedim, nasıl vapur geçti dereyi da etişti öbür kenara. Kaldırılmalar indilär erä, sevinêrêk, ani ayakların altında çetin toprak.

Önderci asker enidän bizi dizdi, okudu laaplarımızı. Sora üç silâhlı kişi kondular önümüzde da biri izin etti gidelim onnarın ardına. Başladı karannık çökmää. İnsannar gidärdilär daracacık bir patekacıktan. Gidä-gidä biz çıktık küüyün kenarına. Burayıdan yolumuzmuş. Bu yol tuttu çok günnän gecä, bu uzun, cansız yol ayırdı bizi Vatanımızdan, bu yol getirdi bizi dünneyn bitkisinä.

Gagauzlar sıra dizili yaklaştılar selsovetin önünä. Çıktı prisidatel da haberledi, ani biz bulunêrız Krutoyarka küüyündä, Çapaev adına kolhozda. Bu küü kurulmuş pek çoktan, birda dostçasına yaşarmış türlü dildä lafedän insannar. Prisidatel ekledi, ki o umutlanêr, ani kaldırılmalar becereceklär hepsinnän dostlaşmaa. Kimin vardı küçük uşakları, onnarı koydular yaşamaa küüyün içindä saabisiz, boş duran evlerde. Kalanı erleştirildi küü kenarında baraklarda. İlerdän o baraklarda politika için kapancıları tutarmışlar, ama onnarı geçirmişlär başka lagerlerä da hazırlamışlar bizim için er. Bölä başladı bizim yaşamamız Altay bölgesindä.

***

Birkaç gündän sora aramızdan taa ürekli, taa kararlı çıktı Topal Örgi. Makarki ondan büyük hem aarif adamnar vardı, ama o belli etti kendini düşünceli hem akıllı, haliz önderci bir kişi gibi. Onun laflarına seslenärdi küçüü-büüyü. Örginin dolayına dayma toplanardılar adamnar, lafedärdilär, annaşardılar, nasıl kuralım yaşamak yabancılıkta, nasıl alalım eni yaşamanın kolayını da kaybelmeyelim.

Ondan bän işittim:

- Biz gagauzuz. Gagauz läözüm kalalım. Kendi aramızda lafedelim bizim dilimizdä. Ecelimiz bilinmeer, ama nekadar çok yıl da geçmesä, hazır olalım Vatanımıza dönmää. Onuştan yakışmêêr unutmaa ana dilini.

Başladı yaşamamız Rusiyanın dibindä. Hiç bir iştan korkmadık. Haylaz aramızda yoktu. Kolhozun işindä candan işlardık. Erililär bizä sınaşardı, biz – onnara. Gerçektän, krutoyarkalılar bol ürekli, acızgan insannardı. Bizimnän paylaşardılar o yılın giyimlerini, imeliklerini.

Sentäbrinin bitkisindä yaadı ilk kaar. O örttü biyaz örtüylän herersini. Sansın eni yaşamak çekedärdi bizim için pak sayfadan. Kaarın ardından çıktı güneş, da ilk kaarı kaldırdı. Biz sevindik, ani haliz kış taa ilerdä, çünkü haliz kışa gagauzlar diildi hazır. Ama bir haftadan sora boz-biyaz bulutlar enidän giriştilär üzmää suuk göktä. Başladı atıştıрмаa iiri-iiri kaar. Yavaş-yavaş kaar yaaması sıklaştı. O yaamadı usulca, lüzgersiz, ama geldi büyük borannan. Ulu daa Tayga deli boranın kudurmasından uluyardı hem innärdi, sansın orayı toplanmışlar bireri bütün dünnedän çirkin canavarlar. Alçacık, açtan evlär gömüldülär kürtünnerin içinä bacalannadan. Bizim barak her taraftan sarıldı biyaz kaarlan. Ama saa olsunnar erli insannar, onnar bizi bu kötü durumda brakmadılar, yardıma geldilər. Selsovetän adam başına verdilər birär büyük kürek hem birär dä bel. Adamnara herkezinä daattılar valenki, kufayka, yapaa eldiven hem içli saldat donu. Bu rubalar hepsi eskiydi, kimär erdä yırtıktı, ama onnar kurtardılar bizi o vakıtlarda ayazlardan hem suuklardan. Sora hep bölä giidirdilər karıları da. Butakım, gagaular hazırıldılar işlemää daada aaç yıkmasında. Ne-

dir o aaç yıkması Altayda 50-ci yıllarda, zor annatmaa. Şindi çıktı türlü benzinnän çalışan testerelär, türlü trakturlar, ani insana yardıma geldilər bu zor iştä. Da genä, bilerim, ani şindiki vakıtta da daada aaç yıkmaa kolay iş diil. Ozaman sa nacak hem eldän büyük, aar testerelär – bunnardı bizim instrumentlerimiz. Bundan başka, alın hesaba, ani kaldırılmalar taa kendinä gelämedilär şu ölümcü yoldan sora, hepsi zabun, yufka. Daada sa çamnar batal hem kaavi. Adamnarın auçları o kışın kabarcık olardı, kabarcıklar patlardı, kanardı. Çok kişinin elleri kannı yara oldu. Ama baalayıp mehlem auçlarına, ertesi günü genä işä çıkardılar. Salt büyük ayazlarda hem saurgunnarda işä gitmök yoktu.

O günnar, toplanıp barakta, gagauzlar başlardılar aklıklarına getirmää eski yaşamayı Bucakta: kimin kaç hektar topraa varmış, ne ekärmış, nasıl bereket alarmış.

Biz, taa erginneşmemiş olannar, seslärdik adamnarın annatmalarını, da Vatanımız Sibir uzaklından görünärdi heptän gözal, zengin, sıcak. Bu laflar hem fikirlär debreştirärdilär neetleri mutlak dönmää evä. Bän sanardım, ani haliz yaşamak var bizlär için salt ana topraklarımızda.

Bu toplantılar bitärdilär türkülärlän, cümbüşlärän. E nasıl masallar o gecelär annadardılar! Bulunardı biri, angısı enikunu seslän, garipsi düşüneräk, çekedärdi:

- Bir vakit varmış, bir vakit yokmuş. Yalan mı, aslı mı – kimsey bilmeer. Ama yalan olaydı, annatmayceydılar, biz dä bilmeyeceydik...

Bir masal bitär-bitmäz, başkası çekedärdi:

- Masal, masal martladı, masal küpü çatladı...

Sora taa başkaları. Bölä masaldan masala – yarım gecä. O masallarda doorulukçu, kaavi kahramannar güreşärdilär devlärän, ensärdilär onnarı şiretliklän hem girginniklän. Titsi, fena cadılar yapardılar türlü büülär. Ama kahramannar şu büüleri kolayca çözürdilär. Herbir masalda iilik mutlak ensärdi kötülüü. Kaldırılmalar da duyardılar kendilerini, kahramannar gibi, şalvir, akıllı hem kuvetli. Onnar hazırdılar güreşmää zorlarlan, kahırlarlan, taş gibi çetinetmää üreklerini, neçinki fikircä görärdilär şu fena lüzgerlerin titsi sonunu.

Bitärdi masallar, cümbüşlar, gelärdi sıra «Oglan» türküsünä. Yavaşıcık, sansın uzaktan, asirlerin derinniindän gelän seslän, başlardı biri:

- Oglan, oglan, kalk gidelim.

Hepsi, bir solukta, kaavi seslärlän tutturardı evelki türkünün laflarını:

*Oglan, oglan, kalk gidelim.
Cungaranın boyunda koyun güdelim.*

Yımışak, incä karı sesleri katıladı:

*Ne gözäl olan, yalabık çoban.
Koyunnar önündä, oglan ardından.
Koyunnar önündä, oglan ardından,
Köpeklär onu sarmış her taraftan,
Ne gözäl oglan, yalabık çoban.*

*Cungaranın suları serin hem hızlı,
Cungaranın suları serin hem hızlı.
Girgin Oglan yaklaşêr dereyâ atlı,
Ne gözäl oglan, yalabık çoban...*

Çalêr gagauzlar evelki dedelerdän kalma türküyü. Çalêr bü-
üyü-küçüü. Boncuk gibi yaşlar akêr karıların hem adamnarın
gözlerindän. Ama candan gelän yaşları kimsey silmeer buruşuk,
batmış yanaklarından. Yanık ürekleri taa sıkı baalêêr biri-birinä
bu kahırlı yaşlar.

Furtunalı borandan, deli lüzgerdän aalêêr çamnar daada. İi-
ler aşaa, erä isteer yapışmaa ulu daa – Tayga. Aar, kara göklär düş-
müş daayın üstünä. Ama akıllı daa biler, ani furtuna, kırıp-falayıp
geçecek. Kaavi çamnarın tepeleri genä doorulacak üüsek göklerä
dooru. Yufka aaçlar taa kaavi olaceklar bu boran geçtikten sora.
Salt kuru dallar erä düşecek. Tayganın üstündä bulutlara karşı uçêr
evelki gagauz türküsü «Oglan». Onun büülü havası hem lafları yapêr
kaldırılmaları taa kaavi, taa birlikli. Şaşêr Tayga, çamnar, göklär:

*Oglan, Oglan, kalk gidelim
Oglan, Oglan, kalk gidelim,
...kalk gidelim, gidelim.*

Eni umutlar

Geldi mart. Mardın ilk günnerindä Bucaa geler ilkyaz. Kızgın vakıt başlanêr çiftçilär için. Toprak kurumadaan, läázım etiştirmää sürmää hem ekmää. Gün-gündän güneş döker taa çok sıcak, cannandırêr suuk topraa. Bir-iki haftadan sora çekeder açmaa aaçlar. O gözäl zamannarda onnar benzeer utangaç gelinä, ani örtmüş biyaz fataylan üzünü, görmesin yabancı gözlär, nasıl kızarêr o güvenin ateşli bakışlarından. Herbir saçakta işidiler kuşların sevinçli cıvıldaşması. Onnar hazırlêrlar kendilerinä mutluluk yuvası. Hayvannar duyêrlar kırlardan gelän körpä çimennerin kokusunu. Onnar uzun baarêrlar kotaralarında, damnarda, isteerlär çıkmaa geniş çayırlara, tatlı eşil otlara. Git-gidä ilkyaz sarêr bütün dünneyi, insannarın fikirlerini hem üreklerini. Yıldızlı ilkyaz gecelerindä duuêr eni sevdalar. Yavklu olannar sabaayadan çalêrlar biri-birinä kısmetlik türküsünü. Cannarda debreşer tatlı duygular, taa sık düüler kan damarlarda, taa yalını çakêr hızlı bakışlar.

Ama Sibirin dibindä mardın ilk günneri bam-başka. O hiç ayırılmêr kış zamanından. Salt ayazlar diil okadar kaavi, nasıl kışın. Salt Krutoyarka derenin buzları çatır-çatır çatlamêr dibinädän, nasıl büük ayın öldürücü suuklarında. Salt çamnar ulu daada innämeer hem aalamêr deli borandan. Kış sa taa düşünme-er verilmää. Makarki kaar mart günnerindä aarlaşêr, diıştırer benizini, o hep ölä, kışın gibi, örter daaları, bayırları, yolları. Ama mardın ortasından sora birda da üülenä dooru mum gibi sarkan saçak buzları şıp-şıp başlêr erimää. Bölä ilkyaz gösterer ilk nişannarını.

Sora, güneş batıya aktarıldıynan, hava genä sertleşer. Avşam ayazı dondurêr üülen sıcaandan çözülmüş su yalacıklarını, uzun saçak buzlarını, pençerä sırçalarını. Sansın kış baas konmuş genç ilkyazlan, ani o öncesi gibi kaavi, da kolay verilmeyecek.

Bezbelli, neetleneräk göstermää kendi kuvedini, kış ansızdan sarêr gökü bulanık bulutlarlan. Poyrazdan kopêr deli bir lüzgâr. Şamar gibi iiri kaar salınêr erä, taazeleer eskisini. Açan bu yaptıklarınınan kış enidän inandırêr, ani, hakına, taa erken beklemäâ şen sıcak günneri, birdän-birä bulutlar kaybeler, sansın kimsä büük hem güçlü dev aucunnan siler onnarı açık-maavi uçsuz-kenarsız gökün üzündän. Güneş çakêr göz kamaştırıcı şafkinnan. Onun sıcak okları dokunêr kaardan solgun hem suuktan yorgun suratlara. İnsannar dönerlär güneşä karşı, yumêrlar gözlerini, sevinmelikli gülümseerlär. Kim biler, nelär geçer onnarın akıllarından? Sora, sansın kendilerine gelip, fisirdeerlär:

- Bucakta güneş taa yalpak, taa cömert, taa sıcak.

Alışık yaşamaa güneşli memlekettä, kaldırılma gagauzlar zor geçirdilär bitmäz Sibir kışını. Eni umutlarlan hem duygularlan onnar beklärdilär ilkyazın gelmesini. Makarki kış taa diildi kayıl verilmäâ, makarki kaar kürtünneri taa örtärdilär herersini, ilkyazın çeketmesindä önemni topluşa toplandı gagauz adamnarı. Lääzımdı annaşipta, barabarlıkta bir karar kabul etmäâ:

- Nasıl kurmaa yaşamayı ileri dooru?

Saugunnu gecelerdä, açan lüzgâr uluyardı daada kuduz canavar gibi, toplanıp barakta, kaç kerä lafedildi, ani yakışmêêr gagauzlara, koyunnar gibi, yaşamaa bir kotarada. Herbir aylenin lääzım olsun kendi evi, kendi ocaa. Artık hepsi kayıldı, ani yok nicä olsun düzgün yaşamak, yoksaydı kendi yuvan. Kim bilsin, nekadar vakit sürecek yaşamak yabancılıkta?

O beterä bu toplantıda karar lääzımdı vermäâ pek önemni bir soruşa: «Sürdürmäâ yaşamayı hara-gürä Krutoyarkanın baraklarında mı, osa, brakıp küsüleri hem üfkeleri, kurmaa eni topraklarda eniycesinä bir yaşamak mı».

Çok kızgın geçti bu toplantı. Baarıştılar da, çekiştilər dä, türlü fikirlär çatıştılar biri-birinnän.

Sora, uslanıp, genä başladılar sayıklamaa, düşünmäâ, tasarlamaa. Soruş pek zordu, ona cevap vermäâ heptän kolay diildi. Çoyu kesin kararlandı – çeketmäâ hazırlık eni ev düzmäk için. Bulundu başkaları, ani kayıl olmadılar bu fikirlän. Onnar savaşırdı çekmäâ kendi tarafına çokluu, istärdi inandırmaa, ani kendimizi yabancı-

lıkta yabancı bilelim. Bekim, çok zaman bu çirkin ceza sürtmeyecek, bekim, diişecek zakonnar, da gagauzlar dönabileceklär kendi Vatanına? Bu fikirlän da çoyu kayıldı. Kim istemäz kendi evinä dönsün? Birleştirdi hepsini çeşmäküülü Terzi Kosti. Onun sözü bu:

- Kafadarlar, şindi bölä çıkêr, nasıl söyleyiştä: «Ölmä, eşeciim, yaz gelecek da çayırda otlar eşerecek». Biz, gagauzlar, ayleci insanız. Hem herbir aynenin var kendi adetleri, kendi yaşamak kuralları. Karı läüzüm bilsin kendi ocaanı hem kendi cüvenini; uşak – ana-boba evini hem kendinin da orda erini, adam da baş hem saabi olsun aylesinä, evinä hem aynenin ecelinä. Biz açık ürekli insannarız: gülärsäk – bizimnän dünnä güler, aalarsak – göklär dä bizimnän aalêr. Bän bıktım bakınmaa dolayıma – işitmedilär mi, acaba, şen gülüşümü, duymadılar mı kahırlı aalayışımı? Bıkmadınız mı fisir-fisir, tıklıpta bir köşeyä, fisirdemää?

İsteerim insan olmaa hem insancasına yaşamaa. Laf olursa Bucca dönmäk için, bän ilk toparlanacam. Ama şindi isteerim olsun evim. Bir yufka kuşun, onun da var yuvası. Son sözüm bu – nicä karımcalar karımcalıkta yaşamaa kayıl diilim.

Bu adamın lafları yattı hepsinin üreenä. Enidän başladılar barışmaa. Ama şindi baarışardılar sevinmeliktän, ani aralarında kayıllık buldular. Ansızdan üüsek seslän bastırdı gürültüyü Duloglu Kolçi:

- Kardaşlar, bir teklifim var!

Birdän kuruldu sessizlik. Hepsi bilärdi – Duloglu Kolçi siirek lafeder, ama lafını boşuna kaçırmêr.

- Sesleeriz, Kolçi! Sakınma, annat, – işidildi toplulukta kiminsä sesi. Kolçi, biraz utanarak ona doorudulmuş bakışlardan, yaptı bir-iki adım önä:

- Kardaşlar, çok kerä bunu düşündüm, ama kıyışmardım bildirmää, – o sustu, iiltti başını, sansın genä düşünärmış, sora kararlı baktı adamnarın üzlerinä:

- Kardaşlar, teklif ederim yazalım bir kıyat Moskvaya Stalinä. O bütün Sovet Birliinin bobası sayılêr. Biz dä, gagauzlar, bu Büük Devletin halkı, Stalinin uşakları, demäk. Kim bilsin, bekim, onun hiç haberindä yok, ani Bucaktan işçi, evciman, doorulukçu insan-

narı, evlerindän kırladıp, Vatanından koparıp, Sibir daalarına, dünnä dibinä attılar. Kabaatımız bizim ne? Ani toprak işledik, ev düzdük, uşak büütük mü? Kim bizä daava kesti da kabaatımızı söledi? Annadalım fena ecelimizi Stalin bobamıza, yalvaralım olsun bizim koruyucumuz hem kurtarıcımız. Onun kuvedi var bizi evlerimizä çevirsin.

Kolçı sustu, sansın kendi da şaştı dediklerinä. Hepsi kala-kaldı. Butürlü lafları Kolçidän bilä beklemäzdilər.

- Stalinä kiyat yazmaa! Bütün Sovet Birliinin öndercisinä! Söledi mi osa sölämedi mi bu Kolçı!

Bir dä laflar her taraftan taş gibi başladılar düşmää.

-Boş laf bunnar! Kim bizi insan sayêr?!

- Nerdä Stalin - nerdä biz!

- Ölä zeer, Stalinin başka işi yok! Kolçı - çü-ü-ş!

Ama bulundu bir ürekli kişi çekişmeli ortamda. Makarki hepsi barışardı, kimsey kimseyin lafını seslemäzdi, onun laflarını hepsi işitti:

- Ya durun! Susun! Nedän olmasın? Deneyelim! Denemäk için kimsey sopaylan urmêêr. Unuttunuz mu - kendini kurtarana Allaa el uzadêr. Bu laflardan sora kimisi başladı bıyıını kıvrıtmaa, kimisi çukurunu kaşımaa. Kolçı bu ara duydu, ani ona arka kalktılar, o üreklendi da bitirdi sözünü:

- Ama düşünerim, ani bizä kendimizä bu kiyadı yazmaa zor olacak. Danışalım küü üredicisinä Kotov Vladimir İvanoviçä. İsteyelim ondan yardım.

Bu kararlan hem eni umutlarlan daalıştı adamnar herkezi kendi köşesinä barakta.

***

Vladimir İvanoviç Kotov - küüyün en saygılı kişisi, ilk üredicilerdän biri. Krutoyarkada küçüü-büüyü bilärdi, ani onun aylesinin kökündä durêr Peterburgta 1825 yılda dekabri kalkıntısında pay alan dekabristlerin biri. Derindän üredicinin aylâ istoriyasını kimsey bilmäzdi, kendi dä Vladimir İvanoviç bu konuyu açıklamaa azetmäzdi. Ama lafedärdilər, ani onun bobasının dädusu dekabri kalkıntısından sora başka dekabristlärän barabar atılmış Sibirä. Bırda bayırlar içindä altın çıkararmışlar, nicä kapancıları onnarı orda kullanmışlar.

Ozamankı rus ıarlık devletinin zaabitleri kabaat atmışlar dekabristlerä, ani onnar denedilär düřürmää rus imperiyasını, devirmää eski zakonnarı. Kimileri ölä dä etişmemiş serbestlik gününä, kimileri kendi istediinnän kalmış Sibirin dibindä, neetleneräk diiřtirmää yaşamayı o unutulmuş topraklarda. Onnar açmışlar şkola hem bolnişa, kendileri iřlemiřlär üüredici hem doktor. İlk bibliotekalar kurulmuş genä onnarın izmetinnän, türlü bilim aaraştırmakları onnar yapmışlar Sibir tarafına. İnsannarın arasında anılmışlar salt ililiklerinnän. Biysk kasabacının kurucuları – genä dekabristlärimiř. İlerdän orda salt birkaç küçük aaçtan evcäöz varmış hem skelä eri, nereyi yaklaşarmış küçük kayıklar.

Vladimir İvanoviçin bobası bütün yaşamasını doktor işlemiş Biysk kasabasında. Onun dekabrist kökleri için, ilikleri için erlilär ad takmışlar ona da «dekabrist». Bu takma ad sora geçmiş ooluna da – Vladimir İvanoviçä. Aslıdan aylenin laabı «Kotov» çekilärmiř üüredicinin bobasından. Öncedän bu aylenin temelindä durarmış bilinir dekabrist laabı.

Vladimir İvanoviç şkolada istoriya predmetini götürärdi. Ama saklıca tanıştırardı şkolacıları da, büyükleri dä istoriyanın saklı sayfalarinnän, neyi okumayaceydın gezetalarda, işitmeyeceydin radioda. Orada, Sibirdä, Ural bayırların öteeki tarafında, memleketin merkez kasabalarından uzak, fikir serbestlii taa yaygındı, karakterlär taa doorulukçuydu hem açıktı.

Kaldırılma gagauzları da kabletilär erli insannar aralarına bütün üreklän, acıdılar, bakmadılar bizä, nasıl zakon yıkıcılarına. İlk gündän onnar hazırdı paylaşmaa hem paylaşardılar sovet kuvedinin kurbannarinnän imeklerini, can sıcaklını, savaşardılar bizi alıştırmaa oradaki yaşamak tarzına.

Ders yaparak kendilerine bitki çirkin olaylardan ecellerindä, gagauzlar sakınardı açılmaa kimä olursa, ama «dekabristä» Kotov Vladimir İvanoviçä inan vardı. O oldu ilk kişi, ani intereslän hem sıcaklıklan tanıştı bizimnän. Dayma geç vakıdadan oturup adamnarlan barakta, o lafedärdi bizimnän, soruşturardı istoriyamız için, Vatanımız için, dilimiz hem dinimiz için. Büyük dikkatlan üüredici seslärdi bizim annatmaklarımızı da pek şaşardı, ani gagauzlar bilmeer halkın geçmişlerinden hiç bişey:

- Olur mu ölä, çocuklar? İnsan lääzım bilsin kendi köklerini. Herbir kişinin ruhunda lääzım yaşasın sevgi kendi dedelerinä, dilinä, adetlerinä, – kızgınlıklan savaşırdı o bizi inandırmaa.

Seftä gagauzlar işidärdi bölä fikirlär, çoyunu kapsardı düşüncä üüredicinin laflarından sora.

Bän islää tutêrım aklımda, nasıl utanmak duygusu sarardı beni, ani bilmeirim cuvap üüredicinin soruşlarına:

- Neçin sizä «gagauz» deerlär? Kim sizin uzak dedeleriniz? Nasıl kötü hem metin olaylar yaşamış önceki asirlerdä halkınız?

Onedi yaşındaydım, açan söz verdim kendimä – mutlak bulmaa bu soruşlara cuvap, aaraştırmaa istoriyamızı. Üüredici sä verärdi bizä eni önemni derslär:

- Salt yaban insannar bilmeer soyunu-senselesini, dilini, istoriyasını. Boş ruhlu insannarı var nicä uydurmaa hayvan sürüsünän – nereyi haydayaceklar, orayı da sürü doorulacak.

Bana güç gelärdi bu lafları işitmää. Bän kayıl diildim yaban insan olmaa. Bir kerä, brakıp utanmayı hem hodulluu, sordum:

- Vladimir İvanoviç, ne lääzım yapmaa, ani üürenmää istoriyamızı? Yalpak bakarak üzümä, üüredici dokundu omuzuma da dedi:

- Lääzım, Afanasi, çok kiyat okumaa, aaraştırmaa. İnanêrım, ani seni ilerdä bekleer çok eni bilgilär hem açılışlar.

O büük toplantıdan sora geçti taa bir-iki gün. Da tä artık birkaç kişi gagauzlardan yaklaştılar Vladimir İvanoviçä danışmaklan – yardım etsin yazmaa bir kiyat Moskvaya Stalinä.

Üüredici sessiz sesledi gagauzların zorunu. Ama cuvap hemen vermedi. O susardı, iildip başını, da nesä derindän düşünärdi. Bekim, «dekabrist» istâmeer gagauzlara yardım etmää, sandılar adamnar da hazırlandılar cuvapsız geeri dönmää, ama üüredici durguttu onnarı:

- Durun, dostlar. Barabarlıkta bu işi kantarlayalım. Ne siz istersiniz annatmaa Stalinä hem ne bekleersiniz ondan?

Adamnar biri-birini kestireräk, çalıştılar annatmaa, ani onnar isteerlär, Stalin bilsin – gagauzlar kötü bişey yapmadılar. Bu haksızlık olêr onnarın tarafına, kabaatsız ceza çekerlär. Onnar bekleer, ani Stalin onnara arka kalkacak da verecek izin – dönsün kendi Vatanına işçi, uslu gagauzlar.

Sora hepsi birdän-birä sustu. Onnar beklärdilär, ne söleyecek Vladimir İvanoviç. O düşünceli seslän başladı:

- Bakın, dostlarım. Siz nasıl sanêrsınız, islää mi, akıllı mı o saabi, angısı bilmeyecek, ne olêr onun evindä?

- Yok, elbetki. İslää çorbacı her zaman bilir, ne olêr onun evindä, - verdi hemen gagauzların biri cevap.

- Dooru, - kayıl oldu üredici. - Nasıl düşünersiniz, var mı nicä islää çorbacı saymaa onu, kim bilä-bilä, kendi istediinnän yapêr başkalarına kötülük hem fenalık? - Vladimir İvanoviç bakardı gagauzların üzlerine ölä bir keskin bakışlan, ani hepsi annadı, kim o kötü hem fena çorbacı, var mı nicä ondan beklemää ilik hem acızgannık. Hepsinin etleri tiken-tiken oldu.

Üredici ilerletti:

- Kiyat yazabiliriz Stalin bobamıza, gagauz kafadarlarım, ama korkêrım, taa da pek kötüleştirmesin o kiyat sizin ölä dä zor durumunuzu. Ko zaman örtsün bu olayları. Sizä «sovetlär kuvedinin duşmannarı» deyip, Sibir daalarına attılar. Ama zamanı yalandırmaa yok nicä. Gececek vakıt, da belli olacak - kim duşmandı, kim kurbandı.

İltililär başlarını gagauzlar. Onnar annadı, nasıl Stalinä kiyat vardı nicä büük belaya soksun hem onnarı, hem başkasını. Sessiz daalıştı adamnar, şükür ederäk ürediciyi, ani açıkçasına lafetti onnarlan.

Bu olaydan sora «dekabrist» oldu gagauzların arasında heptän önemni kişi, o oldu bizim en islää dostumuz. Dostluk baalantısı aramızda gün-gündän olardı taa sıkı, taa inançlı. Vladimir İvanoviç herbir görüşmektä intereslän soruşturardı yaşamamız için, verärdi bizä kuraj. Yavaş-yavaş o başladı aaraştırmaa bilgileri gagauzlar için. O sorardı bizä laaplarımızın maanalarını, halk türkülerini, fıkraları, masalları, da hepsini yazardı bir kalın eşil kaplı tefterinä rus bukvalarınnan, ama gagauz dilindä, nasıl işidärdi, sora biz dostumnan çevirärdik masalları, türküleri rusçaya. O vakıtlar artık ikimiz dä islää sökârdik rus dilini. Bir görüşmemizdä o sordu, neyi annadêr en sevgili halk türkümüz «Oglan», angısını biz pek sık hem duyulu çalêrız.

- Bän düşünërim, ani bu türkü açıklêêr halka önemni bişeylär. Sıradan bir türkü olaydı o, onu sevmeyeceydi halkın küçüü-büüyü, - açtı üüredici bizä fikirini.

Biz dostumnan çaldık «Oglanı» da annattık, ani çalêrız bir genç, gözäl, iit çoban için. O haydarmış koyun sürüsünü otlatmaa Cungaranın boyunda. Üüredici birkaç kerä çaldırdı bizä türkünün bir bölümünü:

*Oglan, Oglan, kalk gidelim,
Oglan, Oglan, kalk gidelim,
Cungaranın boyunda koyun güdelim,
Ne gözäl olan – yalabık çoban!*

Biz çalardık, Vladimir İvanoviç sä hızlı nesä yazardı ufak buklarlan eşil tefterä. Sora o durdu da sordu:

- E neredä bulunêr o Cungara? Siz ne bilersiniz bunun için?

Biz kıstık omuzlarımızı. Elbetki, ne bän, ne dostum, bilmärdik, neredä bulunêr şu Cungara. Bän çok kerä var işittiim, nasıl kimileri «Cungara» erinä «gara» çalêrlar. Bän ölä da düşünärdim küçüklüümdä, ani «Cungara» o bir fasıl adlı gara. O günü seftä açık aazlan seslêrdik üüredicinin annatmasını, ani derä Cungara şindiki vakıtlarda da akıdêr kendi sularını Altay bayırlarından aşaa, çayırlara, alçak erlerä. Onun kaynarcaları çekeder Altay bayırların kaarlı tepelerindä. O taşlı, suuk hem gürültülü bir deräymiş. Derenin kumsal dibindä çakarmış türlü renktä aşınmış taşçaazlar. Cungaranın tatlı, duruk sularında bulunarmış pek siirek, paalı birsoy balık – alabalık. Onun eti ölä tatlıymış hem saalık için faydalıymış, ani yaparmış çok para. Taa eveldän Kitay padişahlundan gelärmışlär müşterilär, satın alarmışlar Kitay imperatorunun masasına şu lezetli hem şıfaalı balık çeşidini.

«Sanki, Oglan Altay bölgesindä Cungara deresinin kenarlarında mı, acaba, koyun güdärmış? Ama ne aaramış o bu uzaklarda?» - kaynaşardı soruşlar kafamda.

- Çocuklar, demäk, sizin halkınızın kökleri Altay bölgesindän çekiler. Bunu annadêr sizin sevgili türkünüz. Sanêrım, halk düzmüş bu büülü türküyü çok evelki vakıtlarda. Burada bunnarı

lääzım aaraştırılım. Bu erlär sizin dedelerin evelki ülkesi olabilir, – işittim üüredicinin laflarını.

O kendi-kendina düşünceli lafedärdi, nesä sayıklardı hem çıkış yapardı. Benim ürääm küt-küt düülärdi. Sansın saklı odanın perdesi azıcık açıldı, da bän göräbildim eski olayların bir küçücük kenarcını, örtülü şeyleri, neleri aklım çoktan aarardı – halkımızın çok evelki geçmişleri için haberleri. Bana laf «Cungara» masaldan bir laf gibi gelärdi. Lafı «Altay» orada seftä işittik.

Pek zordu inanmaa, ani aazdan-aaza, büüktän-küçüünä binnärcä yıl aşır, etişmiş evelki dedelerimizin zamannarından bizä türkü «Oglan» hem korumuş çok evelki derenin «Cungara» adını. Ozamannar, belli, dedelär koyun sürülerini Cungara derenin kenarlarında gezdirärdilär da gözäl Oglan için türkü çalardılar.

Bän unutmadım, nasıl bir kerä, açan başladım bişeylär annamaa, sordum bobama:

- Boba, nedir o Cungaranın boyu? Neredä Oglan koyunlarını güdärmiş? Neresi o – Cungara?

Boba Cungara için bişey bilmärdi. Neçin Oglan koyunları Cungaranın boyunda otladarmış, bu da ondan saklıydı. Onuştan cuva-bını ozaman hiç akıllı bulmadım. Ama taa şimdi fikirimä urdu, salt ölä cuvap büüklerdän gençlerin alık-sapık soruşlarına Cungara için yardım etmiş korumaa önemni lafı gagauzlar için. Boba ozaman çok düşünmedään dedi:

- Oolum, kırma boşuna kafanı. Ölä dedelerimizdän kalmış. Türkünün laflarını yok kimseyin hakı diiştirsin. Kim bilsin, kaç vakit bizdän öncä «Oglan» türküsünü çalmışlar bölä? Biz şimdi «Cungaranın boyunda» çälêrız, bizdän sora hep bölä çalacaklar. Türkünün laflarını diiştirmää olmaz. Bunu tut aklında, – çetin seslän bitirdi o laflarını.

O günü söledim üürediciyä bobanın laflarını. O fırladı erindän. Onun gözlerindän sızardı içtän gelän fasıl şafk. O sevinmelikli seslän baardı:

- Gerçektän, gerçektän siz pek akıllı bir halksınız! Türkünün laflarını kimseyin hakı yok diiştirsin. «Cungara» – önemni laf bu türküde. Bırda, bu topraklar, sanêrım, koruyêr büük sekretleri gagauzların geçmiş vakıtarı için.

Üürediciylän lafetmektän sora alatlardım evä, taa tezçä annadayım bobaya hem hepsinä, nelär büün eni üürendim. Annadayım, ani Oglan koyunlarını güdürmiş Altayda Cungara derenin boyunda, ama diil gara boyunda, ani evelki dedelerimizin kökleri Altay topraklarında bulunêr, nasıl sayêr saygılı Kotov üüredici.

Hepsi pek şaştı sölediklerimä, çünkü kimseyin yoktu haberi Cungara deresi için, kimsey aramızdan bilmärdi o vakıtlar türk dedelerimiz için hiç bişey. O gecä genä gagauzlar çok lafettilər, aklıklarına getirdilər eskidän kalma türlü adetleri, ata sözlerini, istärdilər bulmaa onnarın da saklı, unutulmuş maanalarını.

Gecä yarısında seslärdi evelki Altay bayırlarının kaarlı tepeleri gagauz halk türküsünü «Oglan». Bu şanı türküdä anêrlar Altayda bulunan Cungara deresini. Çok asirlär evel çoban Oglan koyunlarını güdürmiş Cungaranın boyunda.

*Oglan, Oglan, kalk gidelim,
Oglan, Oglan, kalk gidelim,
Cungaranın boyunda koyun güdelim.*

***

Bir-iki gündän sora yolda karşı geldim üüredicinin vnuçkasınan Kotova Katäylan. O haberledi, ani dädusu sımarlamış uuryalım dostumnan Mitiylän şkolaya, çünkü istärmış bizimnän buluşsun. O buluşmaktan sora ertesi günü biz havezlän gittik şkolaya, görüşmää üürediciylän. Uşaklar artık daalışmıştılar evlerinä. Vladimir İvanoviç oturardı yalnız boş klasta da genä nesä yazardı tefterindä. Ačan biz girdik, o kalktı erindän, el-elä elleşti herkezinnän, nasıl büyük adamnarlan. O danıştı bizä:

- Benim genç dostlarım, var bir teklifim – olalım sizinnän «kolega», neçinki siz bana yardım edersiniz benim aaraştırmak işimdä. Nasıl sizincä olacak «kolega»? – sordu o.

- Koldaş, – cevap verdik biz.

Koldaş olmaa üürediciyä – bu büyük hatır saydık kendimizä da büyük sevinmeliklän kayıl olduk.

- Kayılsaydınız, başlatalım işimizi. Çocuklar, ya söyleyin bana, neçin siz sanêrsınız, ani «Oglan» türkünüz annadêr bir iit çoban

için? Nasıl iitlii, geroyлуу onun açıklanêr türkünün laflarında? – çeketti üüredici çalışmasını.

Biz bilmärdik, ne cuvap etmää, çünkü türküdä bunun için yoktu hiç bir laf. Ama söledik, ani ihtärlardan ölä işideriz, bu türkü bir girgin çoban için annadêr.

- Dooru, ihtärlardan. E onnar neredän biler? Onnar da taa evelki insannardan işitmiş. Diil mi ölä? – baktı kendi koldaşlarına Vladimir İvanoviç. Ama «koldaşlar» susardılar? Üüredici kendi kendinä soruş koyardı, kendi da cuvap edärdi.

- Ozaman çalıştırılm fikirimizi ileri dooru. Deyelim, bir halk çok eski zamannarda düzmüş bir türkü. Bir geroy çoban için, nasıl annadêrsınız, – baktı o bizim tarafa. – Sora türlü zorlar, kahırlar, diişilmeklär o halk geçirmiş, kendi istoriyasını unutmuş, ama binnärcä yıl korumuş nedänsä bu türküyü. Neçin? Çok fasıl! İhtärlar sa hep bir şıfra gibi bildirerlär – «bir geroy için türkü». Bu bizdä ayın-açık. E ne saklı? Nasıl kodu saklêêr bu türkü? Vladimir İvanoviç vazgeçti ölçmää adımnanlar odayı. Onun bakışı genä dooruldu bizim tarafa. Sora o oturdu masa kenarına da hızlı-hızlı nesä orda yazdı. Genä fırladı erindän da başladı gezinmää ileri-geeri, ileri-geeri. Ellerini kilitlemiş arkasında, kafasını iiltmiş aşaa ölä, ani beyaz saçları örtmüş onun gözlerini. Üüredici Kotov çalışardı açsın evelki türkünün saklı kodunu.

Bän bakardım ona da düşünärdim:

«Ne saklı var taa «Oglan» türküsündä? Nasıl kod için lafeder Vladimir İvanoviç? Türküdä ne saklamaa var nicä? Ama üüredici boşuna lafetmeyecek. Demäk, var nasılsa şıfra, nasılsa kod. Biz korkardık göz almaa bu akıllı adamdan». Ürääm titirärdi kuş gibi, aklımca yalvarardım:

«Çalıştır, paalı üüredicim, kafanı, aç şu saklı kodu».

Bän duyardım, ani o kodun açılışı pek önemni benim için. Bekim halkım için dä?

Vladimir İvanoviç döndü erinä. Bakışı onun duruktu hem keskindi. Lafları düşärdi üreklerimizä, nasıl zengin toomnar aaç tarlaya:

- Deneyelim fikircesinä dönmää zamanın derinniinä. Ne geroyluk yapabilir bir çoban? Ani koyun sürülerini mi güdärmış? Yok! Koyun gütmäk evelki zamannarda – sıradan, adetçä bir zanaat-

miş. Halk bu zanaata çoktan alışıkmiş. Geroyluk bunu saysın halk, sanmêêrim. Nesä başka.

Biz izlärdik, nasıl o söker fikirini. Açan, tutup yumaan ipini, çekersin bir ucunu, da söküler yavaş-yavaş bütün yumak, ölä sökärdi düşüncelerini üüredici.

- Adama ba-a-ak, – mayıl olardım da dua edärdim Allaha, salt susmasın, ama yapsın düşüncelerin açılışını bitkiyädän.

- Yok, arkadaşlarım. Saklı kodu başka erdä aarayalım. Hadi taa bir kerä çeviriniz bu türkünün laflarını rusçaya. Ama bakın hiç bişey diiştirmeyin, – danıştı o bizä:

*Оглан, Оглан, поднимайся и пойдём,
Оглан, Оглан, поднимайся и пойдём,
У речки Джунгара овец мы пасти будем.*

- Tä, tä! – baardı üüredici, kaldırıp gösterek parmaanı yukarı. «Kalk gidelim! Kalk gidelim». Neçin gidelim? Neçin iki kerä türkü tekrarläêêr «Kalk gidelim»? Neçin orada, neredä bulunêrız, otlatmayalım koyunnarı? Neyi beenmeeriz alışıklı ana topraklarda, neredä soy-senselä, evimiz, aylemiz? Ama Cunganarın boyunda koyun güdelim? Neçin? Bekim... – üüredici şalver baktı bizä. – Bekim, yaamadı yaamurlar? Bekim, otlar kurudu? Bekim, otlayacaklar bitti? E aslıdan, otlayacaklar kuruduysa, ne yapacak ozaman haliz hayvancı? Ya çabuk veriniz bana cuvap, hayvancı evlatları! – danıştı o bizä.

Bu soruş pek kolaydı. Cuvap ona biler bizdä küçük uşaklar da. Biz dostumnan bir seslän sevinmelikli baardık:

- Sürüyü başka otlayacaklara haydayacak!

Demirçu amıcadan kaç kerä var işittiim:

- Bu sırtta hayvannar otları heptän kemirdilär, lääzım haydayalım hayvannarı başka otlayacaklara.

- Bravo, akıllı koldaşlarım. Hakettiniz nota «beş». Eni otlayacak lääzım bulmaa! Bölä olaylar nekadar istärsän olmuş uzak, karannık asirlerdä. Hayvancılar zorlanarmış sürüleri doyurmak sebebinnän göç etmää taa islää, zengin, bol otlayacaklara, başka topraklara, çoksulu derelerin boyuna. Kimär kerä, çok uzak ana tarafından. Ama bir iş var. Koyun – devä diil. Onu lääzım her gün

sulamaa. Ozaman lââzım yakınnarda su olsun. Sular neredä var? Sular derelerdä var. Annêêrsınız mı bişeylär? Neyi annadêr sizin türkünüz? – sordu üüredici bizä mi osa kendinä mi. O açtı eşil tefteri da okudu, köstekleneräk gagauz laflarını:

-Cungara-nın boy-un-da ko-yun gü-de-lim. – Sora taa bir kerä tekrarladı:

- «Cungaranın boyunda koyun güdelim», – deer türkü. Derä var mı koyun sulamaa? Var. Derä Cungara. Zengin otlaycaklar derenin boyunda olabilir mi? Mutlak.

Vladimir İvanoviç sustu. O bakardı bizä, sansın istärdi annasın, ne düşüneriz biz. Biz şaşkın-şaşkın bakardık ona. Laf yoktu, çünkü taa kendimizä gelämärdik.

- İslää, pek islää, – söledi üüredici uuşturararak ellerini. Bütün üzü onun gösterärdi, ani o mutlu kendi çalışmasından. Onun şıladı gözleri, annısında düzelmişti buruşuklar, o görünärdi, sansın taa genç. – Toplayalım evelki olayların sırasını. Kısadan. Yaşarmış bir halk. Zanaatı – hayvancılıkmış. Onnarın analık erlerindä çok vakit yaamamış yaamur, bekim, olmuş kurak, kıtlık. Kurumuş eşilliklär, kararmış otlaycaklar. Başlamış ölmää hayvannar, sora insannar. İnsan topluluu pek kötü durumda. Taa genç, korkusuz olannar göç ederlär başka topraklara. Ama uygun er yaşamak için hem hayvan gütmäk için kolay bulunmêêr. Bir kıyak, korkusuz genç hepsindän çok uzaklaşêr yaşantı erlerindän. O karar verer kendisinä – geri dönmemää, bulmayınca eni zengin erleri, bol otlaycakları. Aaraya-aaraya, etişer bir büyük dereyâ. Onun duruk suları şakır-şakır akêr kayalık arasında. Nekadar gözün kaplêêr, doz-dolay – gözâl, düzlük erlär. Olan bulêr cennet gibi bir er. O sevinmelikli döner zavalı halkına da çıkarêr hepsini eni, zengin topraklara.

Vladimir İvanoviç kısmetli sıradardı, o sık-sık alardı soluk, sansın evelki çobannan birliktä açmış halkına eni yaşamak.

- Var mı halkın hakkı bundan sora Oğlanı geroy saysın? – sordu o bizä.

- Dooru! O geroy! – fırlayıp erlerimizdän, ikimiz dä Mitiylän birdän baardık.

Bizim artık hiç kalmadı şüpemiz, ani olaylar asirlerin deriniindä kâr butakım gerçekleşmiş.

- Sizin elinizdä, çocuklar, diil halk türküsü, ama geroy için balada, düşünırım. Elbetki, çok evelki vakıtlardan buyanı gelincä, türküdän kaybelmiş kimi laflar, kimileri da diişmiş. Ama önemni şeyleri genä dä halk bir kod gibi becermiş korumaa. Biz işimizdä savaştık uydurmaa, annêersınız mı, uydurmaa geçmiştä kalan olayları, ama, kim biler, bekim, millet evelki zamannarda gerçektän geçirdi bu olaylara benzerli bişeylär, çünkü bölä işlär olmuş halkların yaşamasında çok kerä. Evelki zamannarda halklar, taa uygun yaşamak aarayararak, çok kerä diiştirärmışlär erlerini, göç edärmişlär taa zengin topraklara, - bitirdi araştırmak işini üüredici.

Biz kayıldık. Hem bu gözäl uydurmalar çok şeyi koydu erlerinä. Annaşıldı, neçin çok asir türküdä korunmuş Cungara derenin adı, neçin ihtärlar Oglanı geroy sayêrlar, neçin Oglan için türkü, angısına üüredici «balada» dedi, herbir gagauzun canında hem kanında. Bitki-bitkiyä, neçin gagauzların herkezi bu türküyü pek sever. Vladimir İvanoviçin teoriyasından sora benim neetim, araştırmaa köklerimizi, atalarımızı, halkın istoriyasını taa da kavileşti. Bän başladım üüredicidän kiyat almaa, okumaa. Kiyatlar aşırısı bana dünnä genişlenärdi hem açıldırı

***

Bir kerä Vladimir İvanoviç teklif etti beni evinä, vereceymiş okuyayım pek interes bir kiyat.

- Sän onu mutlak lâazım okuyasın, Tanas. O kiyat çok şeyä açacak senin gözlerini, - sımarlardı o.

Bana ayıp geldi sölemää, ani lâazımını kadar hızlı, islää taa okuyamêêrım, ani bitirämedim okumaa o kiyadı, ani taa öncedän aldım. Ama üüredicidän yoktu nicä bişey saklamaa. O gülümsedi, kıptı bana göz da uzlaştıricı seslän dedi:

- Utanma, dostum, ani zor veriler rus dili. Siz bırda kısa zamanda ii-kötü hepsiniz artık rusça lafedersiniz. Sanêrım, ki taa biraz vakit geçecek, da rusçayı heptän islää üüreneceniz. Ama nekadar mayıl olêrım sizä, ani aranızda kendi dilinizdä annaşêrsınız. Bu dooru. Herbir halk lâazım bilsin ana dilini. Unudulursa dil - halk

kaybeler. Koruyunuz dilinizi. Bāncā, o pek evelki hem pek gözāl bir dil. Yok dinnedā bet dil, var ana dili hem yabancı dillār.

Hoş gelārdi canıma Altay bölgesindā, Rusiyanın dibindā, rus üüredicisindān işitmāā bu lafları.

Bir-iki gündān sora braktım utanmayı, topladım girginniimi da dooruldum üüredicinin evinā. Onun da evi, nasıl hepsinin Kru-toyarkada, aaçtan yapılmış, küçürek bir evcāāzdi. Yoktu bu evdā büyük varlık, zeginnik. En paalı varlı üüredicinin – onun kiyatlarıydı. Taa büücerek odanın bir duvarını bütünnā kaplardı kiyatlarla dolaplar. Dolapta kiyatların arasında vardı pek eski kiyatlar, angıları kalmış Vladimir İvanoviçā taa dādusundan. Onnarı üüredici pek koruyardı.

Açan o günü girdim küçücük, karannık ayatçaa, işittim, nasıl Vladimir İvanoviç kiminnānsā lafeder. Sesindān hemen tanıdım unuçkasını Katüşayı:

- Dādu, senincā, gagauzlar – islāā insannar mı? – sordu kız. Üüredicinin sesi cuvabın erinā koydu karşılıklı soruş:

- E sān nasıl düşünersin, guguşum?

- Bān sanērım, onnar iilikçi, birlikçi insannar, – verdi Katā cuvap da bir kıpımdan sora ekledi:

- Ama onnar kabaat mı yaptılar sovet kuvedi önündā? Nedān onnarı memleketindān attılar?

- Bu zor soruş, yavrım. Onnar atılmadılar Sovet kuvedindān, kötū dā bişey yapmadılar, onnar diil duşman eni yaşamaya. Onnar Sovet kuvedinin kurbannarı. Ama gagauzlar diil yımışak, diil yufka insannar. Baksana, nasıl kuvetlerini toplayıp, direnerlār zorlara. Sibirin dibindā, yabancılıkta, eni yaşamak aramızda kurmaa savaşērlar. Sān denesānā, kısa zamanda hepsinnān dostlaştılar. E nasıl birlik hem annaşmak aralarında var! Gagauzlar yaşērlar bir büyük aylā gibi, – verdi cuvap üüredici.

Bana ayıp geldi, ani durarak karannık hayatçıkta, saklı sesirgerim, nasıl lafeder Katā dādusunnan. Bān hazırladım dönmmāā da, yavaşıcık çıkıp, gitmāā, ama Katüşanın eni soruşu beni durguttu:

- Dādu, isteerim sana sorayım, – başladı o kıyışksız da sustu.

Bir küçük aradan sora dādusunun sesi söledi:

- Sorsana, kızım.

- Dädu, e Bozbey Tanas akıllı çocuk mu, senincä?

İşidildi, nasıl üredici diiştirdi erini, bekim, kalktı ayaa, ama cuvap vermedi. Benim canım ölä sık hem hızlı düülärdi güüsümdä, ani korkardım, ki lafedennär işideceklär odadan. Bän beklärdim Vladimir İvanoviçin cuvabını. Onun cuvabı benim için pek önemniydi.

- Neçin sordun, guguşum? Sevdin mı osa onu? Ya açıl dädusuna, kızım, - yalpak seslän danıştı o Katäya.

Bän dört kulak oldum. Ne cuvap verecek kız? Çoktan artık bän göz sivrildärdim Krutoyarkanın kızlarına. Ama Kotova Katädan gözäl yoktu, bänçä. Biz, nerdäysä, akrandık yaştan. Onun bütün yapılışı, örüyüşü, duruşu raatsız edärdi benim üreemi. Katänın incecik beli vardı. Eteklän sarılı dolu çantıları titirärdilär örüyüştä. Kızlık güüsleri iki olmuş alma gibi şişirdärdi bluzkasını. Uzun altın pelii herkerä erleşikti güüsün üstündä. Maavi gözleri, iki maavi gölcük gibi, çalkalanardılar biyaz tenni üzündä. Herbir buluşmakta o gülümsärdi bana. Yanımdan geçärkän, seläm verärdi hem sorardı:

- Nasıl işlerin? Neçin kluba gelmeersin?

Onun bakışından hem sesindän beni her zaman fasıl duygular sarardı, içimdä sä kızgın bir kıvılcın ateşlenärdi. Bir istek vardı o annar aklımda - sonsuz bakmaa onun şafklı gözlelerinin maaviliinä, onun gülär üzünä, dolu kırmızı dudaklarına. Kendim sä bir laf söyleyämärdim, durardım Katänın önündä kazık gibi. Bana gelärdi, ani o biler, nelär olêr benimnän, onuştan onun önündä utanmaktan kızardım, suratımda yangınnar tutuşardı.

Da tä şindi sesirgenärdim saklıca, nasıl Katä Kotova dädusunnan lafederlär beni. Enikunuca denedim çıkmaa hayattan, ama yarı karannıkta ayaam ilişti boş kazana. Kazan dangırdadı.

- Katä, ya bak, kim orda, - işidildi üredicinin sesi. Kız hemen fırladı koridora. Beni görüp, o şaş-beş kaldı.

Onun sesi bilä diişmişti, açan sordu:

- Sän çoktan mı geldin? Neçin girmeersin?

Lafı sapıtmaa deyni hem kendimi doorulamak için, yufka inkär ettim, kekeleyäräk lafları:

- Yo-o-ok! Nestä... nestä, bän şindi... şindi hemen girdim. Ama görmedim boş kazanı. Nestä... bırda karannık. Bän kösteklendim boş kazana.

Katä, hiç kafasını çevirmedään bendän yaa, attı bir-iki laf:

- Yok bişey. Gir! Dädu seni bekleer! – kendi da fırladı dışarı. Bän heptän kaybettim lafları, durardım koridorun ortasında da bilmärdim ne yapayım – içeri mi gireyim osa, çıkıp, gideyim mi.

Bir dä Vladimir İvanoviç açtı kapuyu, da bän işittim onun laflarını:

- Tanas, sän misin? Girsänä. Neçin koridorda durêrsın?

Üüredici buyur etti içeri, ama bän taa gelämärdim kendimä, durardım kapunun yanında urulmuş gibi. Sora üüredicinin teklifinä görä attım ayaamı içeri. Vladimir İvanoviç aldı dolaptan bir kalın kiyat, uzattı bana. Çabuk kapıp onu üüredicinin elindän, dooruldum çıkışa, ama Vladimir İvanoviçin sesi beni durguttu:

- Otursana biraz. Pek mi alatlêersın? Hadi lafedelim.

Utılarak bakmaa üüredicinin üzünä, bän döndüm geeri.

Vladimir İvanoviç yaptı çay, koydu masaya karamuk balını. O ikram etti bir çaşka gözäl kokulu çay. İçärkän onu, bän biraz topladım kendimi. Sora üüredici başladı genä soruşturmaa eski yaşamak için, küüyümüz için, insannar için. Sıcak çaydan hem tatlı karamuk balından mı yısındı ürääm, osa üüredicinin ilikçi bakışından mı, ama yımışadım da açıldım insan sıcaklığına karşı. Biz hayli vakit lafettik o avşam. Bän annattım, nasıl gözäl hem zengin memleketimiz var, nasıl çalışkan insannarımız, nasıl özledim ana tarafımı.

***

Gagauzlar sa gün-gündän kızıştıkça-kızıştılar ev düzmäk için hazırlık yapmaa. Hepsi kararlar hem kiyatlar yapıldı birkaç günün içindä Vladimir İvanoviçin yardımınan, elbetki. Onun lafı hererdä geçärdi. Onu bilärdilär dolay küülär dä, kasabalar da. Rayon soveti hem küü soveti prisidatelleri, zaabitlär annayışlı karşıladılar gagauzların neetini – yapmaa Sibirin dibindä eni ev. Onnar bakmadılar ona, ani bizi, nicä Sovet kuvedinin duşmannarını, attılar Altaya. Zaabitlerdän karar birdi:

- Yapsınнар. Bizdän lääzımını yardım olacek. Biz dä, onnar da - insanız. Altayda kimseyi taa gücendirmedilär. Hem insan da taa zeedelenecek bizim taraflarda.

Biz şaştık, ani bölä kolay kararlandı soruşlar ev düzmäk için, ani erli zaabitlär korkusuz aldılar üstünä kararları. Boşunaymış şüpelерimiz, korkularımız, ani zor olacek soruşumuzu zakoncasına düzmää. Biz, elbetki, annardık, bizim önümüzä var saygılı Kotov Vladimir İvanoviç, küüyün saygılı üüredicisi, «dekabrist». Bizi üreklendirmäk için krutoyarkalılar bir şaka gibi sölärdilär:

- Biz, sibirlilär, korkmêêrız, ani bizi Sibirä kaldıraceklar. Sibir - bizim Vatanımız. Biz bu toprakların çorbacısı.

Toplantının birindä belli edildi mardın üçüncü pazarında, toplanıpta, eni ev düzmäk için çeketmää daada aaç düşürmää.

Küüdä insannar sansın yortuya hazırlanardılar. Neredä toplardı iki-üç kişi, laf hemen başlardı eni evlär için.

Belli edilmiş pazara karşı cumertesi bütün gün hazırlık gitti. Bilendi nacaklar, eski yaşayannar getirdilär büyük testereleri. Küülü biri, angısının annaması var aaç kesmektän, kayıl oldu brigadir olsun. O kalem elindä nesä çizdi, yazdı, saydı da sora bildirdi hepsinä, nekadar aaç lääzım olacek. «Elbetki, bir keredä bu kadar aaç yıkmaa yok nicä», - yaptı çıkış brigadir. Bu kimseyi korkutmadı. Adamnar kayıldı işlemää erä düşüncä, birii lääzımını kadar aaç hazırlanmayınca. Gagauzlar içkisiz sarfoş gibi gezärdilär küüdä. Karılar da bir tarafta bu iştä durmardılar: pişirildi yaarınkı gün için imeklär, tertiplendi adamnarın rubaları, çıkarıldı meydana sandıklardan Bucaktan getirilmä yortuluk dimilär, anterilär.

Bizä genä uuradı Vladimir İvanoviç. O bildirdi, ani duramadı yabancı gibi, açan Krutoyarkada büyük olaylar çekeder. Üüredici sevinmeliklän paylaşardı kendi bilgilerinnän - angı aaçları seçmää, nasıl onnarı erä yıkmaa, nasıl dalları budamaa acı bozmadaan, nasıl soymaa aaç kabuklarını. Ama hepsi için oldu gözäl bir sürpriz, ani krutoyarkalılar istedilär katılmaa bizim işimizä. Erli insannarın bilgileri hem yardımı çok lääzımdı bizä ozaman. Gagauzlar için ev yapmaa aaçtan heptän eni, bilinmeyän bir işti. Vardı büyük havez, büyük neet, ama nasıl işi çeketmää hem başarmaa, kimsey bilmäzdi.

Oldu pazar sabaası. Hava güneşliydi, doncaktı, ama büyük ayaz yoktu. Bu suuklar dünnesindä bilä gün-gündän ilkyaz kaavileşärdi, onun ılıcak soluu Sibirä da başladı etişmää. Üüsek tepelerdä alay-alay başladı gözükmää kara toprak. Daayın her tarafından işidilärdi türlü kuşların sesleri. Güneşli hava, kuşların şen cıvıldaşması, ilin ayazçık – hepsi bunnar yapardı pazar sabaasını gercik yortu gibi. Adamnar adetçä çıktılar küü sovetinin önünä. Hepsinin ellerindä vardı gerekli tedarıklar: büyük hem küçük nacaklar, türlü şekildä testerelär, aaçların kaplarını soymak için maasuz kosorlar. Birazdan onnara katıldı aylelär – karılar, uşaklar. Akım-akım başladı akışmaa erli kişilär. Kavali Vanişka kalabalık toplumunu havezlendirmäk için şen seslän danıştı hepsinä:

- Kardaşlar hem dostlar! Büün çekederiz pek büyük iş. Diiliz biz birda kendi neetimizlän. Ecelin fena lüzgerleri kopardı bizi ana tarafımızdan. Birda biz annadık, nasıl gözäl Vatanımız vardı Bucakta. Kaç kerä karannık gecä vakıdında düşlerimizä gelir düzgün evlerimiz, altın başaklı tarlalarımız, zengin baalarımız.

Adam sustu, iiltti başını. Hepsi susardı. Bezbelli, hepsinin aklı-sındaydı kendi evi, varlı, toprakları. Kimisi elin tersinnän silärdi sulanmış gözlerini.

Vanişka kaldırdı başını da hepsi gördü – onun da gözleri dolu yaş. O çıkardı başından kalpaa da kaldırdı kolunu yukarı. Kalabalın bakışları dooruluydu ona. Vanişkanın göz yaşları yımışatmadı kişilerin üreklerini. Fit tersinä. Adamnar da birdän çektilär başlarından kalpaklarını. Açıldı ihtärin hem gencin biyazımış saçları. Dooruldu omuzlar, çetin çaktı bakışlar. Vanişka bakışınnan kapladı önündeki kalabalı, sansın ondan kuvet aldı da ilerletti sözünü taa üüsek seslän:

- Ama gagauzlar alışık zorlara direşmää. Dünneyin dibindä dä olsak, biz isteeriz insancasına yaşamaa. Bir yufka guguş, o da kendinä çırpı-çırpı bir yuva düzer. İnsan mı bir ev aylesinä kuramayacak? Bir küçük kuştan taa yufka, taa beceriksiz insanız mı biz? Kendi ellerimizlän yapılmış evlerdä isteeriz yaşamaa, aylemizä saabi olmaa. Şükür ederiz bütün ürektän Krutoyarkanın yaşayannarını. Saa olunuz, dostlar, – iiltti başını kaldırılma erli krutoyarkalıların önündä, – sora ekledi sölenmiş laflarına. – Allaa

saalık hem uzun ömür versin hepsinä. Siz yardım ettiniz geçirelim bu kışın zorlarını. Ama neetleneriz önümüzde kışı kendi yuvalarımızda karşılamaa. Bu gün olmasın kimseyin ürää kırık! Eni umutlarla, sevgiylän hem sevinmeliklän çekedelim bu işi! İi saat-ta, kafadarlar! İi başarılar!

Vaninin lafları sevindirdi insannarı hem birleştirdi eski krutoyarkalıları kaldırılmışlarlan.

Sora bir-iki laf istedi sölesin Vladimir İvanoviç:

- Paalı Krutoyarkanın yaşayıcıları! Büün halizinä büyük gün. Aramızda bulunan gagauzlar istämeerlär yabancı gibi yaşamaa bizim topraklarımızda. Dooru sölendi, herbir kuşun dunnedä var kendi yuvası. İnsan da isteer düzmää kendinä sıcak hem kuytu bir yuva. Gagauzlar kardaşçasına neetlenerlär yaşamaa aramızda, onnar ev yapmaa kalkındılar. Bundan taa güzeli ne olsun? Sibir oldu Vatan çok kerä kaldırılmış insannara, kaçaklara, güceniklerä. Aklımıza getirelim 1825 yılda dekabri kalkıntısında pay alannarı. Onnar da gördülär haksızlık, ceza çektilär kabaatsız. Onnarın şannı adları, unutulmaz işleri yaşêêr bizim üreklerimizde. Onnardan sora da bu garip yolu çok insan yaptı. Onnarı da unutmayalım!

Sora o baktı bizim tarafa. Onun gözlerindän akardı ilik hem sevgi.

- Gagauzlar, - yımışak seslän danıştı o bizä, - sizä dä canı acımadı istoriyanın fena lüzgerleri. Hakına, kendiliinizdän düşmediniz Sibirin dibinä. Ama kısa zamanda gösterdiniz kendinizi dostlukçu, işçi, birlikçi halk gibi. Biz gördük, nasıl siz aalêersınız, halk türkülerinizi çalarkan. Bu gösterer sizin duygusal üreklerinizi, zengin ruhunuzu. Biz gördük, nasıl zorlarda, kahırda siz sıkêrsınız dişlerinizi, ama aalamak, sızlamak aranızda yok. Siz kaavi bir halksınız, gerçektän bu aslı. İnanêrım, ani ildä sizin olacek çok gözäl günneriniz. Bölä halk, belaları aşıp, bir düzgün, doorulukçu yaşamak mutlak düzäbilecek. Bän yazacam sizin için kiyadımda «Krutoyarkanın insannarı hem olayları».

Üredicinin lafları gurur doldurdu herbir gagauzun üreeni. Büyük bir kalabalık kurajlı kaptı yolu daaya dooru. İlkyaz güneşi yalpak suvazlardı insannarın üzlerini. Hava güneştän biraz taa sıcak görünärdi, makarki kaar ayakların altında yufka ayazdan gıcırdaydı herbir adımda, sansın o da neetliydi gidennerä kef vermää.

İlk başladılar işi iki-üç genç, kaavi krutoyarkalı adam. Atıp kaar üstünä poluşubkalarını, laflarlan «Allaa bizä yardımcı olsun!» yaklaştılar en büük, batal, kalın çam aaçlarına. Hepsindän ileri çıktı brigadir. Bu önemni işi çeketmää ona verdilər dooruluk. O gerildi – büük keskin nacak çaktı güneştä. Nacaan ilk kuvetli uruşundan çam inledi, titiredi onun kaavi güüdesi, birkaç taazä yonga fırladı kaar üstünä. Daa içindä her taraftan giriştilär baarışmaa tedirgin saksannar. Onnar kayıl diildi yabancı seslär girsin onnarın raat dünnesinä. Ama ilk uruştan sora taa çok türlü ses hem gürültü doldu. Nacaklar çabuk işlärdilär, işçilär şen şakalaşardılar biri-birinän. Tä artık işidildi ilk aacın çatırdaması. Taa birkaç uruş da çam yıkıldı erä.

- Ura-a-a! – baardılar krutoyarkalılar.

Birincinin ardından ikincisi yaydı geniş dallarını beyaz kaar üstündä, sora taa bir hem taa bir.

- Ura-a-a! – tekrarlədılar birlikli seslän gagauzlar.

Hemen aaçları sardılar başka adamnar. Çabucacık onnar bu dadılar aaçların dallarını, soydular kaplarını. Taazä çam kokusu sardı dolayları. Kızgın iş çeketti. Gagauzlar hemen aldılar işin kolayını, adamnar büük-büük aaçları erä düşürerlär, körpä çocuklar hem karılar dallarını budêêlar, kabuklarını soyêlar. Traklêê nacaklar, zıgır-zıgır çalêr testerelär, herbir uruşta zinnêê çamnar. Kalkındı ulu daa – tayga. Şaka, gülüş, sevinmäk – iş çabuk hem birlikli gider. Sıkı iştan sıcak geldi işleyennerä, yıvdılar bir tarafta zayıf kürklerini, kufaykalarını. Bütün kış hep bu iştä işledilər insannar, ama diil kendileri için hem diil kendi istediklerinnän. Şindi sä büük sevinmäklän, kızgın havezlän geriler omuzlar, kuvetlener gagauzlar, yanêr gözlär, şennener üreklär. Tä artık on aaç tertiplendi, sora taa on...

Çekildilər bir tarafa köklü sibirlilär, şaşêrlar gagauzların havezli işinä.

- Hakına, ensenilmöz bu millet, onnar yorulmadaan, canavar gibi, işleerlär, – laf atêrlar biri-birinä erlilär.

O haftanın içindä yapıldı işin taa çok payı. Ama läözımdı alatla-maa. Güneş gün-gündän taa çok sıcak verer, aarlaşêr eskimiş kaar. Kimär kerä siirek-siirek, nasıl elektän, serpiler kaar, ama suukla-

rın artık kuvedi kalmadı. Tezdä şırıl-şırıl akacak erimiş kaar sularından oluşan geniş hem dar dereciklär, açılacak toprak. Hem başlayacak uyanmaa, işlemää aacın kökleri. Köklerden, topraan özündän nemnik kalkacak keresteyä, kerestedän akacak bütün aacın dallarına – yukarı, taa yukarı. Aaçlar aarlaşacak, ozaman onnarı yıkmaa erä olacek pek zor. Nem aaçtan yapılarca evlär, onnar içerlerä yaşlık verecek, küf peydaLANacak. Saalık için bu naafilä olur. Sibirlilär bunu islää bilerlär. Nem aacı sora bir-iki yıl läözim olacek kurutmaa. Onuştan ilkyaz kaavileşmedään, eterli kadar aaç hazırlansın läözim. Şakalaşêr krutoyarkalılar:

- Durgutmarsak gagauzları, bitireceklär daaları.

Tä aaçlar artık birä-bir kalınnıkta hem uzunnukta durêrlar dizi-li küüyün kenarında. Güneş onnarı yısıdêr, lüzgär esmesi kurudêr. Bir ay onnara kimsey dokunmayacak. Sibirlilär üürederlär:

- Aaç läözim kendinä gelsin, güneş alsın.

- Ko gelsin kendinä kesilmiş, paklanmış aaçlar, ko güneş onnarı yısıtsın her taraftan, – kayıl olêrlar kaldırılmalar. – Biz dä kendimizä biraz gelelim.

Kimisini fis-fisi başladı almaa:

- Kuvedimizä görä mi iş açtık kendimizä? Başarabilecez mi netlerimizizi? Genä her avşam toplanardılar gagauzlar. Ama şindi toplantı eri hazırlanmış aaçların yanındaydı. Adamnar yımışak suvazlardılar çamnarın bütün uzun kerestelerini, sansın onnar diri canmışlar. Güneş sıcaandan aaçların içindän sızardı kokulu çam günnüü. Biri pek uygun söledi:

- Bu aaçların yanında kliseyä kokêr.

Hepsi kayıl oldu. Bekim, siirek, ama kliseyä herkezi var girdii. Herkezi biler, nasıl popaz tütär günnüklän ayozlêêr kilisedä kişileri.

- Çocuklar, yakaydık bir mum da yalvaralım Allaha bizä kuvet versin, yardım etsin, başlanmış işi başa çıkaralım, ayozlasın çeketmesini, – söledi Stepan Lodos.

- Yazık, ani klisä yok küüdä, popaza bir klisä slujbasını sımarlayabilirdik, – düşünceli dedi Dermenci Pantili da ekledi:

- Dostlar, ne kahırlanêrız? Nezaman gagauz iştan korkmuş? Göz korkêr – el yapêr. Ama bu da dooru. Allaha dua etmedään, Gökün

büük güçlerinä danışmadaan, butakım iş çekedilmeer, – şen hem çetin bitirdi o sözünü.

Gagauzlar islää annardılar: ev yapmak – yalnız kişilik iş diil. Bu büük işi salt meciylän var nicä kapsamaa. Hepsi aklısına getirdi Bucakta adeti – meciylän abanmaa zor işä. Nasıl ev yapardılar bizim adetlerä görä eveldän? Yapêr saabi yardımcılarının harman gibi bir çamur. Bol-bol sepeleer çamura samanı da beygirlän çiner, karıştırêr onu islää, olunca hamur gibi. Çamurdan annayan bir kişi, adetçä ihtâr karı, alêr aucuna çamuru, sıkêr onu elindä, deneer – diil mi çii, läázımnı kadar mı var samanı, kolay mı yayılacak. O-o! Çamurun hazır olmasını tanımaa – büük ustalık. Çamur çii kalırsa, kurudukça çatlayacak, nicä olmuş kaunun kabı. Samanı çok gelirsä, topalak zor toplanacak, daalacak. İş zorlayacak hem oyalayacak. Onun için yaşlı karının kararı pek önemni. Bu danışmanın lafını kimsey inkâr etmäz. Karı aucunda çamurcuu iicä ezecek, yuuracak, yayıp, genä toplayacak, sora karar verecek. Kimär kerä, dudaklarını burup, deyâbilir:

- Samanı az, ekeleyin taa saman.

Ya da:

- Çii taa, çiineyin.

Lafsız enidän, suvayıp paçalarını, tutup beygirleri edektän, girer saabi çamurun ortasına, şükür ederäk çamur ustasına. Tâ çamur çiinendi, örtüldü ertesi sabaaya kadar samannan. Geldi sıra çarmaa meciçileri. Avşamdan seseder çorbacı komuşulara, dostlara, soy-senseleyä:

- Buyurunuz, geliniz yardıma – çamuru kaldırmaa.

Kimsey bir tarafta onun çarışından durmayacak. Kimileri kendi işini bir başka günä brakacak, ama meciyâ mutlak gelecek. Nekadar taa kalabalık toplanacak, okadar iş kolay, tez hem şen gidecek. Birâr filcan şarap meciçilerä kuraj verer, havez açêr. Tâ kimsä bir cümbüş patlatmış, kopêr dolayda birlikli gülüş, da iş çekeder. Kaavi, geniş omuzlu bir adam büük kazmaylan çamuru sıra-sıra keser. Karılar, genç kızlar, etişâr uşaklar topalak kıvratmaa dizilerlär; adamnar, genç olannar sıra koyêrlar. Kimsey beklâmeer «adilesinnär», herkezi bilir – büün senin evin düzüler, yaarın – kardaşının, kızkardaşının ya da senselenin.

Mecidä hemen belli olêr tabeetlär, ii hem kötü alışkannıklar. Kimsin sän, nasılsın sän? Çemrek insansın mı, aar başlı mı, şakacı mı, haylaz mı?

Ama meci üzündä haylazlar da eşkinnener. Gagauzlar pek korkêr kötü adı çıkmasın. Boşuna kalmamış evelki ata sözü: «Adın çıkacaana, canın çıksın». Çamurlardan sora çok zaman küüyün içindä lafedilecek – kimin kızı işçi hem şeremet, kimin olanı güçlü hem çalışkan. Güzün, açan başlêêr düünnär, hepsi hesaba alınêr. Kimin çamurda güvää olacaa ya da gelin olacaa nasıl kendini göstermiş, nasıl dönmüş, nasıl gülmüş, angı horuda kim nasıl oynamış, nasıl durmuş. Bişey gözdän kaçmêêr, herbir işrän ölçü alınêr. Kimär kerä kâr mecidä eni sevdalar çekeder – bir göz kıpmaktan, bir şen gülüşän.

Kızgın gider meci işi. Kimsey denämeer, nasıl topalak-topalak kalkêr erdän harman gibi büük çamur. Seviner çorbacı, ani kalabalıklan çabuk olêr onun işi. Çamur bittiktän sora saabi meciçilerinä mutlak cömert sofrä kuracak, bol üreklän konuklayacak insannarı, şükür edecek, ani, kendi işlerini brakıp, ona yardıma geldilär. Bir genç olan çölmek elindä ikram edecek birär-ikişär filcan şarap, «saa olunuz» deyeräk. Tatlı laftan, pak ev şarabından geçer yorgunnuk, harcanmış kuvet genä gelir erinä. Üç-dört çamurda mecinin yardımınnan kalkınêr eni evin duvarları. Bölä ev düzüler Bucakta. E nasıl ev yapılêr aaçtan, kim bilsin gagauzlardan?

Ama Vladimir İvanoviç ürek verer, kurajlandırêr:

- Kafadarlar, kahırlanmayın hem alatlamayın. Ko aaçlar islää dinnensinnär. Bırda biz varız. Krutoyarkanın insannarı var. Biz sizi yalnız bu iştä brakarız mı? İşrän haylaz korkêr, çalıışkandan iş korkêr.

Geçti april, geçti may. Geldi haliz yaz. Güneşin etti sıcaklı bu suuk dünnesini da yııtsın. Herersi eşerdi, açêr çiçeklär. Otlar büüdü okadar üüsek hem dinç, ani uşaklar yumancacık oynêêr içindä. Kısa yaz geceleri çabuk uçup-geçerlär. Bir gözünü yumêrsın – bir sabaa olmuş. Ama tutmêêr uyku gagauzları. Geldi artık vakit düzmää aaçtan ev, nasıl Sibirdä geçer. Aaçlar artık dinnendi, kurudu. Urursan yavaşıcık aacın kerestesinä çekiçlän, işidecän hoş bir

zinnamak, sansın demirä urursun. Nemnik hem aarlık onnarda kalmadı. Güneşin sıcaklı onnarı heptän doldurdu. Aaçlar artık şüpesiz hazır ev düzmäk için. Vakıdı şansora boşuna günaa harcamaa.

Bir gözäl yaz günü bütün Krutoyarka toplandı aaçların yanında. Gagauz karılarından taa büyük bir karı adetlerä görä doldurdu Bucaktan getirilmä günnük çanaanı kliseyâ kokan çam günnünnän, altına koydu bir-iki çırpıcık, tutuştırdu onnarı. Onnar, parlayıp, yandılar. Günnük başladı erimää, gözäl kokmaa. Karı uzattı günnük çanaanı bir inan adama. O ilkin yaptı üç kerä stavrozunu, aldı karının elindän tütär günnüklän kabı da dolayladı aaçları üç kerä. Sora genä verdi hep o karıya da çekildi kalabalık duran insannarın yanına. Bir kısa ara salt işidilärdi, nasıl o yavaş seslän dua okuyêr Allaha. Dua bitti, adam dedi: «Amin». Hepsî tekrarladı: «Amin».

- Bey, kardaşlar, komuşular, durmayınız bir tarafta, gösteriniz ustalınızı hem becerikliinizi, – çıkêr gagauzlardan biri, kızıştırêr işi. Debreştikçä debreşerlär köklü yaşayıcılar. Herkezi isteer göstersin ustalını, üünsün becerikliinnän, olsun faydalı bucaklılara. Kalkındı bütün küü. Genä işin başına öncä dizildilär krutoyarkalılar. Onnar tasımnadılar, ölçü yaptılar, nışannarı koydular. Düzülecek evin dört köşesinä birär çivi kakıldı. Evin baş köşesinä kuyuya birkaç demir para kimsä attı hiç saymadaan. Ko yaşamak evin içindä varlıklı olsun. Artık belli oldu evin eri. Evin dört köşesindä birär kuyu kazdılar, kuyuların da içinä dört kaavi direk koydular, toprak isläälik direklerin dolayında çiinendi, bastırıldı. Artık direklär dik durêrlar. Şindi var nicä bir ara yapmaa, soluk alıp, dinnenmää. Ah, da ne gözäl evlär olacek bırda! Bizimkilär dört göz bakêrlar, üürenerlär. Hakına, dooru sölenmiş – taa islää bir kerä görmää, nekadar bin kerä işitmää. Tä ustalar aaç-aaca, bu dayıp, sıkıştırdılar çamnarı biri-birinä, köşeleri uç-uca kilitledilär. Nacaan küplesinnän urdurup, siviştirdilär bir acı biraz dışarı, öbürü sokulsun içeri – da tä dizildi ilk sıra. Keskin gözlü kişi, çekilip birkaç adım geeri, elinnän gösterer, yakıştılar mı aaçlar biri-birinä osa taa erleştirmää mi lââzım. Ustalara bilinän maasuz nışannarlan o bildirer: biraz saaya, biraz sola, azıcık dışyanına, taa bir küçük uruşcuk içyanına. Tä şindi sıra dizildi hiç bir kusursuz. Havezlendilär bizimkilär. Nacaa elindä tutmaa herkezi becerer.

İkinci sıraya geçtilär gagauzlar. Krutoyarkalılar kuşku durêrlar – bir yannışlık gözdän kaçmêêr. Traklêêr nacaklar. Sıra-sıra diziler aaçlar. Başladı belli olmaa ilk evin odaları. Ustalar biri-birindän kızgınnaşêrlar, yarışêrlar. Karıştı Krutoyarka, şaştı Krutoyarka. Ruslan gagauz kol-kola, omuz-omuza işleerlär barabar. Kalabalıkta zor iş taa kolay geler. Buna deniler haliz gaguz mecisi. Şaka, türkü, meci, nacak traklaması, testerä zıgırdaması – geçti yaz. Sibirin yazı tezicik geçer. Yazın bitkisinä dooru Krutoyarkanın kenarında kalkındı eni sokak – Gagauz maalesi. Ama evlär hazır olunca taa çok iş läözüm yapmaa.

Sentäbrinin yarısına dooru havalar Sibirdä başlêêr serinnemää. Poyrazdan sık-sık eser suuk lüzgerlär. Açan Bucakta sürer çokrenkli güz, bozulêr baalar, toplanêr cevizlär, açan açêr hasret kokulu güzçelär, açan sıcak havalar enidän yısıdêrlar topraa, nicä yazın, Altayda bu vakıt sıkça duyulêr kışın soluması. Kismetimizä, o yılın havalar yımışaktı geç vakıdadan. Her gün saabilär dönüşardılar eni evlerin yanında, her gün çalışardılar bitirilmedik işleri bitirmää. Sevinmelik doldurardı onnarın üreklerini. Onnar gösterdilär, ani becerikli, işçi insan dünneyin öbür kenarında da kaybelmeyecek. Lääızımdı alatlamaa, kış kapamadaan, bitirmää ufak-tefek işleri: giriş kapunun önündä uygun basamak düzmää, basamakların bir tarafına oymaklı, süslü parmaklık kondurmaa, olsun nicä bir küçük uşak ya da yufkalanmış bir ihtär tutunsun, basamaklardan adımnayarak. Lääızımdı islää tıkamaa aaçların aralıklarını, bir delik, bir ufacık aralıcak kalmasın. Sibirin kötü tabeetli lüzgerleri bulmasınnar bir dâ kedik, sıkışmasınnar evin içinä. Lääızımdı düşünmää evlerin sıcaklı için. Bu iş hepsindän önemiydi. Bütün Krutoyarka oldu soba ustası. Geçti taa bir ay, da deki hepsi hazırıdı. Sonda adamnar evlerin yanında kondurdular birär skemnä. Ko olsun, nasıl Bucakta! Açan çıkaceklar gagauz karıları mangaya, durmasınnar ayakça. Artık bu da oldu hazır.

Kış artık durardı eşiktä. Geldi vakıt geçmää eni evlerä. Büük kaar taa yaamadydı, ama sabaalen sıkça dondurardı topraa. Kimär kerä gökü kaplardı aar kaar bulutları. Ansızdan başlardı sepelemää kaarcız. İncecik biyaz çarşaf örtärdi topraa, korkudardı insannarı. Ama bulutlar daalışardı, da enidän çıkardı gü-

neş. Kış sesedârdi, hazır olalım. Gagauzlar alatlêêrlar, üklenerlâr işin üstünâ gecâ-gündüz. Bekim, hepsi taa bitmedi, ama yok bunun zararı. Yaşayarak evin içindâ, taa kolay bitirtmää kalan işleri. Büük sevinmeliklân, kimin neyi var, çıkılayıp, erleştirip sepetlerâ, geçirdilâr gagauzlar fukaara varlıklarını eni yuvalarına. Büük oda-da sobanın yanında konduruldu kaavi, geniş aaç pat. Pata karşı hazırlandı uzun skemnâ, onun da önünâ erleştirildi taazâ günnâä kokan çam aacından kaavi masa. Bukadar zenginnikleri şindilik gagauzların. Saa olsun küüyün eski yaşayannarı. Herbir ayleyâ on-nardan oldu baaşış, makarki kendileri dâ zengin insannar diildilâr. Biri kısmış koltuuna bir boşça, öbürü kendi ellerinnân bir skemnâ ustalamış, omuzuna urmuş, gider sevindirmää komuşuları. Kimisi bir toprak güveç, kimisi birkaç aaç kaşık peşkirinâ sarmış. Evin içindâ çok türlü tedarıklar lâázım olur.

İnsandan insana, ürektân ürää ne gözâl laflar sölendi o avşam, açan Krutoyarka kutlardı gagauzları eni yaşamaklan eni evlerdâ.

O unutulmaz avşam Altay gördü haliz gagauz horusunu. Çalêr çirtmacı düz horunun havasını. Çalgıcı dalmış çirtmanın havasına, kim bilir, neredâ uçêr onun ruhu hem fikiri? Adam, karı, kız, olan el-elâ tutundular, düzdülâr güneş gibi yuvarlak çevrâ. Gözlerin karışêr siiretmää kaç türlü kıvradêrlar, çevirdelâr adamnar bacaklarını. Enikunu, kıvrak oynêêrlar horuyu karılar. Onnar usulca basêrlar erâ, yok tupurdattmak, ayak burması, naara etmâk. Uzun kirpiklâr utangaç örtmüş aşaa doorudulmuş bakışları. Erkeklerin üzünâ-gözünâ karı baksın ayıp. Olâ kalmış evelki dedelerdân. Gülümseer gagauzların üzleri, sevinmelikli şilêêr gözleri. Bu avşam onnar istâmeer göstermää, ani bu gülümsemeklâr hem bu sevinmeklâr acıylan hem kahırlan karıştı. Çirtmacı horu havasını çevirdi «Kadıncaya». Koptu horu sinciri, çekildilâr bir tarafa oyuncular. Ama çevrâ çok zaman boş kalmadı. Büük kuş gibi fırladı da konu insannarın ortalına genç olan. Bir-iki kıpım o dondu erindâ, kımıldamadaan. Sansın sesirgenârdi çirtmanın büülü sesinâ. Sora yaydı kollarını, sıklık etti da başladı çirtmanın sesinâ görâ olâ oynamaa, ani ondan göz alamazdılar. O bir uçardı atlayışta yukarı, sora çömelârdi aşaa, konup bir diz üstünâ. Genâ fırlayıp erindân, dönârdi bir bacak üstündâ. Onun

oynardı bütün güüdesi: bacakları, kolları, omuzları, gözleri. Bıyıkları bilä kıpırdanardılar onun üzündä çırtma ötmesinä görä. Artık yoktu ayırı çırtmacı, ayırı çırtma hem ayırı oyuncu. Onnar birleştilär. Birleşiptä, siirecinin gözü önündä annadardılar bir evelki gözäl masal. Bu masal hepsini büüledi, ruhlarını kaptı. Adamnar başladı baarmaa: «Molla! Molla!» Oyuncu bitki kerä firladı yukarı, geniş yaydı kollarını, kondu erä da aralandı kenara. Tä şindi utancak, iildip gözlerini aşaa, adım-adım, diil örüyerek, ama kayarak toprak üstündä, meydana çıkêr kızlar hem karılar.

Çırtma hep haydêêr evelki «Kadıncayı». Ama şindi onun sesindä işidiler sıcacık lüzgâr esmesi, ufak dalgacıkların şıptırtısı deredä, cıvırlıganın şen cıvıdaması, güvercinnerin yalpak guurdaşması. Üfleer çırtmacı çırtmayı, uçêr onun parmakları havada, ilincecik o dokunêr çırtmanın deliceklerinä. Peyda olêr büülü bir muzıka onun dokunuşlarından. Kızlar, karılar oynêêrlar, sanşın annadêrlar sevda için bu gözäl dünnedä. Neredä hem nezaman girmiş onnarın kanına bu duruk çırtma sesi hem el çevirmesi, çantı burması hem göz kaydırması, yımışak bakışlar hem mutluluk adayıcı gülüşlär? Bekim çok asirlär ileri çadırların karşısında hep bölä çalardı çırtma, da oynardı evelki dedelerimizin kızları hem karıları? Oyunnarınnan onnar istardı annatmaa kendi kısmetleri için, sevdaları için hem umutları için. Olmalı, o vakıtlar da adamnar, nasıl şindi, çekilip geeri, göz kestirärdilär, kimin nasıl duruşu hem örüyüşü, gözü hem kaşı, beli hem çantısı. Ozamannar da, bezbelli, karıların hem kızların oyunu uyandırardı onnarın cannarında çoktörlü duygular hem neetlär.

Çekildilär geeri krutoyarkalılar, durdular bir tarafta. Siirederlär. Onnar görmedilär şindiyädän bölä oynasın insannar. Çalêr çırtma. Onun keskin sesi uçêr bulutlara, göklerä, annadêr gagauzların eceli için, geçmişleri için hem gelecekleri için. Oynêêrlar «Kadıncayı» karılar hem kızlar Bucaktan, debreştirerlär adamnarın üreklerindä eni gözäl umutlar.

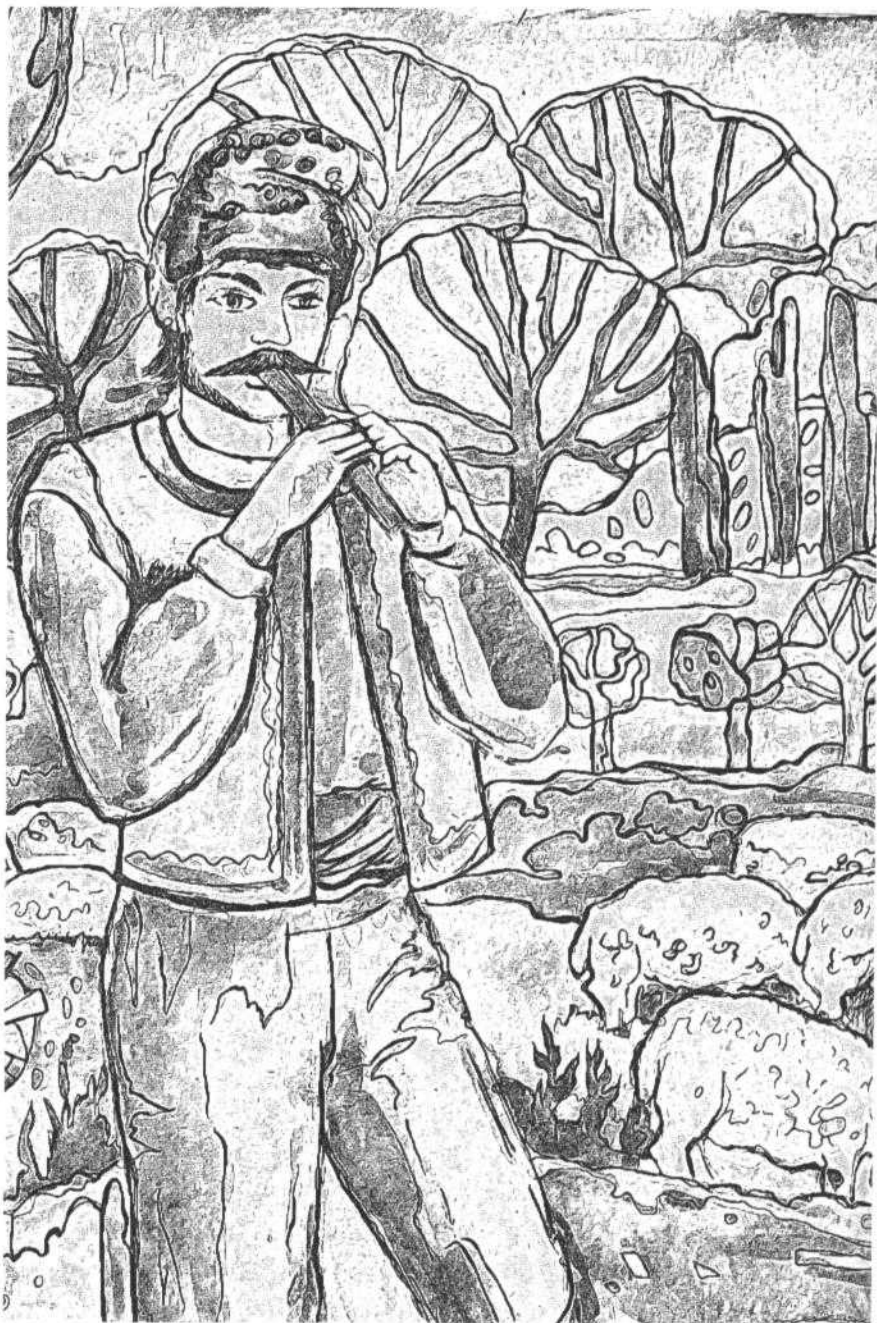
Üredicinin açıklamaları

Gagauzlar erleştii yaşamaa eni, aaçtan yapılma evlerindä. Onnar hiç benzemäz dilär Bucakta brakılmış çamurdan evlerä. Şindikilerin hem duvarları, hem örtüleri düzüldü kaavi, çokyıllık çamurdan. Kapular, pençerelär yapıldı ana tarafımızda geçän fasonnara görä. Ustalar çerçevelerin üstündä, kapuların aynalarında türlü gerciklik oydu. Kimisindä iki guguş karşı-karşıya durêr da gagacıklarınnan öpüşer, kimisindä – gül çiçää açmış kıvırcık yapracıklarını, kimisindä sa – bir yabancı kafası kuşkulu dikmiş yukarı kulaklarını. Tamannandı evlerin düzülmesi kepentlerin iliştirilmesinnän. İslää çorbacı mutlak kepent asacak pençerelerinä. O adam, kim seftä düşünmüş kependi, şüpesiz, akıllı bir kişiymiş. Kendiniz da hesap alınız. Açan evel kış vakidında yaayarmış büük kaarlar, ya da kuduz gibi esirärmış fena lüzgerlär, kapadın kepentleri – da evin koruntuda. Yaz sıcaan koyusunda, açan herbir diri can aarêêr serin edici gölgeyi, kepent yapêr evinizi serin hem gölgeli.

Eni evlerin saabileri doyamêêrlar mayıl olmaa kızgın, birlikli işin başarısına. Krutoyarkalılar da kanaat, ani durmadılar bir tarafta, uzaktan bakmadılar, ama kızgın işin ortasında herkerä bulundular, yardım ettilär fikirlän dä, laflan da, kuvetlän dä.

- Gagauzların izbaları oldu saalam, suuklara hem lüzgerlerä dayanıklı. Kaavi temel koydu bucaklılar eni yaşamak için, – metederlär gagauzları çok yıllar yaşamış birda erlilär.

Çünkü onnar islää biler sibirli kışın fena tabeetlerini, açan bir gecedä kaar var nicä gömsün küüyü bacalarımadan, eki açan yukardan, poyrazdan, kopêr ölä bir deli boran, ani daada aaçları yıkıp-kıvradêr mlaja gibi, insannarı ayaktan çeler, erä düşürer, sıyınêr en küçük aralara hem kediklerä. Ama şimdi istâr en kuvetli lüzgerlär essin, en sert ayazlar çatırdasın, eni evlerin içindä olacek sıcak hem kuytu. Butakım sonuçlar bir sestä yaptılar eski yaşayannar.

İzbalar, gerçektän, durardı nasıl resimdä: küçürek, ama uygun hem kıvracık.

Geçti bir yıl, da genä bastı Sibir kışı. Bildirki kıştan çok farklı bir kış. Geçän kışı gagauzlar geçirdi kapancılar için baraklarda, kendileri dä kapancı gibi. Onnarın yoktu kendi köşesi, kendi ocaa. Bir kotarada, nasıl deyärdi onnar baraklara, yaşamak karma-karıktı, büyük kahır eşit paylaşıldı herkezin arasında. Bu garip ecel onnarı hepsini taa sıkı baaladı biri-birinä, taa hısımnaştırdı. Gagauzlar oldu taa kuvetli hem birlikli bu yabancı, uzak memleketin bucaanda.

Elbetki, geçän yaz pek kızgın oldu, ama kadırmalıların yoktu korkusu zor iştä. Sibirin dibindä da onnar koşuldular işä bütün kuvetlän. Geceyi gündüzä katardılar. İş kızışmasında unuduldular kahırlar, zorluklar, taa çabuk geçärdi zaman. Lääızımdı kaldırmaa hem düzmää kolhozu – gagauzlar iştä oldular örnek erlilerä. Onnarın vakıdında Krutoyarkada düzöldü inek firması, hayvannar için damnar. Gagauzları diildi lääzım üüretmää hayvan bakmaa. Eski yaşamakta herbir aulda vardı inek tä, koyun da, beygir dä. Hep o vakitlerde başladılar ekmää kırlarda booday, kartofi, laana hem dä başka zarzavat. İlerdän insannarı daa doyurarmış, gagauzların vakıdında sa başladı doyurmaa toprak. Nasıl topıraa işlemää, gagauzlar pek islää bilärdi, çünkü bu beceriklik onnarın kannarında vardı. Altayda büüyärdi gür, batal otlar. Adamnar bütün yaz ot biçärdilär. Taazä biçilmiş otlar lääzım güneşlensinnär bir-iki gün erindä. Ama, Allaa korusun, yaamasın yaamur, zerä yıslanmış ottan alaf artık olamaz. Lääzım atlatlamaa taa tez otları kaldırmaa erindän. Onun için gündä birkaç kerä otların diiştirärdilär erini. Bundan sora tırmıklarlan, diirennärlän onnarı toplattırdılar küçürek kayırmıcılara. Kayırmnarı da mutlak lääzım aktarmaa, lüzgerletmää, çeketmesin nem otlar küflenmää deyni. Salt açan otlar kayırmnarda islää kuruyaceklar, ama kaybetmeyeceklär ne rengini, ne kokusunu, ozaman taa onnar alaf olaceklar. Adamnar, toplanıp birkaç kişi, yivêrlar bir büyük skırta. Yıvarkan alafı, lääzım skırtayı sıkıştırmaa, çinemää, düümää diirenin ters tarafınan yannarından, çünkü başka türlü, otlar kaba kalırsa, yaamurlar gecek skırtanın içinä. Bu iş sä pek naafilä, otlar skırtanın içinä var

nicä çürüsün, küflensin, da yazın zaameti boşuna çıkacak. Hem taa da kötü, ani hayvannar kışın vakıdı kalırlar aaç. Ama gagauzlar gösterdilär kendi becerikliini bu iştä dä, neçinki herkezi Bucakta islää çorbacıydı. İnek firmasına hayvannara kış için büyük skırtalar alaflan hazırlardılar. Ellinci yıllarda Krutoyarkada açıldı MTS (машино-тракторная станция). Butakım, gagauzlar başladılar sınaşmaa tehnikaya, üürenmää traktorist hem şoför zanaatlarını. Yaşamak girärdi alışıklı sıraya.

Durmardı haylak karılar da. Onnar üürendilär daa emişlerinden bal yapmaa, kadalarda mantardan turşu kurmaa, emiş hem mantar kurutmaa. Herbir aylä islää annardı, ani yaz kışı besleer. Boşuna dememişlär dedelerimiz: «Yazın bokluu – kışın tokluu». Bu beterä, haylazlanmadaan, hepsi hazırlanardı uzun, suuk kışa. Herbir saabi evin yanında dizärdi büyük tepelär yarılmış çam odun. Yok zararı, ani odunnar bütün kış duraceklar açık gök altında. Ayazlarda onnar parlêêr-yanêr sobalarda, verer keskin sıcaklık.

İkinci kışın gelmesindän artık kimseyin korkusu yoktu. Çıtırdêêr çam kütükleri rus peçkasının içindä, angısı yapıldı büyük odanın ortalık erindä. Ondan daalêr sıcaklık herbir köşeyä. Üstü sä oldu okadar meydan hem kaavi, ani iki kişi orda uyuyabilir. Peçkanın bir yanına yapıldı iki geniş basamak, kolay olsun pinmää yukarı hem inmää. Peçka içindä uçuşêr, ufacık yıldızcıklar gibi, ateş kıvılcınnarı. Mamu genä, nasıl ana tarafımızda, her sabaa atêr peçkaya bir büyük sini kartofi ya da laana. Yok zararı, ani koyun etinin erini tutêr mantar. Mamunun imekleri, ilerki vakıtlarda gibi, pek lezetli. Musaafir bulunursa evimizdä, büyük havezlän oturêr soframıza da gözäl apetitlän iyer anamızın yaptı aşını hem unutmêêr onu metetmää. Kaç kerä var işittiim:

- Çok saa olun, Tudora bulü! Sizin imeklerinizi idikçä iyecään geler.

Mamunun üzü hoşluktan güler. O sever ikram etmää hem hoşlêêr o musaafiri, angısının var annaması imeklerden.

İçerdä raat hem kırnak. Sibirli tülü kedi tırmanmış peçkanın sıcak setinä, sarılmış orda kolaç gibi da mır-mır, mır-mır çalêr yumulu gözlän bitmâz kedi türküsünü. Kimär kerä o haylazça

açêr şalver eşil gözünü, bakinêr her tarafa. Yalayıp-yalayıp küçük yımışacık pançasını, girişer taramaa, düzeltmää kaba tüülerini. Yıkanêr. Mamu sımarlêêr İrinkaylan ikimizä, bakalım, nereyi kedi bakacak yıkanmaktan sora. Bakarsaydı peçkaya dooru, hava olaceymış suuk, bakarsaydı pençereyâ, hava olaceymış yımışak. Bu evelki adet – kedi yıkanmasından havayı belli etmää – kalmış eski vakıtlardan. Sayarmışlar, ki kedi duyarmış çok ileri havanın durumunu, diişilmesini. Ama biz kızkardaşımnan kaç kerä denedik, nasıl kedi yıkanıp-yıkanıp, hiç bakmadaan ne peçkaya, ne dâ pençereyâ, mutlu yumêr eşil gözlerini da genä, kolaç kıvranıp, uyuklêêr sıçak settä. Onun umurunda diil havanın sıcak ya da suuk olması.

Sevinmäk dolu gagauzların cannarı. Onnar, nasıl da ilerdän halkımız, verilmedilär zorlara, kahırlara, becerdilär ayakta kalmaa, Sibirin dibindä bilä, enidän eni yaşamak kurmaa. Boba dayma tekrarlardı gözäl bir ata sözünü: «Şennik hem birlik zorları enseyâbilir».

Bucaklılar gösterdilär, ani bu laflar hakına, dooru sölenmiş. Herkezin vardı umudu, ani eni kışı raatlıkta geçirecek.

Ama Vladimir İvanoviç Kotov raat yaşayamêêr, durgun yaşamak diil ona görä. O çıkardı kendisinä hem küülülere eni bir iş – gagauzları üüretmää rusça okumaa hem yazmaa. Ona yardıma kalkındı taa iki genç üüredici. Gençlär dâ istämedilär yabancı durmaa bölä faydalı işä.

Açan saklanêr bayır altına Sibir kışının sevinmeksiz güneşi, açan herkezi kapanêr kuytu evinä, herbir gagauzun kapusuna urêr üüredicinin yollanmışı. Beyaz yaprak masa kenarında, kalem elindä oturêrlar bilgisiz insannar üürenmää bilgiyi. Bukva bukva-ya, kısım kısım toplêêrlar yabancı dilin laflarını: Ма-ма мы-ла Ма-шу. Ма-ша мы-ла кук-лу.

O kışın çoyu üürendiydi yazmaa hem okumaa rus dilindä. Krutoyarkanın eski yaşayannarı şaşardılar, nasıl becerikli hem çalışkan insannar onnarın eni komuşuları. Ama köklülär dâ arada-sırada başladılar kullanmaa bizim laflarımızı: «Zamannêêrsın, bulü», «Hayırlı işlär, amıca», «Saa olunuz», «Kalın saalicaklan». Bekim, şindi dâ bu lafları aklılarında tutannar taa yaşêêrlar Altay bölgesindä.

Salt bizim kapumuza üüredicilär gelmärdi. Toplanardı avşam sofrası, İrinka bitirärdi hazırlamaa kendi uroklarını, da biz olardık üüredici anamıza-bobamıza. Bän taa evdän biraz çözürdim rusçayı. Bırada da Vladimir İvanoviç dadandırdı beni kiyat okumaa, onun için rus dilini artık islää annardım hem okuyabilirdim. Hadi, bekim, okadar pek islää diil, ama rus dilinin temeli kafamda artık kaavi erleştiydi. Kızkardaşım o yılın edinci klasa gidärdi. Makarki şkolada çeketti üürenmää pek geç, ama ona yardım edärdilär klastan surataları. Onnarın yardımı çok faydalıydı, çünkü İrinka üürenmektä oldu deki onnarlan bir uurda.

Biz alardık elimizä «Букварь» kiyadını, büüldärdik lampanın özünü da başlardık üüredicilik zanaatını. Boba gülärdi:

- Gel, karı, gel! Otur masa kenarına. Dünnä devirildi – piliçlär kloçkayı üüreder.

Mamu, sansın şaşarak bobanın laflarına, kaldırdı yukarı kaşlarını, sırıdarak üstelärdi onun şakasını:

- Geçer vakit, da genç horozlar kartlardan taa keskin öter, piliçlär dä kloçka yatêr.

Butakım, şaka-gerçek, aylemiz bilgili üürenärdi. Anamız hem bobamız çalışkan üüreniciydilär. İltän mamu okumakta hem yazmakta bobayı geçärdi. İrinka candan sevinärdi mamunun başarılarına. O şen fırlardı erindän, öpärdi mamunun yanaanı da metedärdi:

- Вы очень старательная ученица, Бозбей Тудора.

Bän sä görärdim, nasıl boba dürer kaşlarını, nasıl inatçasına sıkêr dişlerini, savaşêr geeri kalmamaa mamudan. Bir kerä işlärkenä onunnan birerdä dışarda, o bakındı, görmeer mi bizi mamu eki İrinka, da dedi:

- Tanas, görecän, yok dünnedä ölä iş, ani onu becermesin yapmaa Bozbey Todur. Bu üürenmæk işindä bän mamundan aşaa kalmam. Bän romun şkolasına gitmedim hiç bir gün, ama romuncayı kendibaşıma üürendim. Rus dili dä bizä yabancı olmayacak.

Hem dä aslı. Boba sert tutundu üürenmektän. Hepsi yatarı uyumaa, boba sa hep oturardı masa kenarında. Mamu, bezbelli, annadı bobanın neetini, annadı, ani bobaya güç geler, ki o üürenmektä geeri kalêr. İkidä-birdä mamu çalışardı kendisini al-kondurmaa:

- Hadi, kızım İrinka, nekadar işim var, sən də bu üürenməklən başımı düüyersin. Helä, sən brak beni raada, çok yorgunum.

Belliydi, ani o istämeer bobadan ileri olmaa. Biz taa evdän alıxtık, ki herbir iştä makar bir adım, ama adam karıdan taa üstün, taa ileri läüzim olsun.

Uzun, saurgunnu gecelär, açan bacada boran uluyardı, yabanı gibi, peçkada çıtır-kütür yanardı çam odunnarı, içerdä dä sıcaqtı hem kuytuydu, sansın gelärdi, ani yaşamak doorulêr, düzüler. Ama gözäl Analımız hiç çıkmazdı aklımızdan. Herkezi sayıklardı, kaç yıl, acaba, gurbetliktä yaşamamızı geçirecez?

***

Taa güzün çeketmesindä adamnardan düzdülär eni bir brigada daada işlemää deyni. O sayıda vardı benim dä adım. Yaadı ilk kaar, da brigadayı başladılar yollamaa daaya aaç yıkmaa. Bu çok zor bir işti. Herbirin vardı norması, onu läüzimdi mutlak yapmaa. Baştan iş bana pek aar gelärdi. Ama diil salt bana, hepsinä dä kolay diildi. Nacaklardan hem testerelerdän kabardılar auçlarımız, olardılar kannı yara. Suuk kışın zamannarında çoyu başladı hastalanmaa, üüsürmää. Ayaklarımız dizädän batardı derin kaarlar içinä. Ama kimseydä yoktu aalaşmak. Biz, sıkıp dişlerimizi, savaşardık yapmaa koyulmuş normayı, çünkü bilärdik - läüzim dayanmaa. Biz inanardık, gelecek bir gün, da bu zorlar geçecek. Bütün gün kaldırılmalar kesärdilär aaçları, paklardılar dalları, sora onnarı trakturlar sürüklärdi Biya derenin skelesinä. Orada işçilər ükledärdilär onnarı barjalara. Barjalar da geçirärdi aaçları karşı tarafa, Biysk kasabasına. Trennär dä taşıyardı bizim ellerimizlän hazırlanmış aaçları Sovet Birliinin stroykalarına. Biz gurur duyardık, ani Büük Vatanımızın düzülmesindä olacak gagauzların da yardımı. Açan artık üürendiydik yazmaa, çakıylan oyardık aaçların başlarında: «Biz Besarabiyadan», ya da «Seläm Altaydan Bucaa». Kim bilsin, bekim, bizim taraflara da düşär bu aaçların bir payı da olur onnar Vatanımıza bizdän haber.

Avşamnar sa geçärdi bizim aylemizdä deki ölä, nasıl eskidän Bucakta. Mamu sıcak sobanın yanında ya örärdi keçi pufundan çorap, eldiven, keptar, ya da nesä dikärdi. Boba kaptı eni zanaat.

O oyardı aaçtan kaşık, tuzluk, türlü düdücäk, uşak oyuncakları. O üünärdi, ani büyük havezlän zanaatlaşêr bu incä ustalıklan. Biz dä İrinkaylan seslän okuyardık Puşkinin, Nekrasovun, Çehovun hem taa başka rus yazıcıların yaratmalarını. Onnarın aşırısı açılardı bizä rus halkının ilikçi, zengin ruhu, rus dilinin gözelii hem bütün dünnä. Dooru söleler, ani bilgi açêr insanın fikirini. Biz halizdän sevdik okumayı. Boş vakıdımız oldukça, alardık İrinkaylan ellerimizä birär kiyat da başlardık okumaa. Ama nekadar taa çok kiyat okuyardım rusça, okadar taa sık bir acı fikir oyardı aklımı: «Biz, gagauzlar, üü-reneriz rus dilini, bileriz rus poetlerinin hem yazıcılarının adlarını. Sanki kim kabaatlı, ani bizim dilimizdä yok literatüra, yok kimi koyalım Puşkinin, Turgenevin, Tolstoyun yanına? Okadar talantsız insannarız mı biz?»

Çok yıllar geçti, açan bän başladım annamaa – gagauz halkımız geçirmiş ecelindä çok-çok garip olaylar, diıştirmiş çok topraklar, çok cenk etmiş bir serbest, uygun yaşamak bulmak için. 1800-ci yılların çeketmesindä rus-türk cenklerinden sora rus imperatoru Aleksandr Birinci çarmış Balkandan bulgarları, gagauzları geçsinnär Besarabianın boş kırlarına, kursunnar orda kendibaşına, istedikleri gibi bir uygun yaşamak. Bu erlär düşmüşlär Rus Devletinin altına, açan onnar ensemişlär Osman Ordularını. Kal-kınmışlar göçmennär Balkannarın Dobruca topraklarından, aşmışlar Tunanın derin sularını da erleşmişlär susuz Bucaan çolluk erlerindä. Ozamanki dedelerimizä «kolonist» hakı vermişlär. Hem aslı, o vakıtlarda denemişlär düzgün bir yaşamak kurmaa: devlet tarafından onnara bolca toprak verilmiş, başlamışlar hayvan tut-maa, ev düzmää. Bu eni toprakların üstünä gubernator koyulmuş rus generalı İvan İnzov. Ama, yazık, gagauzlar eni erlerdä az vakit raatlık görmüşlär. 1918 yılda Moldova tarafından «Sfatul Țării» deputatları oy atmışlar, ki Besarabiyayı eklemää Romıniyaya. Da kurulmuş Besarabiyada Romun rejimi. Bundan sora gagauzlara karşı büyük zeetlär hem doorusuzluklar yapılmış. O eski vakıtlarda yaşamış ihtärlar annadêrlar, nasıl aşaalıklar görmüşlär, nasıl herbir kabaat için, çaarıp primariyaya, düüyärmişlär sopalarlan: neçin seläm vermedin romunca, neçin aykırı baktın, neçin kendi

dilindä lafedersin, neçin gitmeersin kiliseyâ, neredä slujba yapmış genä romun dilindä romun popazı. O beterä gagauz halkı 1944-cü yılda açık üreklän kabletmiş Sovet Birliinin kurtarıcı Kırmızı Ordusunu. Gagauzlar sevinmeliklän umutlanarmış kısmetli yaşamak kurmaa Sovet Birliinin halklarınınan barabar. Yazık, raat yaşamak için umutlar gerçek çıkmamışlar. Cenktän sora Basarabiyada olêr bük kıtlık, açlık. Kimi küülerdä insan kalmamış o açlıktan sora. Dirilerin yokmuş kuvedi mezar kazmaa ölüerä. İstoriyanın bu sayfası da açılmadı heptän. O kurbannarı da düşmeer unutmaa. İnsannarın üçüncü payı kurban olmuş o fena açlıkta. Açlın da ardına taa bir çirkin seremcä: halkın bir payı, bölünüp, kaldırılmış Altaya, nasıl biz, başkaları – Kazahstana, Sibirä.

Sora, ellinci yıllardan buyanı gagauzlar, Sovet Birliindä az sayıda millet olarak, zorlanmışlar uymaa bük rus milletinä, şkolalarda rus dilini, rus literaturasını, istoriyasını üürenmää. Elbetki, bu olayların var bizim için islää tarafı da, kötü tarafı da. Rus dili aşırısı bızım halkın içindän çıktı üüredicilər, doktorlar, injenerlär, kalktı insannarın kulturası, kalmadı üürenilmemiş, okumaa becermeyän kişi. Gagauz inteligençiyası bük havezlän karşıladı 1957 yılda gagauz alfavitinin düzülmesini. Peyda oldu inan, ani bizim dä dilimiz dirilecek, uşaklar şkolada üüreneceklär ana dilindä. Unutmayalım rus bilimcinin dil aaraştırmacısının Lüdmila Pokrovskaya adını, unutmayalım Nikolay Arabacının adını, Nikolay Tanasoglunun hem Dionis Tanasoglunun şannı adlarını, Nikolay Babogluyu hem Gavril Gaydarcıyı. Onnar gagauzun yaşamasında haliz aydınnadıcı eri kapléêrlar. Ne yazık, ani ana dilini salt birkaç yıl, 1962-ci yıladan, şkolalarda üürenmektän sora, genä vazgeçtilär. Enidän Bucakta ana dilinä dönüş oldu 80-cı yıllarda. Elbetki, çok vakit kaybettik.

Ama bunnarı hepsini bän şindi bilerim hem annêêrim. Ozaman sa 50-ci yıllarda, yaşayarak yabancılıkta, biz inanardık – gelecek vakıtlar da ana dilimizdä kiyat okuyabilecez, uşaklarımız da şkolalarda üüreneceklär gagauz dilini, istoriyasını. Bu inanı üreklërimizdä kaavileştirärdi üüredici Vladimir İvanoviç Kotov. O bizdän üürenärdi gagauz dilini, bir kalın tefterä yazardı masallarımızı, türkülerimizi. Sora üüredici başladı aaraştırmaa gagauz-

ların geçmişini. Araştırmak problemlerini çözmää deyni, baalantı kurardı istoriya bilim adamnarınınan. Poştadan o kabledardı türlü-türlü bilim kiyatlarını. Herbir görüşmektä üürediciylän bän danışardım ona hep bir soruşlan: acaba buldu mu gagauzlar için bilgileri, varız mı biz istoriya sayfalarında. Vladimir İvanoviç, gülümseyeräk, adardı:

-Raatsız olma, genç dostum. Günün birindä sizlerä açacam buldum bütün bilgileri. Ama sän bil – istoriyanın tozlu perdesini açmaa okadar kolay diil. Lääzım çok araştırmää, okumää, düşünmää. Kimärkerä buna çok yıllar harcanêr. Dayanmak olsun.

Bän derindän inanardım saygılı üürediciyi, inanardım, ani herbir halkın var geçmişi, istoriyası, da günün birindä bütün dünneyä ayın-açık belli olacek halkımızın şannı kahramannarının adları, halk ecelinin metin hem tragik olayları. Salt sabur olsun.

***

Yaklaşardı Kolada yortuları. Yaadı büük kaarlar. Gömüldü derin kürtünnerin içinä Altayda büük küü Krutoyarka. Bitki damnayadan dondu Biya derenin kolu – suuk, hızlı akıntılı derecik Krutoyarka. Büük ayazların gelmesini duyarak, kaçtılar aşaaı sulara çoktürlü balıklar. Orada onnar geçireceklär öldürücü suukları. Sora kışın sonunda derelerdän, dereciklerdän, akıntılardan onnar kalkaceklar yukarkı derelerä, neredä halver ataceklar, sayısını zedeleyeceklär, derenin dä kenarlarında yaşayan insannara çok fayda olaceklar. Daa hayvannarı sokuldular kuytu sıynaklarına. Ama şen sincaplar, samurlar hem kunişalar pek islää kendilerini duyêrlar en kaavi suuklarda. Onnar geç güz vakıdı diiştirdilär kendi yaz tüülerini kışlıklara. Ayazlı güneşin şafkında onnarın yalabık kürkleri pek gözäl hem pek paalı. O vakıdı sabursuz bekleerlär avcılar. Avlanmak zanaatını kullanarmışlar Taygada üzlärcä yıllar. Nasıl bizim kanımızda çiftçilik hem hayvancılık, ölä Sibirin, Altay bölgesindeki adamnarın kanında var avcılık beceriklii. Onnar kaar üstündä izleri okuyêrlar, nasıl kiyatta yazıları. İslää avcı biler daa hayvannarının seslerini, tabeetlerini, tanıyêr onnarın yaşamak erlerini. Bu bilgileri büüklär verer kendi evlatlarına taa öz küçüklüündä. Onnar sınaşık daaya, nasıl biz kırlara.

Krutoyarkayı her taraftan çer-çevrâ sarêr binnârcä yıllık Tayga. Gecä vakıdı kışın uçsuz-kenarsız ulu daalar içindä inneer, çatırdêêr evelki çamnar. Taa körpâ aaçların dalları, sırça gibi cınnayarak, kırılêr da gürültüylän düşer dokunulmadık kaarların üstünä. Sansın çirkin Dev-Drakon salınêr karannık dünnedä Taygaya da zeetleer onu, kırêr, burêr aaçları, falêêr dalları hem yufka fidannarı. Korkuyulan hem şüpâylän sesirgener bu çatırtıya-kütürtüyä karannık daaların ortasında kaybelmiş küücäâz Krutoyarka.

Krutoyarka küüyü pek çoktan kurulmuş. Nezamansa, şindi artık hepsi unutmuş nezaman, saklanmışlar sık daaların içindä serbest ruhlu, gururlu, doorulukçu insannar. Saklanmışlar, kendi başına bir yaşamak kurmaa deyni. Sora yavaş-yavaş bu uzak topraklara başlamış akışmaa serbestlii sevän, kuvetlerin tarafından gücenik kaçaklar, umut ederäk, ani Ulu Tayganın dibindä bulmayacak onnarı zulum zeetleyicilär. Krutoyarkanın ilk yaşayannarı umutlan erleşmişlär uzak daalık içindä, düşüneräk, ani bu sık daalar onnara olacek koruyucu kem kurtarıcı. Yıl-yıldan kahırsız eceli aarayannar zeedelenärmış. Sora bu sapa köşeyä başlamışlar çekilmää kaçak kapancılar. Yokmuş bu yaban erlerdä fukaara hem zengin, çırak hem çorbacı, yokmuş soran, ne millettänsin, angı dildä lafedersin, nasıl Allaha dua edersin. Filan-pişmanın geçmişi kimseyi merak etmäzmiş. Ama bir iş önemni varmış bu aylar hem canavarlar köşesindä – birda becer kurmaa eni, namuzlu bir yaşamak, ol haliz insan. Bir önemni kuralı herkezi tamannarmış – hepsinä saygı göster, da kendin dä saygı görecän. Tayga büük, toprak ölçüsüz. Geçärmış vakit. Krutoyarkada evlerin sayısı taa çok olarmış. Kim bırayı bir kerä düşärmış, artık birda da kalarmış. Krutoyarkaya gelän herkezi kurarmış kendiyesinä bir yaşamak, evini kondurarmış istedii erdä hem istedii gibi. Kimsey kimseyä kural çizmärmış, kimsey kimseyin baamsızlunu sınırlamarmış.

Sovet vakıdında bu taraflara, insannıktan uzak erlerä, başlamışlar taşımaa politika için cezalanmışları. Bu garip topraklar görmüş çoktörlü zeet çekenneri. Bezbelli, bu sebeptän oradaki yaşayannar cana yakın, birlikli insannardı. Bizä bakmadıla nasıl duşmannara, bizdän uzak durmadılar. Tersinä, ilk gündän çalıştırlar ilinnetmäâ orda bulunmamızı.

Kış zamanında durgun yaşamak sarêr bütün Altay bölgesini. Krutoyarkanın içindâ bir ses bilâ işidilmeer. Biyaz kürtünnâr içindâ titirer ayazdan Krutoyarka. Gecâ-gündüz tüter bacalar. Salt lâázım olursa hızlanmaa pınaradan, ya da odunnuktan getirmää bir kucak odun, ozaman peyda olêr evin eşiindâ kişi. Çok oylanmadaan dışarda, çabucak yapêr o işini da hemen sokulêr sıcak evin içinä. Sibir köpekleri – laykalar, angıları sınaşık kaara hem ayazlı havaya, onnar da aarêêr sıyıntı bir kuytu erceezdâ. Ara-sıra işidiler onnarın kuşku salması küüyün kâ bir tarafında, kâ öbür tarafında. Tayga çeker onnarın seslerini, avaz onnarı zedeleder, güçleştirir bin katına, da sansın üzlârcâ köpek sürüleri doldurêrlar daayı: «Bau-bau-bau». İşidip köpeklerin korkunç hırlanmasını, daa hayvannarı ürkerlâr da çalışêrlar uzaklaşmaa daayın derinniinä, saklanmaa çukurlar içinä. Tek başına gezân aaç kurt başlêêr fena-fena ulumaa. Köpek sesi kızdırêr onun kanını, kızıştırêr avcılık ahtını. Onun uzun uluması bildirer, ani o hazır direşmää köpeklerâ, güreşmää hem buuşmaa onnarlan, aniki göstermää, kim bu sonsuz daaların korkusuz saabisi hem beyi.

Duyup yabanının çirkin ulumasını, gırgin avcı kapêr tufââ da bir-iki kerâ ateş eder daaya dooru. Ko önnemâ olsun zulum yırtıcıya, denâmesin yaklaşmaa insanın kışlasına. Avaz daadêr hem çok kerâ tekrarlêêr tüfek patlatmasını. Canavar bu ölüm adayıcı sesleri işidip, kısêr kulaklarını, hırlanêr, gösterip keskin kaavi dişlerini, ama ateşâ dooru karşı gitmää kıyışmêêr. O biler – ateş elindâ adam herbir hayvandan kuvetli hem akıllı.

***

Geldi Kolada günü. Karılar varlıklarına görâ yaptılar lâázımını hazırlıkları. Herbir aylâ doldu yortuluk kefinnân. Gençlerdân biri, şaka gibi, teklif etti:

-Kafadarlar, hadiyin, nicâ Bucakta, Kolada gezelim!

Şakayı gerçää tuttular. Bu fikir hepsinin hoşuna gitti. Başlandı hazırlanmak. Aklımıza getirdik eski Kolada türkülerini, düzdük eni lafları. Açan Altay bayırlarının tepelerinä, Tayganın üstünâ, çöktü karannık, gagauz maalesinä çıktı bir çetâ delikannı çocuk hem genç adam. Herbir evin bacasından dik yukarı kalkêr koyu

tütünnär. Pençerelerdän dışarı kaar üstünä uzanmış, aydınnık direklär gibi, içerdeki şafk. Şılak uurunda kaar üstündä çakêr kâ maavi, kâ kırmızı, kâ eşil yıldızçıklar. Sansın Üüsek Göktän serpilmiş onnar Kolada gecesi Toprak üzünä. Bekim, yukarda onnara kalabalık oldu, çünkü ayozlu geceyi kenardan kenaradan aydınna-dardı sayısız iiri parlak yıldızlar.

Havada duyulardı farklı yortuluk kokuları: ocakta pişän terekä bulgurundan sarma kokusu doldurmuştu bütün maaleyi; fırından çıkarılmış çavdar unundan sıcak kolaç kokusu uyandırardı istek hemen atasın aazına gevrek kenarcıktan bir bukacık; hepsi kokuları da üstelärdi taazä kesilmiş hem daadan evä getirilmiş çamcaaz aacının kokusu. Koladacılar birdän çektilär içinä büüleyici gecenin käämil havasını, birdän sevinmelikli güldülär da dooruldular eski küü içinä.

Birazdan sora gür, kuvetli seslär uçtular üüsek yıldızlara karşı. Tayga korkêr kıpırdanmaa, lüzgär keser esintisini, Krutoyarka şaşarak sesirgener – gagauzlar çalêr Kolada türküsünü, çalêr kendi dilindä, kendi adetlerinä görä.

*Kalkın, kalkın çorbacılar,
Parlêêr göktä yıldızlar.
Ayozlu bu gecedä
Boba Oolunu verdi bizä.
Aç kapularını, saabi,
Getirdik gözäl haberi.
Pençerenin yanında
Baaralım bütün candan:
E-e-ey! E-e-ey!
Kalk, uyuma, çorbacı,
Hazırladın mı kolacı?
Allaha dua edelim,
Sizä saalık isteyelim.
Cömert olsun eliniz,
Zengin olsun eviniz!
Şindi hepsimiz birdän
Kutlêêrız bütün ürektän!*

*E-e-ey! E-e-ey!
Hem isteeriz gözelim
Kızınızı görelim.
Yoksa paarmaanda üzük,
Yaştan diilsäydi küçük,
Hazırlayın çiiizini,
Güzä bekläyin bizi.
Gagauzlar çemrek, işçi,
Olun kıza islää bekçi.
E-e-ey! E-e-ey!
Yaasın büük yaamurlar,
Fırında pişsin somunnar,
Kızarsın pidä, pesmet.
Hepsinä bolluk, kismet.
Ayaz olmasın keskin,
Ömürünüzä saalık zengin.
Dünnedä olsun dirlik,
Yaşasın insan birlik.
E-e-ey! E-e-ey!*

Krutoyarkanın delikannı kızı dayamış pençerenin sırçasına kırmızı şıralı yanaanı, genç olan kaptı kürkünü, fırladı dışarı, hepsi sorá kaldı:

- Ne bu olsun! Nasıl käämil seslär bunnar?!

Ama diildi läüzim çok düşünmää. Gagauzlar Koladayı kutlêêrlar, evdän-evä gezerlär, saalık hem isläälik dileerlär. Kalktı şennik, gülüş, şamata. Krutoyarkanın gençleri karıştılar koladacılarlan. Bü-tün gecä – gezi, konuşmak, oyunnar, türkülär!

***

Üüredici lafında durdu. Geçti kış. Genä eşiktä durardı ilkyaz. Bir pazar günü Vladimir İvanoviç Krutoyarkayı haberledi, ani klubta olacek küü topluşu. Klubun kapusuna asılmış bildiri açıklardı toplantının konusunu: «Gagauzların evelki kökleri için».

Gagauzlar klubta geçän olayları pek azetmäzdir hem katılmazdılar da, çünkü büük insannar sayardı eni diişlmekleri ayıp,

ani onnar yakışmêêr evelki adetlerä hem kurallara görä yaşayan gagauzlara. Ama üredicinin toplantısına çıktı kaldırılmalardan küçüü-büüyü. O günü, nasıl var bir laf, klubta yoktu nereyi alma düşsün. Hepsinä er etmedi, onun için kimisi geldi skemneciklär koltuunda, kimisi eşiktä çömeldi, kimisi ayakça duvarların boyunda durardı. Vladimir İvanoviç giimiş boz renktä yapaa kostümünü, angısını çıkarardı gardiroptan salt büük yortularda. Biyaz saçlarını taramıştı geeri dooru, ama herbir adımda onnar genä inatçasına düşärdilär üredicinin annısına. Onun akıllı gözleri bakardı ölä bakışlan, sansın herbir minutta ona var nicä açılın interes, önemni bilgilär.

Genç, sıkı adımnayarak, Vladimir İvanoviç çıktı ştenaya. O tartardı elindä bir kalın tefter. Onun ardından biblioteka işçisi getirdi da koydu masa üstünä bir testä kiyat. Hepsi birdän sustu. Bän bakardım ürediciyä dört göz. Biz bilärdik, ani Vladimir İvanoviç çok işledi, okudu, aaraştırdı. Pošta aşırısı o kabledärdi türlü bilim kiyatları, ki açıklamaa türklerin, demäk, bizim dä istoriyamızı.

-Paalı dostlar, - çeketti sözünü üredici. - Aramızda ikinci yl yaşêêr gagauzlar. Kendimiz göreriz, ani onnar bol ürekli, doorulukçu, iilikçi insannardır. Onnar yaşêêrlar, nasıl bir büük aylä, saygı hem sevgi göstereräk biri-birinä hem dolay insannara da. Ecel onnara yaşattırêr zor vakıtları, ama onnarın cannarında üfkä hem kin yok. Bundan başka, kısa vakıtta deki herbir gagauz ürendi rus dilini. Çıkış bir - bu halkın kişileri akıllı hem talantlı. Elbetki, pek yazık, ani gagauzların yok ana dilindä yazısı, yok kiyatları. Bu millet bilmeer kendi istoriyasını, evelki dedelerini. Ama bän sanêrim, ani bırda insannarın kabaatı yok.

Beni taa baştan meraklandırdı gagauzların dili, adetleri, kulturası. Taa da meraklı bana geldi, ani çalarkan «Oglan» türküsünü, onnar anêrlar Cungara derenin adını, angısının boylarında gözäl çoban Oglan otladarmış koyunlarını. İkinci önemni şey dä - bu insan toplumu kendisinä deer «gagauz». Gagauz türküsü «Oglan» hem Cungara deresi, gagauzlar hem türklär baalandılar benim fikirimdä bir sıkı düünüklär. Bakın, kafadarlar, Cungara adlı derä şindi dä akidêr derin, suuk sularını üüsek kaar tepelerindän aşaa Altay düzlünä. Cungara derenin bulunduu erinä «Cungariya» de-

niler. Ozaman ne çıkêr? Nasıl var nicä bölä olsun, ani gagauzlar Basarabiyadan, dünneyin öbür ucundan, halk türküsündä çalsınar Altaydan bir derä için? Bunun için çok düşündüm, pek çok kiyatlara danıştım. Bilim verer bir yorum – gagauzların evelki istoriyası baalı nasılsa Cunganaylan, Altay bölgesinnän. Olur demää ayın-açık, ani gagauzların dedeleri çıkmışlar Altay topraklarından. Şindiki gagauz halkı da çekiler evelki türklerdän.

Benim var bir pek ii dostum – istoriya bilimcisi. Bütün yaşamasını o verdi istoriyayı aaraştırmasına. Çok vakıt o harcadı Altay bölgesinin istoriyasını aaraştırmaa deyni. Bitki yıllar o bilimci toplêêr altaylı halkların aazdan yaratmalarını, folkloru: masalları, evelki halk türkülerini, bilmeyceleri, legendaları. O bana annattı interes bir legenda, ani var hepsi altaylı türk halklarında. Onnar bilerlär hem inanêrlar bir şüpesiz, ani yaklaşık iki bin yıldan taa öncä, türklerin varmış ilk evelki Yurtluu – o vatana deyärmişlär Ergenekon, orada peyda olmuş hem yayılmış bütün dünneyä hepsi türklär. Bu halk sayarmış, ani onnar Boz Kurdun evlatlarıymış. Kaybelmäk durumunda saklamış onnarı Yabanı – Ana taş kayalıklar arasında. Ergenekon legendası annadêr, ani orda akarmış geniş dolu sulu derä. O derenin düzlüklerindä büüyärmiş şıralı, batal otlar. Otlaycıklarda gezinärmiş besli hayvannar. O eski Yurtlukta kismetli yaşarmış gözäl hem akıllı bir halk. Ergenekon dört taraftan sarılıymış üüsek bayırlarlan. Zormuş bu halkı bulsun duşmannar. Ama sevgili, gözäl yurtluunu Ergenekonu halk, kendiliindän brakıp, çıkmış o zengin topraklardan. Sebep buna olmuş – halkın çok zeedelenmesi. Artık sıkışmalıklı olmuş yaşamak orda. Bayırın birisi, ani sararmış, koruyarmış insanarı, haliz demirdänmiş. Gecä-gündüz bu halkın kaavi adamnarı başlamılar yakmaa ateş bu bayırın eteklerindä. Çoyu yaralanmış, yanmış yalından, ama kurtulmak savaşından vazgeçmemiş. Ateşlär yanmış birii demir bayırın içindä açılmayınca bir büyük ara. Bütün dünneyä yayılmış Ergenekon vatanından o halkın insanarı, angısına sora demişlär «türklär».

Bu annatmayı Altayda annadêrlar diil legenda gibi, ama nasıl bir pek evelki haliz gerçek. Bunu üürederlär kendi evlatlarına. Büyük saygıylan onnar annadêrlar Ergenekon vatanı için, türkle-

rin Ana Yurtluu için. Hem Altay türklerinin aklında kalmış taa bir dastan, ani evelki türk birliin senseleleri – hunnar – becermişlär kurmaa yarım dünnelik bir Kaganat. Bunnarı annadarkan hep anêrlar hun padişahını Atillayı. Bu Atillanın adını islää biler istoriya. İstoriyada bu gerçek bir ad. Biliner açıkçasına, ki çok asirlär öncä Üce Atilla, cenk ederäk, kurmuş yarım dünnelik, büük bir türk birlii padişaalını – evelki Çin (Kitay) sınırlarından birii Batı devletlerinädän. Hunnar kaybelmemiş istoriya sayfalarından, şindi dä yaşêêr dünnedä hunnarın evlatları – türk halkları. Hem kalmış onnarın adı anmak için Hungariya (Vengriya) devletinin adında. Hungariya – hunnarın padişahlı, demäk.

İstoriyada biliner, ani evelki türklerin Altay bölgesindä 6-cı asirin yarısında düzülmüş Birinci Türk Kaganatı. Onun ilk kagannarı (padişahları) Bumin Kaganmış hem onun kardaşı İstemi Kagan. Onnar ikisi dä çekiler Aşına padişahın ya da gök oguzların soyundan. Şu gök oguzlar – türk milletindän bir senseläymiş. Bunu annadêr Orhon yazıları. Evelki asirlerdä runa yazısını çizmişlär büük aşındırılmış granit taşlarının üstündä. Bu taşları bulmuşlar Orhon derenin kenarında. Çok yıllar bilimcilär kafa kırmışlar bu yazıları çözmää deyni, çözüp tä bildirmää bütün dünneyä, ne dildä yazılmış taşların üstündä o yazılar, angı halk onnarı çizmiş hem neyi bildirer onnar. Ondokuzuncu asirin sonunda bu işi becermiş yapmaa Daniya bilimcisi, dil araştırmacısı – Vilgelm Tomsen. Onun araştırmalarının sonucu annadêr, ani taşlarda o yazıları brakmış evelki Gök türklär, ya da başka adı bu halkın – Gök oguzlar. Benim araştırmalarıma görä, evelki Gök oguzlar – sizin çok eski dedeleriniz, gagauz kafadarlarımız, – baktı üüredici bizim tarafa.

Bu laflardan sora hepsi kalktı aya da giriştilär baarmaa: «Ur-a-a-a!», «Yaşasın üüredici Kotov!», «Yaşasın hunnar hem oguşlar!»

Üüredici sevinmelikli bakardı bizä. Sora o elinnän gösterdi, oturalım. Hepsi birdän sustu. Vladimir İvanoviç sordu, bıkmadık mı onu seslemää. Ama biz bir sestä baardık, annatsın ileri dooru. Vladimir İvanoviç hazırdı bizä annatmaa taa çok işlär. O aldı aazına bir yudum su, yaptı birkaç adım ileri-geeri da genä devam etti:

- Birinci Türk Kaganatı yıkıldıktan sora kurulmuş İkinci Türk Kaganatı. Onun Kaganı olmuş Bilge Kagan. O da Aşına hanın

senselesindän çekiler. O çok savaşlar yapmış, hepsi türklere bir büyük padişahlık içinde toplamaa deyni. Bunnarı hepsini bildirer Kitay imperiyasının yıllaryazıları. O yazılarda annadiler türklere hem türk kagannarı için. Hep orda aniler butürlü olaylar. Kitay elçileri-diplomatları gelmişler Bilge Kagana annaşmak yapmaa. Bu vakit onların içindän biri pek beenmiş kaganın beygirini da istemiş onu baaşış Bilge Kagandan. Bilge Kagan sormuş danışmannarına, nasıl dooru yapmaa bu durumda. Danışmannar nasaat vermişler – kırlatsın kagan şu sündükleri türk topraklarından, ya da alsın keskin kılıçları şunnarın kellelerini, kıymetli beygiri da dursun raat ahırında. Ama Bilge Kagan seslemiş da demiş:

- Bir komuşu için, komuşuycasına yaşamak için kıyarım bän kıymetli beygirim, – da vermiş atını Kitay elçisineä.

Şaşmış kaganın hannarı hem beyleri, ama lafedämemişler kagana karşı.

İkinciye gelmişler annaşma yapmaa deyni kitaylılar. Bu kerä taa kıyışıklı, taa korkusuz tutarmışlar onnar kendilerini. Şindi biri göz koymuş Bilge Kaganın sevgili karısına da onu istemiş kendisineä baaşış. Genä Kagan danışmış beylereä, hannara, fikir sormuş danışmannarına, ne yapmaa-ne etmää. Durum çok zormuş. Danışmannarı kayıl olmamış, versin Bilge Kagan gözäl, akıllı, sevgili karısını. Bundan sora hayli vakit düşünmüş Bilge Kagan. Bitki-bitkiye büyük acıyan canında, genä, eskisi gibi, vermiş cuvabı:

- Komuşuluk bozulmasın deyni, cenk aramızda çıkmasın deyni, kan sızan canımdan koparıp, veririm bän sevgili hatunumu.

Da götürmüş Kitay diplomatu kendi vatanına Bilge Kaganın kutsuz eşini. Üçüncüye gelmiş Kitaydan elçiler. Şindi bir başka sorulan. Türk Kagannın en uzak kenarında varmış bir parça taşlık, faydasız er. Kitaylılar istemişler Kagandan bu toprakları, korkudup, ani, atılıp, salınacaklar Kagannın sınırlarına, kapıp, kavrayacaklar en gözäl türk kızlarını. Türk danışmannarı nasaat eder, versin Kagan boş erleri kitaylılara, komuşuluu bozmamaa deyni, kan dökülmesin ülkedä deyni. Ozaman Bilge Kaganın gözlerindä yıldırımнар çakmışlar, esirmiş Kagan, kendindän çıkmış. Çeker o keskin kılıcını da aler danışmanın kellesini:

- Vatanımın Topraklarından bir auç toz vermäm, bir kuru çırpı uzatmam ne dostuma, ne duşmanıma, ne dâ komuşuma, – üfkäylän baarêr Bük Kagan.

Bundan sora verer izin kıymaa birädän hepsi Kitay diplomatlarını da hazırlanêr cengä.

Bölä sevgiylän ana topraklarına Bilge Kagan toplamış hem zenginnetmiş Türk Kaganatını.

Bu laflarından sora üüredici baktı bizim tarafımıza da dedi:

- Bu sevgiyi ana topraklarınıza, Vatanınıza görerim sizin dâ üreklerinizdä.

Genä hepsi fırladı erindän.

- Saa ol, üüredici, saa ol, Vladimir İvanoviç, – baarardı gagauzlar.

Açan hepsi uslandı da oturdu erinä, üüredici döndü annatmasına:

- Arap geografiya bilimcisi Ali Yakubi gök oguzlara deer «pa-dişaaalar milleti», çünkü onnarın arasından çıkmış aarif, becerikli kagannar, padişahlar. Birinci hem ikinci Türk Kaganatları – onnar türk milletlerin birleşmiş devletleriymiş. Bu Türk Birliinin varmış gök-maavisi renktä bayraa, hem bayraan üzündä altın ipliklärän dikiliymiş yabanı kafası.

Köşedän bir ses ansızdan kestirdi üüredicinin annatmasını:

- Saygılı üüredici, ne var maanası bu yabanı kafasının?

Vladimir İvanoviç baktı o tarafa, nerdän geldi ses, aldı elinä tefterini da başladı onu aktarmaa. Hiç bir laf kimseydän yoktu. Hepsi kıstı soluunu, beklärdi üüredicinin cuvabını. O taa biraz nesä okudu tefterindä, kaldırdı kafasını da baktı bizim tarafa duruk bakışınan. Sora ilerletti annatmasını:

- Bunun için var bir başka legenda. Hep ordan, altaylıların folklorundan. Türklär sayêrlar kendi çeketmesini bir dişi yabanıdan. Nedän bu iş çeketmiş? Annadêrlar, ani pek evelki vakitlarda bir gözäl büyük gölün kenarında yaşarmış bir zengin, uslu halk. Onnar yaşarmış mutluluk hem dirlik içindä. Üç üüsek bayır koruyarmış bu raat toprakları. Bezbelli, ani bu dastanın da maanası hep o evelki Ergenekon Yurtluunnan baalı. Ama fena duşmannar bulmuşlar üüsek bayırların arasında yaşayannarı da kıymışlar birädän insannarı. Kalmış diri salt bir çocukak. Makarki onun da kesmişlär kollarını, ayaklarını, o Gökteki Allahın izininnän kalmış

yaşamaa. Duşmannar sanmışlar, ani o ölä dä ölecek da brakmışlar onu, daa hayvannarı paralasınnar. Kısmetinä, bulêr onu bir dişi yabanı. O kurtarêr çocucaa, getirer onu bir maara içinä da büüder kendi yavrularınnan barabar. Bu çocucak sora olmuş Aşına padişah. Onun da olmuş on oolu. Onnardan çeketmişlär hepsi türklär. Bölä annadêr evelki olayları eski bir legenda. Ozamandan beeri, Yabanı Anayı unutmamaa deyni, bu insan senselelii, açan zeedelenmiş, kendi bayraana takmış yabanı kafasını. Yabanı Ana, onnarın düşünmeklerinä görä, olmuş bu halkın kurtarıcısı hem koruyucusu. Herbir zor, kötü durumda türklerin önündä ansızdan peydalanarmış Boz Kurt da gösterärmış onnara bir çıkış, bir kuruluş yolu.

Gagauzlar burardılar kafalarını, bakınardılar biri-birinnän. Onnar aklına getirdilär, ani eveldän etişmiş türlü adetlär yabanyılan baalı. Bir adetä görä Kasım yortusuna karşı gecä olmaz almaa elinä bıçak hem iinä, çünkü varmış nicä üfkelensin yabanı da yaz vakıdı koyun sürülerinä zarar yapsın. Bir başka adet annadêr, ani Canavar yortularında bir koyun mutlak läözüm kurban kesilsin Yabanının hatırı için. Barsakları da çoban köpeklerinä düşer atmaa, çünkü onnarın da payı läözüm olsun sürüdä. Şindi başladılar annamaa bucaklılar, neredän çekiler bu adetlär.

Üüredici sä hep söker bilgi yumaanın ucunu:

- Sekizinci asirä dooru Türk kaganatı yufkalanmış da daalmış. Türk soyları İtil (Volga) derenin boylarından göç etmişlär aşaa. Bölä annadêr olayları istoriya bilimi. Hepsi türklär becerikli, giringin cenkçiymişlär. Çocuklarını, üç yaşında olduu zaman, oturdarmışlar beygirin sırtına. Küçüklüktän üüredärmışlär, kement atıp, hayvannarı payvantlamaa, taşlan havada uçan kuşu, keezleyip, urmaa, kaçan beygirin sırtına tırmanmaa, kement atıp, yaban atını zapetmää. Açan çocuk becerärmış bu işleri islää yapmaa, cenktä canını kaybedän dedesinin kılıcını onun elinä koyarmışlar. Bundan sora artık o haliz cenkçi sayıarmış. Saalam kaltak hem kaavi bacaklı at, keskin kılıç hem, lüzgär gibi, hızlı mızrak – aslı türkün en ii, en inan dostlarıymış.

Altay bayırlarının eteklerindä hem Orhon derenin kıyılarında şindiki günädän yaşêur uygur türklerrinin evlatları. Sanêrim, ani

onnarın dili gagauzların dilinä yakın lääzım olsun. Onnarın dilindä «Катунь» derenin adı «Kadın derä» ya da «Hatuna derä». Bu derenin dä var interes legendası.

- Çoktan-çoktan, evelki asirlerdä yaşarmış kaavi, cenkçi bir han Cengiz. Onun varmış gözäl üzlü, yalpak dilli sevgili eşi – İnan. Onnar doyamazmışlar mayıl olmaa biri-birinä. Okadar büyük sevgi varmış aralarında, ani gecä-gündüz hep birliktäymişlär. Ama onnarın yurtluuna gelmişlär kara duşmannar. Han gitmiş cenk etmää Ana Vatanı için. Çok vakit sürtmüş ayırmak. Kahramandan yokmuş hiç bir haber. Onun avradı (karısı) kahırdan eriyärmış, gözeli onun süünärmış. Dayanamêêr o ayırmak acısına da danışêr Üüsek güçlerä:

- Hey, Altay hanın ruhu, eski atalarımızın diri ruhları, istämeerim artık dünnedä sevgilisiz yaşamaa. Sizä baaşlêêrim canımı. Sizä, diz çöküptä, yalvarêrim – alınız canımı göklerä da ruhların dünnesindän baari taa bir kerä gösterin bana sevgilimi.

Gökteki güçlär, alıp, kaldırmışlar İnan hatunanın canını Üüseklik dünnesinä da izin etmişlär baksın aşaa. Bir baksın – Toprakta gider kannı düüşlär, onun da sevgilisi Cengiz-han kannar içindä can verer. Sevgi dolu ürek dayanamamış acıya da aykırılmış yukardan:

- Canım, Cengiz sevgilim, bän sana yardıma giderim, kannarını yıkayacam, yaşamanı kurtaracam. Dayan, beni beklä!

Yaamur damnalarinnan akêr gökün bulutlarından İnan hatunanın canı. Yaamurlar yaaya-yaaya derä olêr. Akidêr derä imdatlı sularını düüş erinä. Can toplayan han bitki kuvedinnän sürüklener dereyä dooru. İcırannı pelivan yapışêr dudaklarinnan suya da yudum-yudum başlêêr içmää. Herbir yudumda o duyêr sevgili eşin kurtarıcı öpüşünü. Sevgi dolu öpüş enidän yaşamak verer pelivanın canına. Han kuvetlenmiş da baarmış:

- Saa ol, sevgilim İnan, saa ol Hatuna-su! Sän beni ölülerdän dirilerin dünnesinä çevirdin, Kadın-derä.

Bu duygusal legenda herkezin canına dokundu. Sesleyeräk görülmedik sevgi için annatmayı, klubta oturrannarın gözleri yaşlarla doldu. Bän dä sildim yaşlarımı, ani akardılar gözlerimdän, kendim dä annamadım nasıl.

Vladimir İvanoviç yaptı bir ara. Hepsi büyük intereslän bakardı ona. Üüredici açtı bir büyük kartayı da astı onu duvara.

- Saygılı sesleyicilär, geografiya bilimi kimär kerä koruyêr en eski adları. Geçer zaman, geçer asirlär, ama Er üzündä bu laflar hep yaşêêr. Sesläyiniz eveldän kalma Altay derelerinin adlarını: Çarış, Kan, Kol, Analık, İinä, – Vladimir İvanoviç, okuyarkan bu derelerin adlarını, gösterärdi, neredä bulunêr onnar kartada. – Bu adlar sizin dildä var mı? – sordu bizä üüredici.

- Elbetki, var, onnar bizim laflarımız! – bir seslän hepsi baardı.

Vladimir İvanoviç bir-iki kerä ölçtü klubun genişliini duvardan duvara. O nesä düşünärdi. Sora döndü bizä dooru da danıştı:

- Yok aramızda kişi işitmesin Baykal gölünün adını. Haliz altaylıların dilindä bu gölün eski adı – Bay-Göl. Nasıl siz danışêrsınız adamnara – Bay Tanas, Bay Koli. Neçinki altaylılar şindi dä inanêrlar, ani herbir aacın, derenin, gölün var kendi ruhu. Bu ruhlarla lăázım yaşamaa uygunnukta, saygı onnara göstereräk. Baykal gölünün dä var, sanêr onnar, bir güçlü diri ruhu. Bay-Göl – danışarmış eveldän türklär Baykalın diri sularına. Baykalın suları insannara yaşamak verärmış, Baykalın suları koruyêr çok eski taynaları. Ne yazık, ani onnarı hiç birzaman açamayacez.

Sora üüredici başladı okumaa başka göllerin adlarını – Altın göl, Küçük göl, taa da sora küülerin adlarını – Aktaş, Camal, Taşlık, Koş-agaç, Kemer.

Biz heptän da şaş-beş olduk: üüredici okuyardı bizim dilimizdän öz lafları. O, bezbelli, annardı, ne olêr herkezin canında.

- Şaşmayın, gagauz kardaşlarımız, – devam etti aaraştırmacı. – Bu laflar taa bir kerä annadêr bizä, ani bu erlär sizä diil yabancı, bu topraklarda evelki vakıtlarda yaşarmış türk halkları. O eski zamannarda yan-yana duran üç bayır sırtına onnar demişlär Üç ürek, bayırlar tepesindän aşaa düşän sulara – Uçar su.

Benim aktarıldı fikirim, karıştı duygularım. Zordu inanmaa, ani çok asirlär öncä bu topraklarda yaşamış bizim evelki dedelerimiz. Bu bayırlar, bu Tayga, bu gök – diilmiş onnar bizä yabancı, biz dä, gagauzlar, diiliz onnara yabancı.

Gagauzlar enidän fırladılar erlerindän, hepsi birdän başladı lafetmäa, sarmaşmaa. İnsannar büülü gibi tekrarlardılar lafları:

Bay-Göl, Altın göl, Kemer, Çarış, Kadın derä, Altay. Bu laflar türk gibi ötärdi herbir gagauzun üreendä. Üüredicinin açıklamaları yapardı herkezimizi kismetli. Rusiyanın dibindä, Altay bölgesindä, biz bulduk evelki türk soylarının izlerini. Bir derin, birleştirici duygu kapladı kalabalı – gagauzlar bulunêrlar eski dedelerin topraklarında.

Bu kerä üüredici zorca susturabildi kaldırılmaları, ama o hiç kızmadı, o annadı bizim duygularımızı.

Kimsä kalabalık içindän baardı:

- Ne oldu sora türk boylarınnan, üüredici?

Seslär birdän kesildi, insannar, sesleyici üürenicilär gibi, enidän oturuştular erlerinä. Onnar korkardılar kaçırmaa üüredicinin cuvabını. Vladimir İvanoviç düzeltti annısında inat saçlarını da, bakarak bizim tarafımıza, tekrarladı:

- Ne oldu sora türk boylarınnan mı? Bunu taa lääzım çok araştırmaa, üürenmää. Bir işi var nicä söylemää çetin, evelki Kiev Rusiyanın sınırlarında türk soyları – uzlar, torklar, kıpçaklar, karakalpklar – kırcılar yaşarmışlar taa eveldän. Ama taa çok asirlär ileri şindiki Ukraynanın üülen tarafında varmış Skifiya Vatanı. İstoriklär bildirerlär, ani evelki skiflär – onnar da türk halklarıymış. Kiev Rusiyanın yıllaryazıları açıklêêr, ki onnarın komuşuları «poloveţlär» yaşarmışlar rus halkınnan yan-yana 9-10 asirlerdä. O vakıtlardan sora, yaşayarak komuşu topraklarda, rusların hem türlü türk soylarının istoriyaları çapraşêr, karışêr. Bunu bizä bildirer İpatyev hem Lavrentyev yilyazıları hem istoriya bilimcileri: Golubovskiy, Tatişçev, Karamzin.

Bu bilim kaynakları annadêr, ani 11-ci asirin ortasına dooru türk halkları kaplamışlar Volga hem Dnipru dereleri arasında bulunan bütün boş kırları, etişmişlär Kırım yarımadasına hem Balkan yarımadasına. Bu topraklarda kurulmuş gerçektän Türk Birlii devleti, angısına ruslar demişlär «Половецкая Земля». Bu devletin varmış okadar büyük kuvetli asker gücü, ani o çok kerä sarsıtmış Vizantiya imperiyasını, da Vizantiya yardım için başlamış danışmaa rus knäzlerinä. Onikinci asirdä Türk Birliinin varmış altı ordusu, onnarın harın beygirleri ölä hızlıymışlar hem kaaviymişlär, ani onnar sınır bilmäzmişlär uçsuz-kenarsız üülen hem duu-üü-

len taraflarında. Ruslar hem kırıclar (türk soyları) dayma cenk etmişlär biri-birinnän. Kä bir taraf ensärmiş, kä öbürü.

Kimär kerä rus knäzleri ortaklık için çaararmışlar türk hannarını, duşmannık yapmaa deyni kendi aralarında rus knäzlerä. Rus yıllaryazıları bildirer, ki 1095 yılda uz-kıpçak birliinin hannarı Kitan hem Utlar, rus sınırlarında yakın yaşayarak, annaşma yapmaa istemişlär da gitmişlär Kiev kasabasına, danışmaa Vladimir knäzä. İlkin Vladimir musaafirci çorbacı gibi onnarı kabletmiş. Ama onun çevresindän kişilär diıştirmişlär, belli, rus knäzin fikirini, da o vermiş emir – öldürmää Kitan hem Utlar hannarı. Genä türk soyundan olan Bonäk hem Tugra hannar kinnerini almaa istemişlär da büyük bir orduylan rus topraklarına üüşmüşlär. V. A. Tatişçev yazêr, ani düüştä Tugra han kayıp olmuş. Rus istoriyasında hem anılmış rus annatmasında «İgor ordusu için söz» taa bir pelivan hanın adı anilêr. Laf gider Konçak han için. Biliner, ki onun dädusu da korkusuz, kaavi bir cenkçiymiş. Onun adıymış Sarı han. Ama ruslar hem türk soylarının arasında olarmış islää vakıtlar da, açan ilikçä komuşuluk edärmişlär, alış-veriş yaparmışlar, biri-birindän gözäl zanaatları üürenärmişlär, aralarında evlenmeklär dä olarmış, uzun şen düünnär geçärmiş. Kiev kasabasında türk hannarı rus knäzlärlän birliktä yaşarmışlar. Kiev Rusiyanın içindä türk dilleri yabancı diilmiş. Türk dili rus ordusunda rus dilinnän bir uurdaymış, çünkü orduda varmış çok sayıda türk askerleri – uzlar, kıpçaklar, karakalpaklar, angılarına ruslar koymuşlar birleştirci ad «polovtı» – kırıclar. İpatyev yıllaryazıları bildirer, ani rus knäzlerinin İgorun hem Vsevolodun anaları da, manileri da türk (kıpçak) soyundanmışlar. Bundan başka, rus knäzleri dayma karı kendilerine alarmışlar türk kızlarını. Türk karıları anılmış yalpaklunnan, dayanıklunnan, becerikliinnän. Onnar büyük sevgi hem saygı kendi kocalarına gösterärmişlär, evlerinä, aylelerinä düşkünmüşlär. Rus yıllaryazıları verer bunun için çok örnek. Butakım çikêr, ani rus kanına çoktan karışmış türk kanı.

Vladimir İvanoviç bu erdä kesti annatmasını, yaydı kollarını, sansın istärdi göstereyin, ani bu olayı artık yok kimseyin kuvedi diıştirsın. Bu bir gerçek iş, angısını inandırêr istoriya. Klubta genä

kalktı şamata. Elbetki, üredici bizä bunnarı annadardı rusça, ama yoktu can annamasın sölenmiş. Bundan sora gagauzlar sa-
lındılar ruslarla sarmaşmaa, öpüşmä. Hepsinin hoşuna gitti, ani
ecel çok asirlär öncä onnarı hısınnaştırılmış. Bän görärdim, nasıl
herkezin gözlerindä yaşlar titirärdi, ama o yaşlardan utanmardı-
lar, alatlamardı onnarı silmä. Bizä açılan olaylar gururlan dol-
durdu üreklerimizi. Bän düşünärdim: «İstoriya bilimi bizi unut-
mamış, biz kaybelmemişik geçmiş asirlerin dolaşık yollarında.
Bizim evelki dedelerimiz çok zamannar komuşu gibi yaşamış rus
milletinnän. Onnarın bilimcileri biler türk halklarını, hem anêr
bizi kendi aaraştırmalarında».

Benim duygularım taa zenginneşti meraklı bir fikirdän – rus
knäzleri alarmışlar kendilerinä karı türk soylarından, onnar
görürmişlär bizim gözäl kızların kıymetliini, namuzluunu. Demäk,
sevürmişlär ruslar türk kızlarını.

Üredici bakardı bizä şenadan da annayışlı gülümsärdi. O an-
nardı bizim sevinmeliimizi, onun da gözleri, bizim gözlerimiz gibi,
doluydu göz yaşlarınınan.

- Dostlarım, büünä bu kadar, bekim, eter? – işittik biz Vladimir
İvanovicin yımışak sesini.

Şamata hemen kesildi. Hepsi erleşti kendi erinä. Biz beklärdik,
ne taa açacak üredici dedelerimizin geçmişindän. Saygı dolu
bakışlar doorulmuşlular annadıcıya. Benim ürääm küt-küt
düülärdi sevgidän sibirli rus üredicisinä, angısı tanıştırdı bizi
dedelerimizlän, bizim zengin istoriyamızlan.

Herbir taraftan işidilärdi sabursuz seslär:

- Üredici, susma! Vladimir İvanoviç, taa annat!

Benim aklımda çaktı: «Gagauzlar bekleerlär üredicinin lafla-
rını, nasıl yanık toprak kurakta bekleer kurtarıcı yaamuru».

Genç hem sevinmelikli seslän Vladimir İvanoviç ilerletti annat-
masını:

- Nasıl da söledim, rus literaturasında biliner dastan gibi bir
annatma «İgor ordusu için söz». Yok nicä biz bu biliner yaratmayı
brakalım bir tarafta. Çünkü sizlär için interes işlär var onda. Yıl-
laryazıları sayfalarında avtorun adı kalmamış. Bu epos yaratması

annadêr, nasıl knâz İgor, onun kardaşı Vsevolod hem oolu Vladimir cenk etmişlâr türk soylarinnan (poloveçlârlân), angıları o vakıtlar kaplamıştılar boş kırları birii Kiev Rusiyanın sınırlarına kadar. Bu türk karışıklı kontin salınarmış rus topraklarına. Yıldırım gibi onnar peyda olarmışlar rus kasabalarında hem küülerindä, kavrayıp zengin avlarını, hep ölä dä ansızdan kaybelârmışlâr. İpatyev yıllaryazılarında türk soylarının topraklarına deniler «Poloveçkaya Zemlä». İstoriya kaynakları verer bizä butürlü bilgilâr. Yaratmada anılmış zamannarda 10-12 asirlerdä «Poloveçkaya Zemlä» denilârmış Volga (eski adı İtil) hem Don derelerin aralarında bulunan erlerä. Poloveçkaya Zemlä – türk soylarının memleketiymiş. İnteres işlâr çıkêr meydana: knâz İgor 1185 yılda cenk ederäk poloveçlârlân (kırcırlan), düüşmüş türklârlân. Annadıcı yazêr, ani İgorun küçük sayıda «drujinası» karşı koyamamış Konçak hanın sayısız ordusuna. «Polovçi idut ot Dona, ot morä i so vseh storon» – bildirer anılmış yaratma. Türklâr okadar kalabalıklı, ani onnar üüşmüşlâr rusların üstünä, nicä daalar «aki borove», yazêr avtor. «Bor» – çamnık daayı, demäk. Ruslar büyük korkuylan annamışlar – onnarın üstünä salındı türk soylarının bütün birleşik ordusu – «Vsä Poloveçkaya Zemlä». Bu türklarin arasında, bekim, sizin dä dedeleriniz bulunurdu? Bu ölümcü düüştä knâz İgor oolunnan Vladimirlân esirlää düşmüş. Han Konçak – türk soylarının ozamankı baş öndercisi – rus knâzlerini öldürmeer. O üüsek paa-da tutarmış İgorlan eski dostluunu hem annaşmasını. Tersinä bilä, o İgorun kolu altına 15 asker verer, beş kişi dä beylerdän. Onnar diil salt bekçilik, ama izmet edârmışlâr kıymetli musaafirlerä. Knâz İgor izmetçilerinnän hiç kimseydän sakınmadaan istedii zaman atmaca avına çıkabilirmiş, at gezilerini yapabilirmiş. Onun hiç bişeyä zoru olmamış. Onu zeetlâmemişlâr, aşalamamışlar. Salt serbestliini sınırlamışlar. Yokmuş onun hakkı Rusiyaya dönsün. Esirliktän kurtulmaa yardım etmiş İgor knâzä türklerdän bir kişi – Ovlur. Rus bilimcisi istorik Tatişçev yazêr, ani Ovlur – çetin ürekli, kaavi, korkusuz bir cenkçiymiş. Onun anası – türk soyundanmış, bobası – knâz İgorun topraklarındanmış. Ovlur İgorlan barabar kaçmış Rusiyaya. Sora İgor şükür etmâk için Ovluru yapmış zen-

gin. Yılyazılarında bu olay gösterilmiş butakım: «uçinil velmo-
jeyu». Da evermiş onu bilinir, girgin binbaşı Raguyılın kızınnan.
İgor knäz kaçmış kendi memleketinä, ama oolu Vladimir kalmış
Konçak hanın kolu altında, poloveçlerin ülkesindä. Onun bobası-
nın hem Konçak hanın arasında taa öncedän bir annaşma yapılmış
– knäz İgor oolunu istärmış eversin Konçak hanın kızınnan.
Bu iki metinni kişi tezdä läüzümmüş suvatu olsun. Genç Vladimir
duşman sayılmazmış türklerin arasında, ama – bir paalı musaafir
gibi yaşarmış Konçak hanın aylesindä. Gençlär tezdä beenmişlär
biri-birini. Konçak annaşmayı bozmamış, makarki knäz İgorun
tarafından olmuş beklenilmedik savaş. O haliz onurlu kagan gibi
lafında durmuş: iki yıldan sora o evermiş İgorun oolunu Vladimi-
ri kendi kızınnan. Yıllaryazıları bildirer, ani 1187 yılda onnarın
duumuş oolu. Geçmiş taa birkaç vakit da Kievdän gelmiş Konçak
hana elçilär, angıları getirmişlär bir yalvarmak – afetsin Konçak
han İgoru hem oolunu Vladimiri da tutmasın artık esirliktä genç
rus knäzini, ama versin ona serbestlik da göndersin boba ocaana
Kiev kasabasına, ana topraklarına. Han Konçak baskı yapmêêr kı-
zına hem güveesinä, düşüneräk raat yaşamak için ileri dooru rus
komuşularinnan. O boba sevgisinnän verer eni ayleyâ zengin çi-
izleri hem suvatulara büyük baaşışlar aarlamak boşçularinnan da
yollêêr Vladimiri karısinnan hem uşaannan rus merkez kasabasına –
Kievâ. Orda knäzin karısı olarak, Konçak hanın kızı hristian dinini
kabul etmiş da kocasinnan klisedä adetlerä görä stenoz olmuş.
Knäz İgor gençlerä büyük düün yapmış. Bu olaylardan yapabiliriz
önemni bir sonuç – Konçak han politika hem diplomatiya uurunda
akıllı, düşünceli halk öndercisiymiş hem kollayıcısıymiş. Bu evlilik
vermiş şans – yaşamaa rus knäzlerinnän dostça hem senselâyçâ,
Rusiyanın sınırlarında bulunarak. Bezbelli, taa o vakıtlardan beeri
kimi türk soyları ruslar aşırısı başlêêr hristian dinini kabletmää.
Bu benim düşüncäm. Başka türlü dä olabilir. Taa birkaç kerä rus
ordusu cenk etmiş türk senselelerinnän, ama XII-ci asirdän sora
rus sınırlarında düzülmüş raatlık hem sessizlik. Bundan sora var
dooruluumuz sayalım, ani «İgor ordusu için söz» annadêr hem
rusları, hem türk soylarını da. Deyäbiliriz, sizin dä istoriyanızın
küçük bir parçasını.

Vladimir İvanoviç kapadı tefterini. Klubun içindä sessizlik durardı. Kimsey kalkmadı erindän. Okadar çok, önemni işlär köklerimiz hem türk senseleleri için üürendik o günü, ani zordu birdän bu bilgileri kapsamaa, erleşirmää aklımıza. Odanın dibindän kıyışksız bir ses sordu:

- E, kalmış mı türklerin izleri o topraklarda, ani anilêr nasıl «Poloveţkaya Zemlä»?

- Var mı türklerin izleri o topraklarda? – yavaşıcık tekrarladı soruşu üüredici. – Benim için dâ bu soruş pek meraklydı. İstârseniz, açalım şindiki Ukraynanın kartasını.

Bundan sora Vladimir İvanoviç topladı duvardan büyük kartayı da astı onun erinä bir başka, taa küçürek.

- Örnek için bän yaptım ayırıntı birkaç küü hem kasaba adlarından. Var nicä kesän-kes söylemää, ki bu laflar rus lafları diildir. Siz şindi sesleyiniz da kendiniz karar verin: türk lafları mı bunnar osa diil mi. Bu küüleri hem kasabaları büün dâ bulabilirsiniz Ukraynanın üülen tarafında. Onnar, sanêrim, annadêrlar o anılmış memleket için, angısı çoktürlü türk soylarının ülkesi sayıarmış, angısı rus yıllaryazılarında «Poloveţkaya Zemlä» anilêr, – dedi üüredici, alıp elinä sivridimiş şekildä incecek bir sopacık.

Biz sabursuzluklan beklârdik, neyi açıklayacak üüredici. Hepsi hazırđı oturmaa klubun bu küçük odasında da hep seslemää Vladimir İvanovicin annatmaklarını istoriyamız için, dedelerimiz için, evelki türklär için. Boba iiltti kafasını bana dooru da yavaşıcık söledi:

- Ya bak ecelimizä, Altay topraklarına atılalım da bırda yabancı üüredicidän köklerimiz için açıklamaları duyalım. Bu bizä Allah-tanmış.

Bän ozaman kayıldım bobanın laflarınnan, ama içimdä duyardım fena üfkä onnara, kim çektirer bu eceli bizä hem çetin annardım, ani halkımıza karşı büyük doorusuzluklar yapıldı. Birinci, ani bizi ana topraklarımızdan attılar, ikinci dâ, küülerimizdä eer üürensäydik dilimizi, istoriyamızı, bu bilgilär mutlak lâazımdı açılın üürenmâk kıyatlarında. Biz sä bunnarı sesleeriz acemilär gibi, yaban insannar gibi. Ama, elbetki, bän dâ, başkaları gibi, çok

şükür edärdim, ani Vladimir İvanoviç saymadı zaametini da yaptı kendi açıklamalarını.

Artık karta asılıydı duvarda. Üüredici, koyarak kalem gibi sopanın ucunu kartada bulunan noktalara, başladı annatmaa:

- Buyurun, sesleyin küülerin adlarını: Gargalık, Çabanı, Saksanı, Kamburliedka, Bucak, Auli, Karaçun. Sanêrım, ani kolay tanıdınız bu lafları. Bana görä, onnar kalmışlar taa o vakıtlardan, açan orda yaşarmış türk senseleleri. Bu sonsuz boz kırlarda çok asirlär öncä kurulmuş bir büyük kasaba Torçesk (Torki ya da Türk kasabası). Bu kasaba, bezbollahi, ozamankı türk memleketinin baş kasabasıymış. Bu küülerin hem kasabaların adlarında, kuşkusuz, korunmuş türk soylarının izleri. Bu kırlara nezamansa deyərmışlär «Poloveţkaya Zemlä» – Türk Topraa.

- Vladimir İvanoviç, taa nelär geçirmiş gagauzların evelki dedeleri? – işidilärdi soruşlar herbir taraftan.

Üüredici kıstı omuzlarını, düzeltti aucunna biyaz saçlarını da sora ekledi:

- Bän çok kısadan savaştım göstereyim, ani istoriya unutmêê kimseyi hem bişeyi. Gagauzların istoriyasını lâüzim derindän üürensinnär bilim adamnarı. Bekim, sizin dä aranızdan çıkacak biri, kim bütün yaşamasını koyacak bu önemni işi yapmak için. Sizä başarılar dilerim! İi saatta! Uurlar olsun!

Biz oturardık erlerimizdä kımıldanmadaan. Bu bilgilär bizä seftä açıldı. Sınsın karannık gecä yarısında bir şılak peyda oldu. O aydınnattı geceyi, bizim fikirlerimizdä bilmemezlii. Hepsinin ürekleri birdän düülärdi bir büyük ürek gibi. Gururluk doldurardı herkezin canını. Şindi biz annadık üüredecinın laflarını:

- Yok halk Vatansız hem yok halk istoriyasız.

Vladimir İvanoviç açtı bizä geçmiş vakıtların perdesinin bir ucunu da biz gördük, ani perdenin ardında var bilgilär bizim dedelerimiz için dä.

Yavaş-yavaş biz başladık gelmää kendimizä. Hepsi istärdi sıkmaa Vladimir İvanovicin elini, istärdi şükür etmää onu aaraştırmaları için. Bän dä kalktım erimdän da yollandım ştenaya dooru, neredä hep taa durardı üüredici kalabalık arasında.

Vladimir İvanoviç, görüp beni, kaldırdı, selemneyeräk, elini da sordu:

- Bozbeylär büün bırda mı?

- Bırdayız, Vladimir İvanoviç, – hepsi Bozbeylär için verdim cuvabı bän.

- Tanas Bozbey, çok kerä dakıldın bana, aaraştırayım sizin soy adınızın maanasını, – söledi bu lafları üüredici, bakarak bana.

- Dooru, isteerim bileyim, nasıl düzülmüş-kurulmuş laabımız, – çetin çevirdim bän cuvabı.

- Seslesin hepsi Bozbeylär hem Kurdoğlular, – üüredici nesä aarardı kendi tefterindä. Buldu läüzümni sayfayı da açtı onu.

Klubta enidän kuruldu sessizlik. İnsannar savaşırdılar kaçırmasınnar üüredicinin bir dä lafını. Bän sä aklımca düşündüm: «Neçin o karıştırsın bırayı Kurdoğluları? Onnar başka, biz başka».

- Bu çok kolay, – işittim üüredicinin laflarını, sansın o becermiş işitmää benim düşüncemi. – Bän üürendim sizdän, ani «kurt» lafının maanası – “yabancı”. Butakım, Kurdoğlu laabı kolay bölüner iki lafa: «kurt oolu». Nasıl düzülmüş bu laap baştan? Eveldän insanın adlarını koyarmışlar başka prinçiplerä görä. İnsanın yaşaması taa sıkı baalıymış tabiatlan. Neetleneräk insanın yaşamasını uydurmaa tabiata, uşakların da adları takılabmış bu neetlerä görä. Bu kurala görä ad verilärmüş evelki türklede dä. İstärselär kız olsun gözäl, ona koyarmışlar bölä adları: Güneş, Gül, Çiidem, Bül-bül. Ozamankı zor yaşamakta erkek uşaa istenirmiş olsun kaavi, güçlü, ürekli. Zorlara verilmesin deyni, aylä tutmaa becersin. Bu sebeptän çok kerä çocukların adlarını koyarmışlar Girgin, Batır, Kahraman, Yılan, Pelivan, Kurt (Kurd). Evellär inanarmışlar, ani tabiatın güçleri insana ömür vererler, Allaa ecelini yazêr onun adına görä. Bu prinçipleri unutmarsak, var nicä düşünelim, ki çocuklara «Kurt» adını koyarmışlar, isteyerek çocuklar olsun kurt gibi kaavi, korkusuz. Eer bu teoriyayı hesaba alarsak hem onunnan kayıl olursak, bu Kurt adından kolay çıkaracez üzä Kurdoğlu laabının maanasını. «Kurt» adında olan adamın oolları sora olmuşlar Kurtoğlu, Kurdoğlu. Ama, bekim, dä evelki Yabancı ya da Kurt Kurtarıcı Anayı anarak, bir insan soy-senselelii korumuş, unutmamış, nasıl

bu halk Yabanı (Kurt) aşırısı kurtulmuş, kaybelmemiş. Kurdoğlular – demäk Kurt evlat boyları.

Üüredicinin düşüncelerinnän hepsi kayıldı. Bän sä aklıma getirdim, nasıl amıcanın masallarında bir korkusuz boz kurt yardım etmiş bizim dedelerimizä, da sora çok vakıt yabanıyı halk saymış kurtarıcı gibi, bir aaçtan oymuşlar kurt kafasını da ona tapınarmışlar, sayarmışlar onu Allaa erinä. Ama hep annayamadım, nasıl Kurdoğlular hem Bozbeylär baalı. Salt bir bilärdim çetin, Vladimir İvanoviç boşuna hiç bişey söylemez, da hazırlandım işitmää meraklı annatmakları bizim laabımız için.

- Adım-adım gidelim ileri, – işittim üüredicinin sesini. Bizi çes-çevrä sarêr sonsuz Tayga. Bütün yaşamamız ilk gündän bitki günümüzädän baalı daalarlan hem daa hayvannarınnan. Evelki insannar savaşarmışlar yaşamaa tabiatın kuvetlerinnän, hayvannarlan uygunnukta, ama diil duşmannıkta. Biz şindi başladık annamaa, ani tabiattan kendini büyük koymaa – boşuna bir iştir. Tabiat bu davranışı afetmeer. Biz evelki atalarımızdan lâazım üürenelim saygı göstermää bu daalara, topraklara, – başladı üüredici uzaktan.

Bän sä dayanamardım taa tez işideyim, ne o annadacek Bozbeylär için. Taa şindi, açan kendim bulunêrım Vladimir İvanovicin yaşlarında, annêêrım, nasıl önemni işlär o bizä ozaman açardı. Şindi herkezi için ayın-açık belli: insanın borcu – korumaa tabiatı, yardım etmää ona, ama diil zarar vermää. Ne yazık, ani insan hiç düşünmedään, tabiata büyük bozgunçluk, kötülük yapêr. Bän inanêrım – herbir otun, aacın, böceciin var canı. Hem diri bir can gibi onu lâazım koruyalım. Biz cuvaplıyız dünnedä herşey için: kurumuş daalar için, bataklanmış derelär için, zihirlenmiş topraklar hem sular için. Biz lâazım düşünelim, bizdän sora evlat boylarımız Toprakta nasıl yaşayacaklar. Neyi biz brakacez gelecek vakıtlara? Ama bunnarı hepsini annêêrım şindi, açan biyazıdı saçlarım, açan geçmiş yıllar üklendilär omuzlarıma. Gençliimdä sä, orda, Sibirdä, bu fikirlär bendän çok uzaktı. Onuştan üüredicinin tabiatlan baalı laflarına kulak kasmadım. Tersinä bilä, kızardım ona, ani türlü önemni olmayan işlärän vakıdı uzadêr.

«Hadi, Vladimir İvanoviç, hadi, ya brak sän bu saygı göstermesini taygaya hem taa bilmäm neyä», – aklımca alatlattırardım annadıcıyı.

Vladimir İvanoviç sä hiç bir kusursuz ilerledärdi:

- Sibirdä eveldän dä, şindi dä insan yaşêêr bükük saygı göstereräk daa güçlerinä hem hayvannarına. Annatmalarda hem masallarda hayvannarın yaşaması bükük er kaplêêr insannarın ömüründä. Onnarın var kendi karakterleri, adetleri. Hayvannarın da sırasında önemi bir daa yaşayıcısı – Yabanı. Masallarda Yabanı – akıllı, korkusuz, güçlü, şalver bir hayvandır. Erililär, aslı sibirlilär, korku hem saygı duyarak bu kaavi yırtıcı hayvana, çok kerä yabaniya «daa saabisı» adını koyêrlar. Kendi aralarında daa saabisinä «seriy pomeşçik» ya da «seriy gospodin» deerlär. Masallarda hem leğendalarda Yabaniya verilän bu adları sık bulacınız.

Üüredici annatmasında yaptı bir aralık, bekim, istärdi versin bizä düşünmök için vakit. Bän kuşkulandım. Üreemdä başladı bir damar titiremä. Ama üüredicinin fikiri taa saklıydı bendän. Kendi o bakardı benim tarafıma da sansın beklärdi nesä. Ama aralık çok vakit sürtmedi. Üüredici, bakarak gözümä, danıştı:

- Şindi isteerim çeviräsiniz lafları «seriy gospodin» gagauz dilinä.

- Boz bey! Bozbey! – baardılar herbir köşedän.

Benim aklımda çimçiriklär çaktı. Canıma aarlık çöktü. Ne demäk, bizim «Bozbey» laabımız «yabanı» maanasına mı gelir? Olamaz! Bozbey – yabanı. Bunnan hiç kayıl diildim. Birtürlü yaraştıramardım Bozbeyleä yabaniyı.

- Bozbeylär, bän düşünirim, ki sizin soy adınız bundan çekiler, – işittim üüredicinin yorumunu. – «Bozbey» – boz bey, demäk. Tayganın beyi, çorbacısı hem saabisı, – Vladimir İvanoviç ilerletti laflarını.

- Vladimir İvanoviç, diilim kayıl sizin açıklamanızlan! – deki baardım durduum erdän. – Ne çıkêr bundan? Bizim evelki dedelerimiz yabaniymış mı?

Üüredici şen güldü. Onun gülüşü taa da kızdırdı beni.

- Dostum, Tanas, dooru annamadın beni. Bän istedim göstereyim, ani bu iki laap – Kurdoğlu hem Bozbey andırêrlar bir hayvanı. Bunun maanası var nicä olsun baalı çok evelki vakıtlarlan, bekim, binnärcä yıl geeri yabanı eki dä onun simvolu sizin evelki

atalarınızın yaşamasında, inanında oynamış çok önemni bir rolü. İstoriya annadêr, ki evelki halklar tapınarmışlar tabiatın güçlerinä hem hayvannarına. Biz bırda artık andık Yabanı Ananın maanasını. Sizin hem Kurdogluların soy adları gösterer, ani sizin tamızlınız çekiler evelki türklarin vakıtlarından.

Varmış ölä halklar, angıları kutsal hayvan sayarmışlar inekleri, yılanı, güneşi, başka hayvannarı hem yıldızları. Bu tradişiyalara benzerli şeyleri, sanêrim, yaşamış evelki türklär dä. Çünkü soy adı insan için çok önemni bir iş, onu boşuna hiç kimsey kazanmamış. Kâr bu iki soy adı – Kurdoglu hem Bozbey – açıklêêr, ani onnar kurulmuş, açan türklär yaşamış Orhon derenin dolayında. Benim bakışına görä bu iki soy adı korumuş bizim günnerimizädän istoriyanızın hem kulturanızın bir parçasını. Elbetki, läözım taa çok aaraştırmalar yapmaa, üürenmää laapların maanasını, bulmaa onnarın erini halkın istoriyasında.

Üüredici genä baktı benim tarafıma. Ama şindi benim ürääm artık raattı. Bän utandım, ani bir-iki minut geeri kızdım üürediciyä. Onun yorumu okadar akıllıydı, ani canımda er kalmadı üfkä için hem küsü için. Tersinä, canım doldu gururlan, ani iki soy adı korumuş istoriyamızın hem kulturamızın önemni parçasını.

Vladimir İvanoviç sa devam edärdi annatmaa:

- Bekim, oldu başka türlü dä. Çok vakıtlar öncä sizin tamızlıktan birinä, angısı yabanı gibi çetin ürekliydi, akıllıydı, güçlüydü, korkusuzdu, savaşkandı, halk taktı Boz bey adını, onun tabeetlerini göstermäk için. Bekim, çıkışımı yannış yaptım, ama laf «bey» sizin dilinizdä saygı lafı, büüklük lafı geler. Demäk, bu takma adlan istemişlär bir kişiye saygı hem onur göstermää. Bu adamın da soyuna sora kurulmuş soy adı – Bozbey. Onuştan soy adınızdan yok neçin utanmaa. Taa bitirmedään sözüümü, isteirim söyleyim, ki rus dilindä da var soy adları, angıları çekiler takma adlardan: Volkov – sizin Bozbeğe benzeer, Medvedev, Lisişın, Sobakeviç hem taa da başka laaplar.

Şindi bän kayıldım üürediciylän bütün ürektän. Klubta kalktı gülüş, şamata. Benim dolayında kısmetli gülärdilär, aalardılar Bozbeylär, Kurdoglular, Terzilär, Pulukçular – gagauzlar. Bän seftä gördüm, ani köklerini bilmäk, uzak dedelärlän birleşmäk – insanları halizdän kısmetli yapabilir.

Hepsi kalkıştı erlerindän, ama kimsey alatlamardı daalışmaa. Üreklär pek doluydu türlü üüsek duygularlan. Özel bir hısımnık duygusu sardı klubta bulunannarı. Bän dä savaşırdım paylaşmaa kendi duygularımı, fikirlerimi başkalarinnan, açan işittim Kotova Katänin sesini:

- Tanas, beklä beni!

O kaçarak geldi yanıma. Bän sevinmeliktän, hiç düşünmedään sarmaştım ona, öptüm kızın sıcak yanaanı. Da bundan sora geldim kendimä. Sansın kaynak sular aktarıldı üstümä, başımda saçlarım terledi. Genä fasıl bir titiremäk aldı bütün güüdem. Katä sa hiç bir kusursuz sevinärdi bizimnän barabar, o istämärdi denemäa, ne olër benim canımda. Kız aldı benim elimi kendi yımışak elinä da, bakarak gözlerimä, mutlu seslän dedi:

- Bilersin mi, biz hepsimiz çok sevindik, ani gagauzların varmış zengin istoriyası. Hem senin dä soy adın pek meraklandırdı. Şindiyädän sayardım sizi bizdä Altayda musaafirliktä, osa dädunun araştırmalarına görä – siz bulunêrsınız evelki dedelerinizin topraklarında. Demäk, Altay – sizin hem bizim Vatanımız.

- Katä, insannar bakêrlar, – dedim bän da yavaşıcık çektim kendi elimi.

- Bu çok meraklı, çok meraklı, – kızgın tekrarladı kız.

Bizim yanımıza yaklaştı boba. Onun üzündän sızardı sevgi hem sevinmelik.

- Zaman hayır olsun, Katüşa! – selemneşti o. – Çok saa olsun dädun. O sansın perdeyi çekti gözlerimizdän.

Sora boba hodulluklan sesindä sordu:

- Sän işittin mi, nasıl o annattı Bozbeylär için? Tamızlımızın varmış çok derin kökleri, – o bakındı her tarafa, işider mi başkaları da onun laflarını, da ekledi, – Katüşa, çıkêr, ani bu bayırlar – bizim bayırlarımız, bu topraklar koruyêr evelki ataların izlerini.

Bana geldi, ani bobanın üzündä, görüşündä, bakışında nesä eni peydalandı. Bu gün bizi hepsimizi diıştirdi.

Bizä yaklaştı bir çetä adam, onnar sarmaştılar bobaya, çektilär onu aralarına.

Katä, bakarak bana gök gibi maavi gözlerinnän, gülümseyeräk danıştı:

- Gelsänä avşama kluba. Bütün küüyün gençleri toplanacak. Garmoşka çalacak, dans edäriz. Bırda var haliz garmoşka ustaları. Pek iilenceli geçireriz vakıdı, – o sustu, bekledi benim cuvabımı. Sora yalvarmaklı seslän sordu:

- Gelecän mi?

Bän seslärdim Katänın zilcääz gibi ötän sesini, yakın görärdim onun altın saçlarını, siiredärdim, nasıl dalgalanêr onun gözäl suratında, gölcüklär gibi, maavi gözleri, da annamadım, ani o cuvap bekleer bendän. Biz ölä yakın durardık biri-birimizä. Bän görärdim, nasıl onun solumasından güüsü kâ kalkardı yukarı, kâ inärdi aşaa, görärdim yanaanda küçük bir benceezini, görärdim, nasıl titirer onun uzun kirpikleri. Canım başladı düülmää buazım-da, dilim yapıştı damaama, bän alamardım soluumu, bana ölä geldi, ani buulêrım. Geldim kendimä Katänın tekrarlanmış soruşundan:

- Gelecän mi, Tanas?

Onun laflarından daptur geldim, sansın uyandım bir büülü yu-kudan. Sora sıktım kızın elini da alatladım vermää cuvabımı:

- Mutlak gelecäm, Katä. Sän beklä beni.

Benim cuvabımdan sora Katä, pırıldak gibi, döndü da yaklaştı suratalarına. Bän kaldım erimdä, bacaklarım oldu aar, demirli gibi, zordu kımıldanmaa erimdän. Katä şen lafedärdi kızlarlan, nesä onnara annadardı. Kulaama etişti onun kızıştırıcı gülüşü, üreemä sindi inanılmaz bir fikir: «Allä, nelär, ani oldu hemen şindi, biraz öncä – o bir gözäl düştü».

Ama kâr bu kıpımda Katä döndü bana dooru da hep o gülüşlän baardı:

- Bak, unutma! Söz verdin! – da sora onu sansın lüzgär aldı klubtan.

Bän, sarfoş gibi, dooruldum evä. Katüşanın gözleri, benceezi, al dudakları hep durardılar gözlerimin önündä. Onun büüleyici gülüşü hep ötärdi kulaklarımda. Bän düşünärdim, ani o gülüş ma-asuz benim içindi. Sanki, gülüşünnän istärdi nesä bana bildirsin mi? Ama ne, acaba?

Eni umutlar, tatlı duygular kapladı benim genç üreemi. O günü dünnä bana açıldı gözäl tarafından. Bän inanardım, ani yaşayacam bir kismetli ömür hem becerecäm kismet vermää en sevgili kişiyä.

Katinka

Yolcu yazıları

Yaz günneri bitärdilär. Avgustun bütününü musaafirlik ettim Moskvaya yakın bir kasabada. Bu unutulmaz vakıdın içindä çok islää insannarlan tanıştım, çok gözäl erlär gördüm. Candan sevdim rus peyzajlarını. Onnar diil, bizdeki gibi, ölä sıcaklı hem güneşli, ama kendin annamêêrsın, nicä sıyınêrlar üreenä sessizliinnän, gökün duruk derinniinnän, uçsuz-kenarsız tenaalınnan. Şaşılacak güzelliكتä manzaralar, dolu sulu derelär, cömert enginniklär sevindirer gözünü, doldurêr içini, yapêr canını taa yımışak, taa yalpak.

Bän doyamazdım mayıl olmaa biyaz güüdeli kayın aaçlarına, ani durêrlar alay-alay herbir evin başında, kasaba meydanında, yollar boyunda – hererdä. Onnarın kertikli yaprakları enikunuca kıpırdêêr en ilin lüzgär esintisindän. Yaprak fışırtısı gecä-gündüz sansın annadêr eskidän kalma gözäl masalları. Kayın aaçları baaşlêêr dolaylara raatlık, sevinmelik. İçtän peyda olêr istek – hep kalmaa şu yortuyca donaklı, büüleyici aacın dolayında, sonsuz seslemää yaprakların fışırdamasını, solumaa temiz havaylan.

Yok laf, gözäl aaç!

Ama nasıl annadayım salkım aacının güzelliini Bucakta, açan o ilkyaz vakıdı çiçektä?! Nicä başka aaçlan onu yaraştırıyım?! Bän benzederim onu ozaman gençecik gelinä, ani giimiş biyaz gelinniini, üzünü örtmüş incecik fataylan da utacak titirer kendisinä doorudulmuş bakışlardan. E nasıl gercik kokular daadêr çevreya açar salkım çiçää! Doyamêêrsın içmää şu tatlı burcuyu. Salkım çiçään aromatından döner başın, o seni sarfoş eder, duudurêr içindä türlü mutluluk duyguları. E şu yorulmaz işçi arıların vızlaması salkım aaçlarının dolayında! Sabaa güneşinin ilk sıcak şafklarını dokunêr topraa, da dünneyin en eşkin işçileri – kuannar – artık

çıkêrlar hotullardan, uçuşêrlar salkım çiçeklerinin arasında. Çok vakit geçmeer, da arı sürüleri kaplêêrlar aacı her taraftan. Birii karannık olunca onnarın birlikli işi hem zınnaması vazgeçmeer tatlı çiçeklerin dolayında. Bu vakit arılar toplêêrlar en faydalı, en şıfaalı balı. Sora bütün yıl – suukladın mı, üüsürük mü tuttu, içindän mi bir zorun var – salkım balı herbir hastalıktan imdat olacek. Bucaan salkım balını bilerlär diil salt bizim taraflarda, ama Ukraynada da, Rusiyada da, zerä bizdeki salkımnar gibi hem salkım balı gibi, hiç birerdä yok. Bucakta soluk çünkü taa pak, salkım aacının açması zaman taa sıcak. Bu da olêr sebep ona, ani salkımnar hepsi birdän kauk gibi donaklanêrlar. Kär bu vakit düşmeer bir dâ gün kaybetmää. Arıcılar oyalanmadaan çıkarêrlar arı hotullarını salkımnık daalıklarına. Arılar hemen sarêrlar açar salkım aaçlarını, çekeder onnarın büülü oyunnarı salkım aaçlarının dolayında, kızgın, faydalı iş erken sabaalendän birii geç avşam vaküdınadan sürter. Bir çala arılar beslener salt kıymetli salkım çiçeenin özünän, nektarınnan. Bu vakit toplanılmış salkım balı hepsindän kıymetli. Yok onda başka çiçek karışımı çünkü. İşçi arı, bäncä, olabilir bizim halkın bir çokmaanalı simvolu. Gagauzlar da, pak haliz arılar gibi, gündüzü geceyâ katıp, hep iş başında. Butürlü fikirlär her zaman geçer aklımdan, açan siirederim yorulmaz arıların çalışmasını.

Musaafirliktä bulunduum zaman ınşır gelärdi aklıma Bozbey Tanasın lafları:

-Eh, Bucaam, Bucaam, senin bir kuru çorlanın bin katına taa hoş canıma dünneyin en käämil gözelliklerindän.

«Evä döndüynän, mutlak bay Tanaslan buluşacam», – verdim kendimä söz.

Rusiyada avgustun son günnerindä sabaaya karşı hava başladı serinnemää. Aaçların eşillikleri arasında çat-pat çeketti peyda olmaa sarı-turuncu yapraklar. Onnar çarpardı gözünä taa uzaktan. Sansın küçücük feyalar tutuşturêr türlü renktä mumcaazları da, hiç kimsey görmedään, sıkıştırêr onnarı siirek-siirek dallar arasına. Gün-gündän bu güz habercileri taa zeedelener. Bir sabaa, erken uyanıp, göz attım pençerä aşırısı da şaş-beş oldum – sansın gecä geçmiş yoldan zengin bir yolcu da herbir aacın altına daatmış birär auç altın. Bän durdum biraz pençerä boyunda, siirederäk sa-

baa lüzgerinin oynaşmasını sarı yapraklarlan. Onnar sıra-sıra kopardılar ana dalından, yavaşıcık dönüşärdilär duruk havada, dokunardılar biri-birinä, sansın suvazlardılar biri-birini, sora usulca konardılar aacın altına.

«Tä genä geldi güz», – acılı dürttü canımı sıklet.

Güzün yaklaşması duyulardı hererdä. Günnär artık çeketti kışalmaa, sabaalar taa serin olmaa, diil çoktan şıralı eşil otlar aullar boyunda başladı senmää, sörpeşmää.

Kırlangaçlar, sırıçıklar, turnalar sürü-sürü bütün gün dönüşärdilär açık-maavi gök üzündä. Onnar kä dizilärdilär salt kendilerine bilinän sıralara görä, kä daalışardılar her tarafa. Ama sora güçlü bir kuvet enidän toplardı onnarı da dizärdi sıralıklan. Bu karma-karışık uçuşlarda kart kuşlar alıştırdılar gençleri sıraya, sürüyä. Kuşlar yapardılar denemäk kanatlarına, kuvetlerine hem kannarında yaşayan, Büük Yaradıcıdan verilmiş bilgilerine. Onnar hazırlanardı uzun, zor yola – yabancı memleketlerä.

Benim sä gözümdä uçardı avgustun yıldızlı geceleri bizim ana tarafımızda. Bucakta avgustun bitkisindä havada kurulêr annadılmaz ilinnik, geceyi sarêr göktän salınan fasıl bir incelik hem sevgi bütün dünneyn varlına. Kaldırıp kafanı karannık gökün yalabık yıldızlarına, çekedersin duymaa hem inanmaa Allahın var olduğunu, onun güçlüünü hem büüklüünü, günähsız ayozların orda, göktä, Allaha izmetini. Ozaman annêersın, nasıl ruhun birleşer bu üüsek büüleyici göklän, yıldızlarlan, avgustun ılıca gecesinnän. Butakım fikirlär doldurêr içimi, hasretlik hem sıklet sıkêr canımı. Bulunarak yabancı memlekettä, bän özledim ana tarafımı, kendi evimi.

Düşümä başladı gelmää çokyıllık kart süüt aacı pınarın başında. Onun sivri yapraklı incecik dalcaazları uzanêr birii erädän, kaplêêr koca alay. Sarkık dalların eşilliklerinden süüdün altında düzüler meydanni, gölgeli bir çadır. Maalenin karıları, döşeyip o çadırın altına parça palacıkları, manga oturêrlar yıldızlar göktä çakmaa başlayınca. Bu manga oturması geniş süüt altında sürer birii güzün serin havaları sesedincä. Pınara gelennär, çarpalayıp kazannarı serin suylan, aktarêrlar onu süüdün kökünä. Onuştan aacın yaprakları yazın herzaman semiz, şıralı hem yalabiyêrlar, nicä paalı ipek. Süüdün dolayında en sıcak havada bilä soluk taazä

hem hoş. Açan yorgunnuk heptän beni enseer, basêr yufkalık, giderim aacın yanına, sarmaşêrım onun kaavi kerestesinä, da ilinener içim, vazgeçer yorgunnuk, sıkıntı, baş acısı yavaşıyêr, canımda düzüler usluluk hem raatlık. Süüt aacı paylaşêr benimnän yaşamak gücünü.

Bu düşüncelerdän sora taa pek canım çeker ana tarafıma. Uzaltmaa musaafirliktä hasret çekmesini kuvedim artık kalmêêr.

- Evä-ä-ä! Evä, evä! - dinmäz çalêr içimdä kendi türküsünü özlem.

Fikircä bän artık ana tarafındayım.

Ana tarafı! Kim annadabilir hem annayabilir, nasıl fasıl duygu bu - Sevgi ana tarafına? Duuma erleri, ana toprak, ana-boba evi yaşêêr herbir ürektä. Senin için, Ana taraf, peetçilär yazêrlar en talantlı peetlerini, türkücülär çalêrlar en gözäl türkülerini. Ama sän dä, Ana taraf, seversin kendi evlatlarını. Uzaa da gitselär onnar, çaarêrsın evä hem bekleersin, bekleersin dayanıklı. Bu evelki, bitkisiz gökün altında Allaa salt insana vermiş en büük, en yorum-suz duyguyu - Ana tarafına, Vatanına Sevgiyi. Kimin içindä yaşêêr butakım Allaa duygusu, o halizdän taa kaavi, taa zengin kişi olêr. Onu ensemäz zorlar, yıkmaz kahırlar...

Ama yazık ona, kim kaybetmiş eki unutmuş ana tarafını, bekim dä, atılmış ondan, isteyäräk bulmaa taa gözäl ecel, taa zengin yaşamak! O gerçektän zavalı bu dünnedä, zerä o dattı en acı duygulardan. O yadırgadı paalı ana yurtluundan. Ay gidi sän, benim saygılı hem sevgili okuyucum, eer razgeldiysän yabancılıkta, eer okuyarsan bu yazıları, oyalanma darsıklık çekmää, sän bil - Ana tarafı bekleer seni, özledi seni, o sendän atılmadı, o seni türlü sever: zengin dä olsan, fukaara da olsan, sevinçli dä olsan, kahırlı da olsan. Dönär mi ana arkasını kendi uşaana?

Ana tarafı, sän herkezin kanındaysın!

***

Valizamı toplamaa hiç çok vakit tutmadı. Boşuna ev saabisi dön-döna yalvarardı kalayım taa birkaç gün. İçimdeki özlem duygusu buna kayıl olmadı. Da tä genä - Moskvanın demir yolu garası. Enikunu, usulca çekildi perona benim trenim «Moskva - Ode-

sa». Makarki trenin yollanmasına vakıt taa gerää gibi vardı, bän alatladım girmää vagona. Açan erleştım erimä, açan biraz uslandı canım, çıktım koridora, kondum pençerä boyuna da siiredärdim dışarsını. Peronda taa gezinärdilär yolcular hem geçiricilär, ileri-geeri çekärdilär ükçülär aar teleşkalarını, hem hepsinin da arasında itirişärdilär meyva satıcıları, çaarışlı, biraz sündükçä, teklif ederäk mutlak datmaa tatlı, sulu armutları, kırmızı ballı-şekerli almaları, kraalı gibi, iiri erikleri.

Karışıklı kalabalın içindä gözümü çekti iki yolcu. Biraz uzacıkta benim vagonumdan bana dooru üzünän, bekim, kırka yakın yaşlarda, durardı bir adam. O batal boylu, geniş omuzlu, keresteli güüdeli bir kişiydi. Asker rubaları ona pek yakışmıştı. Bän islää görärdim onun suratını. Adam sevgiylän hem sıcaklıktan bakardı karşısında duran kariya da nesä, güleräk, annadardı. Ama karı-koca onnar diildi, ozaman düşündüm. Karının güüdesindän, biyaz saçlarından belliydi, ani o asker rubalı kişidän çok taa büük.

«Olmalı, ana hem ool», – geçti fikirimdän neçinsä.

Hava o günü bulutluydu. Bu sebeptän, bezbollahi, karı sarmıştı omuzlarını incecik ajurlu Vologda şarfınnan. Pelik örülmüş saçları dolaylamışlar karının başını. Onun, sansın gümüşlenmiş, biyaz saçları hem, payacan gibi incä, biyaz şarfı aydınnadardı boz peronu, kapanık gökü hem bulutlu havayı. Sansın bu iki kişiyi sarmıştı aydınık, hoş bir bulutçuk.

Adamın gülüşü, bakmak hem lafetmäk maneraları kimisä andırardı bana, ama aklıma getirämedim. Kariya da nekadar taa çok bakardım, okadar taa çok kaavileşärdi içimdä bir duygu – onunnan bän, allä, tanışêrım ya da kimäsä onu benzederim. «Kimi var nicä tanıyım Bucaktan uzakta, Rusiyanın dibindä, Moskva garasında?» – savaşırdım çıkarmaa aklımdan bu iki meraklı yolcuyu peronda.

Yaklaştı vakıt trenin yollanmasına. Tä, birdän-birä hem korkmuş gibi, tren sıklık etti, sora zorlan gıcırdadı demir tekerleklär, sarstılar vagonnar, oynadılar erindän, ama genä durdular. Yolcular alatladılar bulmaa erlerini. Onnar sıkışardılar koridorda, sürüyeräk aar baulları. Bän kupedä oturardım yalnız da açık kapu aşırısı intereslän siiredärdim, nasıl yolcular savaşırlar taa tez oturuşmaa kendi erlerinä. Ansızdan karşımda peydalandı... Kim,

siz sanêrsınız? Bay Tanas Bozbey! Kendi gözlerimi inanmaa zor-
du. Binnän kilometra aşırıda, Moskva garasında, trendä «Moskva -
Odesa», benim önümdä durardı benim dostum - Bozbey Tanas aga.

Herbirin yaşamasında makar bir kerä olêr olâ olaylar, açan
yorum onnara yok nasıl bulmaa. Ozaman deeriz: «Allahtan var
olsun». Tä şindi kâr o siirek olaylardan biriydi. Bän hem şaştım,
hem sevindim. Allaa bana hazırlamış çok gözâl bir yolculuk. Bay
Tanas tutardı sol elindä buazlarından iki şişâ su, saa elinda da -
küçürek mor valizasını. Sansın dün görüşmüşük hem lafetmişik,
hiç şaşmadaan bu fasıl buluşmaya, o uzattı suylan şişeleri, bütün
üzünnän sıırarak, dedi:

- Tä sucaaz aldım, ko bulunsun yolda.

«Bu açık ürekli sıırtmayı bän şindi hemen siirettim, sansın», -
çaktı aklımda. Ama bu fikir ansızdan gelip-gitti, çünkü hep taa
kendimä gelämäzdim şaşkınlıktan hem şükürlüktän, ani yolculuk
edecez Tanas agaylan birliktä. Onun görünüşü, her zaman gibi,
kırnaktı, tertipti hem bakımnydı. Açık renktä gölmää hem donna-
rı gösterärdi onu hep taa genç hem kaavi. Kafe rengindä paraliyan-
nın kenarları altından şalvir bakardı adamın akıllı gözleri.

Da tä büük şamatalı kasaba Moskva kaldı geerdä. Demir yo-
lun iki tarafından, kinoda gibi, uçêr kasabalar hem kasabacıklar,
küülär hem küüceezlär, kenarsız kırlar hem daalar. Biz bir çala
oturduk sessiz, bakarak pençerä aşırısı. Herkezi düşünärdi kendi
düşüncelerini. Bän göz attım bay Tanasa.

Onun üzünü sansın bulutlar örtmüştü, gözleri nemnenmişti. O
derin dalmıştı kendi duygularına.

Bir uzun aradan sora, nasıl herkerä olêr yolda, laf-laftan çeketti
bizim yolculuk sölpetimiz. Ama taa da pek şaştım, açan bay Ta-
nas bildirdi, ani eşinnän Katinkaylan Rus ordusunda Moskvada
slujbasını sürän ofițer oolunu dolaşmaa gelmişlär. Bu an kafamda
sansın çimçiriklär aydinnattı herşeyi. Elbetki, peronda arkasın-
nan bana dooru duran karı - o saygılı Katinkaydı. Onuştan bän
onu kimäsä benzettim! Katinkaya da karşı, demäk, ofițer Bozbey
durarmış. Tıpkı bobası! Tä neçin bu iki kişi okadar çekti benim
dikkatımı. Kibirimä idirämäzdim - nasıl bän onnarı tanıyamayım!

Yoldaşım bay Tanas, dönüp bana bütün güüdesinnän, ilerletti lafını:

- Çardım oolumu Toduru evä. Sanêrım, geldi vakit Gagauziya için çalışsın. Biz becerdik, korkmadık, kurabildik Gagauz Avtonomiyasını. Kolay iş o diildi. Halkımız ozaman oldu ydu, nasıl bir ürek. Bu ürään dä içindä yaşardı bir büyük neet – başarmaa güreşi Gagauz Respublikasını kurmak için. Şindi geldi sıra genç evlatlarımız akılcasına, becerikli işlesinnär Vatanımızı kaaviletmää deyni.

Onun lafları eşeledi fikirimdä diil çoktankı geçmişi. İslää tutêrım aklımda o karışmalıklı bulanık vakıtları, açan daalardı Sovet Birlii, açan respublikalar hem halklar sıravardı başladılar bildirmää baamsızlıklarını. Ozaman çeketti kızgın savaşmak Gagauz Avtonomiyasını kurmak için. O anılmış günnerdä bay Tanas Bozbey, gerçektän, en önemni olayların ortamında bulundu. Kimileri o vakit, korkak palilär gibi, saklanardılar evlerinä. Ama Tanas aga başka haliz patriotlarla bir sırada korkusuz, açıkçasına kaldırdılar halkın problemlerini, laflan hem işlän çalışardılar uyandıрмаa insannarın üreklerindä gagauzluk ruhunu. Onnar çetin inanardılar, ani geldi vakit bizim dä halkımız kaldırsın gücenik kafasını. Ön sırada Gagauz Avtonomiyasını kurmaa deyni omuzomuza durardılar Mariya Maruneviç, Mihail Kendigelän, Stepan Topal, Stepan Bulgar, Dimitri Savastin, Leonid Dobrov, Petri Fazlı, Mariya Duloglu, Zinaida Bakaeva hem üzlärlän-üzlärlän gagauz patriotları. Da becerdilär. Metin olsun vatanseverli kişilerin adları. Avgustun ondokuzunda 1990 yılda gagauz deputatları herbir küüdän, herbir kasabadan toplandılar Komratta Büyük kurultaya, neredä kararladılar kurmaa Gagauz Respublikasını Moldovanın sınırlarında. Bu metinni gün kalacak gagauzların eni istoriyasında diveç. Kimseyin yok hakı unutsun bütün halkımız için önemni oluşları. Gagauzlar bütün dünneyä gösterdilär – biz varız, biz halkız, bizim dä var hakımız olsun Vatanımız Bucakta. Bu erlerdä yaşarmış dedelerimiz taa eveldän. Biz kimseyin üstünä gelmedik, kimseyi evlerindän kırlatmadık.

Benim butürlü fikirlerimin akışını kestirdi bay Tanas. O sordu, çoktan mı çıktım ana tarafından. Bän verdim cevap, sora kendim sordum:

- E Katinka Moskvada mı kalêr?

- Yok, onun yolu uzun. O gider ana Vatanına – Altaya. Kim biler, nasıl dönecek bu vakıtlar ileri dooru, – işittim dostumun garip laflarını.

Tanas aga gösterdi kafasınnan trenin dışında uçan manzarayı da sıkıntılı seslân ekledi:

- Bak, bak, bu gözâl erlâr ilerdän bizim dä Vatanımız sayıldı. Şindi sä – yabancı memleket. Birtürlü sınaşamêêrim şindiki gerçää. Sovet Birliinin parçalanması benim dä aylemi paraladı: oolum yabancı devletin armatasında askerlik izmetini tamannêêr, onun uşakları ana tarafından uzakta büüyerlâr, Altayda yaşayan Katinkanın soy-senselesi heptân uzaklaştı. Tä eşim yol tutêr Krutoyarkaya, bekim, bitki kerä. İlerdän bu zor yolu ikimiz birlikte yapardık, şindi yol oldu pek paalı.

Biz genä sustuk. Bay Tanas, bekim, aklından geçirêrdi Altaydan senselesini. Benim sä kafamda artık işlârdi çok önemni bir fikir: bän çoktan istêrdim üüreneyim Katinkanın istoriyasını.

* * *

- Katişka, Katüşa, Katinka – o benim eşim, kismetim hem Üüsek Göklerin baaşışı, – butürlü gözâl laflarlan çekedildi interes annatmak Katinka için, ama diil salt Katinka için. Bu annatmak bay Tanas için dä, gagauzların yaşaması için Altayda ana tarafından kaldırmaktan sora, Krutoyarka hem krutoyarkalılar için hem dä taa çok-çok işlâr için.

Tanas aga acelâ etmêrdi kendi annatmasında. Bän dä onu alatlattırmardım. Yol uzundu, vakit vardı bol. Yavaşıcık akardı, sansın su deredâ şırıldardı, adamın sesi. Kimâr kerä o susardı, buulukbuuluk soluyardı, derin çekêrdi içini. Belliydi, ani çoktan geçmiş olayları o enidän yaşêêr. Bän erleştim uygun da savaşardım kaçırmayım annadıcının hiç bir lafını.

- Açan gagauzları sibittılar dünneyin bilinmeyän kenarına, açan herkezin fikirindâydi ölüm, yaşamaya da havez hiç kalmadıydı, Katinkanın aylesi, onun dädusu Vladimir İvanoviç Kotov ilk kişilerdändi, ani bizâ umut vermää savaşardı, bizâ destek olardı, zorlara verilmemää üüredêrdilâr. Saygılı üüredici Ko-

tov gagauzlar için oldu en inan adam, akıl-fikir verän kişi. Çok kerä o gelärdi gagauzların baraana, seslärdi eski yaşamak için annatmalarımızı, türkülerimizi, masallarımızı. Kimär kerä onunnan barabar gelärdi onun unuçası – Katä Kotova. Bu kızın maa-vi gözleri, gevrek gülüşü, altın saçlı pelikleri battılar üreemä taa ilk günnerdän. Ama haliz duygu için ozaman laf yoktu nicä gitsin. Hepsimiz etiştik orayı çok kötü halda, bu çirkin yol bitirdi bizi, deki hepsimiz yarıyölü insandık. Ama zaman gittikçä, başladık kendimizä gelmää, sınaşmaa eni, sevinçsiz topraklarda yaşama-yä. Geçtiydi artık bir yıldan zeedä, nezaman başlıydım denemää bana doorudulmuş Katänin fasıl bakışlarını. Herbir buluşmamız-da o seläm verärdi, sorardı bişeylär, yanımdan lafsız hiç geçmäzdi. İltän savaşırdım başıma hiç bişey takmamaa. Orası bizä gurbet-likti, Katä da gurbetliktän biriydi. Bukadar. Ama geçti ilk en zor kış, da biz annadık – hererdä var islää insannar. Dooru läözüm söylemää: erlilär çok zaamet ettilär sınaştırmaa kaldırılmaları eni yaşamaya, paylaştılar bizimnän rubalarını hem imeklerini.

İlk kışın sonunda Vladimir İvanoviç genä geldiymi gagauzlara musaafirlää. Onunnan geldi Katä. Vakit olduydu geç, ürecedici çardı beni da sımarladı:

- Tanas, geçirsenä Katüşayı evädän, bän biraz taa birda oyala-nacam.

Bän çabuk giidim eski, yamalı kufaykayı, «uşanka» kalpaamı, ayaklarımı sıkıştırdım yırtık valinkilär içinä, da biz kızlan çıktık dışarı. Hava ayazdı, suuk gökün üüsekiindä yalabıyardılar yabancı yıldızlar. Bucakta yıldızlara bakarak, onnar taa üüsektäydilär hem taa iiriydilär. Ama bu iiri parlak yıldızlar yapardılar suuk ge-ceyi taa suuk hem ayazlı. Biz örüyärdik hızlı, üşümeyelim deyni. Katä tutundu kolumdan.

Yapaa eldiven aşırısı bän duyardım kızın sıcak aucunu. Bu tatlı sıcaklık yayıldı bütün güüdemä. O günädän bilinmeyän duygular sardılar üreemi. Bän seslärdim, nasıl kız nesä soleer, görärdim, nasıl aazından çıkêr, küçük bulutçuk gibi, onun sıcak soluu, da istärdim, bitmesin bu yol. Ansızdan bir eni beklenilmeyän fikir urdu kafama:

«Gelecek gün, da bän Katüşayı öpecäm. Bilmeerim, nezaman o gün gelecek, ama mutlak hem mutlak o gelecek».

Bu fikirdän hem korktum, hem utandım, ama Katänın kolunu taa sıkı tuttum. Kız elini çekmedi, tersinä, onun incä, yufka parmacıkları usulca kımıldandılar aucumda da taa uygun erleştilär. Bän üräämnän duydum, ani kâr bu vakit aramızda nesä pek gözäl hem pek önemni ikimiz için duudu. Onun canından benim canıma sansın sızdı yımışak bir duygu.

Birdän-birä yol bitti, etiştik Katänın evinä. Biz durardık karşı-karşıya da sansın bilmärdik ne yapmaa. Katä yavaşıcık boşandırdı kendi elini benim aucumdan da, bakarak parlak gözlerinnän üzümä, teklif etti:

- Bir kerä uura bizä. Gösterecäm sana kiyatlarımı. Bizdä çok kiyat var. Ama dädumda – taa da çok.

Sora onu gördükçä hem utanardım, hem sevinärdim. Boyranarın Varkisi, angısını yavklum sayardım, yavaş-yavaş uzaklaştı bendän, sansın onu çoktan-çoktan düşünmä görmüşüm. Katä sä gün-gündän kaplardı canımı. Bän kayıldım sonsuz siiretmää kızın naaşlı üzünü, örüyüşünü, gülüşünü. Butürlü eni duygular yapardılar beni kısmetli, uyandırardılar içimdä dadılmadık neetlär hem umutlar. Vakıt geçtikçä bu duygular taa kaavileşärdi. Nelär olêr canımda, sakınardım açmaa küçüklük dostuma Mitiyä bilä. Bän sık-sık başladım düşünmää, nasıl düzülecek ecelim ileri dooru. Fikircä her zaman yanımda durardı altın pelikli, sıradan Katä Koto-va. Evlenmäk için düşünmää taa erkendi, da onuştan bekim, gelecek günnär bana görünärdi duman içindä gibi. Herbir buluşmakta Katüşaylan, içimdä tutuşardı ateşli kıvılcınnar. Onnarın ateşindän eriyärdi-sızırıldardı canım. Sıra-sıra geçärdi günnär, aylar, gagauzlar düzdülär Krutoyarkada eni evlär. Geçti artık bir-iki yıl, bän sä kendi sevdami hep içimdä saklı tutmaa savaşırdım. Ama kızın sıcak bakışlarını, çekici sırtmasını sık-sık başladım denemää.

Günün birindä yaklaştı bana dostum Miti. Biz lafettik onunnan türlü önemni olmayan işleri, makarki duydum, ani kafadarım boşuna gelmedi, ani nesä neetli bana açmaa, salt kıyışamêêr. Bän sarmaştım dostuma da, şaka gibi, söledim:

- Sakınma, kardaşlık, bizim aramızda şindiyädän saklılık olmadı. Annat derdini, tutma içindä.

O ansızdan kızardı, başladı atlatlamaa, könnü, varmış çok işi, läüzümmüş gitsin. Tutup kolundan, oyaladım onu.

-İslää, - dedi olan, - açacam sana bir sekretimi, ama emin et, ani kimseyä annatmayacan.

Beni şüpelendirdi hem meraklandırıdı, nicä bu laflar sölendi. Bän çok düşünmedään emin ettim.

- Kardaşlık, Tanasku, bän beenerim Vladimir İvanoviçin unuçasını, - çeketti annatmaa sekretini dostum, - bän onu sevdim taa o yılın, açan burayı geldik.

Onun bu laflarından sora ayaklarımın altından başladı toprak kaymaa. Ozaman abanmayaydım duvara, sanêrım, düşeeydim. Gözlerim tundu, tıkanıdı kulaklarım, bana zordu soluk almaa. Miti hep taa nesä annadardı, bän görärdim onun dudaklarından, ani o nesä hep söleer, ama hiç bişey işitmäzdim. «Allelä, saar oldum», - düşündüm, bakarak, nasıl sessiz kımıldêêr Mitinin dudakları. Uzun bir kıpımdan sora, gelip kendimä biraz, sorabildim:

- E Katä senin sevgin için biler mi?

Dostum sansın korktu birdän, açtı büük gözlerini, kuvetsiz verdi cevap:

- Sän ne deersin, Tanas? Bunu Katäya söyleyämäm.

Canım düülärdi ölä, sansın fırlayacak içimdän. Savaşarak sesimdä suukluk göstermää, sızdırdım lafları dişlär arası:

- Bän, dostum, bölä boş işlärän kafa düümeerim hem zaman harcamêêrım. - Sora taa çetin seslän ekledim. - Sana da verecäm bir akıl, çıkar bu tikenin canından hem fikirindän. Taa raat yaşayacan.

- Ne suuk kannı adamsın sän, Tanas. Benim sä umudum vardı - beni annayacan, bekim, bir nasaat verecän, - süünük, üzüntülü işidildi Mitinin sesi.

Bän sert kestim onun laflarını:

- Nasıl nasaat sän bendän bekleersin? Yok, kafadarlık, kendi zorunu kendin çöz.

Bu fasıl lafetmektän sora tanıdım kıskanmak duygusunun acı dadını.

Katä sa bir kusursuz yalpak gülümsärdi bana karşı, yanımdan geçtikçä, laf katardı, çaarardı kluba ya da geziyä. Makarki boba kluba bizi pek brakardı gidelim, ama ara-sıra bän kaçırıldım kâ konterdä, ani hazırlardılar gençlär, kâ Vladimir İvanoviçin lekşiyalarını seslemää. O saatlarda Katänın yanından hiç aralanmardım. Taa doorusu, ikimiz dostumnan Mitiylän kızın yanında dolanardık. Anılmış lafetmektän sora ikimiz kafadarımnan, sansın annaşıpta, sevda konusunu açıklamardık. Ama bän kucunardım Mitidän, o da, bezbelli, bendän. Tezdä Katänın laflarından, hoş bakışlarından, sırtımasından başladım annamaa: bana o bakêr başka gözlän, diil, nasıl Mitiyä, nasıl başka genç olannara. Hiç bir lafsız artık bilärdim – ikimizin aramızda duudu karşılıklı duygular, o duygular – sevda.

Biz çalışardık ayırılmaa hepsindän, kalmaa göz-gözä. Tutunup kol-kola, gezinärdik küüyün sapa sokaklarında, lafedärdik türlü işlär için, salt sevdamız için utanardık lafetmää. Bir-iki kerä uurdık Katänın dädusuna çay içmää. Vladimir İvanoviç pek islää anadıydı, o pek çok okuyardı hem çok bilärdi. Üüredici annadardı türlü interes istoriyalar. Onunna lafa durmaa pek kolaydı hem meraklıydı. Bir kerä bizi geçirärkän, o çekti beni bir tarafa da dedi:

- Tanas, bak, koru Katüşayı, gücendirmä onu. Bän inanêrım seni, – bitirdi üüredici lafını, uzattı bana elini da sıktı kolumu, nicä geçer adannar arasında.

Benim güüsüm sevgi doluydu: bän sevärdim Katäyi, dostumu Mitiyi, Vladimir İvanoviçi, bän sevärdim bütün dünneyi.

Butakım kısmetli halımı yoktu nicä denämesin boba. Bir avşam, açan genä hazırlanardım kluba, boba sert kaldırdı kaşlarını da kızgınnıklan sesindä sordu:

- Kluba mı? Senin ne işin orada var?

- Ama, boba, orda küüyün hepsi gençleri, – savaştım yımışatmaa bobanın üreeni.

O hep ölä sert danıştı:

- Oolum, sän küüyün gençlerindän biri diilsin. Osa unuttun, kim varsın mı?

Bän içtän başladım kızmaa. O minut sayardım, ani bölä bana davranmaa bobanın dooruluu yok. Seftä bobamnan lafettim üüsek seslän:

- Yok, boba, kim varım, unutmadım. Gagauzum. Bucaktanım. Kaldırılmayım. Ama dünnedä bir kerä yaşêırım. Bän dä isteerim başka gençlär gibi yaşamaa.

Şaşarak sölediklerimä, boba keskin baktı bana. Sora yaklaştı yanıma, koydu kolunu omuzuma da uslu, yımışak seslän dedi:

- Bilerim, oolum, kim seni şu kluba çeker? Kotov Vladimir İva-noviçin unuçkası – Katinka.

Bän ıştırmadım, ama içtän gülümsedim: «Katä, demäk, bizimcä Katinka olêr».

Görüp, ani bendän ses yok, boba birazdan dostçasına ekledi:

-Tanasku, seni islää annêırım. Gençsin. Bän dä senin yaşların-da kızlarla bakışardım, horulara, oturmaklara gezärdim. Olaydık kendi vatanımızda, hiç bir zorluk çıkmazdı: gez, yavklu edin, sev. Gençlik işi. Ama yabancılıktayız, diiliz musaafirliktä. Günümüzü, saadımızı bekleriz. Yalvarêırım, oolum, umutlandırma sän şu kızı. Hem kendin dä çıkar onu üreendän. Savaş beni annamaa, kızma bana, kötü hiç bişey istämeerim.

Boba sustu, bän dä susardım. Salt kafamın içindä sansın biri aar çekiçlän urardı: «Boba karşı benim sevdama. O karşı. Ama neçin? Ne kötü biz Katäylan yaptık?»

Acıylan hem üfkäylän baardım bobanın üzünä:

- Ama neçin, boba? Sölärsin mi, neçin?

Boba genä fasıl bir bakış attı bana dooru, döndü arkasını da yollandı kapuya dooru, sora durdu da enikunu dedi:

- İsteersin bilmää, neçin mi? Ozaman otur da seslä.

Gücenik halda oturdum masa kenarına. Boba aar salverdi kendisini karşı skemneyä. Bän sayardım butakım davranışı kendimä doorusuzluk. Ama susardım, iildip başımı. Yoktu gagauzlarda tabeetlär – ana-bobaya laf çevirmää.

Boba acıylan sesindä başladı:

- Bän sana söledim artık: biz günümüzü, saadımızı bekleriz. Biz dönecez ana tarafımıza. E bu kızlan ozaman ne olacek? Kayıl

olacak mı onun aylesi, braksın o herşeyi da gitsin senin ardına, yabancı topraklara? E kendi Katinka kayıl olacak mı? E onun anası nasıl kabul edecek bu haberi? E betva edärsä bizä? Sän bilersin mi, ani ana betvasından çirkin dünnedä bişey yok? Biz inanıcı insannarız. Betvadan korkêrız. Ana betvasından – taa da. Bizdä söleerlär, ani ana betvası üç boy evlattan evlada tamannanarmış.

Bölä işlär o günädän hiç aklıma gelmedi. Bobanın herbir lafından annardım – o, elbetki, haklı. O halklı, ama ne yapayım bän sevdamnan? Benim yok mu hakım sevmää? – düşünärdim, sesleyeräk bobanın akıllı laflarını.

- Dooru mu söleerim? – kesip laflarını, sordu bana boba.

Bän kıstım omuzlarımı, ama bişey bulamadım cuvap etmää.

- Omuz kısmaklan, oolum, o bitmeer. Ya sän düşün: evlenärsän bu kızlan da birda istärsän kalmaa, mamunnan ne olacak? Onu sän nasıl kahırlara sokarsın? Bunu düşünüdüm mü? Eşek kafalı! – deki baarak, boba bitirdi lafını.

- Annadım, boba, hepsi lafların senin dooru. Gitmeerim bireri, – savaştım diıştirmää durumu.

Derin içimä sindi bobanın sözleri. Düşünä-düşünä annadım – o halizdän haklı. Biz Krutoyarkada yabancıyız. Yok benim hakım bozmaa taa eskidän birda yaşayan insannarın raatını, yaşamak kurallarını.

Bundan sora karar verdim – Katanın iili için, kendim bir yanlışlık yapmadaan, uzaklaşayım kızdan. Elbetki, bu karar benim için çok zordu. Bän umut edärdim, ani Katä kendisi annar, ki duygularımız bizi kısmetli yapmayacak, tersinä, hepsimizä çok kahir var nicä getirsin. Bän kaybettim raatlımı, kaçtı uykum. Nereyi dâ gitsäm, ne dâ yapsam, karşımda hep Katä durardı da o aydınnık gözlerinnän bana bakardı.

Fikircesinä gecä-gündüz lafedärdim yavklumnan, yalvarardım, afetsin beni. Ama, buluşupta, açıklayım durumu, korkardım. Korkardım, ani laf bulamayacam annatmaa. Onuştan vazgeçtim çıkmaa kluba, buluşmaa kafadarlarımnan. Salt işleyeräk, makar az vakıda, unudardım derdimi. Savaşarak uslandıрмаa bu acıyı canımda, çalışardım diriltmää üreemdä Varkinin süretini. Ama onun eşil gözlerindän kaarä, aklıma hiç bişey gelmäädi. Kızın şu

eşil gözleri için küçüklümdä çok kerä onu kızdırdım, aynaşarak: «Boyran Varki – kedi gözlü, bizim kotoy kalın üzlü, kotoy idi pideyi, Varki ezdi kediyi!». Bu şaka aynaşmaktan sora kız birdän çekedärdi aalamaa, onun iiri-iiri yaşları akardı yanaklarından, kalgardı asılı kirpiklerindä da yalabıyardı sedef gibi. Varki aucunnan onnarı savaşardı silmä, ama, bezbelli, durgudamardı aalamasını. Ufacık çillär suratında taa da belli başlardı olmaa, pembä yanakları heptän yalın-yalın tutuşardı. Bän sanardım, ani o burulêr, kılıbıklanêr. Onun acı yaşları hiç dokunmazdı üreemä, ama taa kızıştırardı beni: «Cıvil-cıvil cıvilgan, bizim Varki aalagan. Çilli, sivilli, kırmızı da kirpikli». Bu laflara Varki hiç da dayanamazdı. Aalayarak-baararak o kaçarak gidärdi evä.

Dayma kızın mamusu, gelip bizä, aalaşardı:

- Aman, mari Tudora, genä sizin olan aalatmış kızımızı.

Bän istärdim inandırayım kendimi, ani Varki beni bekler, ani ondan başkası kimsey bana diil läözüm, ani biz onunnan evlenecez, açan dönecäm Vatanımıza. Ölä annaşmışlar bobalarımız. Canım sa kayıl olmadı bu düşüncelärlän. İtirip bir tarafa busoy fikirleri, gözümün önündä genä peyda olardı Katä Kotova. O çaarışlı sırırdardı bana.

- Brä! Bu kız büüledi mi beni, ne ba? Katä, dürtüklü tiken gibi saplandın sän canıma. Nasıl şu tikenı çıkarayım da acıtmayım ne seni, ne kendimi? – kızardım kendi kötü halıma.

***

Geçti deki taa iki ay. Bu iki ayın içindä Katäyı salt bir-iki kerä gördüm uzaktan-uzaa. Bir pazar günüydü. Bän bütün gün evdäydım. Dertli gibi gezinärdim bir içeri, bir dışarı. Mamu annayı bakardı üzümä, ama laf açıklamardı. Boba, sansın kabaatlı, savaşardı karşılaşmamaa benimnän göz-gözä. Bän içeri girirsäm, o dışarı çıkardı. Çıkarsam dışarı, o hemen evin içinä girärdi.

Açan gün başladı kauşmaa, bizä geldi dostum Miti. Biz çıktık dışarı, oturduk odunnuk yanında skemneçä. Dostumun gelişi beni sevindirdi. Aramızda bozuşmak olmadı, ama bir gerginnik ikimiz dä duyardık. Bakarak bir tarafına, yabancılaşmış seslän, kafadırım sordu:

- Ne çıkmêersın bireri? Katä seni sorêr? Osa küstün mü ona?
İsteyeräk göstermäâ, ani bu soruşlar benim için önemni diil,
yapınmaklı üfkäylän omuz aşırısı attım:

- Katänın başka işi, allelä, yok da sorêr beni. Küüdä başka olan
kalmadı mı, sorsun?

Fikirimdän geçti, ani herbir lafım kıza etiştirilecek da halizdän
başladım üfkelenmäâ. Miti pek şaştı butakım cuvaba. Belliydi, ani
bölä bir çıkış o hiç beklemäzdi.

- Tanas, dostum, seni tanıyamêêrım. Ne oldu? Ne duişti? Taa diil
çoktan sän butürlü düşünmârdin, – uslu seslän o dedi.

Ama bana işidildi onun sesindä saklı sevinmelik. Aar çöktü
üreamä, ani kendi can dostuma, angısınnan çok kahırlar geçirdik,
angısınnan kardaş gibiydik, şindi duşmancasına bakêrım. Sarmaş-
tım bän küçüklük kafadarıma da düzleştirici danıştım:

- Afet beni, kardaşlık Miti, nesä kötü olêr benimnän.

- Sän dä beni afet, – dedi o da alatlan kalkıp-gitti.

Bir vakıttan sora denedim, ani Katä da bana aykırı-aykırı bakêr,
çevirer bir tarafa kafasını.

***

Noyabrinin Edisiydi, Bük Soşyalist Revolütiyanın günü-
dü. Krutoyarka kutlardı bu bük yortuyu. Klubtan bütün gün
işidilärdi garmoşka sesi, genç kızların gülüşü. Rioda artistlär
çalardılar revolütiya için türkülär. Yoktu nicä uzak durmaa yor-
tunun şenniindän. Bän dä dayanamadım, çıktım gezinmäâ. Ayak-
larım kendileri götürdülär beni kluba dooru. Bir umut beslârdim
canımda – makar uzaktan göreyim Katuşayı. Bir dä baksam, dos-
tum Miti tutmuş Katäyi «područki» da nesä, güleräk, annadêr. Kız
sa kolunu çekmeer da şen güler. Üfkedän hem kıskanmaktan göz-
lerim karardı.

«Ah, sän satıcı, yılan canı, – okuyardım Mitiyi. – Bunun için
bendän afetmäk istedin! Bundan ötäâ sän bana artık dost diil-
sin, ama duşmansın, baş duşmanımsın!» – dertli homurdanar-
dım kendimcesinä, alatlan örüyerek evä dooru. Ama Katä da islää
şeycäâz: ilkin bana yalpaklanmaa, sırtmaa, şu maavi gözlerinnän
üreami deli etmäâ, çay ikramnamaa, sora da en islää dostumnan

kol-kola hepsinin arasında gezinmää. Tä nasıl bu rus kızları. Varki bunu bana yaşamasında yapmazdı.

Bendän taa zavalı o günü yoktu. «Bittim bän, dostum, bittim. Bıçaksız sän beni kestın», – sarfoş gibi sölenärdim hem sendellärdim, örüyeräk evä.

Ondan sora vazgeçtim kafadarımnan lafetmää. Benim yanardı içim, ani kaybettim hem dostumu, hem sevdami. Ozaman söz verdim kendimä – hiç bir kıza bakmamaa, hiç kimseyi sevmemää. «Adam mıyım bän osa paçavra mı? Benim sözüm – söz», – busoy acı fikirlär oyardılar imiimi.

***

Genä geldi kış. Dördüncü kış, nasıl kırladıldık Vatanımızdan. Artık taa siirek lafedärdik aramızda Vatanımıza dönmäk için, taa siirek çalardık «Oglanı». Ana tarafımız için fikirleri sansın sakladık derin içimizä. Kimär kerä acı düşüncelär geçärdi aklımızdan: «Ne, acaba, ecelimiz birda Altayda mı geçecek?»

Ama bu fena fikiri korkardık seslän söylemää. Sansın bir kara çizgi ayırdı yaşamamızı iki bölümä: kaldırmaktan öncä – ana tarafımızda hem kaldırmaktan sora – Altay bölgesindä. Çizginin öbür tarafında kaldı evimiz, Vatanımız, benim ilk horularım, ilk Bük Kökölada gezmäm hem kırmızı yanaklı, eşil gözlü yavklum Boyran Varki; çizginin bu tarafında vardı Altay bayırları hem düzlükleri, çatırdayan ayazlar, yabancılık, uzun kışlar hem kaarlar, kaarlar, kaarlar.

O yılın noyabrinin çeketmesindä yaadı, kapladı herersini ilk büyük kaar. Dondu derelär, çıplak daa koruntusuz üşüyärdi derin kürtünnär içindä, küü kenarında kara-eşil, çokyıllık, batal çamnar uz durardılar, koruyucu askerlär gibi. Siirek çıkardı bayır tepesinin ardından güneş. Faydasız dökärdi o topraa kendi suuk oklarını. Sıcaklık kış güneşindän faydasızdı beklemää.

Bir ayazlı, kaarlı sabaa kaldırılmaları erkendän topladılar selsovetin önünä. Basamaklara çıktı üç yabancı kişi. Biri, bezbollahi, taa büyükleri, söz tuttu:

- Kaldırılmalar, komunist partiyası, bizim sevgili öndercimiz tovariş Stalin koyêrlar bizä eni zadaçılär, eni plannar. Biz ensedik faşistleri, ama var taa çok kasabalar hem küülär, angıları şindi

dä durêrlar yıkıntılık içindä. Siz lääzım gösteräsiniz örnek, nasıl lääzım işlemää komunist partiyası için, tovariş Stalin için. Vatanın stroykalarına lääzım aç, taa çok, nekadar dün, ilerki gün. Bunun için sizin plannarınızı zeedeleeriz. Ama norma lääzım mutlak tamannansın. Simuläntlar sanmasın, ani var nicä üstün-körü işlemää, salt gün sayılsın deyni. Simuläntlara acımak yok! Bunu bilin islää! Adamnar her gün lääzım çıksınnar işä. Haylazlanmak olmaz! Brigadir yazacak herkezin günnerini. Şindi belli olacek, nasıl siz seversiniz Vatanımızı – Sovet Birliini, bobamızı – tovariş Stalini.

İlittik biz başlarımızı taa aşaa. Ses mi çıkaracan?

Norma bizä verildi deki iki katına, bildirkısına bakarak. Makarki hepsimiz koyardık işä bütün kuvedimizi, normayı baştan yaparmardık. Eldivennär ellerimizdä yırtılıp-kopardı, auçlarımız oldu du kannı yara, evlerimizä gelärdik ezik, zeetlenmiş, kuvetsiz. Gecä uykusu getirmärdi ne ilinnik, ne raatlık. Birkaçı aramızda başladı fena üsürmää. Brigadir dolayımızda gezinärdi, şeytan gibi, üfkeli.

- Не отдыхать! Не разговаривать! Норму выполнять! – barardı o, nicä kuduz.

Olardı avşam, ama küüyä gitmää kimseyin canı çekmäzdi, çünkü orada bizi her avşam beklärdi eni miliñoner. Öncekisi ansızdan bir gecedä kaybeldi. Neredä kaldı bu adam, kimsey bişey bilmäzdi. O ilikçi bir kişiydi. Gagauzlar ondan bir kötülük görmedilär. Ama saklıca, kulaktan-kulaa küüdä gezärdi laf, ani onu gecä karannında sokmuşlar bir kara maşınaya, angısının adı insan arasında geçärdi «чёрный ворон», da götürmüşlär. Başka haber ondan olmadı. Aylesi miliñonerin yoktu, onuştan aarayan-soran çıkmadı.

- Kim nereyi zavalı adamı cendem ettilär, bizleri gibi, – üfkeli fısıldeşärdilər kaldırılmalar kendi aralarında.

Vladimir İvanoviç, ani korkusuz lafedärdi herşeyi, şindi salt sallardı kafasını da susardı. Eni miliñoner Volkov Pötr Stepanoviç (soy adı için taa ilk günnerdän ona ad taktılar – Yabancı), toplayıp-toplayıp bizi, canavar gibi iyärdi canımızı. Serpideräk her tarafa tükürüklerini, o baarardı bizä «simuläntlar», «kulaklar», korkudardı, ani çürüdeceymiş bizi tayga içindä, etlerimizi dä ataceymiş paralasin daa yırtıcıları. Çıkarıp revolverini, yapardı bir-iki atış

yukarı; obaldıp ölä dä büük kobaklarını, harlanardı, ani «sovetski vlast» çoktan lääzımmış «koyusun bizi duvara» da ursun, köpek gibi. Biz belädän batardık kaarlar içinä, işlärdik daada karannaa-dan, ama günnär taa heptän kısıydı, norma da kayet büüktü. Yufkalandılar hastalar, kimisi başladı kan tükürmää. Hayırsız oldu o günnär boba da. Biz batıylän savaşırdık inşır onun yanında bulun-maa, işini makar biraz kolaylatmaa.

Bana sa aar iş o yılın yaradı. Benim uzadı boyum, genişlendi omuzlarım, erkekleşti bakışım hem üzüm. Kimär kerä biz batıylän çıkardık güreşä, da, deki, herkerä bän onu kolay altıma alardım. Bir kerä mamu, sevinmeliklän bakarak bana, dedi:

- Oolum, tıpkı bobansın gençliindä, salt ani bıyıkların yok.

Bän tezdä vazgeçtim traş etmää bıyıklarımı. Aynadan bana bakardı artık diil genç çocuk, ama kaavi, levent genç adam, kara kaşlı hem kara bıyıklı. Kluba, gençlerin gezilerinä havezim çıkmaa yoktu hem boş vakıdım da siirek olardı. Katäylan da buluşmaa san-sın korkardım da, utanardım da. Ama, açan kimär kerä razgelärdi geçmää küüyün sokaklarından, denärdim, nasıl Krutoyarkanın kızları, beni görüp, başlardılar kızarmaa, nasıl titirärdi onların kirpikleri, nasıl çalışardılar bana karşı sırtımaa hem laf katmaa. Kızların busoy çok belli halları yısıdardı benim canımı. Aklımca dizärdim Katäya sözlerimi: «Ne, Katüşa, sanardın dünnedä sendän başka kız mı yok? Osa beklärdin, ani ardına mı kaçacam? Yanılêrsın, guguşum (ona ölä dädusu sölärdi). Tä bak sizin krutoyarkalı kızla-rınıza, salt göz kıpayım, kendileri boynuma asılacaklar».

Ama kimseyä göz kıpmaa neetim yoktu, çünkü Katädan kaarä kimsey bana diildi lääzım. Dostumnan da lafetmää yoktu kılıım. Biz suuk-suuk selemneşärdik da okadar. Makarki bir gün o kendi yaklaştı yanıma, isteyäräk nesä açıklamaa.

- Ne bilmää, ne işitmää isterim. İstär evlenin, hiç umurumda olmayacak, – sert kestirdim onun laflarını.

- Dungalaksın sän, Tanas. Dungalaksın hem sersemsin, – dayanıksız karşıladı o benim laflarımı. – Herşeyi yannış annadın, – Miti döndü arkasını da, hızlı adımnayarak, uzaklaştı bendän.

Bundan sora taa da çok kızdım ona. Hem kabaatlı, hem dä beni «dangalak hem sersem» yapêr. Katäylan baalantımız koptu

heptän, düşünärdim. «Yok bişey, benim var Varkim», – savaşardım uslandırmaa canımı.

Mitiylän lafımız olduydu fevralın başında. Havalar durardı güneşli. Yımışadılar ayazlar. Tabiatta hem insannarın da üreklerindä duyulardı ilkyazın yakınlaşması. İş daada başladı gitmä taa kolay, taa şen. Günnär mi başladı uzamaa, osa biz mi başladık sınaşmaa, aldık işin kolayını, ama artık her gün sıravardı tamannardık normamızı. Vazgeçti harlanmaa brigadir, salt birtürlü uslanmardı hep taa Yabanı. O hep duşmanca baarardı bizä, hep ölä korkudardı, ani idireceymiş gagauzları tayganın yırtıcı hayvannarına.

Şu çirkin seremceli günü hepsimiz işlärdik aaç yıkmasında çemrek hem havezlän. Kızgın işin arasında bän duymardım ne ayazı, ne nacaan aarlını, ne dä işidärdim dolayda sesleri. Norma için düşünmärdim, neçinki bilärdim, ani bu norma artık benim gücümä görä. Geçtiydi salt bir-iki gün, nasıl Miti üzümä attıydı o gücendirici lafları. Bütün kuvedimnän saurdarak nacaa, hep ak-lımca çevirärdim kafadarımın bitki laflarını: «Dangalaksın sän, Tanas. Dangalaksın sän, Tanas. Yanniş herşeyi annadın. Yanniş annadın». Gözlerimin önündä dönärdi geçmiş olaylar: kä kırmızı yanaklı, al dudaklı Varki Kolada kolacınnan elindä, kä Katänın derin, maavi gözleri birär küçücük yıdızçıklan içlerindä, kä boba üfkeli bakêr bana, kä dostum gülmäa alêr, aynaştırêr beni: «Sersemsin, Tanas, dangalaksın, yanniş annadın».

Butakım derin düşüncelär içindä bulunarak, denämedim, nasıl kesilmiş aaç yavaşıcık aanêr benim tarafıma. Taa bir uruş nacaklan, da çokyıllık çam çatırtıylan, kütürtüylän yıkılêr erä. Becerämedim aralanmaa, etiştirämedim kaçmaa, korunmaa uruştan, salt duydum, nasıl aar çam aacı bastırdı beni derin kaar içinä. Keskin acıdan kaybettim bilincimi.

Kendimä geldim Biysk kasabasının bolnişasında. Bän açtım gözlerimi, bakındım. Ama hiç bişey annamadım: neresi burası, ne aarêrım bu yabancı fasıl odada. Bütün güüdemdä duyardım acı hem kötü bir aarlık, ölä bir aarlık, ani korkardım kimıldatmaa kollarımı, bacaklarımı, kafamı. Enikunu kaydırdım gözlerimi dolaya. Saa tarafta gördüm bir pençerä, ama şılak dışardan gelärdi pek tunuk hem bulanık. Pençerenin taa çok payını kaplamıştı çam

aacının dalları. İkinci yarısının aşırısı içeri sızardı kahırlı gökünü benissiz, sıcaksız havası. Bän, bütün kuvedimi toplayıp, hep bakardım pençerä aşırısı. Bana gelärdi, ani baka-baka şu kapanık gökün derinniinä, nesä önemni bişey aklıma getirecäm. Yavaş-yavaş gökün bulanıklı eridi, kaydı, da gözümün önündä açıldı göz kamaştırıcı maavilik. Maaviliin üzündä peyda oldu bir büyük kuş. O sansın maasuz benim için çırpındı birazıcık erindä, saurdarak geniş kanatlarını, sora kaybeldi. «Bunnar, allelä, hepsi düş», – geçti aklımdan. Bän hep ölä, oynatmadaan kendimi, çevirdim gözlerimi sol tarafa. Oda bana geldi boş hem kuytusuz. Kokardı ilaca hem spirtä. Bendän başka kişi küçük odacıkta görmedim. Odanın dışyanında, koridorda, işidilärdi yavaş seslär. Bän hazırlandım baarmaa da çaarmaa birini, açan denedim, ani krivadın yanında skemnedä oturêr bir fasıl babu. Bir dä fikirimdä sansın aydınlandı, da bän annadım: bu babu diil babu, ama benim mamum. Onun bakışı doorulmuştu pençerä aşırısı, hep orayı, gökün boş maaviliinä. Mamu ölä keskin bakardı o tarafa, sansın gerçekdən orda önemni bişeylär vardı, da o pek istärdi onu mutlak tanısn, üürensın. Düşündüm, söyleyim, ani orda bişey yok, da genä aklımdan geçti: «Düş görerim». Bän gözlerimi alamardım anamın üzündän. Onun suratı pek hayırsızlamıştı, sivrilmiş çenesi hem burnusu, gözleri batmış kafasının içinä. Mum gibi, biyaz suratı sansın diildi insan suratı. İçtän bir ses bana deyärdi, ani bu diil düş, ani skemnedä oturan karı – aslıdan benim anam. Ama zordu tanımaa benim şen, gözäl anacımı bu ihtär babunun üzündä. Mamu okadar sıkılmıştı dudaklarını, ani onnar olmuşlar, incecik iplicäk gibi. O hep kımıldanmadaan oturardı skemnedä, hep bakardı pençerä aşırısı, da onun ne kaşları oynardı, ne dä kirpikleri titirärdi. Canımı başladı korku sarmaa.

- Bekim, o diil mamu, ama mamuya benzeyän bir fenalık karısı? Bekim, bän genä kaybettim kendimi, da yanıma toplanêr karannık dünneyin kötü ruhları? – geldi aklıma maninin masalları.

Daatmaa korkunç görüntüyü deyni, yavaşıcık sesettim:

- Mamu. Ma-a-mu.

Mamu işitti beni da daptur geldi. Sora yavaşıcık çevirdi kafasını bana dooru, şüpelı baktı.

- Mamu, – tekrarladım, umutlanarak, ani önümdä gerçektän oturêr anam, diil kötü bir cadı.

Mamu geldi kendinâ, iildi bana dooru, başladı suvazlamaa başımı, kollarımı, suratımı. Onun gözlerindän akardı iki sıra yaş. O hep sevârdi beni, nicâ küçüklüümdä. Onun sesi akardı ölä yımışak, ölä yalpak. O bitkisiz tekrarlardı:

- Oolum, oolcaazım, yavrum benim, benim kanadım, sän nasıl korkuttun bizi! Ama, şükür Allaha, sän diriysin, şükür, sän kendinâ geldin. – Mamu kaldırdı ellerini yukarı, yumdu gözlerini da dua etti. – Saa ol Gökteki Bubacım, acıdın bizi, işittin benim dualarını. Benim yavrum çirkin seremcedän kurtuldu. Ko olsun bu gün evladın kurban günü.

Bän aldım mamunun suuk ellerini kendi auçlarıma da giriştim sessiz aalamaa. Bän aalardım acıdan, ani sıkımişti bütün güüde, aalardım sevinmeliktän, ani yaşêêrım, ani mamu yanımda, ani o bütün ürektän şükür eder Güçlü Allaha benim kurtulmam için.

Sora palataya girdi doktor. Haliz doktor. Şindi dä, açan işiderim lafı «doktor», gözlerimin önündä peyda olêr Biysk kasabasının doktoru – Simbirskiy İvan Daniloviç. Hastalar saklı-saklı kendi aralarında lafedârdilâr, ani onun bobası eski Rusiyanın bir anılmış generalıymış. Bin dokuzüz onedinci yılın Revolütiyasından sora, nasıl çoyu o vakıtlarda, Odesadan Kara Deniz aşırısı gemiylän general kaçmış «bolşevik» kuvetlerindän İstanbula, ordan da sıyınmış aylesinnän barabar Franşiyaya. Bin dokuzüz otuzuncu yıllarda o aar hastalıktan sora ölmüş. O vakıtlar oolu İvan artık kabletmiş doktor zanaatını. Rus generalının karısı, kocası öldüktän sora, çok zaamet etmiş, çalışmış, dönsün kendi Vatanına deyni. Bir-iki yıl Vatan cengindän öncä doktor Simbirskiy anasınnan dönmüşlâr Rusiyaya, ozaman artık – Sovet Birliinâ. Cenk vakıdı İvan Daniloviç işlemiş hirurg askerlik gospitalında, anası da hasta bakıcısı olmuş. Cenk bittiktän sora doktoru anasınnan atêrlar lagerlerâ, nicâ Sovet Birlii duşmanının – biyaz generalın aylesini. Anası birtaan serbestlik görmemiş, lagerdä dä ölmüş. İvan Daniloviç beş yıl kapan çekmiş, lagerdän sora kalmış doktorluk etmää Sibir tarafında. O günü, açan geldim kendimâ da, sansın, enidän tanışardım aydınlık dünnäylän, açan seslârdim anamın duasını Allaha, ansızdan

açıldı kapu da çabuk adımnayarak, palataya girdi doktor. Onun biyaz halatının peşleri örümektä saurulardı, nicä ayozun kanatları. Suratının yarısını kaplamıştı biyaz sakalı. Geniş gözlüklär aşırısı bana baktı şen, iilikçi bir can. Bän işittim, sansın göktän gelän bir ses. İlktän annamadım, ani bu ayoz adam bana danışêr:

- Ne, pelivan, öbür dünnedän döndün mü geeri? Neleri orda gördün? Ya annat, bakalım.

Doktorun soruşları beni korkutmadı, hiç fasıl da gelmedi. Salt annadım onun sesindän hem bakışından, ani o seviner benim öbür dünnedän geeri gelmemä. Sora bana annattılar, ani yarım asirlik çam aacı, yıkılıp üstümä, ezmiş beni, büyük aarlıktan kırılmış güüs taftanın kemii hem iyelerim, kederlenmiş belim. Kaba kaar yımışatmış aacın aarlını hem uruşunu. Kaar beni ölümdän kurtarmış. Aacın kaavi uruşu sersem etmiş kafamı, bän kaybetmişim kendimi. Üç günnän üç gecä İvan Daniloviç yanımdan ayrırlmamış, evä gitmemiş. Makarki uzaa gitmää diildi lääzım, çünkü yaşardı o küçücük bir evceedä bolnişanın yanında. Bir hafta sürtmüş ölümünän güreş.

- O genç hem güçlü, sanêrım, ölümä verilmeyecek, - umut verêmiş doktor bobaya hem mamuya.

Gün-gündän, yavaş-yavaş bän başladım iileşmää. Ama taa dönärdi başım, iyelerim kırık oldu için, zordu soluk almaa, bel acısından buyuramazdım bacaklarımı. Bu günnär mamu gecä-gündüz yanımdaydı. Bir gün uyku arası bän işittim koridorda nasılsa seslär. Birisi pek istärdi girsın palataya, mamunun da sesi yalvarardı başka kerä gelsin, çünkü taa yufkayım, taa kalkamêêrım. Bän, kuşkulandım, sesirgendim. O tatlı sesi tanıdım hemen, ama korkardım inanmaa kulaklarımı. Sabursuz beklärdim artık açılınsın kapu. Seslär koridorda taa biraz dartıştılar, sora kapu sansın zorlan aralandı, da eşiktä peyda oldu Katä. O göründü bana taa mahkul, taa gözäl. Bir kıpımda benim sevgim, angısını savaşırdım basırmaa üreemin dibinä, dirildi. Ozaman hakına annadım - Katäsız bana yaşamak yok. Karşımda durardı benim yärim, onun için bän düşünärdim uykusuz gecelär. Kızın yanakları kızarmıştı suuktan. Maavi gözlerin içindä titirärdi birär damna göz yaşı. Onun şalı sı-

yırılmıştı başından omuzlarına. Sarı saçları halka-halka sarmıştı başını, sansın onun üzündän daalardı her tarafa güneşin aydınnık ışıkları.

Katä azıcık oyalandı giriştä. Benim canım hazırды fırlasın güsümdän. Olsaydı nicä alayım onu kucaama, götüreyim orayı, neredä olacez salt biz ikimiz, annadayım, nasıl onu severim, nasıl pek özledim. Ama becerdim kaldırmaa krivattan salt güdemi, istedim seläm vermää – sesim buazımda kısıldı. Katä kıyışmaya-kıyışmaya enikunu yaklaştı krivadın yanına, oturdu skemneyä. O bakardı bana da gülümsärdi, gözlerindän sä akardı yaşları. Bän aldım onun elini kendi elimnän, çektirdim bana dooru da yavaşıcık, salt bir o işitsin, fisıldadım:

- Я люблю тебя, Катя.

Kız taa aşaa iiltti başını. Onun yanakları yanardı ateş gibi. Benim suratıma dokundu yavklumun haşlak soluu. Bir kıpımdan sora Katänın incecik kolları sarıldı boynuma. Onun al dudakları açıldı bana karşı kırmızı gül gibi. İlk kerä biz öpüştük. Bän öpärdim onun dudaklarını, yanaklarını, gözlerini. Tuzlumsu yaşların dadından taa tatlı dat yaşamamda o günädän duymamıştım. Hemen aklıma geldi çoktankı o fikir, ani bir gün bän bu kızı mutlak öpecäm. Bän kuvetli sıkardım Katäyı güsümä da kismetli düşünärdim: «O gün, şükür, geldi. Çok bekledim, ama o gün geldi. O benim sevgilim, Alahtan bana büük baaşış, sonsuzadan benim ecelim».

Katänın canı düülärdi okadar yakın benim canıma. İşidärdim, nasıl «küt-küt» urêr onun kalbi, sora «küt-küt» – benim. Bir dä iki can düülmesi birleşti da işidilärdi salt bir kan atışı: «küt-küt». Bän genä öptüm kızı da yavaşıcık dedim:

- Seni kimseyä, hiç kimseyä vermeyecäm, Katüşa.

Bendän kismetli o günü, sanêrım, dünnedä yoktu.

Biz lafettik bir saattan çok. Herbir laf ikimiz için pek önemniydi, bizä gelärdi, ani mutlak läázım biri-birimizä o lafları söyleyelim. Bitkidä Katä güleräk annattı, nasıl onnar dostumnan Mitiylän annaşmışlar kıskandırmaa beni. Bu sebeptän, gördüynän beni o günü taa uzaktan, isteyiptä, maasuz geçmişlär yanımdan, tutunarak kol-kola, sevgililär gibi. Bekim, bän kıskanacam Katäyı, kızıp, yaklaşacam da açacam, neçin ansızdan suuldum ondan.

- Afet beni, pişmanım şimdi yaptırma, düşünemedim, nasıl acı getirecäm sana. Mitinin birda kabaatı hiç yok. O biler, ani salt seni severim. O senin haliz dostun, şimdi - benim dä, - kabaatlı bakarak uz gözlerimä, yalvarmaklı bitirdi kız annatmasını.

«Hakına, dangalakım hem başıbozukum bän, dooru ozaman dedi Miti. Nasıl vardı nicä şüpeleyeneyim kendi can dostumdan?» - pişmannık duygusu kemirärdi benim dä canımı.

Çok sora annadım, ani sevda insanı yapêr akıllı da, ama var nicä heptän aklını da çelsin. Birkaç gündän sora geldi beni dolaşmaa dostum. Taa açılıdıynan kapu, o yapınmaklı sertliklän darıldı bana:

- Dangalaksın sän, kardaşım. Deli üreклиysin hem koç kafalıysin, - bitirdi lafını, güleräk, Miti.

Bän dä güldüm. Biz sıkı sarmaştık biri-birimizä. Çok işlär lafettik ikimiz o günü, çok olaylar aklımıza getirdik. Bitkidä emîn ettik biri-birimizä, nedä olsa yaşamakta, inanmaa bir-birimizi hem boşu-boşuna tutmamaa küsü. Ozamandan beeri biz kardaş gibi herbir kahır, herbir belayı, sevinmeli hem kısmeti paylaşêriz aramızda.

***

Eşiktä durardı ilkyaz. Bolniğanın pençeresinä hoş bakardı güneş. Katä gelip annadardı, ne olêr dışarda, nasıl gözäl havalalar durêr, nasıl diişti havanın kokusu. Bän sä hep taa kalkamardım ayaklarıma. Doktor İvan Daniloviç kendi yapardı masaj belimä, bacaklarıma. Boşuna onun bu zaameti diildi, çünkü artık başladıydım, yavaşıcık erä sarkıdıp bacaklarıma, basmaa ayak üstünä, ama örümää taa yoktu kuvedim. Taa kolay soluk alabilärdim, taa siirek acıyardı başım. Doktor sevinmekli savaştardı inandırmaa, ani tezdä kalkabilecäm, oynayacam vals kızlarlan klubta. Bän büük inannan seslärdim onun laflarını, neçinki kendim dä pek istärdim ölä olsun. Hem bana kuvet verärdi benim sevdam. Aalamardı artık mamu, şennendi onun gözleri.

- Taa bir-iki hafta ilaçlan, da alacez seni evä, oolum, - umut verärdi o bana.

Ama doktor nasaat edärdi, alatlamayım evä çıkmaa, çünkü taa iileşmedim heptän. Bu taraftan onunnan çok kayıldım. Bän

islää annardım, ani nekadar duracam bolniçada, okadar vakıt Katä gelecek beni dolaşmaa. Sora ne olacek, açık taa düşünämärdim. Elbetki, istärdim artık evä gideyim, bıktıydım acılara. Aklımca gelecek zaman için düzärdim türlü plannar: nasıl biz Katäylan evlenecez, olacek uşaklarımız, kendi evimiz. Bu beterä läözımdı taa tez kalkmaa ayaa. Bän savaşardım tamannamaa doktorun hepsi sımarlamaklarını. İlkyazın yakın olması beni alatlattırdı, bana kef verärdi.

Mardın ilk günnerindän biriydi. Sabaalendän ilkyaz güneşi şen aydınnattı odayı, onun parlak şafkları suazladılar üzümü. İçimdüdu bir hoşluk hem sevinmäk. Bütün güüdäm bana geldi ilin hem saahlı, nasıl öncedän. Kafamda yoktu o bulanıklık hem sancı, ani bu haftalar zeatlärdilär beni. O günü doktor, sırıdarak gözlüklär aşırısı iilikçi gözlerinnän, çemrek girdi palataya. O getirdi taazä ilkyaz havanın kokusunu. Bän çektim o taazä havayı içimä da duydum, ani artık iileşerim. Nasıl her gün, İvan Daniloviç baktı beni, uudu ilaçlan belimi, ayaklarımı. Sora yardım etti kalkmaa krivatdan da dedi, tutunarak, deneyim örümää. Bän sä, küçük uşak gibi, korkardım ayırmaa ayaamı erdän, sanardım, düşecäm. Doktorun yardımınnan halizdän yapabildim birkaç adım. Ama o adımnar bana çok zor verildi: benim dönärdi başım, güçsüz kesilärdi bacaklarım, acılar koparardı belimi. Bu zor adımnardan sora kuvetsiz yıkıldım krivadın üstünä. İvan Daniloviç, kuraj vereräk, genä tekrarladı, ani artık var kuvedim kendibaşıma yavaş-yavaş çeketmää örümää, ani bir şüpesiz benim saalum düzeler. Doktorun bu laflarına pek sevindim. Açan o çıktı palatadan, tekrar, tutunarak, kalktı da genä yaptım beş-on adım. Makarki pek zordu enidän üürenmää örümää, ama o günü, dinnenä-dinnenä, yavaşıcık hep gezdim küçücük odacıkta. En ilkin sürçeräk bacaklarımnan, sora taa çetin adımnayarak. Artık bän inandım İvan Daniloviçin laflarını, ki var kuvedim çeketmää örümää. Bän sabursuz beklärdim Katänın gelişini, paylaşayım onunnan bu gözäl haberi. Biz annaştıydık, ani kâr bu günü o gelecek. Ama oldu avşam, Katä sa ölädä gelmedi. Başladım düşünmää, nasıl engel var nicä çıksın. Gecä geçti pek aar hem raatsız. Geldi benim sevgilim taa birkaç gündän

sora. Ačan o girdi palataya, bän korktum onun görüntüsündän. Bi-yazımış dudakları titirärdi, gözleri şişmiş hem kızarmış, belli ki yaşlardan. İki kaşın arasında annısını çizmişti derin bir çizi, nasıl olêr büük kahır çekän kişidä. Taa eşiktä o girişti aalamaa, nesä buuluk-buuluk sölenerek:

- Stalin öldü. Stalin öldü, – zorca annadım laflarını.

Bän savaştım sileyim Katänın gözlerini, öpeyim onu, uslandı-rayım.

- Öldüysä, öldü, sevgilim, bizä bundan ne suuk, ne sıcak. Ezmä sän okadar kendini, korusana şu gözäl gözlerini benim öpücüklerim için, – şakaylan çalıştım durgudayım onun yaşlarını.

Ama kız ansızdan kızdı bana, itirdi kolumu da, taa garip aalayaarak, yaşlar arası başladı hızlı-hızlı dizmää lafları:

- Sän annamêersın, Tanas, sän istämeersin annamaa. Stalin öldü. Küü uuldêêr. Herşey alt-üst oldu. Gagauzlar kalkındı, çıkılêêrlar varlıklarını, hazırlanêrlar yola, sizin ana tarafınıza. Dädu deer, ani şindi var nicä diüşsin yaşamanız. Hepsi bekleer ukaz çıksın. Ne olacak benimnän? Ne olacak bizimnän? Mamu korkudêr beni, ani sän hepsinnän barabar isteyecän gitmää Vatanına.

Bän sıkı sarmaştım Katüşaya, başladım öpmää yaşlardan şişmiş dudaklarını, gözlerini, da butakım kestirdim, sel gibi akan, laflarını hem yaşlarını.

- Ya uslan biraz, seslä beni, sevgilim. Bizi artık hiç bişey ayıramaz. Şindän sora – neredä sän, orada bän, – savaşırdım kıza vermää ürek.

Bu laflarımı işidip, Katä birdän sustu, sildi gözlerindän yaşlarını da umutlan sesindä sordu:

- Sän kalacan mı bırda? Sän beni brakmayacan, diil mi?

Kızın bu soruşlarından taa sora bän urdum fikirimä, neyä geller bu haber, ani Stalin ölmüş. Bir kıpımın içindä aklımdan geçti o duşmannıklar, nelär yapıldı bizä. Tä Sırfı Miti üfkeli lafeder bobaylan, tä kır tepesindä yaamur altında durêrız iki taliga, tä gecä vakıdı topladılar bizi garaya, uzun çirkin yol hayvan vagonunda, tä iki asker atêr maniyyi karannık daalar içinä. Nekadar dualar Allaha okundu bu acı yılların içindä, Gökteki Boba acısın bizi deyni, yarıdım etsin dönelim evlerimizä. Da tä Stalin öldü! Stalin öldü!

Bizimkilär ana tarafına dönmaa kalkınmışlar. Bir kızgın fikir, ani bän dä läözım olayım aylamnän birliktä, geçti aklımdan. Mutlak, mutlak evä läözım gitmää. Bän baktım Katäya. O beklärdi cuvabımı.

- Katüşa, bişey kötü düşünmä, bişeydän dä korkma. Sanêrım, bir-iki ay geçecek bu ukaz çıkınca. Bu zamanın içindä bän heptän iileşecäm da gidecäm isteyecäm seni anandan. Biz evlenecez, da sän gelecän benimnän Besarabiyaya, Bucaa, – başladım yalvarmaa yavkluma.

Ama Katäyı bu gözäl planım neçinsä hiç sevindirmedi, tersinä, pek kızdırdı. Açık-maavi gözleri tundular, karardılar, diplerindä giriştilär çakmaa küçücük yıldırımnar. Belliydi, ani kız çeketti üfkelenmää. Var onun şindi dä bir halı. Ačan bişey hesabına gelmeer, o başlêêr darılmaa, baarmaa. Ama bu baarmayı işider salt o, kimä Katä üfkeleni. Çünkü bu diil haliz baarmak, bu bir fasıl, kötü fıslamak. Ama ölä bir fıslamak, ani taa ii baaraydı. O günü dä yalınrı çimçiriklärän gözlerindä Katä başladı fıslamaa:

- Sän annamêêrsın, hiç annamêêrsın. Bän istämeerim ayırılmaa aylemdän. Bän korkêrım yabancılıktan. Neresi o Besarabiya? Neresi o Bucak? Dünneyin öbür kenarı. Sän isteersin öleyim mi? Mamu hiç birezaman, işidersim mi, birezaman kayıl olmayacak. Sevärsän beni, kendin kal burada.

Sevgilimin bu üfkeli çıkışı beni biraz şaşırttı, ama onun laflarına hiç kulak kasmadım ozaman. Bän inanardım, ani biz beeneriz biri-birimizi, da kimsey bizi becerämeyecek ayırmaa. «Anası, bekim, biraz inatlanacak, ama sora yok ne yapsın, verecek o bana biricik kızını», – düşünärdim, bakarak Katäya, mayıl olarak onun yanar gözlerinä, dürük kaşlarına. Da lafsız sırırdardım.

Benim başımı doldurdu eni haber. Ya bu ukaz gelirsä bän taa alışmadaan, nasıl gidecäm Vatanıma? «Läözım taa tezçä kalkmaa ayaa, läözım taa çok gezmää, zeetlenmesinnär benimnän sora yolda», – düşünärdim, sevgiylän siirederäk yavklumun üfkeli halını.

Katä dürttü omuzumdan:

- Tanas, Tanas, sän beni işidersin mi? Sän neçin susêrsın?

Bir dä, lüzgär gibi dönüp, çıktı odadan. Sevgilimä istediim sölemäa laflar ölä dä söylenmedik kaldı. Bän hazırlandıydım

üünmää, ani çekettim gezmää, ani tezdä çıkacam bolnițadan. O sa, bilinmeyän neyä kızıp, gitti. Ama buna ozaman pek önem vermedim hem dä Katäya küsmedim. Artık üürendim bän onun dönek karakterini. En ilk kafamdan çıkmazdı eni sevindirici haber: bizimkilär hazır ana tarafına dönmää.

***

Katä gittiktän sora bän, tutunarak krivattan, duvarlardan, kalktım da genä başladım adınnamaa, sürükleyeräk bacaklarımı. Belim kopardı acıdan, ayaklarım istemäzdiär beni seslemää, annımdan akardı ter, nasıl zor iştän sora. Ama inatçasına, genä kalkardım da savaşırdım, git-gidä yapmaa taa birär-ikişär adım zeedä. Bän läüzimdi hazır olayım aylamnän barabar gitmää Bucaa, hem pek istärdim, dönsün bana eski kuvedim.

O gecä uyudum pek raat. Uykumda ne acı duydum, ne yorgunluk. Düşümä dä hiç bişey gelmedi. Açtım gözlerimi – artık aydınlanmıştı. Güneşin şen şafkları oynardı odada. Benim ürääm raattı, başım raattı. Gelecek günnär bana görünärdi sevinmäk hem kismet dolu. O günü, sora ertesi günü, sora taa ertesi bän hep yorulmadaan, acıya bakmadaan, gezärdim odada. Hem duyardım, ani adınnarım olër saat-saattan taa çetin, bacaklarım taa kaavileşer. Koridora çıkmaa taa kıyışmardım, ama kefim çok gözäldi bu günnär. Butürlü sevinmekli halda beni buldu boba. Gençleşmiş, çemrek adınnarlan o girdi palataya. Onun sivri uçlu bıyıkları dimdik bakardı yukarı, gözlerindä fiyıldardı şalvir yalncıklar. O hızlı yaklaştı yanıma da çaldı «Oglan» türküsündän birkaç laf:

*Oglan, oglan, kalk gidelim,
Oglan, oglan, kalk gidelim....*

Annaşıldı, ani bobanın kefi bu gün pek hayırdı. Onun gözäl kefi geçti bana da. Bän üüdüüm, ani başladım gezmää. Onun yanında, kalkıp ayaa, bir-iki kerä yaptım yol krivattan kapuyadan hem kapudan krivadadan. Boba pek sevindi. O sıktı omuzlarımı kaavi kollarınnan da şen dedi:

- Yok vakit, çocuum, yannarını çürütmää bolnițanın yataklarında. Vakıt döker suyu bizim dermenimizä. Sıcak lüzgerlär eser

Bucaktan. Yaarın-öbürgün ukaz çıkacak. Bölä söleer üüredici. Döneriz ana tarafımıza! Sän bak, taa tez düzel. Bu şaka iş diil.

Çok işlär aktardık lafetmektä o günü. En önemni düşüncelär - nasıl kurmaa bir eni yaşamak ana tarafımızda. Aklımıza getirdik türlü olayları yaşamamızda: Sırfının fena duşmannını; ani artık yok neçin ondan korkmaa; ani, bekim, Sırfı da kuvettä artık diil, aklımıza getirdik evimizi. Nasıl o orda, acaba, ana evimiz? Saa-sem mi durêr, osa yıkıldı mı çoktan haseet Sırfının elindä? Hem pek yanardı bobanın canı - zordu brakmaa eni evlerimizi Sibirdä.

- Yok bişey, oolum. Biz o yufkalarından diiliz. Bizi ecel nekadar çok ezer, okadar biz taa kaavi olêrız. Üzüümü dä, toplayıp çotuktan, çinneyip, ezerlär, ama ondan sora şarap olêr. Bizim dayanıklımı-zı hem kaaviliimizi taa kimsey ölçmedi. Bölä insanız biz, çocuum. Gagauzu var nicä öldürmää, ama ensemää - hiç birezaman.

Bobanın gözlerindän püskürärdi küçücük kıvılcınnar, bıyıkların uçları şen kıpırdardı, sansın o zorlan tutêr güleceeni. Bir dä boba iiltilti kafasını bana dooru da kısık seslän fısıldadı kulaama:

- Bak ne çastuşka bizimkilär çalêrlar:

*Boba Stalin geberdi,
Bizim kahırlar bitti.
Kim ne dârsä, ko desin,
Beriya da gebersin.
U-u-u-u-h!*

*Stalin girdi mezara,
Şindi varalım Bucaa.
Yolumuz bizim pek uz,
Pin vagona, gagauz!
U-u-u-u-h!*

Büük zevklän çaldı boba «politikalı» çastuşkayı. Bän islää bilärdim, ani butakım türkülär için kişiyi var nicä diveç çürütsünnär lagerlerdä. Benim ürääm ürktü bobam için. Şüpeli bakındım do-layıma, kimsey mi işitmeer «şen çastuşkanın peetlerini». Boba tuttu bakışımı da koparttı ürektän bir gülüş. Bu gülüştän geldim kendimä. Bizim gagauzçayı kim vardı nicä annasın orda? Bir ta-

raftan bakarak, deyeceydin, ani bir kasavetli boba savaşêr kaldırmaa hasta oolunun kefini, çalêr ona bir şen çastuşka. Başka hiç bişey diil. Ama genä dä yalvardım, kuşku olsun o hem başkalari, zerä «canavar» Volkov uzak bizdän gezmeer. Boba laflarına hiç alıpsatmadı. Tersinä bilä. Benim laflarımdan sora o sansın taa da şennendi da yorum verdi:

- Tanasku oolum, bekim çok şaşacan, bekim, inanmayacan, ama bu canavar milişiya, bana kalsa, kıstı kuyruunu. Eskisi gibi, hırlanmêêr ölä, bizä kibarca «tovarişçi pereselenţi» başladı demää. İnanêrsın mı işittiini? Canavar bizä «tovarişçi» desin. Ani, haliz yabanı gibi, atılıp-atılıp üstümüzä, «sovetlerin duşmannarı» yapardı bizi, ani kinni adardı çürütmää hepsimizi heptenä karannık daalar içindä, barsaklarımızı da sermää çam aaçlarının dallarına.

Elbetki, bu fasıl haberlär beni heptän şaşırdardı hem şüpelendirärdi. Kär o çirkin seremcä oldu gün, Volkov, kuduz yabanı gibi, aralarımızda kaçınardı. Da haliz bu fena laflarlan, ani boba andı, dişlerini gıcırdadarak, bizi korkudardı. Bir ay içindä ne pek çok işlär oldu hem diişti. Boba, sansın okumuş benim fikirimi, yorumnadı:

- Stalin öldü, çocuum, bizi «koruyan-acıyan bobamız» öldü, - açıkçasına fena sırıdararak sızdırdı dişlär arası da yaptı bir çıkış, sansın tükürmää isteer. Sora ekledi: - Şu Volkov hem onun gibileri, onnar Stalinin avcı köpekleriydi. Saabileri öbür dünneyä gittiynän, bunnar, eni çorbacı bulunca, dengelerini kaybeder, çetin toprak ayakları altından kayêr.

Bän, gittikçä, şaşardım bobanın korkusuz laflarına, sansın enidän onu taniyordım.

- Vladimir İvanoviçin urokları boşuna geçmedi bizim için, - düşündüm, bakarak büük saygıylan bobama. O sa hep dizärdi laflarını, sansın kiyattan okuyardı:

- Ölä, oolum, ölä. Bu Sibir çok eni fikirlär bizä üüretti. Bırda biz olduk taa akıllı hem ürekli, taa serbest ruhlu. Bizim tabeetlerimiz da bırda diişti. Şindi biz diiliz o gagauzlar, ani dört yıl geeri fırladıldı daalar içinä. Sän bunu bil, hiç bişey insanın başından boşuna geçmeer.

Bobanın eni fikirleri hem bakışları beni hem sevindirdi, hem kurajlandırdı. Üreemdä kuvetlenärdi neetlär, taa tez alışayım, gi-deyim evä da kendi gözlerimnän göreyim, ne olêr şu Krutoyarkada. Hem bolnițadan çıktıynan, beni beklärdi mutlu bir yaşamak, angısı baalydı Katäylan. Gülärdim, lafedärdim, ama aklımdan bir minut bilä çıkmardı sevgim Katüşaya. Kär zamanıydı hepsini anlatmaa bobaya. Bän tuttum bobanın kolunu, bakarak onun gözlerinin kär dibinä, nasıl yapardım küçüklüümdä, açan kabaatımı duyardım, yalpaklanarak, dedim:

-Boba, bän birdan çıktıynan, biz Katäylan evlenecez. Biz biri-birimizi beeneriz.

Hemen bobanın gür kaşları sarktılar aşaa, gözlerindä süündü şen kıvılcınnar. Bana geldi, ani o yavaşıcık darttı kolunu, isteyerek boşandırmaa, ama bän sıkı onu tutardım. Bu kerä kararlandım çetin durmaa. İnanmardım, boba karşı gitsin benim kısmetimä. Bu lafetmäk benim için, Katä için pek önemniydi.

- Of, oolum, istämärdim sendän bu lafları işitmää büün. Makarki bilärdim, ani Katä sana gelärmış. Mamun bana hepsini açıkladı, – söledi o süünük seslän da sustu. Belliydi, boba nesä düşüner. Bän kestirmedim onun düşüncelerini. Bän beklärdim. Hem hazır-dım beklemää nekadar läüzim, salt bobaylan annaşalım.

Bir aradan sora o kaldırdı durulmuş bakışını da sordu:

- E Boyran Varkiylän näbacez? Eski dostumnan, kızın bobasınan, sözleşmeyi mi bozalım? Hem dä Katinka bizdä yaşayabilecek mi? Sän bunnarı islää düşündün mü?

Savaşarak çetinnik göstermää sesimdä, verdim cuvap:

- Düşündüm, hem dä çok kerä. Biz biri-birimizi beeneriz. Zorlukları birliktä aşacez.

Benim çetin laflarım mı osa bobanın büünkü mutlu halı mı yı-mışattı onun üreeni, ama denedim, ani yalabık ateşçiklär enidän çekertilär saçılmaa onun gözlerindä. Geniş aucunnan o sildi üzündän bitki şüpleri, onun dürük kaşları açıldılar.

- Bezbelli, Allahın yazgısına karşı durmaa insanda kuvet yok, – işittim bobanın laflarını. Bu lafları söylemektän sora o saa kolun-nan sansın kesti havayı da kararlı bitirdi:

- Ko ölä olsun! Getirelim bir rus gelini Bucaa. Düünä hazırlan, oğlan, «gelin yapmış saçından sana bir yorgan», – çaldı o «Oğlan» türküsündän birkaç peet, çıkararak odadan.

* * *

Boba gitti, benim sä canımda bülbüllär çalardı en gözäl türkülerini. Kafamda karışardılar fikirlär sevdam için, mutluluk için, ani tezdä biz Katäylan olacez karı-koca, ani bir uygun yaşamak kura-cez kendi evimizdä.

Bän gün-gündän taa iileşärdim, kaavileşärdim. Doktor her sa-baa, saalımı bakmaktan sora, çalışardı bana havez vermää, kefimi üüseltmää:

- Nerdä sän buldun gök maavisi gözlü bu gözäl kızı, kafadadırım? Yazık, diilim biraz taa genççä. Sibirin feyasını yabancıya vermäzdim. Bak, olan, bizim kızlar bir kerä sevdiysä – bu sevgi ölümä kadar, – sallardı o bana yodtan sararmış parmaanı.

Onun busoy laflarından sora canım taa tatlı hem sık başlardı düülmää. Ürääm sevgi hem kibir dolardı. Bän kendim dä bilärdim, ani Katüşa – Sibirin en gözeli, onuştan kıskanmak sıkça kemirärdi canımı, deli edärdi kanımı. Ama şu kanırık duygularıma savaşardım saabi çıkmaa.

Bobanın kayıllık vermesindän sora sabursuz beklärdim Katänın gelmesini. Bän dayanamardım taa tez annadayım sevgilimä, ani artık bizim kismetimizä hiç bir engel kalmadı, ani hazırlansın düünä. Ama bitki buluşmamızdan sora geçti üç gün, dört gün, bir hafta, Katä sa peyda olmazdı. Türlü kötü fikirlär, şüpelär aldılar raatlımı. Kaçtı uykum. Yaklaşıp-yaklaşıp İvan Daniloviçä yalvarardım, kolversin artık beni evä, ama doktor işitmää bilä istemäzdi. O tekrar hem tekrar annaştırardı, ki bir aydan öncä evä gitmək için düşünmeyim. Bir haftadan sora geldi mamu. Benim ilk soruşum Katä içindi. Ama mamu bişey bilmäzdi. O savaşardı uslandırdımaa beni, deyeräk, ani Katä mutlak gelecek, ani o benzämeer lüzgerli kıza, ani onnarın aylesini küüdä bilerlär nasıl lafında duran insannarı. Hem dä ani bän läázım taa tez ayaa kalkayım, zerä tezdä uzun yola, bekim, cıkacez. Mamunun laflarından sora canım sansın biraz uslandı, ama diil çok vakıda. «Nasıl bän var nicä uzak

yola Katäsiz çıkayım? O mutlak gelecek, çünkü biz severiz biri-birimizi», – düşünürdim durmamayca. Bän inanardım, ani Katäylan aramızda kuruldu kaavi baalantı, da bu görünmüz baalantıyı hiç kimsey hem bişey koparamaz. Herbir eni sabaa getirärdi eni umut, ani kâr bu gün sevgilim gelecek, da biz ilerki günnär gibi do-yamayacez biri-birimizä bakmaa, lafetmää, düzmää türlü plannar ilerdä yaşamak için.

Ama günnär geçärdi sıra-sıra, Katä sa hep gelmäzdi, palatanın kapusunu şen açmazdı. Kim dä gelsä beni dolaşmaa, hiç kimsey bilmäzdi, neredä o ansızdan kaybelidi.

«Tä, hazırlandım Sibirdän gelin getirmää Bucaa», – acı düşüncelär hep dürtärdi canımı.

Bän çetin kararlandım, bolnişadan çıktıynan, mutlak «şu gelini» bulmaa. «Annatsın, bakalım, yaptıklarını: aramızda herşey düzülmüşkenä, hiç bişey sölämedään – sän al da kaybel. Buna iş denilir mi?» – dargın sıralardım aklımca fikirlerimi.

***

Geçti taa iki hafta. Katä ortalaa çıkmadı. Benim hiç kalmadı şüpäm, ani nesä kötü oldu, nesä diiştirdi onun fikirini. Nesä ya da kimsä. Kimär kerä kucunardım bobadan. Acaba, o kötü bişey demesin kıza? Ama inanmaa istemäzdim, ani o var nicä bu kötülüü yapsın. Diildi benim bobam o adamnardan, o ne düşünärdi, onu sölärdi hem onu da yapardı. Kalardı salt Katänın aylesi. Hem dä en ilk, kim vardı nicä savaşsın bizi ayırmaa – Antonina İvanovna, Katänın anası. Benim aklımdan çıkmardı sevgilimin lafları: «Mamu beni sana vermeyecek».

Demäk o, kaynana olcaa, bizim kısmetimizä duşman – yaptım zor bir çıkış Katänın laflarından hem onun kaybelmesindän.

Ama canımda üfkä ya da kin yoktu. Bezbelli, Katänın da anası hep ölä düşünärdi, nicä boba. Herbir ana-boba savaşêr korumaa kendi evladını fena belalardan. «Neçin, neçin bu kadar fena oyun oynêr bizimnän ecel? Ne sanki, yok mu hakımız sevmää, kısmetli olmaa?» – biri-birindän taa acı düşüncelär gecä-gündüz oyardı aklımı, koolardı raadımı hem uykumu. Bütün günnär bän yatar-

dım krivatta, dönüp üzümü duvara dooru, yoktu havezim imää, lafetmäâ. Hastalık sansın enidän yıktı beni. Doktor, gelip palataya, sorardı, neräm acıyêr, neçin vazgeçtim gezmäâ. Ama bän taa çok susardım. Ne dä vardı nicä annadayım? Hem nasıl o vardı nicä yardım etsin bana bu iştä?

Bir gün İvan Daniloviç girdi odaya pek dürük hem kahırlı. Bän sandım, ani o genä çekedecek beni soruşturmaa, da neetlendim söyleyim ona, harcamasın boşuna laflarını, braksın beni raada. O sa lafsız oturdu yanıma, düşündü azıcık da sora yalvarmaklı seslän danıştı:

- İsteerim sendän, Tanas, yardım.

Onun bu lafları beni şüpelendirdi hem şaşırttı. Bän büyük intereslän baktım onun üzünä.

- Anna, salt bir sän yardım edäbilirsin bana, - dedi o, bakarak üzümä. - Elbetki, kayıl olursan, - ekledi doktor kahırlı.

Da sora o annattı, ani bolniçaya getirmişlär bir fasıl hasta. Bulmuşlar onu yarıdiri daa kenarında. O dondurmuş bacaklarını hem burnusunu. İşleri onun pek kötüymüş. İvan Daniloviç çok açık sıraladı, nelär o yaparmış hastanın yaşamasını kurtarmak için, ama bişey fayda olmazmış. Adam kendi istemäzmiş yaşamaa. Bän seslärdim doktoru da hiç bişey annayamazdım. «Nasil yardım o isteer bendän?» - düşünürdim, sesleyerek doktorun annatmasını. İvan Daniloviç sustu da baktı bana, kayıl olacam mı osa kayıl olmayacam mı. Bän dedim, ani kayılım yardım etmäâ ona, ama ne var nicä yapayım.

- Sizlerdän biri o, Tanas, düşünürüm, - dedi İvan Daniloviç. - Çünkü lafetmäâ istämeer. Yalvaracam sana, yavaşıcık gitsänä onun palatasına, çalış onunnan lafetmäâ. Bekim, sana o annadar, kim hem neredän o, ne oldu onunnan.

Taa bir kerä bana tekrarlamaa diildi läázım. Dayanarak bastona hem tutunarak duvarlardan, yollandım dolaşmaa fasıl hastayı. Küçük bir palatada köşedä krivatta yatardı bir adam. Başı onun traş edilmişti, o okadar zabundu, sansın sarı benizsiz deriylän sarmışlar kemikleri. Ansızdan sandım, ani o öldü, da korkuyla baktım doktora. Ama o bendän ileri girdi palataya da elinnän gösterdi,

yaklaşayım. Adam yatardı kapalı gözlän da sansın hiç işitmärdi, ne olêr dolayında. Bän yavaşıcık verdim seläm:

- Zamannêêrsınız.

O açmadı gözlerini, kımıldatmadı kendini, hep ölä, sansın solu-maksız, yatardı krivatta arkası üstü, ölü gibi. Bir dä daptur geldi, sansın onu dürttü biri, açtı gözlerini. Onun bulanık bakışı başladı durulmaa. Hasta hayli vakit, hiç gözlerini kıpıştırmadaan, baktı benim üzümä. Çevirdi gözlerini doktora, genä bana. Sora yufka, süünük seslän sordu:

- Kimsin sän, çocuum? Osa bän artık öbür dünnedäyim mi?

- Bän Bozbey Tanas. Gagauzum. Biz bırda çok varız, - verdim cuvap.

O gündän sora Katä için düşünmeklerim biraz aralandı. Her sa-baa ilk fikirim benim Çölmekçi Vani batı içindi. Bölä adıydı bu has-tanın. O gerçektän pek yufkalanmıştı. Birkaç gün hiç bişey imemiş. Doktor verdi izin vermää imää bay Vaniyä azar-azar. Beni koydu bakıcı bu işä. Tezdä gagauzlar hepsi bilärdi bu hasta için. Akım-akım bolniçaya başladılar gelmää gagauzlar, dolaşmaa bucaklıyı. Doktor yapardı elindän geleni hem taa çok bu adamı kurtarmak için. Hasta yavaş-yavaş çeketti gelmää kendinä. Salt açan biraz ka-avileşti, ozaman annattı kendi ecelini.

O titsi sıra günü, nezaman kaldırmışar gagauzları, bu kötü haberi bilän bir kişi saklıdan bildirmiş bay Vaniyä, ani o çirkin listedä onun da var laabı. Adamın sa varmış iki kızcaazı - biri ondört yaşında, biri dä sekiz. Karısı olmuş bir yıl, nasıl ölmüş. O kendi kaldırmış uşakları ayaa. Açan o günü duymış bu kötü ha-beri, kararlanmış saklanmaa. Taa bir kerä öncedän yapmış o bu işi. Onu istemişlär almaa romun armatasına romun vakidında. O saklanmış komuşu küüdä dostunda da ozaman atlatmış kum-panayı. Şindi dä düşünmüş hep butürlü yapsın. Götürer uşakları kakusuna da kaybeler ortalıktan. Birkaç gündän sora çıkêr mey-dana. Ama nasıl fena haber beklärmış onu! Küülülär anaadêr, ani askerlär aararkan onu, giderlär onun kakusuna da. Bezbelli, kimsä amazlamış. Açılêr, ani kakusu saklêêr «sovetlär duşmanı-nın» uşaklarını. Acımêêrlar kimseyi: ne bay Vaninin uşacıklarını, ne kakusunun aylesini. Hepsini toparlayıp, başkalarinnan barabar

sıkıştırêrlar maşınaya. Adam başlêer aaraştirmaa kaldırılmaların ardını, ama ona biri bişey sölâmeer. İki yıldan sora kakusundan seftâ geler kiyat. Da kararlanêr Vani bati bulmaa uşaklarını hem kakusunu. Butakım etişer Altaya.

- Sän annêersın mı, Tanas, baticiin, ne yaptım bän? İstärkenä kendi canımı kurtarmaa, hem kakunun aylesini belaya soktum, hem kendi uşacıklarımı cansızların elinä braktım. Allaa beni hiç birzaman afetmäz. Pali kendi eniini kurtarmaa kalkınêr, bän sä kendi yavrularımı koruntusuz braktım. Nasıl bölä bizi hayvandan beter yaptılar? Nerdä kaldı insannık, can acızgannı?

Sora, tutup ellerinnän başını, tekrarlardı:

- Uşacıklarım, yavrularım, afediniz kabaatlı bobanızı.

Bir kerä lafetmektä o bana açıldı, ani, açan gelmiş kendinä bolniçada, karar vermiş – taa ii ölmää, nekadar bu acıylan yaşamaa.

- İstemäzdim ne imää, ne lafetmää birinnän, ne dâ yaşamaa. Bir dâ sän, batikanın, sesettin. Bilersin mi, ani beni öbür dünnedän geeri çevirdin. Şindi siz hepsiniz varsınız, bu ii ürekli doktor var. Yok, Tanas, yok benim hakım ölmää. Beni neredäsä uşaklarım bekleer. Bän onnarı mutlak läüzim bulayım.

Açan Vani aga heptän alıştı, o geldi Krutoyarkaya, hepsinä şükür etti, hepsinä kardaş gibi sarmaştı da dedi, ani gider taa ötää dooru uşaklarını aaramaa. En son o yaklaştı bana.

- Saa ol, Tanasku, – dedi o hepsinin arasında. – Şindi benim var iki kızım bir dâ oolum. O sänsin. Çekilelim ana tarafımıza, da bän seni bulacam. Hem isteerim, çocuum, bildireyim bir saklılık. Bu bizim doktor, açan geldim kendimä, bir gün girdi palataya. O sımardı bana taa zeedä vakıt tutayım seni lafa, annadayım bişeylär, vereyim sana iş – getiräsin bana imää, yardım edäsin kalkmaa, giyinmää. Bir laftan, olmasın senin hiç haylak vakıdın. Çünkü kâr o günnär sana pek kötüymüş. Senin kahırlı düşüncelerin engel olarmış alışmaa hastalıktan.

Şaştım da kaldım bän ozaman. Demäk, bän ona yardım edärdim ilaçlamaa bay Vaniyi, o da yardım edärmış doktora ilaçlamaa beni. Nekadar şiret hem akıllı adammış bu doktor İvan Daniloviç Simbirskiy. Ozaman boba, başkaları teklif ettilär, kalsın Vani bati bizimnän, da barabar dönelim ana tarafımıza. Ama o kayıl olmadı.

Birkaç yıl geçtikten sora, yaşayarak artık ana tarafımızda, bir pazar günü, urdu tokada bir yabancı kişi. Çıktı eşim Katinka, ama sararmış benizlän çabuk döndü geeri.

- Hiç bişey annamadım, - dedi karım. - Bir adam durêr tokatta. Söledi, aararmış oolunu, Bozbey Tanası. Bekim, yanıldı? - bitirdi korku dolu seslän o.

Bän dä şaştım, nasıl annamaa yabancının laflarını. Ačan çıktım tokada, adam sarmaştı bana da dedi:

- Tanas, oolum, tanıdın mı beni? Bän bilärdim, ani bir gün bulacam seni.

Adamın bu laflarından sora tanıdım bay Vaniyi Çölmekçi. Bundan sora biri-birimizi unutmadık. Onun kızları şindi dä gelerlär bizä. Onnar bana aslı kızkardaş gibi oldular, bän dä onnara bir bati gibi. Yazık, bay Vani anidän artık geçindi.

İki aydan çok geçirdim bän ozaman bolniğanın döşeklerindä. Aprilin son günnerindän biriydi. Güneş yalpak yısıdardı odayı pençerenin sırçası aşırı. Artık ilkyaz kuvetlendi hererdä. Uzadı günnär. Kayraklarda eridi kararmış kaarlar, kara topraktan güneştä çıkardı buu. Aşaadan esärdi sıcak lüzgerlär. Saçak kuşları şamatalı çırpıncardı güneşin yalabık oklarında. Eşerdi çayırlar, üüsektä işidilärdi sıcak taraflardan gelän kuşların özlenmiş sesleri. Bölä bir ilkyaz günü bän çıktım bolniğadan. Boba geldi almaa beni evä. Doktor Simbirskiy verdi birkaç nasaat. O geçirdi bizi da sımarladı:

- Смотри, береги себя и нашу сибирячку. Она любит тебя. Поверь мне.

Bän şükür ettim ilaçlamak için hem doktorun ilikçi ürää için. Hem sevinärdim ilkyaz nişannarına, sevinärdim, ani kurtuldum bu çirkin seremcedän, ani gençim, ani saayım. Güüsümü kimär kerä hep taa sıkardı acılar, bezbollahi, heptän taa bitişmediydi kırık iyelerim; sancılardı belim, ama inanardım, ki hastalun kalıntısı bitecek. Şindilik bir baston yardım edärdi bana örümää.

Krutoyarkada sansın hiç bişey diişmemişti. Salt gagauzların arasında inşır laf gidärdi yakın serbestlik için hem o pek çok beklenilän ukaz için, ani bizä verecek hak dönmeä ana tarafınıza. Kaldırılmalar hep ölä işlärdilär daada aaç yıkmasında, hazılardılar aaç «sovetski stroykalar için», nasıl deyärdi miliñioner Volkov.

Bir avşam boba geldi evä, kısmetli sıradarak. Onun gözleri yımışak baktılar mamunun üzünä. O enikunu, utancak açtı kufaykasını da uzattı mamuya birkaç incecik saplı ilkyaz çiçää. Onnarın açık-maavi üzleri bakardılar dünneyä, sansın henez duumuş uşacın gözleri. Mamu usulca, kırılmasın yufka sapçaazları deyni, aldı bobanın elindän çiçekleri da koydu onnarı su içinä bir filcana. Sora oturdu skemneyä, uzun sevinmekli bakışlan baktı «podsnejniklerä», nasıl orda deerlär çiidemnerä. Çiçeklerä baka-baka, mamunun gözleri doldu yaşlan. Bän annadım, ani onun aklısına geldi ana tarafımız, bizim kırlar hem çiidemnär, bizim ilkyaz. Aklımca benim da fikirim uçtu duuma erlerimizä. Mardın bitkisindä Bucakta açêr zerdeli aaçları, sora kirezlär, almalar. İncä burcu kokular yayılêr havada. Yorulmaz işçilär – kuannar – uçêrlar çiçektän çiçää, içêrlär çiçeklerin göbeciindän tatlı balı. Bän yumdum gözlerimi da gördüm kendimi evin başında, büük zerdeli aacının altında. Burnuma geldi zerdeli çiçeklerinin incä kokusu, işittim arıların vızlamasını. Bu gözäl görüntü okadar ayın-açıktı, ani daptur geldim da açtım gözlerimi. Mamu fartanın ucunnan silärdi yaşlarını. «Eh, Katä, Kattinka, – düşündüm, – eer sän bir kerä göreydin zerdeli aaçlarını çiçektä, bir kerä duyaydın sarfoş edici ergivan kokusunu başçada, bir kerä göräydin, nasıl güneşä karşı uzadêrlar hodul kafacıklarını zambaklar hem laalelär, bir kerä, makar bir kerä göreydin Bucaa, angısını var nicä yaraştırmaa kendisini dä bir büük, çokrenkli hem çokkokulu çiçeklän, sän, sevgili guguşum, saklanıp, kaçmayceydın bendän», – danıştım aklımca sevgilimä.

***

Geçti bir-iki hafta, nasıl çıktım bolnişadan. Gün-gündän duyardım kendimi taa islää. Ama işä çıkmaa taa kuvedim yoktu. Canavar Volkov birkaç kerä hırlandı benim tarafıma, «simulänt», «dembel» aynaşarak, ama bu kerä boba susmadı. Milişionerin laflarına o verdi ölä bir sert çıkış, ani, kısıp sesini, tükürüp ayakları altına, Volkov çekildi. Hem batı umutlandırdı beni, könnu, varmış laf şoförçuluk kurslarına yollasınnar genç çocukları Kru-toyarkadan. O savaşaceymış beni orayı yazdırmaa, zerä aar iştä naafiläymiş bana işlemää.

- Hiç bişeydän korkma, kardaşım, – dedi bati, – şindän sora onnar bizdän korksunnar. Sän alatlama işä. Gel kendinä, iileş. Etiştirecän işlemää. Cannarımızı da, kolayı olsun, alaceklar, brä! – sert bitirdi o laflarını.

Bän pek sevindim, nasıl boba hem bati arka kalktılar bana. İki-üç ayın içindä bizim adamnar hepsi diişmiş. Yoktu o süünük bakışlar, aşaa iildilmiş başlar. Gagauzlar lafedärdilär, bakarak Volkovun dooru gözlerinä, laflarına laf çevirärdilär. Hepsi beklärdi serbestlik gününü. Bu yapardı insannarı taa çetin, taa korkusuz. Bän dä karar verdim artık çıkmamaa işä, benim neetimdi – kaavileştirmää saalımı. Da hazır olayım uzun yola. Evdä dinnenärdim, yardım edärdim evdeki işleri yapmaa, okuyardım. Aylaklıktan mı osa başka bir sebeptän mi, ama Katä sık-sık gelärdi aklıma.

Bir gün can sıkıntısından aldım başımı da, topallayarak, dayanarak bastona, dooruldum Katänın evinä dooru. Antonina İvanovna selemni karşıladı beni, buyur etti gireyim içeri. Yaptı bana çay karamuklan. Lafedärdi o uslu, raat. Ama denedim, nasıl titirärdi onun elleri, dökärkän çaşkalara çay. Onun üzündä ateşlär parlardı. O becäremedi saklamaa iç raatsızlını. Bän sordum, nerdä kaldı Katä, ne onunnan oldu. Bu soruşa insan, bezbollahi, hazırlanmıştı. Sansın yazıları okuyarak, o çeketti:

- Afanasiy, Katäyı, yalvarêrim, brak raada. O kendi läazım düşünsün hem karar alsın, nasıl yaşamak kurmaa ileri dooru. Katä – benim biricik kızcaazım. Bän onu bireri brakmam. Onun kökleri bırda. Bizim dedelerimizin mezarları bu topraklarda. Sizin Vatanınız uzakta. Bırda siz yabancıysınız. Sizlerä mi annadayım yabancılığ? Yabancılık – o acı, darsıklık, hasret, sıkıntı. Sän Katäya bunu mu isteersin? Koysana onu kendi erinä. Osa isteersin o da mı çeksin butürlü kahırları, ani siz çekersini? Hem siz bırda kalabalıksınız, biri-birinizä arka olêrsınız, biri-birinizdän kuvet alêrsınız, kızım orda yalnızca olacak. Sän bunnarı herşeyi düşündün mü? Beni, nicä bir anayı, düşündün mü? Eer sevärsän Katäyı, yalvarêrim, brak onu raada, çekil onun yolundan. Kızımın eceli bu topraklan baalı. Bekim, şindi o annamêêr, ama sora şükür edecek, ani brakmadım yannişlık yapsın.

- O orada yalnızca olmayacak, ama benimnän. Biz severiz biri-birimizi. Engel etmeyniz kismetimizä, - dayanamadım taa çok seslemää karının laflarını.

Benim laflarımdan sora Antonina İvanovna başladı aalamaa. O kâ yaşlar arası nesä annaşılmaz sölärdi, kâ yalvarardı, çekileyim Katänin yolundan, kâ kızgın savaşardı inandırmaa, ani kendi Vatanından uzakta onun kızı var nicä hastalansın, ani o özleyecek yakınnarını, ana tarafını, da bu betere onun sevgisi süünecek.

Onun laflarına görä çıkardı ölä, angı taraftan da baksan, Katä benimnän kismetli yok nicä olsun. Bän annadım, ani faydasız ötää dooru lafı uzatmaa. Aldım bastonumu da çıktım dışarı. Bir acı fikir sıyındı kafama: «Bana boba dooru sölärdi, ama ozaman onu inanmadım. Ne kismetsiz ecel bu bana!» İçimdä duyardım nasılsa suuk boşluk. Katäya yoktu ne üfkäm, ne küsüm. Onun anası herşeyi açıkça annattı - herbir kişinin var hakkı kendi yakınnarınan kendi ana tarafında yaşamaa. Ama bizi kopardılar ana tarafımızdan, bizim hakımızı hiç kimsey istemäzdi saymaa hem bilmää. Bän tekrar hem tekrar çevirärdim aklımda, nasıl bizi evdän kırlattılar, nasıl kahırlar çekti hem taa çekecek, bekim, halkımız bu yabancı erlerdä. Giderektän, hiç bakmardım dolayıma, hiç kimseyi görmärdim, salt kendi-kendimä sölenärdim: «Katänin anası dooru söleer, bobam da dooru söleer: yok bendä hak, koparmaa Katäyü duuma erlerindän. Bu var bir hakikat. Kalanı herşey yanniş: bizim duygularımız - yanniş, bizim sevdamız - yanniş, bizim umutlarımız kismetli yaşamak kurmaa - bu da yanniş».

Bän geldim evä da yıkıldım yataa. Sansın beni enidän bastırđı aar acı. Bobaylan mamu hiç bişey sormadılar. Katä için aylemizdä laf açmaa çoktan yasaktı. O gündän beeri sabursuz beklärdim Serbestlik Ukazını. Bana gelärdi, ani Bucakta benim kahırım taa tez geçecek, ani orda bän silkinecäm acı düşünmeklerdän, kismetsiz sevdamdan.

Genä, nasıl ilderdän, gagauzlar sık-sık toplanardılar topluşlara, neredä bitmäz gidärdi laf yaşamanın diişilmesi için: nasıl enidän kurmaa uygun işleri, nasıl düzmää baalantıları eni kuvetlärän küülerimizdä. Korku, şüpä vardı çok, ama kimsey demedi, ani kalacak Altayda. Her gün beklärdilär gazetaları, neredä läüzümdü ti-

parlansın kurtulmamız için Ukaz, ama gazetalar orayı etişârdilär pek oya. Herbir eni gün getirärdi umut, bekim, kâr büün biz kabledecez sevinmelikli haberi. Hepsimizi savaşardı uslandırmaa Vladimir İvanoviç. O çalışardı inandırmaa, ki butürlü işlär alatlan olmeêr. Onuştan läüzım olalım dayanıklı hem kaybetmeylim umudu.

Geçti iki ay, üç, yarım yıl, bu zamanın içindä yaşamamızda hiç bir düşilmäk olmadı. Sansın bizi unuttular bu cendemin köşesindä. Volkov genä gezärdi üfkeli, canavar gibi bakardı bizim tarafımızca. Gagauzlar çalışardı onunnan dayma karşılaşmamaa, onun yanında zeedä laf kaçırmamaa. Bütün 1953 yıl geçti kuşkulu, beklemäklän. Ama umudumuz, yazık, o yılın ölä dä aslıya çıkmadı.

***

Geldi-geçti kış, sora taa bir ilkyaz, da tä eşiktä genä durardı kısa Altay yazı. Sıcak havalar sevindirärdi hepsini. Dayma yaayardı cömert yaamurlar. Gür büüyärdi eşillik. Otlar içindä vardı nicä saklanmaa, insan boyundan taa bataldı onnar. Mamu ekti aulda kartofi, suan, borçak, haşladı çiçeklerini, nasıl bildir, nasıl taa ilerki yıl. O korkunç gecä, açan bizä geldilär milişiyalar da sora taşıdılar gecä vakıdı garaya, mamu şaşkınnıktan atêr rubalar içinä torbasını çiçek toomnarınnan. Da orda, Altayda, ekärdi çok türlü çiçek: iki-üç renktä haşış, panaiya çiçää, karanfil, altıncık, sarı-turumcu kadifä, gül-fatmaa çiçekleri. Bizim başçamızdan taa gözäl başça yoktu. Mamu kızıştırdı komuşu karılarını da çiçeklik işinnän. Hem koyardı yola bobayı, alalım bir inecik. Komuşular satarmışlar biryillik gözäl bir danacık. Ama boba kıyışksız inkâr edärdi mamunun bu teklifini, birtürlü kararlayamardı, ne yapsın. O korkardı, ani sora läüzım olacak brakmaa orda hem evimizi, hem danayı.

Bän artık duyardım kendimi taa kaavi hem saalıklı, nicä hastalıktan öncä. Salt topallardım biraz. Laflar şoförçuluk kursları için taa gerçek çıkmadıydı. Evdä bıktıydım işsiz durmaa, da alındım işlemää kolhozun firmasında ezdovoy. Taligaylan taşıyardım ineklerä em, alaf. İş zor diildi. Boş zamanım da kalardı. Aslı sölemää, güüde mi acılar siirek raatsız edärdi, salt bir acım hiç iisilmäzdi. O bıçak gibi oyardı canımı gecä-gündüz. O acının da

adıydı – Katä. Bän kayıldım artık unudayın onu, bir kötü hastalı gibi, ama birtürlü o aklımdan çıkmardı. «Katä, Katä, nasıl büüledin sän beni, nasıl yaktın canımı? Neçin seni unudamêêırım bän?» – bu düşüncelär iyärdilär içimi.

Hiç denämedik, nasıl geçti yaz. Genä hava başladı güzlemää. Kısaldı günnär. Sıcaksız güneş, aktarılıp bayır ardına, taa çabuk süünärdi. Yavaş-yavaş kaldırılmalarda da süünärdi umut, ani, bekim, 1955 yılı karşılarız Bucakta. Bän denedim, nasıl havezsiz geçirer boba vakıdı. O tutunamardı bir iştä, dayma gezärdi kefsiz, dürük kaşları arasında çizgi oldu taa derin. O birkaç kerä çıkmadı işä, aalaşardı, ki acıyarmış arkası, beli, kafası. Kimär kerä hiç bişeysiz başlardı kızmaa, üfkelenmää. Onun aazından çıkardı gücendirici laflar, ne ani ildän hiç birzaman olmardı. Ama mamu ona küsü tutmardı. Bir gün boba, kendindän çıkıp, baardı bana türlü fena laflar. Mamu yaklaştı bana da yalvarmaklı dedi:

- Küsmä bobana, çocuum. O okadar sevindiydi, ani tezdä dönäbilecez ana topraklarımıza. Yazık, onun bu umutları gerçää çıkmadı. Hepsimizi düşüner o. Korkêr, ki bu yaban daalarda kalacak bizim canımız. Bu lafetmektän sora bobaya baktım başka gözlän. Ozaman denedim, nasıl ihtärladı o bitki yılların içindä. Benim şen bobam taa sık kahırlı bakêr dünneyä, hep gezer ilik başlan. Salt bir kızkardaşım İrinka becerärdi düzmää onun halını. O yalpak sarmaşardı bobaya, öpärdi onun yanaanı da yalvarardı, anaatsin geçmiş yaşamak için, küüyümüz için, evimiz için. Kalmardı evin hiç bir köşecii, ani anmasın onnar, oturarak yannaşık. Bu anmaların sonu olardı herkerä birtürlü: boba, sarkıdıp kafasını aşaa, deki işidilmäz seslän, tutturardı çalmaa türküyü «Brodäga».

Garip akardı onun sesi:

*По диким степям Забайкалья,
Где золото роют в горах,
Бродяга, судьбу проклиная,
Тащится с сумой на плечах.*

Türküyä katıldardı İrinkanın incecik sesçeezi. Uçardı Altay bayırlarının tepelerinä iki icirannı ses. İki yaralı can çalardı türkü bir kısmetsiz gariban için, angısı lagerlerdä ezilmiş, zeetlenmiş, ama

diri kalmış. Kahırdan onun anası ihtârlamış, bobası vakitsiz mezarı girmiş, kardaşı da bukaalı başka bir lagerdä ömürünü harcêr. Şaşardım, nasıl duygulu çalêr kızkardaşım rus türküsünü, nasıl boba yutkunêr türkünün acı laflarından:

*Бродяга к Байкалу подходит,
Рыбацкую лодку берёт.
Он тихую песню заводит –
О Родине что-то поёт.*

*Бродяга Байкал переходит,
Навстречу родимая мать.
- Ах, здравствуй, да здравствуй, родная,
Здоров ли отец мой да брат?*

*- Отец твой давно уж в могиле,
В сырую землю зарыт.
А брат твой давно уж в Сибири,
Давно кандалами гремит.*

Türkü bitkisinä etiştinyän, mamu başlardı silmää nemnenmiş gözlerini. Boba bakardı ona, sallardı kafasını da annayışlı seslän herkerä sölärdi hep birtürlü lafları:

- Aala, Tudorka, aala, bu türkü bizim dä ecelimizi annadêr. Biz dä olduk yaşamakta «brodäga». Bizim dä yok raadımız bu fena dünnedä, – sonuçlardı boba türkünün maanasını da çekedärdi onu çalmaa enidän...

Başladı 1955 yıl. Sevinmeksiz, şenniksiz geçti Kolada hem Eni Yıl yortuları. Bu yortular için dä, nasıl geçän yıl, olmadı maasuz yortuluk hazırlıkları, imekleri. Biz savaşırdık biraz sıkmaa parayı, hazır olsun birkaç kuruş evä dönmäk için. Varlığımızın bir payı çoktan hazırlandı çıkılara. İkidä-birdä mamu havalandırardı, serinnedärdi rubaları, da, kırnak katlayıp, genä erleştirärdi hep o çıkılara. Küçürek bir aaç sandık içinä toplandı evin başka aburcubur işleri. Boba hep taa kayıl diildi çıkılardan hepsini çıkarmaa, erli-erinä koymaa. Bekim, yaarın çıkar Ukaz gagauzların serbestlii için, sora olmasın enidän oyalanmaa, herşeyi toplamaa, sıkıştırmaa, erleştirmää. Ačan bana eki kızkardaşıma lâüzim olardı bişey

çıkılardan, da danışardık mamuya, o gıjgirardı bizä, dokunmaya-lım bireri.

Krutoyarkanın erli insannarı da geçirdi kış yortularını gar-moşkasız, türküsüz. Örtärdi küüyü ayazlı karannık gecä, da hep-si şüpeli kapanardı evlerinä. Küüyün içindä yayıldı korkuducu bir haber – ani var nicä cenk çeketsin. Çünkü Moskvada birtürlü annaşamêrlar, kim konacek Stalinin erinä. Saklıdan lafedärdilär, könnu, Beriya, Stalinin yardımcısı, arest altındaymış, kimileri sä deyärdilär, ani onu çoktan artık kurşuma urmuşlar, makarki bu lafları zordu inanmaa. Gazetalar sa korkudardı, ani kapitalistlär bütün dünnedän dış bilärmişlär sovet halkına hem hazırlanar-mışlar yıkmaa, falamaa bizim Büük Vatanımızı – Sovetski Soyu-zu. Gagauzlar, küüdä yayılan korkuducu lafları daatmak için, genä dayma danışardılar türlü soruşlarlan üürediciyä. Onun akıllı lafla-rından sora uslanardı biraz canımız, kaavileşärdi umut, ani herşey bitki-bitkiyä olacek islää. Biz daalışardık evlerimizä, umutlanarak, ki artık az kaldı beklemää. Butakım duygular verärdi kuvet dayan-maa. Vladimir İvanoviçin sözlerindän sora ilinnenärdi biraz canı-mız, gelärdi, ani gecelär sansın diil okadar karannık, ayazlar diil pek kaavi, yaşamak ta diil okadar zor. «Salt dayanmak olsun», – tekrarlardık umutlan arif dostumuzun laflarını.

İnsannar artık bıktıydı bu suuk, uzun, kuşkulu kışa, herbir can yaşardı isteklän, taa tez gelsin ilkyaz, bekim, güneşin sıcaannan şennenär yaşamak. İlkyaz sa o yılın, inadına sansın, oyalanardı. Artık yaklaştıydı mardın yarısı, ama suuklar hem ayazlar, nasıl kışın, sıkardılar topraa, daayı, bulanık boz gökü. Deredä hep ölä yalabıyardı kalın buz, hep ölä kararmış, oturuşmuş kürtünnär sar-rardı evleri, sokakları, dolayları. Deki gün aşırısı sepelärdi göktän kaar, enileyeräk eskisini. Suuk güneş siirek gülümsärdi, az sıcak-lık hem sevinmäk daadardı Topraa. Ama mardın yarısından sora birdän-birä duruldu gök, bulutlar kaydılar-gittilär poyraza dooru. Bir-iki gündän sora kaarlar, kürtünnär çekettilär erimää. Sokak-tan şırıl-şırıl akardı eriyän kaardan bulanık derelär. Bir haftanın içindä üüsek tepelerdän heptän kaydı kaarlar, çıktı üzä kara top-rak, orda-birda açtılar maavi gözlerini çiidemnär. Makarki gecä

yufka ayazlar taa uyvaştırardı topraa, makarki sabaalen yalaklarda yalabıyardı incecik buzçaaz, artık belliydi, ani ilkyaz bütün kuvetlän geldi Altaya. Havaların diişilmesinä krutoyarkalılar pek sevindi. Kirli kaar sularınnan gidärdi fena ayazlar, deli borannar, kötü şüpelär. Annaşıldı, ani geerdä kaldı tedirgin kiş, kaldı geerdä laflar, ani cenk var nicä çeketsin. Stalinin ölmesinnän baalı olaylar başladılar basılmaa, çıkmaa insannarın fikirlerindän. Yaşamak girdi sınaşıklı sınırlara, da gidärdi kendi sırasınnan, nasıl öncedän, Stalin taa ölmedään. İnsannar başladı şennenmää, korkular kaybelmää.

Güneş, sansın duyarak kabaatını, gün-gündän taa cömert yısırdı Topraa. Aprilin son günnerinä dooru havalar heptän yısırdılar. Eşerdi çayırlar, ilk hoş kokulu yapracıklar peyda oldu açlarda. Zordu inanmaa, ani bir-birbuçuk ay geeri durardı haliz kiş.

Birinci May Demonstratsiyasına çıktı bütün Krutoyarka. İnsannar karşılaşmakta sarmaşardılar biri-birinä, öpüşärdilär, gülärdilär. Sansın küü geçirdi bir fena hastalık, da seviner, ki herşey kaldı geçmiştä. Herbir evdän işidilärdi şen türkülär, garmoşka sesi uçardı yukarı, haberleyeräk erä hem gökâ, ani ileri dooru hepsini bekleer salt iilik hem raatlık. Gençlär sä o gözäl may gecelerindä istärdilär inandırmaa bütün dünneyi, ki sevgi var, insannık var, var gözäl yaşamak. Bir benim ürääm, nicä kilitli ev gibiydi, nereyi sıynamardı ilkyaz günnerinin gözellii. Çünkü er orda kalmamıştı. Bütünnä onu kaplamıştı Katä. Neçinsä içimdä yaşardı bir inan, ani gelecek bir gün, da biz buluşacez. Ozaman herşey erleşecek erli-erinä. Bän o günü beklärdim. Sevda dolu ürääm diildi kayıl fikirlän, ani bän şansora kaybettim Katäyi, kaybettim heptän.

***

Mayın dokuzunda güneş sabaalendän yalpak yısırdı dolayları. Bu pek önemni bir gündü hepsi için. Bütün devletin, kasabaların, küülerin en büyük yortusu – Enseyiş Gününün onuncu yıldönümü. Taa sabaalendän radiodan işidilärdi «Катюша», «В землянке», «Тёмная ночь» hem başka käämil türkülär cenk için. O günü çıkılardan, sandıklardan çıkarıldı en gözäl rubalar, herbin evin masasının üstünä koyuldu birär şişä rakı hem mezä. Dirilär

andılar çirkin cengin sayısız kurbannarını. Krutoyarkada adamnarın yarısı dönmemiş cenktän evä. Kiminsä bobası, ya da kardaşı, ya da kızkardaşı can vermişlär o fena canavara – ölümä, doymaz cengä. Vardı ölä aylelär, ani hep umutlanardı, hep beklärdi kayıp olmuş yakın kişinin gelmesini. Gerçektän, bu bir yortu kahırlan hem sevinmeliklän karışık. Sevindi dä, aaladı da o günü Krutoyarka. Avşamadan yortu yoruldu. Yoruldu da çekildi dinnenmää. Güneş cömert çarptı son altın oklarını Topraan üstünä da istämeyä-istämeyä aktarıldı bayırın ardına. O da bu gün çok çalıştı, aniki düzmää, haliz yortu havasını. Bu kolay iş diildi, çünkü kâ poyrazdan, kâ batıdan peydalanardılar bulutlar da kopuşardılar Krutoyarkaya dooru. Bir-iki kerä neredäsä uzakta yavaşça işidildi gök gürlemesi. Ama güneş durardı kuşku. O hemen savaşardı daat-maa beklenilmedik bulutları. Yoruldu bu önemni işindä güneş. O da çekildi dinnenmää. Uslu, raat, enikunuca kapladı dolayı gözäl may gecesi. Çıktı, yuvarlanarak, gülär üzlü tombarlak ay. Onun aydinnik şafkı yortuyca kapladı yarım gökü. Üüsektä siirek iiri yıldızları, sansın maasuz bu gecä için, yıkamışlar, isleecä uumuşlar. Onnar ba bütün kuvetlän, parlayıp, tutuşardılar, ba, çekilip, deki, süünärdilär. Bekim, onnar Toprakta yaşayannara önemni haberlär yollamaa çalışardılar? Aşaadan esärdi incecik, yımışak lüzgercik. Körpä yaprak, ot hem başka eşillik kokusu doldurdu havayı.

İlkyaz havasından hem eşillik kokularından azıcık alındı kafam, sansın şarap içmişim. Bän yalnızca gezinärdim Krutoyarkanın boş sokaklarında. Gençlär bu vakit yortunun kefini çıkardardılar klubta. Orda taman şenniin koyusuydu: işidilärdi garmoşka sesi, aydinnik pençerä aşırısı görünärdi, nasıl çiftlär vals dönerlär, genç çocuklar hem kızlar çalardılar türkü. Ama benim canımda yoktu istek karışmaa gençlerin şenniklerinä. Orda yoktu Katä, başkası da bana diildi läözüm. Ačan klubtan sora hepsi, çift-çift oluşup, daalıştılar kendi saklı köşeciklerinä, hiç annamadım, nasıl bacaklarım götürdü beni Katänın evinä dooru. Evin karşı tarafında saklandım bir geniş dallı acın altına da bakardım sevgilimin pençeresinä. Evin içindä vardı şılak, perdenin ardında gezinärdilär kişilär. Nasıl istärdim bän, durarkan bir-iki adım uzaklında kızın evindän,

açılınsın pençerä, yaklaşsın pençerenin kenarına Katä da çaarsın beni! Aklıma geldi, nasıl ilerdän atardım sırçaya ufacık bir taşçaaz yavklumu çaarmaa deyni. Neçinsä bän iildim aşaa, yoklayarak eri, buldum karannıkta bir küçücük, uygun taşçaaz, kaldırdım onu da attım kızın pençeresinä. Kendim dä saklandım kalın aacın ardına. İncä sesli zilcääz gibi, dzınnadı sırça. Bir kıpımdan sora açıldı pençerä. Bän sandım, ani Katänın mamusu, bezbollahi, yaklaştı pençereyä. Kararlandım, gideyim evä, raatsız etmeyim insannarı bölä gündä. Salt beklärdim kapansın pençerä, görmesinnär beni deyni. Bir dä evin içindän geldi ses:

- Кто там, Катя?

Çuvar olmadı. Benim kulaklarım başladı cınnamaa. Bana geldi, ani Antonina İvanovna sesetti Katäya. Bän adımnadım ileri. Pençerenin uurunda gerçektän kısa bir kıpıma peyda oldu Katänın siluyeti. O bakardı karannaa, sansın istärdi bişey görsün orda. Bir dä ayın-açık işittim onun sesini:

- Нет никого, мама.

Tutmêêrim aklımda, nasıl fırladım erimdän. Ertesi kıpımda artık durardım pençerenin karşısında. Ama geç oldu, etiştirdim görmää salt Katänın elini. O kapadı pençereyi.

- Katä, bän birdayım! – baardım ne kuvedim varsa, ama sesim çıkmadı buazımdan. Hepsi oldu pek çabuk hem pek fasıl. Bän Katäyı görmediydim artık pek çoktan. Salt bir bilärdim – onu götürmüşlär lelüsuna Altaysk kasabasına, orda o üürenärmiş pedagogika uçilişçesindä. O taa küçüklüktän istärdi üüredici olsun, nasıl dädusu. Odada çektilär pençerenin perdesini. Başladı çalmaa garmoşka. Gözäl, candan gelän adam sesi çeketti türküyü «Тёмная ночь»:

*В тёмную ночь
Ты, любимая, знаю не спишь
И у детской кроватки тайком
Ты слезу утираешь.*

«Netakım gözäl türkü çalêr bu kişi. Kim olsun o, acaba?» – düşündüm, hep ölä bakarak pençereyä dooru hem korkarak kımıldanmaa erimdän.

Käämil bir adam sesi ölä çalardı türküyü, ani dokunardı canın en incä duygularına. Ozaman geçti aklımdan, bekim, Mayın Dokuzu için geldi musaafir Antonina İvanovnaya. Bu kişi, bezbelli, şu ölümcü cenktä pay almıştır, onuştan okadar duygulu becerer çalmaa sevda için cenk vakıdı. Ama sesi dä çok gözäl bir sestı. Türkünün laflarından hem havasından gözlerimdän yaşlarım çıktı. «İslää, ani kimsey görmeer beni bu yufka halda», – peyda oldu bir fikir.

Aklımca türkünün peetlerinä görä neçinsä gördüm Katäyi bir küçük uşaklan kucaanda, da onun gözlerindän akardı iki sıra yaş. Bän silktim kendimi, savaştım sıbıtmaa kafamdan bu görüntüleri.

- Neydi şindi bu benimnän? Haliz mi hepsi oldu osa herşey bunnar akıl oyunu mu? – şaşkınnıklan düşünärdim, bakarak pençereyä, neredä şindi hemen göründü Katänın süreti. Ama pençerä kapalıydı, çekilmiş perdenin ardında bir peydalanardı, bir kaybelärdi insan gölgeleri. Sora o gözäl ses enidän çeketti çalmaa başka bir türkü.

«İnsannar yortularını kutlêêrlar, bän sä bırda alık gibi durêrim da aalemin pençerelerinä karannıkta bakêrim», – acı gülümsedim da neetlendim hemen, biri beni bırda görmedään, usulca uzaklaşayım. Kär bu moment, açan hazırdım dönmää da gitmää evä, tıngırdadı giriş kaptusu da eşiktä peyda oldu kendisi Katä. Makarki gecäydi, makarki çoktan görüşmedik, bän onu hemen tanıdım. Kız yaptı bir-iki adım da durdu. Gecenin karannında biyazıyardı omuzlarına atılmış şal. Bana geldi, ani o bakındı iki tarafa, sansın aarardı kimisä gecedä. Bu gözäl görüntü taa kaybelmedään, alatladım sesetmää:

- Katä! Katä!

Ansızdan o ilkin hızlı adımnadı kapuya dooru, ama sora birdän birä durdu da döndü bana karşı. Bän kaptım onu kucaama. Kız özenmedi kurtulmaa benim kollarımdan, ama taa sıkı sarıldı boynuma. Açan biz ikimiz dä biraz geldik kendimizä, bän koydum Katüşayı erä, tuttum onu ellerindän da, savaşarak çetinnetmää sesi mi, dedim:

- Seni artık, guguşum, bireri brakmayacam. Bän deli olaceydım düşünmektän, ani ozaman ansızdan kaybeldin.

Zor oldu ayırılmamız o gecä. Ama canımda hiç bir şüpä kalma-
dı - Katä vazgeçmemiş beni sevmää. Gelecektä biz görärdik bir
kısmetli ecel ikimiz için. Doorudan sölediynän, lääzımdı biraz
beklemää, nezaman Katä bitirecek üürenmesini Altaysk kasa-
basında. O istärdi olsun küçük klaslar için üüredici. Biz söz ver-
dik biri-birimizä, ani bu sefer ayırılmamız olacak bitki. Bütün
yıl Vladimir İvanoviç aşırısı biz Katäylan kıyatlaştık. Kıyatlarda
annadardık sevdamızı, gelecek yaşamak için plannarımızı. Hem
beklärdik buluşmak gününü.

***

Vakit gün-gündän geçärdi. Ama, ne yazık, ani kaldırılmaların
yaşamasında hiç bişey diişilmäzdi. Olmalı, Moskvada Kremildä bi-
zim için unuttuydular, bekim, hiç bilmäzdiilər taa baştan da. Ara-
mızda sansın yasaklı oldu laflar ana tarafımız için. Nasıl var inşır
sızlayan bir yara, da hasta savaşêr zeedä kerä ona dokunmamaa,
acımasın deyni, ölä oldu fikirlerimiz Vatanımız için. Bu vakit in-
sannarın içlerindä dä nesä diişti. Bakêrsın, kâ komuşuda saa ta-
raftan, kâ komuşuda sol taraftan işidiler bir testerä zıgırtısı, bir
çekiç traklaması. Kimsä düzer bir damcaaz motkur beslemäk için,
kimsä - bir kümeşçik, birkaç taucak bakmaa deyni. Butakım çalış-
maları görüp, küüdä uslandı laflar bizim gitmemiz için. Eski kru-
toyarkalılar gagauzları başladılar saymaa erli. Yalan istämeerim
sölemää, bu durum beni salt sevindirärdi. Katä yaza bitirärdi üü-
renmesini. Bän bunu hep aklımda tutardım. Düşüncelerim uçardı
ileri. Bir gün şakadan gibi dakıldım bobaya:

- Boba, dolay, bakêrım, düzüner. Ekleyelim biz dä mi bir oda
evimizä, ne yapalım?

Boba sert dikti kaşlarını, onun sivri bakışı dürttü canımı, bän
pişman oldum sorduuma. Cuvap işitmedään, istedim, dönüp, çıka-
yım dışarı, ama durguttu bobanın soruşu.

- Sana, olan, er mi etmeer evimizdä, sıymêêrsın mı? - dargın
danıştı o bana. - Osa aklında mı bişey var? - bir aradan sora sordu
şüpele.

Şindi yok, ama bir gün olacak, - kıyışmadım açılmaa bobama.

En ilk sän bir yavklu edin, sonunu düşünürüz, – bakmadaan benim tarafıma, hep ölä sert seslän bitirdi lafını. İstämedim taa uzaltmaa lafı da sustum.

O, bezbollahi, sandı, ani küstüm da uzlaştırıcı seslän ekledi:

- Otur, Tanasçu, seslä. Küstürmää seni hiç yok neetimdä. Elbetki, gelecek vakıt, da eş olacan, aylä edinecän. Bölä kurulmuş dünnä. Hepsi olacek sırasinnan. Salt dayan biraz, etişelim ana tarafımıza. Sän bakma onnara, kim nacak-çekiç elindä gezerlär. Köklerimiz bizim birda suvada, hem kökleşmää taa derin yok neyä. Kendin görersin, çıkılar üstündä yaşêêrız.

Bän kayıl oldum bobanın laflarinnan, ama fikircesinä düşünüm, ko Katä bitirsin üürenmesini, da sora belli olacek, ne yapmaa, ne etmää ileri dooru.

* * *

Beklemäklän geçti taa bir kış. Geldi artık 1956 yıl. Sora enidän geldi ilkyaz. Başladı yapraklanmaa aaçlar. Güneşin sıcak şafklarında şen yikanardılar saçak kuşları, kaldırıp ortalıkta şamatalı cıvıltı. Brakıp sora şamatayı, onnar kasavetli tertiplärdilär bildırkı yufkalanmış yuvalarını. Bän sevinçli siiredärdim onnarın çalışmasını. Mutluluk dolu canımda duuardı kismetli görüntülär. Bu görüntülerin en önemni erindä durardı benim sevgili Katuşam.

Bir ilkyaz pazar günü teklifä görä açtım üüredicinin kapusunu. Ama o kalkmadı bana karşı hem uzatmadı elini, her zaman gibi. Bän oturdum masa kenarında bir skemneyä, kötü bir şüpä tırmaladı canımı. Herşey gelärdi aklıma, salt bu iş yoktu nicä gelsin.

Vladimir İvanoviç sansın kıyıksız, hiç kaldırmadaan üzümä gözlerini, kahırlı bildirdi, ani Krutoyarkanın milişioneri Volkov Katäya dünürlää gelmiş. Hem önnemiş, ani inkärlik kabul etmeyecek, çünkü o Sovet kuvedinin izmetçisi hem koruyucusu olarak saygı Krutoyarkanın tarafından haketmiş çoktan. Onun yokmuş aylesi, o hiç evlenmemiş, ama Katäyı beenmiş, könnü. O adamış yapmaa Katäyı hepsindän kismetli. Onun varmış bunu yapmak için gücü hem kuvedi. Hiç ara yapmadaan, durgun hem yabancı seslän bitirdi üüredici sıralamaa kötü haberi. Hemen dünnä aktarıldı gözlerimin önümdä. Butakım işin dönmesini hiç beklemäzdim.

Önümä çıktı kocaman bir milişoner Volkov. Bän hemen ölçüverdim durumun korkunç olduunu.

- Olamaz bu iş, olamaz! Biz severiz biri-birimizi, – tekrarlardım kendimdä diil gibi. – Ne yapmaa, üüredici? Üüret, ne yapmaa, – yalvarardım Vladimir İvanoviçä, sansın o bilärmış bir çıkış bu iştä. Ama üüredicidän yoktu ses. Onun kaybelmiş halı beni heptän korkuttu. Bu durumu nasılsa läözımdı doorultmaa. Benim karıştı fikirim, şaşırardım ne deyim da kızgınlıklan baardım:

- Ozaman... Ozaman bän şindi gidecäm ona, annadacam, ani biz Katäylan tezdä evlenecez. Ko bilsin, kart canavar!

Üüredici fırlayıverdi erindän, bükülmüş parmaklarınnan urdu annısına, göstererek, ani benim fikirim işlämeer, da dedi:

- Tä bunu kâr diil läözım yapmaa. Volkov seni var nicä lagerlerä diveç kapatsın. O motiv bulacek.

Benim aklımdan geçärdi türlü çirkin fikirlär: çıkayım gecä, kolayım duşmanımı da öldüreyim onu; ya da alayım Katäyı da kaçalım birdan. Üüredici sansın okudu titsi düşüncelerimi. Onun akıllı lafları etişti bilincimä:

- Alatlama yannişlık yapmaa. Läözım uzatmaa vakıdı. Yaşamak kimär kerä kendi gösterer bir çıkış. İç duygusu bana söleer, ki bir çözüm mutlak bulunacek. Salt sän kimseyä bişey bildirmä.

Ama benim canım kayıllık vemärdi raat durmaa da beklemä, nezaman yaşamak kendi çözüm gösterecek. Bän yalvarardım Vladimir İvanoviçä, kuralım bişey, yapalım bişey Katäyı kurtarmak için, ikimizin sevdamızı kurtarmak için. Üüredici inandırdı beni, ani ne kuvedi etişecek, çalışacak engel etmää Volkovun kötü neetlerinin gerçekleşmesinä, salt bän atlatmayım, bişey kendiliimdän çıkarmayım. Katänın dädusu aldı kendi üstünä hazırlamaa unuçasını, nasıl lafetmää «güvää olacaannan».

- Anna, Tanas, Volkov gibi insannarın kuvetleri hep okadar büyük, makarki Stalin çoktan dünnedä yok. Onnar iirenmärdi ilerdän, iirenmeyeceklär şindi dä en fena aşaalık yapmaa, inan beni. Bu kategoriya insannarı islää bilerim. Allaa korusun, onnarın önünü birisi geçsin. Korkutmaa istämeerim, ama bu bir aslılık var. Sakın, taa bir kerä söleerim, sakın, onun önünä çıkmayasın. Herşeyi bozarsın.

Benim ürktü ürääm. Kim o Volkov hem nasıl şey o, gagauzlar bilärdi pek islää. Umutlan bakardım aarif büük dostuma. Onun elindäydi benim kismetim. O sessiz ölçärdi adımnarınnan odacı. Bän artık bilärdim – geziner mi üüredici odasında, bir noktaya bakarak, önemli bişey düşüner. Bir dâ o durgundu, kolunnan gösterdi oturayım skemneyä.

- Tanas, otur da seslä. Ama öncä ver söz, ne lafedecez bu odada ikimiz, aramızda kalacak, – başladı lafı Vladimir İvanoviç.

Bän kayıldım herşeyä, salt bulunsun bir çıkış bu çirkin durumdan. Hiç çok düşünmedään, verdim söz susmaa. Sora üüredicinin annatmasından üürendim dünürlük olayını taa derindän.

Butakım evlenmäk neetinnän Volkov gelmiş Antonina İvanovna taa bildir Mayın Dokuzunda. May yortuları için evä gelmiş Katänın batisi, ani yaşardı Gorno-Altaysk kasabasında. Miliñoner gelmiş o yortu günü maana onunnan lafetmää sekret nesä. Katä bu vakit evdä yokmuş, gitmiş buluşmaa kız arkadaşlarınınan. Taa ozaman Volkov açmış neetini, evlenmää Katäya. Açan kızın anası hem batisi istemişlär inkär etmää bu teklifi, deyeräk, ani aralarında irmi yıl fark var, Volkov adamış, ki Katädan kismetli Krutoyarkada olmayacak, o bunun için elindän geleni herşeyi yapacak. Benim aklıma hemen geldi bildirki Mayın Dokuzu, nasıl saklı durardım aacın altında da bakardım Katänın pençeresinä, nasıl oldu sora kismetli buluşmamız.

- Demäk, o unutulmaz may gecesi, açan bän durardım saklı aacın altında, da gözäl bir adam sesi çalardı türküyü «Тёмная ночь», demäk, ozaman şu Volkov çalarmış cenk türküsünü, – üfkäylän bildirdim bunu üürediciyä.

Bän tutêrim aklımda, ani mayıl oldum, nasıl duygulu öter adamın sesi, bekim, o frontovik, geçti aklımdan, bekim, aklına getirer cenk düüşlerini. Şu gözäl duygulu sesi için hazırdım şükür etmää ozaman türkü çalan kişiyä.

Vladimir İvanoviçin annatmasına görä, Volkov üünmüş, könu, ani varmış kuvedi herşeyi yapmaa Katäylan evlenmäk için hem ani bu fikirdän vazgeçmeyecek. Antonina İvanovna oolunnan çekederlär inatlanmaa, çalışarak Volkova annatmaa, ani Katä evlenmäk için taa genç, ani o taa bitirmede üürenmesini. Miliñoner ilkin yavaştan çalışêr yazdırmaa, nasıl kismetli hem

varlıklı yaşamak o verebilecek Katüşaya, ani kız ne canı isteyecek, onu da Volkov yapacak. Ama, görüp, ani kızın aylesi yımışamêêr, başlêêr üfkelenmää. Antonina İvanovnayı heptân korkudêr bu durum. Belli olêr – Volkovdan kolay kurtulmak olmayacak. Ozaman Katânın anası gider şiretlää, çekeder yalvarmaa, evlenmâk için lafi brakmaa gelân yıla, açan kız bitirecek üürenmesini. Könnu, Katâ şindilik hiç bişey diil lâázım bilsin. Ko o raat üürensın. Hem dâ taa bir iş var – Katâ biraz taa büüyecek, taa akıllanacak. Volkov zor uslanmış da bitki-bitkiyâ kayıl olmuş beklemää. Ama annaşmışlar – laf kalsın aralarında gelân yıla kadar. O yortu gecesi, açan Katâ gelmiş klubtan, mamusu hem batısı annaşıpta, kıza bişey bildirmemişlâr. Antonina İvanovna aslıya tutmamış Volkovun şu dünürçülüünü, umut ederâk, ani bir yılın içindâ hepsi unudulacak. Tâ geçmiş yakın bir yıl, ama Volkov diil unutsun, fit tersinâ bilâ, araştırmış Katânın bobasınnan baalı olayların ardını. Da tâ enidân dikilmiş insanın kapusuna. Açan o annêêr, ani onu denemişlâr aldatmaa, başlêêr kariyı korkutmaa. Korkutmaa sa varmış neylân, salt bân bunu bilmâzdim. Cenk çekettiynân, Katânın bobası, Vladimir İvanoviçin oolu, kendi neetinnân, dobrovolet, gitmiş fronda. Allaa onu üç yıl korumuş, o yazarmış evâ kıyat, annadarmış fronta durumu. Ama koolayarak faşistleri geeri batıya dooru, Polşada o düşer plenâ. Birkaç vakıttan sora taa iki kişiyân becermişlâr lagerdân kaçmaa. Bezbelli, adamnarın varmış kismetleri, onnar saklanarmışlar daalıklar içinâ gündüz, gecâ dâ kuşku-kuşku hep gidârmişlâr gün duusuna dooru, Sovet Askerkliinâ karşı. Aaç, kuvetsiz hem hasta etişerlâr front çizisinâ. Orda bu kişilâr düşer KGB elinâ, da başlêêr titsi sorgular: nasıl düşmüşlâr plenâ, nasıl verilmişlâr faşistlerâ, neçin urmamışlar kendi-kendilerini. Sorgular biter Tribunal daavasınnan. Sud keser karar: bu üç kişiyi, ani faşistlerin lagerindân kaçabilmişlâr, ani her gün ölümün gözlerinâ bakarak, kendi Vatanına etişmişlâr, saymaa «predatel», da vermişlâr onnara onar yıl lager cezası. Katânın aylesi kaybetmiş herbir haberi aylâ başından. Ölüm haberi onnara gelmemiş, kayıplar arasında da o sayılmazmış. Aslıyü üürenmişlâr 1948 yılda. Bir kış gecesi onnara saklı uuramış fasıl bir yolcu. O boşanmış lagerdân, neredâ tanışmış Vladimir İvanoviçin oolunnan, Antonina İvanovnanın kocasınnan.

Kapancı annatmış, ani Katänın bobası dayanamamış dayaklara hem zeetlerä da bozulmuş akıldan. Zavalı soldat hep gezinärmiş kapancıların arasında da deliyçä sölenärmiş: « KGBistlär geler, bän herşeyi annadacam, saklanın. KGB hepsini öldürür». Bundan sora o çok yaşamamış da ölmüş. Bu saklı bilgilär nasılsa düşmüşlär şindi Volkovun elinä. Vladimir İvanoviç annadardı, benim sä etlerim onun annatmasından tiken-tiken oldu.

Da tä şindi Volkov enidän açêr laf evlenmäk için. O işitmää istemäzmiş Antonina İvanovnanın yalvarmasını, braksın Katäyı raada, bozmasını genç kızın yaşamasını. Milişioner korkudarmış kariyı, ani onun eter salt bir lafı, da onnarın bütün aylesi, nicä «predatelin» hısımnarı, günnerini geçirecek orda, nerdä Katänın bobası can vermiş. Bunnarı hepsini Vladimir İvanoviçä aktarmış Katänın mamusu. Aalayarak, o gelmiş üürediciyä da istemiş ondan yardım, çünkü kendibaşına çözmää bu durumu o bilmäzmiş nicä.

Bu annatmak git-gidä taa korkuducu olardı. Benim içim titirärdi fena haberlerdän. Bän kalktım erimdän, tuttum üürediciyi kolundan, yalvararak düşünsün bişeylär, yapsın bişeylär. Vladimir İvanoviç genä kolunnan izin verdi oturayım. Üüredicinin annatması beni ezdi, kuvetsiz çöktüm masa yanında skemneyä. Üüredici oturdu yanıma. O heptän kıstı sesini da dedi:

- Sän sanma, ani bän savaşmêêrım bulmaa çözüüm. Bir çıkış mutlak lääzım olsun. Bilersin, ani diil çoktan geçti Komünist Partiyasının 20 syezdi. Söz tuttu Nikita Sergeeviç Hruşçov. O açıkçasına annattı yannişlıklar için, ani yaptı partiya hem tovarişç Stalin. Açılêr hem taa da açılacak, inanêrım, hepsi kötülöklär hem zulumnuklar, angıları yapıldı halklara karşı. Biz taa çok işlär bilmeeriz. Diişer yakıtlar, benim genç dostum. Annêêrsın mı? Diişer. Sanêrım, Volkovun da vakıdı az kaldı. Ama o kendi bunu taa duymêêr, bezbollahi. Eer öläysä, savaşacez, duyurmaa, – söledi o yavaşıcık, fasıl bakarak kâr gözlerimä.

Ozaman bän annamadım, nasıl var nicä duyurmaa Volkova vakıtların diişilmesini, ama inanardım, ki üüredici biler, ne lafeder. Hem bu laflar sölendi ölä seslän, sansın Vladimir İvanoviç bişeylär artık plannadı, salt lääzım dayanıklı olmaa. Benim ürääm biraz uslandı. Bän hazırlandım gitmää evä. Üüredici çıktı beni geçirmää kapuyadan. Orda o uzattı bana elini, nasıl ilerdän. Kapuda biz biraz oyalandık.

- Sanêrim, sizin için dâ önemni olacek 20 syezdin kararları. Düşünerim, bundan sora çıkacek o çokbeklenilân Ukaz. Bu, elbetki, yannışlıktı sizleri kaldırmaa ana topraanızdan. Syezdzd koyêr zadaça – düzeltmää hepsini yannışlıkları. Demäk, bu yannışlıklar da doorulacek, – büyük bir sekret gibi dedi ayrıılıştâ üüredici.

Beni sansın ter bastı. Bân hemen fırladım bu haberi bobaya etiştireyim, ama dostum darttı kolumdan, oyaladı beni da sordu:

- Sän söz vermedin mi, ani lafedilmişlär aramızda kalacek? – da sora güldü. – Bân bilerim, kafadarım, nasıl önemni bu haber sizin için. Tâ görecân, hepsi olacek islää. Çok dayandınız, dayanınız taa biraz. Nasıl siz deersiniz? Çok gitti, az kaldı.

***

Küüdä sä başladı yayılmaa laf Volkovun dünürcülüü için. O artık belli etmiş düünün gününü dâ, Mayın Dokuzunda. Kimisinin canı acıyardı gençecik kıza, ama bulundu birkaçı, angıları sayardı, ani gerçektân bu büyük kısmet Kotovların aylesi için – yaşayaceklar, kahır bilmeyeceklär, nicä Allahın koynusunda.

Getirttilär evä Katäyı. O, işittiyân, ani Volkov dünürlää geldi, çetin bildirdi anasına – bu iş hiç birezaman olmayacak.

- Asılam, ama Volkovun karısı olmaycam, – bu cevap pek korkuttu Antonina İvanovnayı. Onun da kalarđı bir umudu – Vladimir İvanoviç bişeylär mutlak düşünecek. Biz üürediciylân sevindik Katänın çetinniinä.

- O bizä benzeer. Kaavi ruhlu hem korkusuz, – hodul üüdü kızın dâdusu. Biz barabar annattık planımızı – uzatmaa vakıdı, açık göstermemää Katänın kayıl olmadını. Volkov zamandan öncä düşmeer kuşkulansın. O var nicä çeketsin fenalık yapmaa. Onu lääzımdı autmaa, şiretlıklân önnemää. Katä kolay kayıl oldu bizim planımızlan.

Volkov hiç bişey şüpelememiş, açan sözdä kız inkâr etmemiş evlenmâk için teklifi, tersinä, demiş, ani onun aylesi için butürlü saygılı adamdan evlenmâk teklifi – o büyük şan. Katänın bu laflarından sora «güvää» heptân şennenmiş, öpmüş kızın elini da demiş, ani o bilärdi, ki Katä kendi kısmetini itirmeyecek, çünkü o akıllı kız. Bundan sora Katä, şiret sırdarak, yalvarmış, alatlamasınnar düün yapmaa, neçinki o lääzım biraz işlesin, para kazansın, çiiiz

hazırlasın. «Güvää olacaa» sevinmekli karşılamaş kızın laflarını hem metetmiş Katäyı çalışkannık için. Oldu ölä, nasıl biz plannadık. Milişioner, nasıl da düşünärdik, hiç bir şüpesiz inanardı, ani Katä mutlak kayıl olacek ona evlenmää. Taa da çetinnener bu inan onun canında, açan Katänın anası hem Vladimir İvanoviç şükür etmişlär güveeyi laflarlan, ani bölä onurlu kişiyän hısımnaşmak onnarın aylesi için büük gururluk. Bölelliklän, Volkov kayıl oldu beklemää da bir vakıda braktı kızı hem aylesini raada. Uslandı biraz benim dä canım. Ama bilärdim – uzun vakıt bu sürtmeyecek, da salt umutlanardım, ani bu zamanın içindä Vladimir İvanoviç bir çıkış kötü durumdan mutlak bulacek.

Geldi-geçti ilkyaz. Olaysız atlattık Mayın Dokuzunu. Yazın başında Katä bitirdi üürenmesini da güzün başladı işlemää şkolada, dädusu gibi. Geçti bir ay güzdän, Volkov enidän başladı Katäyı raatsız etmää. O direşärmış, ani evlenmäk için artık engel kalmadı, çünkü Katä çeketti işlemää, para kazanmaa, nasıl istärdi. Çiiz için kızın laflarını milişioner işitmää istemäzdi. O deyärmış, ani ona Katänın çizi diil läözım. Bu haberlär beni deli edärdi. Bän iyärdim kendimi, ani kuvetsizim, ani yok ne yapayım, sevgimi kurtarmaa deyni. Benim çıkardı üfkäm üürediciyä. «Adadı da hiç bişey yapmêêr», – kızgınnıklan düşünärdim onun için. O sa bizä Katäylan ürek verärdi, deyeräk, ani az kaldı beklemää. Kız da ne kadar vardı şiretlıi savaşardı autmaa milişioneri: kä yapardı kendini hasta, kä ansızdan, maana, läözımmış gitsin batisinä Gorno-Altaysk kasabasına, kä istärdi Volkov yapsın eni ev, ya da taa başka işlär çıkardardı. Yabanı, nasıl deyärdi ona artık bütün küü, sansın bişeylär çeketti duymaa. O gün-gündän olardı taa sabursız, gelip-gelip Katänın aylesini korkudardı, baarak, ani o, Volkov, Sovet kuvedinin azası, da aldatmaa onu, ya da gülmää almaa – demäk, aldatmaa hem gülmää almaa Sovet kuvedini. Bölä iş geçmemiş hem geçmüz dä cezasız. Milişioner gösterärdi kendini yaşamanın çorbacısı gibi – o neyä karar verecek, o da läözım olsun. Kızın aylesinin durumu, bizim Katäylan ikimizin halımız çok kötüydü. Kimär kerä kuvetsizlik basardı bizi. Katänın mamusu artık kayıldı biz evlenelim, ama canavar Volkov durardı önümüzä.

Derin güz günüydü, açan bän buluştum üürediciylän şkolanın önündä. Elindä o tutardı bir gazeta «Pravda». Vladimir İvanoviç sevinmelikli gösterdi gazetayı da bildirdi, ani gazetada yazêr, ki başka erlerdän kaldırılmalar başlamışlar dönmaa ana taraflarına.

- Sanêrım, sizin dâ günneriniz bırda sayılı kaldı. Şindi geldi vakıt, var nicä söyleyasin sizinkilerinä - hazırlansınar, - dedi o da uzattı gazetayı.

Bän kala-kaldım bu haberdän. Çok gün hem gecä biz bekledik bu haberi, da tä o geldi. Kafamda, sansın hiç kalmadıydı bir fikir. Salt sorabildim korkuylan:

- E Katä? Katä biler mi?

- Düşünmä bunun için, o hepsini biler hem kayıl seninnän gitmää. Zor oldu annaşmaa Antonina İvanovnaylan, ama bitki-bitkiyâ o da kayıl oldu.

- E Volkov? - genä sordum taa büük korkuylan.

- Bir çözüm bulunur, - düşünceli dedi üüredici.

Sansın kanatlarım peyda oldu omuzlarımın ardında o günü. Taa ozaman hepsini annattım anama-bobama: Vladimir İvanoviçlän annaşmamız için, Katä için, Volkov için hem serbestliin yakın oldu için.

Mamu girişti seslän aalamaa-sıralamaa, boba sa birtürlü kendinâ gelämärdi. Bir dâ o başladı gülmää - ölä gülsün, bän ilerdän görmedim. O kaldırardı yukarı ellerini, urardı dizlerinâ, silärdi gözlerindän yaşlarını da hep durmamayca gülärdi.

- Todur be, Todur, ya sän al kendini elä, be! Ne oldu, be? - yaklaştı bobaya da dürttü onun omuzunu mamu.

Boba ansızdan sustu da sordu:

- Da biz şindi Sibirin dibindän, Altaydan, kaçak kız mı alêrız? Tä bu kinni ödek olêr Volkova hem hepsi volkovlara! Tä bu ödek! Biläsiniz bizi, gagauzları! Sandılar, bitireceklär bizi, sandılar, yokedeceklär! - da genä başladı gülmää.

***

Gagauzları bu haber pek sevindirdi, hepsi başladı hazırlanmaa. Her gün eni havezlän aarardık haberleri gazetalarda bizim için.

Yaklaşardı 1957 yıl. Havalar sertleştilär, duyulardı kışın yakın oldu. Kaar yaadı o yılın güzün bitkisindä. Sert ayazlar enidän sıktılar topıraa. Karannık çam daalar kâ canavar gibi uluyardı poy-

raz lüzgerindän, kä acıyıcı aalardı küçük uşak gibi. Sak havalarda çamnarın tepeleri dik bakardı suuk gökâ. Aaçların geniş dalları, üüsek tepeleri hazırdı karşı durmaa fena borannara, büük kaarlara, karşı koymaa bu üüsek acımasız, sevimsiz göklerâ. İnsanın da canı varmardı birleşmää naturaylan butakım kötü havalarda. Kru-toyarka enidän kapandı koruntulu evlerinâ. Ama aslı kış taa ilerdä durardı. Gagauzlar bu kışları geçirärdi zor. Kär kış zamanında, an-gısı sürtärdi edi-sekiz ay, taa sık gelärdi aklımıza güneşli Bucak. Biz sabursuz beklärdik artık bitki kışın geçmesini yabancılıkta. Katâ, annaşıpta benimnän, dädusunnan haberledi Volkovu, ani o kayıl yapmaa düünü gelän yıl Mayın Dokuzunda. Milişioner şen-nendi, unuttu şüpeyi. O gezärdi küüdä dik kafaylan, üüneräk, ani tezdä evlenecek Kotova Katäylan, Krutoyarkanın en gözäl kızın-nan. Ama kendi aramızda biz kararlandık, eer üüredicinin çalış-ması boşuna çıkarsa, saklamaa kızı neredäsä, sora da çıkmaa ana tarafımıza onunnan barabar. En zor kayıllık bu işä verdi Antonina İvanovna. Ama yoktu ne yapsın, çünkü kızı çetin durardı lafında, ani Volkovlan evlenmäk olmayacak hiç birzaman.

- Asılacam, ama ona gitmeyecäm, - korkudardı o anasını. Anto-nina İvanovna, aalayarak, verdi kayıllık bizim evlenmemizä.

Bir ayazlı, suuk günü hepsini kaldırılmaları selsovetin önünä genä topladı Volkov, annatmaa Komunist Partiyasının hem So-vet Pravitelstvosunun politikasını. O bakardı hepsinâ yabarıyca-sına, üfkeli, sansın onun vardı neeti bir bakışlan öldürmää bizi. Milişioner sıralardı, ani Partiyada peyda oldu yabancı kişilär, on-nar isteer yufkalatmaa Partiyayı, devleti, onnar haliz duşman bi-zim kısmetli yaşamamıza. Kaldırıp kalın, buruk gösterek parmaa-nı yukarı, o sallardı onu, «duşmannarı» korkutmak için, bezbelli. Sora yumuruunan urardı güüsüne, üüneräk, ani Bolşevik Parti-yasının var kuvedi şu predatelleri, şu duşmannarı kırıp, ezmää, yoketmää. Volkov da kendi durêr partiyanın ilk sıralarında.

Onu kimsey seslemäzdi, adamnar, göz kıpıştıtararak, bakışlan, kafaylan gösterärdilär nasaatçıya da gülümsärdilar. Volkov, ha-liz av köpää gibi, duydu, ne halda bulunêr önündeki kalabalık. O başladı taa fena üfkelenmää. O baarardı bütün kuvetlän, her ta-rafa serpideräk tükürüklerini, fena çevirdärdi kobaklarını. Sora çekti pistoletini. Pistolet elindä kolunu sallaya-sallaya, aklımı-

za getirdi, kim biz varız – Sovet kuvedinin duşmannarı, «kulaklar», predatellär. Onun laflarına görä, bizi taa ozaman, ilk yılın, läüzimmiş kurşuma urmaa, ama Büük «vojdi Stalin», bizi acımış, Partiya bizä göstermiş kendi sevgisini. Yazık, ani Komunist Partiyasının politikasını hepsi annamamış dooru.

Bän artık dayanamadım taa çok seslemää akıldan bozuk Volkovu da, kendim annamadım nasıl, baardım erimdän:

- Biz okumaa becereriz, partiyanın politikasını islää bileriz.

Volkov birdän kudurdu. Onun lafları, sansın birdän kösteklendi, o sessiz bir-iki kerä aldı derin soluk, da, nekadar buazı tutêr, baardı:

- Сгною всех, кулацкое ваше отродье, в лагерях! Выходи, кто сказал!

Sora girdi insannarın içinä, daadarak hepsini dolayından, itireräk, kim vardı önündä, sorarak, kim ona ses kaldırdı, hem tür-lü pis lafları baarak. Ortalık karıştı, kızgınaştı. Adamnar, sıkıp yumuruklarını, çıktılar Volkovun önünä, sardılar onu her taraftan. Beni dirseklerinnän itireräk, sıkıştırdılar geeri. Üfkeli bakışlar dooruldular Yabaniya dooru. Bir dä ansızdan her taraftan seslär, kurşum gibi, başladılar uçmaa miñionerin üstünä:

- Не имеете право кричать! Не боимся вас! Хрущёв критиковал вашу неправильную политику!

Volkov bunu beklemäzdi. O şaş-beş kaldı. Kalabalık heptän kızgınaştı. Açıkçasına belliydi, bu kavgalaşmak, dartışmak cezasız geçmeyecek, olmayacak. Ama geeri çekilmää geç oldu. Volkov kap-tı pistoletini, kaldırdı yukarı da ateş etti bir kerä, taa bir kerä.

- Это бунт! Расстреляю, как бешеных собак! – baarardı o, ateş ederäk yukarı. Bucaklılar geeri çekilmedilär. Bezbelli, artık kertää geldi dayanmak, susmak, aşaalık hem zeet çekmäk.

Allaa salt biler, nasıl sonucu olaceydı bu çatışmanın. Ama kâr bu moment selsovetin önünä, hırlayarak hem signal ederäk, yaklaştı bir küçük maşınacık. Onun içindän alatlan fırladı yabancı, tivil rubaylan giyimni bir adam da baardı:

- Гражданин Волков, отставить стрельбу!

Volkov, nasıl durardı kolu yukarı revolver elindä, ölä dä dondu erindä. Gagauzlar gerçektän kıpıttılar. Eni gelennär, üç kişi, çektilär miñioneri selsovetin içinä. Hiç kimsey erindän kımıldamadı. Beklärtilär, ne karar kesilecek, hazırıldılar en kötü olaylara.

Yaklaşık 15-20 minuttan sora kişilər çıktılar, hepsindän geerdä, kafa aşıada, bozarmış suratlan çıktı Volkov. O kimseyä bakmadı, lafsız pindi maşınanın ardtakı oturaana. Bukadar da Krutoyarka gördü «zakon koruyucusunu». Sora açıldı, ani Vladimir İvanoviç boşuna vakit harcamamış. O yazmış birkaç kiyat Komunist Partiyasının Oblast Komitetinä Volkovun küüyün insannarına hem kaldırılmalara yaptı haksız işleri için, vermiş ona bir karakteristika, neredän çıkarmış, ani Volkov çiiineer Komunist Partiyasının kararlarını, ani o gider karşı 20 Syesdin kararlarına. Taa üstün dä, korkudupta kendindän çok genç bir kızı, zorlan isteer ona evlenmää. Bu kiyatlardan sora Volkovun gelecää belli diildi. Maşına gitti, biz hep durardık selsovetin önündä, bilmärdik, daalışmaa mı, işä mi gitmää. Bir vakıttan sora eşiin basamaklarına çıktı selsovet prisidateli. O izin verdi, daalışalım evlerimizä, iş olmayaceymış. Kimsä bizim ortamızdan sordu, nereyi götürdülär Volkovu. Prisidatel baktı bizä, fasıl birtürlü güldü da dedi, ani onu almış KGB, nereyi – kimsey bilmeer. Eni habirlär çabuk yayıldı küüdä. İnsannar ilinniklän soluk aldılar.

Herbir ayledä o gün geçti yortu gibi. Karılar hazırladılar yortu imeklerini, avşamnen klubta Vladimir İvanoviç okudu lekٹیya: «Çokmilletli sovet halkının birlikli yaşaması bizim Büük Vatanimızda». Sora da garmoşka muzikasınnan gençlär geç vakıdadan sennendilär. Ama hepsindän çok sevindik biz Katäylan, onun aylesi. Durum ansızdan çözüldü ölä, nasıl hiç düşünmärdik. Ertesi günü pazardı. Sabaalen Krutoyarka raat uyuyardı kuytu evlerdä. Açan insannar uyandılar, gördülär, ani yaayêr kaar. O yaayêr enikunu, lüzgersiz. Kaar örtärdi eski kirlenmiş kaarı hem yolları, kırları hem küsülü daayı, örtärdi bütün yılın zorlarını hem kahırlarını, kötü olayları hem üzüntüleri. Eni kaar açardı pak, eni sayfa küülülerin hem bizim yaşamamızda. Birkaç gündän sora erkendän bizi genä çaardılar selsovetä. Prisidatel çok uzatmadaan bildirdi, ani Komunist Partiyasının raykomundan gelmiş haber – bu gündän ötää kaldırılmalr serbest. İstär ana tarafına dönsünnär, istär Altayda kalsınnar yaşamaa. Çokbeklenilän gün geldi. Çeketti eni yaşamak.

***

Tren yavaşitti hızını. Vagonun dışyanında görünärdi evlär, port, gara. Biz etiştik Odesaya.

Bakış yaarınkı günä

Biz bay Tanaslan dayma lafedärdik gagauz dilinin gelecek zamannarı için. O büyük sevgiylän ana dilinä açıklardı kendi düşüncelerini bu konuda. Bän dikkatlan hem saygıylan onu seslärdim. Nekadar taa çok bu adamı tanıyardım, okadar taa çok annardım, ani benim dostum gerçektän derin fikirli, dünneyin oluşlarına, dünneyin işlerine, insannarın yaşamasına geniş bakışlı bir kişi. Onun canında yoktu meretlik, yoktu çok görmek, yoktu kıskançlık. O açık ürekli, cömert, iilikçi bir adamdı. Çok kerä şaşardım, ani bu yaşta da onun var havezi eni bişey üürenmää. Dünnedä, bilerim, var ölä insannar, angıları yaşêêrlar düşünmeksiz, kafa kırmadaan, zeedä soruş koymadaan kendinä – neçin geldilər bu aydınnık dünneyä, nasıl iz brakaceklar gelecek evlatlara, çok vakıt mı anılacak adları insan arasında hem nasıl anılacak. Yaşêêrlar, ani var bir laf, büünkü günnän, nasıl ot kırda: büün varsa, yaarın – yandı, kül oldu, kurudu. Bän bunnarı söleerim diil maana bulmak için, kendimi üstün başkalarından koymak için, ya da denemää başkalarını üüretmää, nasıl yaşamaa dünnedä. Yok, okuyucularım, diil bunun için. Çünkü bir vakıt butürlü düşünmeksiz kendim geçirärdim günnerimi. Bän isteerim herkezi bilsin, ki herbirin var şansı uyanmaa o düşünmeksiz, faydasız yaşamaktan, herkezi bilsin, ki bizim işlerimiz, fikirlerimiz, laflarımız bitki-bitkiyä düzer bizim geleceemizi. Bu pek önemni! Yok bizim hakımız yaşamaa bu dünnedä, balık gibi, sessiz, düşünmedään gelecek zamannarı. Ama şükür, ani geldi vakıt, da Allaa açtı benim üreemi, aydınnattı fikirimi. Şükür ederim, neçinki dünnedä var yaştan çok taa genç insannar, ama ürekleri onnarın çoktan süünmüş, ruhları ölmüş. Canım acıyêr butakımnara. Yazık onnara!

Benim dostum Tanas aga başka tip insannardan. Evelki türklerin varmış gözäl bir kuralı: «Sayma Gök altında adam kendini,

üürenmedään ana dilini, halkın ruhunu, köklerini, adetlerini». Bay Tanas, bu kurala görä, – Haliz Adam. Herbir oluş yaşamakta, zaman diişilmekleri, gagauz halkının türlü problemleri, iiliklär hem kötülükler – ona dokunêr, canında brakêr derin izlär. Sıcak ürekli, düşünöklü, incä ruhlu bir kişi. Onunnan sölpetlär, fikir paylaşmakları yaşamamı gözelleder, zenginneder. Bän sevinerim herbir buluşmamıza.

Bir gün razgeldim onun evindän diil uzak. Aklıma geldi, ani son buluşmakta lafımız gagauz dilinin gelecek günneri için yarım kaldı. İkimizä dä bu tema çok meraklıydı. Kär ozamannar geçtiydi Gagauzların Üçüncü Dünnä Kongresi. Bütün Gagauziya için bu pek önemni, pek büyük bir olay. Halizdän, herbir Dünnä Kongresi – unudulmaz bir sayfa gagauzların eni istoriyasında, çünkü orada kaldırılêr halkın eceli için problemler. Pek çok interes işlär açılêr gagauzun ruhuna, seslärkenä türlü devletlerdän gelmiş delegatları, pek çok interes kişilär sarêr seni, da geler bir açılış – geçer asirlär, ama sıcak türk kanı bizi hep toplêr bireri, zorlêr dönelim üzüümüzü türk köklerimizä. Dooru söleer evelki dedelerin söyleyişi: «Kan su olmaz». Ačan ştenadan söz tutêrlar gagauzlar Belorusyadan, Greşiyadan, Bulgariyadan, Tümendän, Rominiyadan – dünneyn dört tarafından, – da onnar danışêrlar delegatlara ana dilindä – gagauz dilindä, bu iş sesleyicileri mutlu eder, üreeni gururlan doldurêr, canın okadar dalgalanêr, ani bir aalayacaan geler, bir gülecään. Bizi ayırmışlar sınırlar, asirlär, ama oguz dedelerin dili, kanı, evelki türklere ruh, birleştirep, genä, nasıl binnärcä yıllar öncä, yapêr bizi bir halk. Sanêrım, ani salt ana dilinin ortamı verer özel bir duygu – sän varsın bu evelki, şannı halkın – oguz türklere – bir damnası, bir incecik damarı. Bu damarın düülmesi, inanêrım, birzaman vazgeçmâz. Ko o deki duyulmêr, deki görünmeer. Ama halkın istoriyası, dili, geçmişi hem gelecek günneri – o derin sulu, geniş, tükenmâz bir derä. O derenin içinä biz hepsimiz zaman-zaman dalêrız, o tükenmâz derenin sularında yıkanêr ruhumuz. Tanas agaylan ikimiz bu fikirleri, düşünceleri paylaşardık.

Ozaman sölpetimizi butakım önemni olan konularda bitirmedik. Bu betere onun evinin yanında bulduğum zaman, karar ver-

dim – uurayım. Bundan başka, aklıma geldi Katinkanın şu metinni kvası hem çok iilikçi ürää. Bu gözäl insan daadardı dolaya uyumnuk, usluluk hem raatlık. Ne mutlu can! Bölä insannar aydinnadêr yaşamayı, hoşluk verer çevreyä.

Birkaç minuttan sora artık durardım Bozbeylerin uurunda.

Tokada çıktı bay Tanasın kızı Mariya. O boydan, yapılıştan tıpkı anasıydı. Hep o sevinmäk dolu maavi gözlär, hep o sarı, olmuş başak rengindä saçlar, hep o kıvrıkcık halkacıklar geniş, biyaz annısının dolayında. Birdän göz atıp onun gözäl üzünä, deyecän, ani haliz rus tipi bir karı önündä görersin. Ama iki kara incä kaş, nicä iki yarıay gibi, dolaylamış onun akıllı bakışını, tombarlak hem uçuklu yanaklı suratı, azıcık kınaş kesikli gözleri, kısa çeneli suratı annadabilir, ki bu karının damarlarında akêr haliz türk kanı.

Bän bilärdim, ani o üüredici, çalışêr şkolada. Gagauz dili hem literatura üüredicisi. Ama onunnan siirek görüşärdim, çünkü o hep iş başındaydı – kä plannarını hazırlardı, kä üürenicilerin tefterlerini kontrol edärdi, kä kiyat okuyardı. Ürektän sevindim, açan onu aylak buldum. Çoktan istärdim işideyim onun, nasıl üüredicinin, bakışını, fikirini gagauz dilinin gelecek zamannarı için. Hem var mı gagauz dilinin gelecää, osa çok vakit geçmeyecek, da «gagauz» adı salt kiyatlarda mı kalacak, nasıl kimileri düşünür hem kimileri dä pek bunu isteer. Mariya buyur etti kapu önünä. Beni selemnedilär şu kocaman, geniş yayılmış dut aacı, süüt fişkanından örülmüş tombarlak masa hem otürlü dä örülmüş dört arkalı skemnä. Haliz incä zanaat işi! Bän uygun hem zevklän oturdum o skemnelerin birisinä. İçimi hemen sardı raatlık. Sevinmäklän bakındım dolayıma.

Aprilin yarısıydı. Aulda, kauk gibi, açmıştı büük bir kirez aacı. Ondan bizä gelärdi incä burcu kokular. Onu her taraftan sarmıştılar kuannar – arılar. Onnar arasız zınnardılar çiçeklär içindä, dönüşärdilär burculu havada, toplayarak çiçään göbeciindän tatlı balı. Sora dolu-dolu, kısmetli uçardılar hotullarına. Onnarın erinä hemen konardılar aaca üzlärcä başka işçi arılar. Sansın oynardılar salt onnara bilinir büülü bir oyunu. O oyunun da adı – yaşamak.

Aacın incä dalcaazına kondu bir kuşcaaz, şen çırpındı sıcak ilkyaz havasında kanatlarınnan da mutlu çeketti cıvıdamaa,

metinneyeräk sıcak, gözäl ilkyaz gününü. O sevinmeliklän bakındı her tarafa, sansın şaşarak dünneyä, sora, fırlayıp, uçtu da kondu taa yukarkı dalcaazların birinä. Kuşçaazın aarlından incecik dalcaaz enikunu sallandı. Hemen erä döküldü bir sürü biyaz-gülgülü çiçek yapracı. Onnar, ilincecik lüzgerciktän, azıcık uçuşup-dönüşüp, kondular erä, düzdülär fantastik bir resim, ani annardadı kuşun mutluluk türküsü için, dünneyin gözellii için hem taa onun için, ani geçer-gider zaman, ama yaşamak sonsuz bu gecik Toprakta. Yalpak güneşin şafkları sarmıştı dolayları. Genä şaştım, ani bay Tanasın evinin dä, aulunun da var çok özel bir aurası, nasıl şındı moda geçer sölemää. Aurası mı nesi, ama bu aulun gerçektän var çekici bir ortamı. Hem bu ortamı düzer bu evdä yaşayan insannar.

Trakladı başçanın tokatçı. Bän çevirdim kafamı bu sesä. Tanas aga geldi başçadan bir dalcaaz ergivan elindä. Ergivan çiçää heptän taa açılmamıştı, ama tomburucaklar durardılar patlamaa. Mariya Afanasyevna çıkardı içerdän bir vaza da koydu ergivanı su içinä. Çok uygun hem raat duyardım kendimi bu hoş çevrenin içindä, zengin ruhlu insannarın arasında.

Mariya Afanasyevna, anası gibi gülümseyeräk, danıştı bana:

- Mamunun käämil kvasından ikram edämeyecäm, taa hazırlamadı, çünkü taa yok o läüzimni, maasuz unutulmaz dat hem koku verän otlar, ama bir limonnu ya da naaneli çay, sanêrım, faydalı olur.

Kendisi saygılı Katinka, nasıl annadım, evdä yoktu. Gitmiş dolaşmaa bir hastayı, açıkladı Tanas aga.

Çay yardım etti çekedelim enidän diil çoktan kesilmiş sölpetimizi.

- Ozaman biz kaldıydık türk profesörünün sözündä Gagauzların Üçüncü Dünnä kongresindä, – aklıma getirdi Tanas aga lafın ucunu.

Bu fükirin ucundan bän devam ettim kesilmiş lafımızı.

Gerçektän, benim düşüncemä görä, biz läüzim kanaat olalım, ani türk kardaşlarımız isteerlär yardım etmää hem yardım ederlär ilerledelim dilimizi, literaturamızı. Şükür Türkyaya, çok sayıda kızlarımız hem çocuklarımız üürenerlär Türkyada, tiparlanêr orda bizim kıyatlarımız. Ama türk profesörünün sözündä oldu bizä bir da uyarı. O kendi araştırmalarında yapêr kuşku bir çıkış. Kuşku bizim için. İstoriya bilimini hem literaturasını araştıran pro-

fesor açıkladı, ani bulunarak güçlü, zengin rus dili hem literaturası ortamında, üreneräk rus şkolalarında, kendimiz denämeeriz, nasıl gençlerimiz ruslaşêr. Elbetki, bunu biz dâ göreriz. Profesörün denemesinä görä, asimilätiya proşesleri gagauzların arasında okadar çabuk örüyerlär, ani 2050 yıllara dooru, eer bizim yaşamamızda hiç bişey diişilmäzsä, siirek kalacak insan, ani bilecek gagauz dilini. Büünkü gündä gagauz gençleri işider ana dilini salt dört-beş saat okulda. Evdä artık taa çok aylelerdä kullamlêr rus dili. Dilimizi örütmäk için, korumak için, bu kadar vakıt ana dilini üürenmäk için pek az.

- Gagauz uykudan uyandı zaman, gözlerini açtı zaman, televizyondan lääzım işitsin gagauz dilindä yayınları, maşınada gidärkän, radioda duysun ana dilindä türküleri. İştän sora günün haberlerini üürenmäk için lääzım açsın gagauz dilindä gazetayı. Şkolalarda yavaş-yavaş ana dili lääzım kaplasın yıl-yıldan taa çok er, – bölä sayêr bu bilim adamı. – Salt butakım kurtarabilirsiniz ana dilinizi. Ama finans durumu yufka oldu için, bu proşeslär sürtecek çok vakıt. Zamanınız sa pek az kaldı. Rus dili sizi asimilät eder, – butakım çıkışlar yaptı kendi sözündä profesör.

Bän ozaman savaştım diişirmää bilimcinin fikirini, vereräk örnek, ani peyda olêr eni genç yazarlarımız hem peetçilerimiz, var artistlerimiz, angıları çalêrlar gagauz dilindä türküleri. Bekim, etär kadar diil taa, ama tipardan çıkêr eni kiyatlar. Tâ bizim var televizyonumuz, gagauz dilindä var radiomuz, çıkêr gazeta «Ana sözü». Ama profesör hep bir tekrarları:

- Az, pek az er ana dili tutêr sizin yaşamanızda. Şanslar, korumaa deyni gagauz dilini, geliştirmää onun kullanmasını gündän taa az kalêr. Ana dili uşaa küçüktän lääzım her taraftan sarsın, nasıl yımışacık, sıcak kundak sarêr küçük uşaa.

Yoktu ne karşı koymaa profesörün korkuducu laflarına. Bän baktım sözdeşlerime. Sessiz oturardılar bay Tanas hem kızı Mariya. Aar bir suskunnuk kuruldu aramızda. Taa dooru sölediyän, aar düşüncelär sardı herkezini. İlk başladı lafetmää Tanas aga. O acıylan sesindä aklına getidi o günneri, açan, bulunarak yabancılıкта Altayda, gagauzlar umut beslärdi, ani gelecek vakıt, da uşaklar kendi ana dilini üüreneceklär, kiyat okuyaceklar. Ozaman butürlü

fikirler çoyuna kuvet verärmış dayanmaa zorlara, verilmemää belalara, etişmää şindiki vakıda.

- Ne sanki, durêrız kaybelmâk çizisindä mi? İstâmeerim inanmaa, - garip bitirdi lafını adam.

- Ne isteersin sän, boba, - kızgınnıktan sesindä katıldı lafa Mariya Afanasyevna. - Elbetki, bu en kötü prognozlar var nicä gerçekleşsin. Uzaa gitmeyecäm. Alalım bizim okulumuzu. Çok fena adet kuruldu küçük klaslarda. Programalara görä gagauz dili üüreniler birinci klastan. Ama netürlü üürenmâk bu? Küçük klaslarda çalışan üüredicilerin bir payı sayêr, ani gagauz dili üürenmâk proşesindä diildir önemni. Önemni olan işlär - islää hazırlamaa uşakları başka obyektlerdä: matematikada, rus dilindä hem literaturada, natura bilgilerindä. Sora, açan uşaklar geçêrlär büyük klaslara, kimileri annamêêrlar hiç bir laf ana dilindä, ama notaları çok üüşek. Üüredicilerin bir payı sayêr, ki yok hiç bir zararı, ani uşak bilmeer gagauz dilini. Nereyi o gidäbilecek gagauz dilinnän? Zor annatmaa bölä çetin annılı kişilerä, ani gagauz dili - o ana dili bizim evlatlar için. Diil lääzım hazırlanmaa onunnan nereyisä gitmää. Onu lääzım bilmää, nasıl bilerlär hem üürenerlär ana dilini moldovannar, bulgarlar, ruslar hem başka da milletlär. Hem ne taa da çok güç geler, ani klaslarda üürenerlär deki salt gagauz uşakları. Ne kultura kabletti uşak, işideräk üüredicisindän butürlü fikirleri ana dili için? Benim düşüncäm, bu tip üüredicilär gagauzların uşaklarına çok zarar vererlär. Onnar gagauzlarda terbiyelerlär iirençlik kendi ana dilinä, yakınaştırêrlar gagauz dilinin kaybelmesini. Kär var bir üüredici, ani dayma tekrarläêr: «Baari kapamadılar heptän şu gagauz dilini şkolada». Var başkaları da, ani bukadar açık belli etmää kötü fikirlerini utanêrlar, kıyışmêêrlar. Ama susarak kötü işlerini yapêrlar. Uşakların ruhlarına çok zarar ederlär.

Kızının garip laflarını kestirdi Tanas aga:

- Bezbelli, butakım üüredicilerin ana dili diil gagauz dili?

- Tâ bırda yanılêrsın, boba. Gagauzlardan birisi, anası da, bobası da gagauz. Kaç kerä onunnan dartıştık. Bän ona rus yazıcısının laflarını da okudum, bekim, ona taa avtoritetli rus avtorunun lafları olur. Siz lääzım biläsiniz rus yazıcısını Paustovski, - çevirdi

kızgınnlaşmış üzünü Mariya Afanasyevna bana dooru. – Paustovskiyin var pek akıllı lafları:

- Человек, равнодушный к родному языку, – дикарь.

Elbetki, rus literaturasını tanıyan herbiri makar bir kerä işitmiştir ya da okumuştur Paustovskiyin anılmış laflarını. Onnarlan yok nicä kayıl olmasın bilgili insan, kendini hem halkını hatırlayan kişi. Şüpesiz, bu büyük cayıllık – şindiki vakıttı kendi ana dilini inkâr etmâk. Bozuk ruhlu insan bunu yapabilir salt.

- Zavalı onnar, boş ruhlu kişilär! – düşünärdim kendi-kendimä, açan işittim Tanas aganın sesini:

- Karannıkta yaşêr insancık. O hep taa uyanmamış. Yazık bölelerinä.

- Dooru, yazık. Ama sän düşünsänä, boba, nicä bu üüredici var nicä terbiyetsin sevgi ana dilinä, halkına. Artık şindi çok gagauz uşaa için var nasıl sölemää «yazık onnara», çünkü bilmeerlär tatlı ana dilinin dadını, unudêrlar köklerini, – hep ölä tedirgin direşärdi Mariya – Bozbey Tanasın kızı.

Ansızdan evin içindän fırladı bay Tanasın torunu, Mariya Afanasyevnanın kızı, Anita. O artık onbeş-onaltı yaşında etişär kızdı. Bän her zaman mayıl olardım bu kızçaaza, ama şindi, bu gözäl ilkyaz günü kala-kaldım, ona bakarak. Bitki kerä gördüydüm onu geçän güz. İki-üç ayın içindä Anita pek diişmişti. Ona deyämeyeceydin «genç kız», ama «uşak» ta demää artık dooru olmayaceydı. Kızın üstündä fistanı saklayamardı ilk gençliktä kızlık güüdesini. Uzun sarı saçlı pelik, sansın sarmaşmış kızın boynusuna. Peliin aarlı çekärdi onun kafasını birazıcık geeri. Yukarı kaldırılmış kafası benzedärdi onu manisinä hem anasına. Bir sürmä altın renktä saç ayrılmıştı peliktän da sarkmıştı genç kızın şıralı pembä yanaana. İlin ilkyaz lüzgeri dolaşmıştı bu saçların içindä da kâ uçurdardı bu altın saç sürmesini, kâ, sansın aralanardı bir tarafa, mayıl olarak kızın güzelliinä, taazeliinä. Anitanın da annısının dolayında uçuşardılar kıvrıcık-kıvrıcık halkacıklar, nicä rus manisindä hem anasında. Geniş açık gözlerin içindä sansın çalkalanardı iki maavi bulutçuk. Kızçaaz çıktı birkaç yazı dolu fila elindä.

Bän denedim, nasıl mayıllıktan hem gururlan bakêr bay Tanas Anitaya. Sora o baktı bana da dedi:

- Benim Katinkamı seftä gördüm bu gözäl yaşlarda. Anita – tıpkı manisi.

Utanmaktan kızçaazın yanakları alif-alif parladı. O elinnän sa-vaştı düzeltmää kıvırcık halkacıkları, baktı benim tarafıma da dedi:

- Hepsi bana deer, ani, hakına, pek benzärmişim Katinka maniyä. Onun var kızlık patretleri, orda, sansın kendimi görerim, – sırıdarak dedi kız. – Ama, dädu, bän gelmedim beni lafedäsiniz, bän geldim sizä interes işlär açıklamaa, – dargın döndü o dädusuna dooru, sora aydınnık gözlerinnän baktı herkezin üzünä.

- Ani otur, kızım, annat, ne interes işlär genä buldun şu bilgisyarda, – sevgiylän sesindä danıştı bay Tanas unuçkasına.

Anita hazırlandı okumaa. Biz dä, annaşıp bitirmää lafımızı başka, uygun bir vakıta, hazırlandık seslemää Anıtayı.

- Buldum pek interes bilgilär. Sanêrım, ani şındiyädän siz dä bunnarı bilmäzdiniz. Bän aaraştırêrım bizim evelki atalarımız için bilgileri. Gagauz dili hem literatüra üüredicimiz Domna İvanovna sımarladı yapalım referat ya da prezentaşıya. Benim aaraştırmanın teması «Evelki dedelerimizin izleri büüncü gündä». Kullandım kıyatları: Acı Muradın – «Kıpçaklar. Büük Kır», «Kıpçaklar hem türklerin evelki istoriyası», «Evropa. Türklär. Büük Kır», taa başka kıyatları, Golubovskiyin – «Peçenegi, türki i polovtı», rus istoriya bilimcisinin Lev Gumilövün kıyatlarını türklerin istoriyası için, S. G. Kläştornıyın kıyatlarını, Oljas Suleymenovun kıyatlarını hem taa başka kaynakları.

Birdän şaştım, ani bu uşak bölä körpä yaşlarda danışêr haliz bilim kaynaklarına kendi işindä. Annaşılardı, nasıl derindän o aaraştırêr referatın temasını. Doorusu sölemää, bän bilmäzdim, ani gençlerin arasında var busoy, ana dilinä, istoriyasına sevgi dolu genç cannar. Büük intereslän sesledik Anitanın aaraştırma referatını. Çok işlär o günü bana bir açılış gibi oldu. Lafımız da bundan sora hep dönüşardı referatın temasının dolayında. Hepsimiz kayıldık, ani çoktan artık şkolada läözüm üürenilsin gagauz istoriyası, ani artık var gerekli kadar toplanmış bilgilär, ani çok oluşların sonuçları açılêr eni bir taraftan. İlk adım da olacek bu önemni iştä – tanıştırmaa Anitanın raferatının temasınan taa

çok insan. Bekim, bu bilgilär gagauzun canına olur, nicä tatlı bal, nicä ilaç unutulmaktan, nicä uyanmak derin aar düştän. Bän isterim danışayım vatandaşlarıma:

- Gagauzlar, uyanın, kalkın, gururlan dolsun güüsünüz, geldi vakit, herkezi läazım bilsin, kim o var, köklerini, dedelerini, bilsin – biz vardık, varız, var olacez. Bizim var çokasirlik istoriyamız, istoriyamızın var şanı geroyları, angıları lafedärdi evelki türk dilindä. Oguz türklerinin evlatları, siz bunnarı läazım biläsiniz, evladın evladına da annadasınız. Sonsuz, bitkisiz gökün altında yok gözäl ya da bet dillär, ama var ana dili hem yabancı dillär. Allahın üzündä yok küçük halklar hem büyük halklar, ama var çok sayıda hem az sayıda halklar. Hepsinin dä var dooruluu aydınnık dünnedä yaşamaa, aylä kurmaa, uşak büütmä. Bu da var dünneyin ilk zakonu.

O günü evdä dä ikidä-birdä fikirim hep dönärdi bay Tanasın hem Mariyanın laflarına, aklımdan birtürlü çıkmardı Anitanın referatı. Ozaman istärdim işideyim Maşanın düşüncelerini gagauz dilinin gelecek günneri için. Ama vermäzdi raatlık canıma onun tedirgin lafları:

«Elbetki, en kötü prognozlar var nicä gerçekleşsin».

Bu acı fikirdän etlerim tiken-tiken olardı.

Ama birdän gözlerimin önünä Anita çıkardı yazı dolu filalar elindä. O gençti, gözäldi, şendi. Onun gözleri inannan bakardı yarınkı günä. Da bu görüntüdän sansın uslanardı biraz içim.

Şindi geldi sıra tanıştırayım okuyucularımı Anitanın referatınan. Taa doorusu, referatın ayırıntı sayfalarinnan. Bän söz verdim Tanas agaya, ani mutlak yazacam bu bilgilär için kiyadımda. Umut besleerim, ani bu bilgilär herbir gagauzun üreenä çok paalıdır. Kendiniz düşünün da yapın sonuçları dedelerin izleri için büünkü gündä.

Evelki türk dedelerinin izleri şindiki yaşamakta

Referat

Hazırladı üürenici
Çeşmeci Anna

Kim bân varım? Neredâ benim köklerim? Kim benim dedelerim? Angı halkın kanı akêr benim damarlarımda? – butürlü soruşlar, sanêrim, birzaman geler herbir insanın fikirinâ. Geler da raada brakmêêr kişiyi, birii cuvaplar bulunmayınca. Var ölä cuvaplar, ani bulunêrlar üsttä. Salt kalêr açmaa onnarı. Başka soruşlara cuvap çoktan aarêêrlar, ama şindi dâ onnar taa diil açık. Bu tip problemler birkaç vakit benim için dâ çok meraklı.

Gururlan dolêr canım ondan, ani benim halkım çekiler evelki şannı o g u z t ü r k l e r i n d â n. Türk halkları için ilk annadannar Kitay hronikalarıdır. Bu çok evelki yazılarda, ani peyda olmuş bizim zamandan öncâ, annadılêr bir evelki halk için. Kitay hronikaları verer bu halka ad «tükü». Kitay dilindâ «kaaviler» demäk. Hep o kitay yıllaryazıları bu halkı adlêêr taa birtürlü – «Allahın cenkçileri». Onnar sansın ansızdan, bir bulut içindän gibi, salınarmışlar biyaz beygirlerin sırtlarında, atıarmışlar kitaylıların yaşantı erlerinâ, bir fena boran gibi geçârmişlär o topraklardan da hep birtakım ansızdan kaybelârmişlär. Kimsey annayamazmış, nerdän onnar geldilär hem nereyi dâ gittilär. Sansın lüzgâr onnarı alarmış. Şüpâylän hem korkuyulan beklârmiş kitaylılar enidän peydalanmasını bu fasıl, onnara benzämeyän, «göktän sansın salınan cenkçilerini». Hronika yazıcıları butürlü yazdırêr evelki türklere – onnar kula çeereliymiş, maavi gözlü, saman sarısı renktâ saçlı hem hep otürlü da renktâ sakallı adamnarmış. Sarı tenni, daracacık, kıyın gözlü hem kara saçlı kitaylılara onnar bir başka dünnedän gelmä insannar gibiymiş. Benzerlik şindiki mongol tipi insannarlan yok bu yazılarda. Yazdırılêr haliz şindiki Evropa rasasından bir süret – kula tenni, maavi gözlü, sarı saçlı insan olduklarını. Onun için hiç yok neyâ şaşmaa, ani gagauzların arasında sık var nicâ görmää bu tip insannarı. Alatlamayın aaramaa ölelerin kökündâ-damarında rusları ya da başka millet kanını. Haliz doorudan, onnar taşıyêrlar evelki, hem pek çok evelki dedelerin izlerini kanında, üzündä,

tenindä, yapılışında, genetikasında. Deneylim, ani Türkiya türkle-
rinin hem bizim, gagauzların, dış görüntülerimiz çok yakın. Belli,
ki dedelerimiz – şannı oguzlarmış.

«Çok halkların istoriyası çekeder legendadan. Türk halklarının
da istoriyasının başında var derin maanalı bir legenda. Türklerin
istoriyasını olur benzetmää bir dereyâ. O derâ duuêr daracacık,
yufka bir su damarcından. Sora su akıntısı genişlener, olêr de-
rin, geniş bir derâ, dolu-dolu, büyük kuvetlän aktarêr o dalgalarını.
Ama kimi erdä genâ daralêr, kimi erlerdä heptän kaybeler kum-
nar içindä, daalar içindä, sora enidän çıkmaa deyni açık meyda-
na, yayılmaa uçsuz-kenarsız kırlara» – bu lafları yazmış türklerin
istoriyası için araştırmacı A.K. Bisenbaev. Çetin var nicä demää, ani
şu gözâl laflar gagauz istoriyası için dâ yazılı.

Elbetki, zamannar silmiş halkın fikirindän çok olayları, çok
bilgilär kaybelmiş, unutulmuş. Ama var çok işlär, ani kalmış-
lar deyimnär gibi, simvollar gibi bizim dilimizdä. Salt biz läüzim
eni, taazä bir bakışlan bakalım, üürenelim dilimizi, aaroyalım
dilimizdä eski dedelerin izlerini.

Deyelim, nasıl maanası var gagauz adetlerindä tutmaa Canavar
Yortularını. Angı vakitlarda duumuş bu adet bizdä? Araştırdıy-
nan, var nicä bulmaa bu işleri, bulmaa hem şaşmaa, nasıl dilimiz
büünkü günä etiştirmiş bu bilgileri, bir saklı kod gibi. Bir eski le-
genda annadêr bizä çok evelki olayları.

Pek çoktan üç bayır arasında yaşarmış bir uslu, gözâl hem akıl-
lı halk. Aylelerini bakarmışlar, uşak büüdärmişlär, vatanını koru-
yarmışlar. Onnar sevärmişlär ana topraklarını, üüsek maavi gökü,
kimseyä duşmannık yapmazmışlar. Bu kısmetli bir halkmış, onnar
yaşarmışlar serbestliktä, onnar bilmäzmişlär, nedir o esirlik, nedir
o cenk. Üç üüsek bayır da koruyarmış onnarın yurtluunu yaban-
cılardan. Ama bu halkın zengin, gözâl topraklarına koymuş göz
fena duşmannar. Bir kerä şu duşmannar saldirêrlar dostlukçu, ii-
likçi halkın üstünä. Yabancılar okadar kalabaymış hem kaaviymiş,
ani umut kurtulmaa onnarın kılıçlarından kalmamış kimseydä.
Kıymışlar-kesmişlär hepsini, acımamışlar ne karı, ne uşak... Diri
kalmış salt bir gebä karı. O da kalmış diri salt bu sebeptän, ani sak-
lanmış büyük taş kayaların arasında. Orda o duudurmuş bir çocu-
cak, kendisi dâ ölmüş. Razgelmiş bu henez duumuş uşaan üstünä

bir boz ana-yabanı. Aazlayıp, yabancı getirmiş çocuğu kendi yataana da büütmüş yavrularınnan barabar. O çocuk büümüş, adı onun Aşına olmuş. Yavaş-yavaş zeedelener Aşına evlatları. Onun oollarından hem ooların oollarından yayılmış bu halk bütün dünnedä. Onnara sora demişlär «türk». Bölä legenda annadêr türklerein çekmesini. Aşına han da sora olmuş büük, güçlü bir padişah. Geçmiş çok yıllar da türklär, zeedelenip, yayılmışlar bütün dünneyä. Ama birzaman türklär unutmazmışlar kurtarıcısını – boz yabanıyı. Anarak yabancı anasını, türk evlatları bayraklarında altın ipliklärän dikärmışlär yabancı kafasını. Butakım, boz yabancı sayı-larmış türk halklarının arasında halkın anası hem kurtarıcısı. O zamandan beeri, bezbollahi, kalmış bir adet – saygı göstermää yabancıya. Evelki bu adet dedelerdän dedelerä etmiş şindiki gagauz-lara – tutmaa Canavar Yortularını, bu günnerin içindä göstermää yabancıya hatır hem saygı. Hem dâ bu sebeptän, bezbollahi, gagauz-ların milli bayraan üzerindä eni vakıtlarda da bakêr duşmannarına **Boz Kurt kafası**. Canavar yortularını kutlamak – taa bir şifralı kod dilimizdä. Bu taa bir iz, ani kalmış evelki dedelerin istoriyasından. Hem dâ hep bu çoktan geçmiş olaylarla, sanêrim, baalı «Kurdoglu» hem «Bozbey» laaplarının kurulması. Birinci soy adının maanasında açıkça annaşılêr «Kurt oolu». Eklemaa buna taa nesä, zeedä olur, sanêrim. İkincinin – «Bozbey», nasıl «Todur bey» ya da «Tanas bey».

«Bey» – saygı göstermää için bir danışmaktır. Laf «Boz» – boz yabanının simvollarından biri. Evelki türklär tabu koymuşlar dayma-dayma, boşuna anmaa Boz Kurdun adını. Onun adı erinä kulanarmışlar simvol adları. O simvoldan da biri – **Boz beymiş**. Açıkladıynnan, olêr **Yabancı Bey**. Butakım soy adları «**Kurdoglu**» hem «**Bozbey**» gösterer evelki, çok evelki olayların nişannarını. Hem dâ kurulmuşlar, elbetki, istoriyanın derin asirlerindä. Nasıl görersiniz, **Kurdoglular hem Bozbeylär** – taa bir unutulmaz iz dedelerimizdän, ani korunmuş dilimizdä hem insan arasında. Çikêr, hiç bişey unutulmamış. Kaldır asirlerin tozlu örtüsünü, da herşey açılacak.

Aktaralım bilgileri ileri dooru. Evelki türk soyları inanarmış Tanrı Allaha, Onnarın inançlarına görä, Tanrı – pek büük hem güçlü bir kuvetmiş. Tanrının simvolu **Maavi Gökmüş**. Türklär inanarmış, ani Tanrı onnarı koruyarmış hem bilgi verarmış. Or-

hon yazıları buna marturluk eder. Eski dastannar bölä annadêr: «Üce güçlü Tanrı vermiş türklerä yazı hem demiş, ani onnardan duuacak hem yayılacak dünnedä çok sayıda akıllı bir HALK. Bu halkın arasından çıkacak çok bilgili insan hem proroklar, padişahlar hem hannar».

Evelki atalarımız Altaydan Evropaya bayraklarında getirmişlär Tanrı Allahın simvolunu – stavroyu. Laf «stavro» alınma urum dilindän. Ama var haliz türk lafı da – haç. Haç – dört eşit taraflı bir stavro. Haç – yalpak güneşin simvolu, ani daadêr altın, sıcak oklarını dünneyin dört tarafına, ani aydinnadêr karannı.

Örüyelim ileri dooru.

Yaşayarak üç bin yıl geeri Altayda, evelki türklär inanarmışlar, ani Tibet bayırlarının biri – Kaylasa – kutsal bir bayır, ki kâr orada bulunarmış allahların konaa, ani orada insana açılêr Allahın ölçüsüz gücü. Tibet bayırlarını saran kuvet okadar büükmüş, insan da bu Gücün önündä ölä yufkaymış, ani kutsal bayırlarına yaklaşmaa yasakmış, çünkü insana zarar olur olsunmuş. Dedelerimiz dua edärmışlär yakın yaklaşımdaan, dönüp üzünnän Kaylasa bayırına dooru, çözüp hem atıp bir tarafa bel kuşaanı, çünkü kuşak silâh tertibi sayıarmış o vakıtlar. Hem dâ aslı, evelki vakıтта kuşak yapıarmış kaavi deridän türlü farklı ilmeklärlän, ceplärlän, kırlıgalarlan, olsun nereyi asmaa kılıcı, sıkıştırmaa kanseri, maasuz yayları hem türlü başka cenk aletlerini. Allahın önünä silâhli çıkmaa yasakmış. Allaa o kişiyi cezalarmış. Ne fasıl, ani ilerdän varmış bir açık deyim «cenk kuşaannan kuşanmaa». Bezbelli, rus dilinä da geçmiş türklerdän bu pek çoktankı deyim: «Опоясаться поясом войны». Cengä donaklanan adama karısı maasuz sevgi hem koruyucu laflarlan yardım edärmış kuşanmaa. O yalvararmış evelki dedelerin ruhlarına, korusunnar ölümdän, duşmandan kocasını. Karının şifralı duaları adamı düüş vakıdında koruyarmış, talisman gibi. Dualarında evelki türklär istärmışlär Tanrı Allaadan iilik, saalık, bereket. Geçmiş çok vakıt, da onnarın evlatları uzaklaşmışlar ana vatanından, ayozlu topraklardan, ama akıllarında hep tutarmışlar ataların annatmalarını Kaylasa Bayırını için. İlerdän sayıarmış, ani Kaylasa bayırın üüsek tepeleri diil naturanın yaratması, ama allahların yapıları. Legendalarda var ölä bilgilär, könnu bu bayır tepeleri yapılymış pak gümüştän. Geçmiş

asirlär, türklär yayılmışlar bütün dünneyä, ama neredä dä yaşasalar, unutmazmışlar adetlerini, inannarını. Onnar başlamışlar düzmäa eni yaşayış erlerindä Kaylasa bayırına benzeyän aaçtan tapınakları. «Kaylasa» lafinin diişmiş şekilini çeketmişlär kullanmaa nasıl «kilisa». Bizim vakıtlara etişmiş o tapınakların adları, nicä «klisä». Klisä – Allaha slujba yapmak için bir kutsal tapınak, nasıl eveldä Kaylasa tepeleri. Klisenin örtüsünü dä, andırsın ayozlu Kaylasa bayırını deyni, yaparmışlar kubey şekilindä. Laf sırası, kliselerin örtüleri şindiki vakıdadan hep butürlü düzüler. Bunnar da taa bir iz dedelerdän bizim şindiki yaşamamızda.

***

Biliner, ki türklerin en büük yortusu kış vakıdına gelärmış. O günü sayıarmış, ani Güneş, Allahın taa bir simvolu, diriler da başlêêr taa çok sıcak, taa çok sevgi daatmaa Topraa. Bu gün Allaa insannara kendini belli edärmış, gösterärmış. Bu gün getirärmışlär, teklif edärmışlär evlerin içinä çam aacını. Çam acı da dedelerimizin inanına görä sayıarmış kutsal bir aaç. Altayda çamnar taa derin evelliktä pek gözälmiş hem batalmış. Dedelerimiz dinneyi bölärmışlär üç kata – Eraltı dünnesi, Orta dünnä, ya da İnsan dünnesi, hem Maavi Gök – Yukarkı dünnä. Çam acı da bu üç dünneyin bir simvoluymuş. O birleştirärmış Üç Dünneyi. Başka türlü dä deyärmışlär bu çam aacına – Yaşamak Aacı. Onun kökleri saklanêrlar derin toprak içinä – Eraltı dünnesinä, ya da Karannık dünneyä. Kerestesi hem dalları bulunêrlar Orta dünnedä – İnsan dünnesindä. Gök Tanrı dünnesinä – Yukarkı dünneyä – çıkêrlar çamnarın en üüsek tepeleri hem dalları.

Çam aacına saygıylan Bay Direk ya da «Allaha dooru Yol» – deyärmışlär. Bay Direk Yaşamanın da simvoluymuş – insan yaşêêr Orta dünnedä, gelir vakıt, insan öler, onun tenini yudêr karannık dünnä, ruhu sa uçêr yukarkı dünneyä, Allaha. Çam aacını yılın en kısa günündä hem dä en karannık hem uzun gecesindä türklär alarmışlar sıcak odaya, verärmışlär türlü baaşışlar da asarmışlar onnarı çamın dallarına. Onnar inanarmışlar, ani islää konuklar-saydılar çamcaazı o günü, Allaa da onnara verecek ilik, varlık, bereket, koruyacak insannarı belalardan hem ölümdän. Çam aacının

altında, brakıp Karannık dünneyi, peydalanarmış Eraltı aallahı Erlik, onun da yanında durarmış zengin kırmızı şuba sırtında hem dâ kırmızı kalpak ta başında biyaz sakallı bir dâdu. Bütün gecä o kırmızı şubalı dâducuk daadarmış insannara baaşış, küsmesinnär deyni Eraltı Dünneyin allahına – Erlik allaha. O gecä insannar yatmazmışlar uyumaa, zerä korkarmışlar, ani Güneş tä uyanmayacak, görüp uykuya dalmış insannarı. Sabaayadan oynarmışlar horu, çalarmışlar türkü, türkülerdä çaararmışlar, Allaa Tanrı yardım etsin uyandırmaa kış uykusundan Güneşi. Da Tanrı onnarı hiç birzaman aldatmamış. O gündän ötää Güneş taa çok sıcaklık daadarmış Topraa. Tanıdınız mı? Bu büünkü adet – düzmää çam aacını, oynamaa onun dolayında, çalmaa türkü. Yolkanın da dolayında herkerä peyda olêr kırmızı kürklän giyimni, kırmızı kalpak başında **Ayaz Dâdusu**. Onun için bizdä şindi dâ dekabrinin irmi beşindä yok klisä yortusu Rojdestvo, ama var Kolada. O ayozlu günü insannar, tutunup kol-kola, yaparmışlar bir horu, angısı andırmış güneşin şekilini. Karılar yaparmışlar Güneşä benzeyän ekmek – kolaç. Kutlanarmış bir yortu – Allahın insannara kendini göstermâk günü (День Богоявления), Topraa enidän dönmesini. Hem sayıarmış, ani bu günü Aydınnık, Pak güçlär, ani gelerlär İnsannar dünnesinä Gökteki Dünnedän, ensedilär karannık, kara, güçleri – Karaçunu, angısı yaşêêr Eraltı dünnesindä. Tanrı inanında bu yortuya Karaçun denilärmış. Bu da varmış Tanrıya tapınıcıların Eni Yılı. Karaçun yortusunu şindiki vakıta tutêrlar Hungariyada, Kazahstanda. Hem, bekim, pek şaşacınız, Rusiyada. Onnar bu yortuya «День Карачуна или Чернобога» deerlär. (Bezbelli, moldovannarın da **Moş Kraçunu** çekiler türklerin Karaçun yortusundan. Çok laf benzemesi var). Evropada başlamışlar kutlamaa çam aacının yortusunu hun padişahın Atıllanın vakıdından beeri, 5-6 asirlerdä. Evelki türklär sä Karaçun yortusunu tutarmışlar iki bin yıldan taa zeedä önceki vakıtlarda. Bu yortuları kutlamak – türk dedelerimizin unutulmaz izleri.

E nedir bu laf – **kutlamak**?

Türklerin eski inanına görä Toprak baaşlêêr insana güüdeyi, teni hem insanın iç organnarını. Onun fikirini, serbest ruhunu, uurunu, kısmetini, ecelini – neyâ deniler bir laflan **kut** – veriler

Allahtan insanın duuma anında. «Yaşaman kutlu olsun» – demäk, kısmetin olsun, saalın olsun, işlerin uurlu, başarılı olsun, varlık, ilik aylendä olsun. Bunnarı verer salt **kut**. Hem çok evelki demäk «**Yaşaman kutlu olsun**» – «Allaa yardımcı olsun yaşamanda», demäk. Kut veriler insana bir yıldızcık gibi, ani peyda olêr göktä o anda, açan geler dünneyä uşak. O yıldız parlêêr üüsektä insan ölmeyincä. Açan deerlär «Onun düştü yıldızı», bizim dilimizdä dayma kullanilêr bu fraza, läâzım annamaa ölä, ki insan geçindi, da o parlak yıldızcık, süünüp, kaydı göktän. Dedelerimiz inanarmışlar, ani insan yaşamakta bulunarkan, kut var nicä ayırilsın güüdedän da dolaşsın başka dünneleri bir yanar kıvılcın gibi. Bu olur olsun uykuda. Tä neçin insanı diil läâzım, baarak ya da sar-sıdarak, ansızdan uyandıрмаa uykudan. Haliz küçük uşakları. Kut var nicä etiştirmesin dönmaa geeri. Ozaman insan olêr «uyku sersemi». Bizim dilimiz korumuş neçinsä bu lafları – uyku sersemi olmaa. Bölä söleerlär, açan kişi uykudan sora birdän toplayamêêr kendini, şaşkın-şaşkın bakêr, şaşırêr lafını. Taa üsteliklän, var nicä ölä dä gelämesin kendinä, hastalansın da ölsün. Dedelär bunu inanarmışlar. Demäk, onun kutu kaybeldi başka dünnelerdä, bulamadı yolu geeri. Deyimnär «yaşaman kutlu olsun», «uyku sersemi» hem «onun düştü yıldızı» bizim şindiki dilimizdä – dedelerimizin inanın izleridir.

Ama kimi insannara türlü sebeplär beterinä Göktän veriler yufka ya da kısmetsiz kut, düşünärmış evelki dedelär. O insanın gitmeer işleri, nasıl düşer olsun, yaşamasında türlü seremcelär razgeler, ecelindä herşey tersinä olêr. Bölä insannardan var nicä kötülük başkasına da olsun. Butakım kısmetsizlär, yufka kutlu kişilärlän dedelerimiz korkarmışlar karşılaşmaa, çünkü uurun o günü prost gidecek. Örnek gibi var nicä işidelim şindi dä yaşamamızda: «Fana mani sayêr, ani komuşu Dobra bulünun “prost uuru”». Ne dä insancık kalkınmasa yapmaa, her taraftan ona köstek olêr. Şindiki vakıda etişmiş bir adet: yollandıysan bir önemni işä, da önünä çıktıysa prost uurlu insan, taa islää dön o günü geeri. «İnsanın prost uuru» – bu laflar da gelerlär bizä çok evelki vakitlardan, türklere Tanrıya inanından. Bu da taa bir iz dedelerimizdän.

Evelki türklär büük önem verärmışlär türlü renklerä. Beyaz renk sayıarmış hepsi renklerin anası. Beyaz renk – o ayozlu renkmiş.

Ne var dünnedä käämil, iilikçi, gözäl, sayıarmış biyaz, ak renktä. Yımirtanın akı, akıl, ak ceer – bu sırayı var nicä taa uzaltmaa. Yukarkı dünnä – ayozlu, biyaz renktäymiş. Alttakı dünnä – kara ya da Karannık dünnäymiş. Biyaz hem maavi sayıarmışlar gökteki Allahın renkleri. Gökteki dünnedä biyaz rubalarlan giyimni Allaha izmet edärmişlär biyaz meleklär.

Alttakı Dünnä – kara ya da Karannık dünnäymiş. Ölüm, kahr, duşmannık – Karannık dünneyin işleri sayıarmış. Orada Karacın çorbacıymış. Renklerä görä «biyaz-kara» bölünärmiş Toprakta hayvannar varınca. Sıcak soluklu havannar sayıarmışlar biyaz: beygirlär, koyunnar, keçilär. Suuk soluklu hayvannar kara renklän nişannıymış. Butürlü hayvannarın pay olmasından çekiler demäk «kara sır» – inek, buga, devä, manda h. b. Tä neredän şindiki gagauz dilindä deyim – kara sır, kara sır eti. Bu da var dedelerin taa bir izi.

Şindi etiştım aaraştırmanın en meraklı erinä. Sanêrım, ki hepsi için bu bilgilär interes hem faydalı olacek. Bilersiniz mi siz, neçin gagauzlar mayın altısında kutlêêrlar **Hederlez Yortusunu** ya da **Ay Yorgi gününü**? Çok kerä var sorduum däduma hem başkalarına, neçin bu iki yortu bir gündä kutlanêr. Ama ne yazık, ki kimsey bir annayışlı cuvap bana verämedi. Boşuna demeerlär, aarayan bularmış. Aaraştıra-aaraştıra, bän dä buldum interes bilgilär bu konuda. Buldum da pek sevindim. Şindi hepsinnän paylaşmaa isteerim.

Evelki dedelerimiz inanarmışlar, ani Gök-Tanrı yolladı Altay Topraklarına kendi sevgili oolunu – Geseri. O Geser annatmış çok evelki dedelerimizä Gökteki Allahın izini için, toprakta yaşayan nara sevgisi için, üretmiş insannara türlü zanaatları, nasıl demir çıkarmaa bayırdan, nasıl demirdän yapmaa türlü işlär. Allahın yollanmışı Geser vermiş insannara üüsek bilgi, üretmiş yaşamaa Allahın kurallarına görä. Bu kahraman cenk etmiş kötü devlêrlän, yoketmiş türlü evelki drakonnarı, ani yudarmışlar insannarı, kurtarmış fena cadılardan hem tılsımnardan. O kendi girgin ordusunnan kurmuş toprakta raat, zengin yaşamak. Açan tamannamış Allahın buyurmaklarını, genä dönmüş Bobasının yanına Gökteki Saraylara. Ama o okadar sevmiş insannarı, ani adamış, ki geçecek çok asırlär, da o enidän dönecek Topraa. Bu olaylar olmuş, nasıl

aanadêr dastannar, iki bin yıldan taa öncä. Pek interes, ani geçmiş zamannar, da Allahın Yolanmışı Geser adı türlü halklarda bir başka şekilä diişmiş: Keder ya da Kederlez, Hızır, Circiz ya da Curci. İstoriyada buna benzeyän olaylar çok kerä olmuş. Halklar bu personaj için türlü kahramannık dastannarı düzmüş. Butakım, olêr, ani Geser – Kederlez – Hederlez, Hızır, Circis, hiç bir şüpesiz, bir adın başka-başka formaları. Bizim halkımızda Kederlez ad diişmiş da kabul etmiş eni forma – Hederlez, bezbollahi. Şindiki vakıtta yortuyu Hederlez tutêrlar çok halklar. Ama salt o halkalar, angıların evelki kulturası baalı türklerin kulturasınnan hem istoriyasınnan. Orta Aziyada şindi da durêrlar büük, gözäl saraylar Geserin (Hederlezin) adına adanmış.

Bunnar ne, ani baalı Hederlezlän. Ama turalım ipin ucundan da çözelim ileri dooru bizim düşünmäk yumaamızı. Fikircesinä dönelinek pek evelki vakıtlara.

Çekettiydi üçüncü asir Hristozun zamanından buyanı. Türklär dayandılar Kavkaz bayırlarının duvarlarına. Bu olaylar oldular Derbent kasabanın dolaylarında. Kaavi, ensenilmöz bir kalä gibi üüsek bayır tepesinde durardı şu kasaba. Bayırların öteki tarafında koruntuda raat yaşardı halk. Bu kalenin portaları açıldardı salt bezirgennerin önündä. Türk atlı askerlerin önündä portalar kapandı saar-saara. Faydasız düümää taşları, faydasız savaşmaa aykırılamaa batal bayırları. Türklär, düşünüp, oturuştular yaşamaa Kavkaz bayırlarının etelkerindä. Kuruldu bir vakıda durgun, cenksiz yaşamak. Demir ustaları kaynadardı demir ölä, nicä üürendiydi onnarın dedeleri Altayda. Çilingirlär maasuz işlenilmiş demirdän yapardılar inanılmaz gözelliktä türlü vazalar, ruba tokaları, haliz incä zanaat işleri: kolyelär, küpelär, bleziklä, üzüklär, saç tutturukları. Silähçılar hazırlardılar kiyat gibi incä hem ilin, ama saalam hem dayanıkı demir zırhları, kollukları hem başlıkları, gelän cenklär için faydalı aletlä: türlü kılıçlar – bir tarafı keskin üzlü hem iki tarafı keskin üzlü, uzun hem kısa, kıvrık hem düz. Türlü resimnärän süslü, kemik kolçaklı, en kaavi demir karışımından kancerlä herbir türkün kuşaanda er tutardı. Şindi taa şaşêr bütün dünnä käämil, hiç birerdä taa ileri görülmedik siläh ustalarının becerikliinä. Bobalar oollarına baaşış diil oyuncak, diil

ruba, ama keskin kancer hem kaavi cenk beygiri baaşlardı. İnsan-
nar beslärdilär hayvan, toplardılar etiştirilmiş bereketi. Ölärdilär
ihtärlar, duuardılar uşaklar. Gidärdi yaşamak, geçärdi yıllar. Buta-
kım geçti üçüncü asirin taa çok payı. Ne olër Kavkaz kayalarının
öteeki tarafında, türklerin ne aynısında, ne aklısında. Orada sa
evelki Armeniya cenk edärmış İraklan. Az kalmış, da ermeni hal-
kı, zän olup, İrak padişahına kul olaceydi. Onuştan Armeniyanın
çarı aararmış kuvetli, becerikli, güçlü cenk ortaklarını. Ozaman çar
Hosroy Birinci işider korkusuz türklär için, onnarın cenk ustalı
için. Da açılër Derbent kalenin tokatları türklerä karşı. Ermenilär
ozaman yanılmamışlar hem pişman olmamışlar, ani çäardılar yar-
dım türkleri. Onnarın yardımınnan Armeniya koruyabilmiş ser-
bestliini. Şu kannı düüşlerdä seftä görmüşlär ermenilär türklerin
kruçalı bayraklarını, annılarında kırmızı boyaylan çizili Tanrı Al-
lahın simvolunu – dörttarafli haçı. Ermeni inanıcı adamı Grigoris
en ilk başlamış haberlemää dünneyin her tarafını, ani türklerin
var kaavi bir simvolu – dörttarafli haç. O da vardır Gökteki Allahın
simvolu. Allaa türklerä yardım eder, güç verer, cenktä koruyër. Oza-
man seftä türk stavrozu kaldırıldı ermeni inan tapınaan – klisenin
örtüsü üstünä da oldu ermenilerin dä kurtarıcı simvolu. İnanıcı
adamına Grigorisä başladılar demää Aydınadıcı Grigoris. Arme-
niyanın inanına da Grigorian Hristyannı ad sora koymuşlar. Çok
geçmedi anılmış olaylardan sora, türklerin karşısına genç hristi-
an misioneri Grigoris çıktı. Şu genç Grigoris Aydınadıcı Grigori-
sin torunuydu. O istedi türk kaganından izin, annatmaa türklerä
Hristos için. Kendisi dä üürenärdi bilgileri Gök Tanrı için, Allahın
oolu için – Geser için, türklerä dä annadardı Hristozun iliklerini,
insan severliini, onun neetini – herkezinä açıklamaa Gökteki Al-
lahın kanonlarını. İnanmışlar açık ürekli türklär genç Grigoris,
büük havezlän seslärmiş onnar Allah izmetçisinin lafını. Aklılarını
getirmiş aksakallar Üšek Tanrının Yollanmışını – **GESERİ (KE-
DERLEZ)**. Grigorisin da canında onnar görmüş Kederlesin ruhunu.
Türklär tutarmışlar aklında, ani Tanrı adadı, ki Geser-Kederlez
enidän Topraa gelecek nezamansa. Grgorisin işlerindä onnar tanı-
mış türk proroonu Kederlezi da sevmişlär onu.

Ama türklerin duşmannarı raat uyumazmışlar. Türlü zulumnuklar düşünärmışlär, türkleri dünneyin üzündä karalamaa saşaarmışlar. Bitki-bitkiyä çalışmaları boşa çıkmamış. İnandırmışlar onnar, ani genç hristian Grigoris türklerin arasında Vizantiya padişahın şpionu. Bulamamış Grigoris o günü, nasıl doorulamaa kendini, çünkü diilmiş kabaatlı. Salt söyleyebilmiş türklerä yası türkçedä: «Allahın yazgısından kimsey kaçamaz». Türklär tutuşmuşlar, nicä kuru saman. Fena ceza hemen gelmiş. Kendileri annayamamışlar, ani duşmannarın elindä oyuncak oldular. Açan kendilerinä gelmişlär, açan yannışlıklarını tanımışlar, artık geç olmuş, genç prorok Grigoris, angısına hatır güdärmişlär, angısını «Gök-Tanrının oolu» sayarmışlar, yaşamaktan ayrılmış. Saygı, sevgi hem pişmannık göstereräk, kabaatını duyarak, gömmüşlär Grigoris Derbent kalenin yakınında. Da anmak için türk kahramanını, angısı aslıdan kabaatsız kurban oldu, ölümü erindä bir klisä düzmüşlär. Bu çirkin olaylar olmuş 303 yılda sali günü mayın altısında. Ozamandan beeri türklerin evlatları mayın altısında anêrlar genç hristianı Grigoris, angısını uzak dedelär Geser-Kederlez adınnan tanıyarmışlar. Sali günü da türklerin arasında hatalı bir gün sayılanmış. Lafedin gagauzların ihtârlarınnan, da onnar sizä söyleyebilir, ani gagauzların da adetlerinä görä – sali günü çok hatalı gün sayılır. Bu adet bizä andırêr genç prorokun yas gününü. Butakım bir kişidä birleşmiş türklük hem hristiannık, Geser hem Grigoris.

Şindi dä çok halkların folklorunda annadılêr, nasıl günduusu tarafında bir memlekettä peyda olmuş bir drakon. Her gün ona kurban verärmışlär birär genç kız. Çok insan zân olmuş o drakonun beterinä. Gelmiş sıra padişahın kızına. O oturarmış yolun kenarında, beklärmış şu doymaz, zulum Drakonu da acı yaşlar dökärmış, açan görmüş onu bir genç asker. O öldürmüş drakonu da kurtarmış padişahın kızını hem bütün kasabayı fena ajderhanın elindän. (Soy adı **Ajder** kurulmuş, bezbelli, laftan ajderha – drakon ya da evrem). Şu genç askerin adı Grigoriymiş. Çok yıldan sora o girmiş hristian dininä, kanonuna nicä ayozlu Georgiy. Şindiki gündä dä ilkyazın, mayın altısında, anêrlar gagauzlar Hederlezi – Allahın Yollanmışını hem Ay Örgiyi, türklerin gençecik prorokunu. Anmak

için bu gün kurban keserlär bir kusursuz biyaz kuzu, yapêrlar at yarışları hem güreş. Mutlak içerlär birär filcan şarap, angısı simvol eder Grigorisin kabaatsız dökülmüş kanını. Şu pek evelki olaylardan sora çok sular akmış, eni vakıtlar gelmiş, çok işlär unudulmuş. Ama önemni işleri istoriyamızdan halkımız bir şifralı kod gibi korumuş dilimizdä. Korunmuş dilimizdä hem adetlerdä kutlamaa Hederlezi – Ay Örgiyi. Bunar da var önemni nişannar evelki dedelerdän şindiki gündä. Benim da neetimdi bu referatta bulmaa dilimizdä evelki dedelerin izlerini. Hem inanêrım, çok-çok işlär taa da koruyêr dilimiz, adetlerimiz. Bizi ileri dooru bekleer, sanêrım, taa pek çok meraklı açılışlar.

Bitkidä danışêrım akrannarıma: olmayın haylaz fikirli, olmayın taş ürekli, halkımıza doymayınız izmet etmää, kara unudulmaktan aydınnaa çıkarmaa bilgileri halkımız için. O bilgilär mutlak hem mutlak vardır, onnar açılacaklar salt halkını sevän genç gagauzlarla. Bizdän kaarä, bizim için bu işi kimsey yapmayacak.

Dastan

İşittim bu dastanı ihtâr Demirçu amucamdan – dädunun kardaşından. Kendi däduma bän etişmedim, onuştan onun kardaşı bana hem dädum, hem amucamdı. O evelki çobannardan biriydi. Bän dä o vakıtlar taa uşaktım. Amuca benim küçüklüümdä yaşlı bir kişiydi, da koyunnarın ardına kaçmaa, nasıl gençliindä, ona biraz zorca olardı. Ama ihtâr kendini o hiç saymazdı. Açan kapanardı kırda işlär, bereket tä erleştirilärdi ambarlara, çiftçinin bir ara peydalanardı biraz boş zamanı. Ozaman boba dayma çıkardı amucanın tırlasına dooru ona kafadarlık. Kış taa heptän kapamadaan, Kasım yortularına karşı çobannar savaşırdılar daatmaa çorbacı-lara koyunnarı, da amucaya läüzim olardı bir yardımcı.

Sora, bän doldurduynan onbir-oniki yaşımı, boba kendi erinä başladı beni yollamaa. Çoban Demirçu Bozbey bilinärdi diil salt bizim küüdä, ama dolay küülerdä dä. Makarki amuca yaşa-mış koca bir ömür, o hep duyardı kendini kaavi, saalıklı. Nekadar tutêrim aklımda, onun sivri uçlu bıyıkları hep kıvrıldımıştı dikinä yukarı, bakışı şendi hem şalvirdi, sansın hazırlanmış bir cüm-büş annatmaa. Amuca geniş omuzlu, batal bir kişiydi. Çençliindä güreştä hepsi adamnarı küüdä altına almış. Hem o anılmış bir çırtnacıydı. Gözäl sesli dostunnan hiç birzaman ayırmazdı. Bir kerä sordum, kaç yıl o yaşamış dünnedä. Ama onun gözlerindä şıldirdadı şalvirlik. O kıptı bana şen gözünü da verdi cuvap:

- E-e-e-e, ge-e-e-ncim bän taa... Sän sanêrsın, insanın yaşaması geçmiş yıllarlan mı ölçüler? Bu yanlış düşünmök. İnsanın yaşaması ölçüler iliklerinnän: kimä bir parça ekmek vermişin, kimä zorda el uzatmışın, kahırlı adama bir tatlı laf söylemişin, kimseyi çok görmemişin. İnsanın yaşaması haliz bunnarlan ölçüler. Kişi yaşarsaydı bu ölçülere göre, Tanrı ona uzun ömür verir.

Amuca neçinsä dayma «Allaa» erinä «Tanrı» deyärdi. Tanrı – bizim çok evelki dedelerin allahıymış, açıkladı o bir kerä bana.

E nekadar masal o bilärdi! E nasıl becerärdi o annatmaa! Aydın-
nık kafalı adamdı benim amucam. Tabiatlan hem insannarlan
uygunnukta yaşadı. Koyunnarı sevärdi, nasıl dostlarını, bilärdi on-
narın tabeetlerini hem alışkannıklarını. Vardı nicä ondan işitmää:

- Büün kara koyuncuun kefi yoktu. Bezbelli, otlar dadına görä
diildi.

Ya da, sürüya bakarak, şaşardı:

- Bak bu bota kafalı kıvrık buynuzlu koça! Bak ne kıskanêr o
biyaz, incä yapaalı koyunu. E-e-e, ne düüşlär taa edecek o sevgi-
lisi için!

Bän dört göz bakardım, ama hiç bir fark hayvannarda
görämärdim. Bana gelärdi, ani koyunnar hepsi incä yapaalı, koç-
lar da hepsi kıvrık buynuzlu. Hem dä, ne annamışlar koyunnar
sevgidä? Fasil adamdı benim Demirçu amucam. Bän sorardım ona:

- Demirçu amuca, sän annêêrsın onnarın dillerini mi?

- Elbetki. Annamaz mıyım? Onnar da kendiycesinä annaşêrlar, -
çetin verärdi o cuvap.

- E var mı nicä onnarın dilini üürenmää?

- Var nicä. Bän tä üürendim.

- Üüretsänä beni dä, amuca.

- Yok, oolum, bunu üüredämäm. Sän üürenirsın hayvannarın
dilini salt onnardan kendilerindän.

Bän bıkdardım artık amucanın saklı maanalı, fasıl laflarına.

Nasıl koç ya da koyun üüredecek beni annamaa koyuncasına?
İnanılır iş mi bu?

Bitkidä kızardım ona:

- Amuca, helä, sän brak bu koyun dilini, onu bän ço-o-ktan
bilerim. Onnarın dilindä bir laf var:

Mä-ä-ä! Ya taa islää annat bir masal.

Amuca, atıp kalın yapaalı boy kürkünü erä, uygun erleşip
onun üstündä, girişärdi masallara. Bän unudardım kendimi, fi-
kirim uçardı masalların oluşlarına. Açık aazlan seslärdim, nasıl
Meşäkıvradan köktän çıkarmış gür daayı da urmuş sırtına, nasıl
girgin kahraman ensemiş kannı düüştä çokkafalı evremi, nasıl
Dünnä gözeli Sultana atılmış denizin karannık dalgalarına - taa
ii kurban olsun balıklara, nekadar yatak kölesi olacak padişaya.

O yılın seftä gittiydım kendibaşama tırlaya yardıma. Kasıma karşı havalar sertleştilär. İlk ayazlar başladılar sıkmaa topmaa. Aaçların fışırtılı giyimneri çoktan sörpeştilär, uçtular, daaldılar poyraz lüzgerlerindän. Çıplak dalların arasından uzak görünärdi sürülmüş kara çiftlär, geniş çayırılar, üüsek tepelär. Yaklaşardı artık kış zamanı.

Bir sabaa boba sımarladı:

- Hadi, oolum, sän artık küçük diilsin. Ya sıklık et Dumana da gidin amucana yardıma.

Çoban köpää Duman, işidip sıklık sesini, atlayarak sevinmeliktän, fırladı tosunnarın kuytu damından.

Demirçu amuca gördü bizi uzaktan. O selemni kaldırdı kalın moçugasını. Onu sarmıştı sürünün köpekleri. Kendisi o durardı çevrenin ortasında da, sansın, bişeylär onnara annardı. Köpeklär sevinçli sardılar bizi Dumannan. Bän dargın danıştım çoban amucama:

- Amuca, olmamışın sän dä, bobalar gibi, bir çiftçi. Bıkmadın mı yazı-kışı kır tepelerindä?

- Bıkılır mı, oolum, - o yaydı kollarını da, sansın, bakışlan sa-vaştı kaplamaa dolayları: üüsek gökleri, göktä üzän suuk bulutları, kara sürülmüş tarlaları hem sürü-sürü uçan gargaları. Sora amuca baktı da sordu:

- Bän çoban oldum neçin, bilersin mi?

Sora şakalı seslän kendi cuvap verdi:

- Baksana, koca sürünün en gözal koyunnarı bana sırıldêr, bulutlar bana sarmaşêr, kırların daracacık patekaları beni musaafirlää çaarêr.

Amucanın saklı maanalı laflarına bän alıştım, onun için hiç şaşmadım sölediklerinä. Ama onun sözlerindän sora başka türlü gözlän baktım dolaylara.

Birkaç adım uzaklında şen oynaşardı tok köpeklär, koyunnar, adım-adım diıştırêrêr erlerini, ayıtlardılar en tatlı otları. Belliydi, ani onnar aaç diil, ama hoşluklan gezinerlär açık meydanda. Ne-kadar gözün tutêr, yayılêr raat kırlar. Salt gök çizisinin kenarında sinmiş, sıkılmış çıplak, yaprakısız daacaz. Beyaz hem açık-boz bulutlar titirêrdilär serin lüzgerdän. Çüneşin yarısı saklanmış ya-

labık bulut altına. Oradan kıyıışmaya-kıyıışmaya saçêr o er üzünä yufka sıcaklı şafklarını. Bırda yok zeedä ses, küüyün şamatası hem kokuları. Bırda düzülmüş raatlık hem usulluk padişahlı.

Amuca denedi benim bakınmamı doz-dolaya da sevinmelikli baardı:

- Görersin mi? Görersin mi? Bırda bän padişahım. Bu dünnä benim. Bu kırlar – benim, bu bulutlar – benim, bu bitkisiz gök – genä benim.

O kaldırdı kollarını yukarı, sansın gerçektän istärdi kucakla-maa bütünnä bu dünneyi. Gözleri nesä aarardı göktä, bulutar ara-sında. Bana o göründü ozaman genç, batal, aslı pelivan.

Ertesi günü kötü havayı görüp, çorbacılar akım-akım yaklaşar-dılar tırlaya. Ayırıp kendi koynnarını, onnar alatlardılar dön-mää küüyä.

Sabaalendän avşamadan, kaçarak koyunların ardına, bän yar-dım ettim damgalara görä ayırmaa malları. Herbir çorbacının vardı kendi bilinir damgası, onuştan koyunları tanımaa zor diildi. Ama uzun yaz günnerindä hayvannar sınaşmışlar barabarlaa da kayıl olmandılar ayırılmaa sürüdän. Bän onnarı, tutup, çekärdim bir tarafa, onnar sa inatçasına direşärdilär, kaçırılıp, genä katı-lardılar sürüyä.

Açan gün başladı kauşmaa, çorbacılar daalıştılar evlerinä. Ozaman duydum, ani yorgunnuk heptän ensedi, ezdi beni. Sızlar-dı kollarım hem bacaklarım, sancılardı belim, gözlerimin önündä hep kaçınardı koyunlar. Amuca annayışlı sordu bana:

- Yoruldun mu, çocuum?

- Ye-e-ey, zor işmiş bu çobancılık, ba amuca, – cuvap verdim bän.

- Dooru, kolay diil. Ama tut aklında: kim salt kolayı aarêêr, dayma zorlara sataşêr.

Kısa güz günneri çabuk süüner. Güneş bitki kerä gülümsedi bu-lutlar arasından, çarptı kucak dolusu şafklarını, pembeletti dan-narı da aktarıldı batı tarafında üüsek sırtların ardına. Yattı orda dinnenmää. Kırmızı bulutlar, nicä masalda, görülmedik kuşlar gibi, yavaşıcık üzärdilär yukarda.

Bız kapadık okollara kalan koyunları. Onnarın saabileri taa gelmedi. Amuca kendi baktı, islää mi baalı tokatlar, çıkmaya-

cek mı hayvannar gecenin vakıdında. Köpeklär, bekçılär gibi, çer-
çevrä yattılar tırlanın dolayında.

Başladı karannık olmaa. Dindi lüzgär, bezbelli, o da yoruldu bu
kaçıntılı, raatsız gündä. Bulutlar arası siirek-siirek peydalandı yıl-
dızlar. Onnar çakardılar göklerin uzaklından, sansın çaarardılar,
sansın beklärdilär.

Biz girdik meydanni kuytu çadır içinä. Busoy çadırlara bizim
tarafalarda bordey deerlär. O maasuz yapılmıştı uygun yaşamak
için – yazın güneştän korusun, serin havalarda – suuktan. Giriştä
vardı iki basamak aşaa dooru. Bordey yapmaa deyni, onun erini
derinnedärdilär iki taban. Bir taban – o belin demir kısmı kadar
bir ölçü. Bu ölçü kullanılêr salt bellän bir oyuk ya da kuyu kazmak-
ta. Gugla şekilindä kemiş örtü yapardı bordeyi kaavi, yaamurlara,
lüzgerlerä hem kızgın yaz sıcaklarına dayanaklı. Girişin köşesindä
uygun erleşmiş küçürek bir kotlon. Onun setindä hazır durardı fe-
ner. Tavanda bir kırılıgada asılıydı bir aaç kofa suylan hem genä
aaç kapaklan kapaklı. Bordey bölüktü iki paya – giriş hem oda.
Odanın taa büyük payını tutardı hasırlan döşeli toprak pat. Patın
dibindä ellän dokuma kadrela çarşaflan örtülü durardı üklük –
döşek, iki yaştık hem yorgan. Hep o patın üstündä seriliydi amu-
canın anılmış boy kürkü.

Amuca yaktı feneri. Bordeyin içi aydınlandı hem oldu taa kuy-
tu. Biz oturduk avşam sofrasına. Çobanı zaameti için şükür etmää
deyni, küülülär ödektän kaarä cömert baaşışlar getirmişlär: ki-
misi – bir süüş tauk, kimisi – bir somun tazä ekmek, kimisi – bir
güveç kırmızı patlacan turşusu. Amuca koydu sofrä üstünä bir di-
lim taazä-tuzlu piinir. Sonunda nerdänsä çıktı bir incä buazlı top-
rak çölmek dolu kırmızı şaraplan. Zengin bir sofrä kuruldu. Biz
çektik islää bir imäk «gık» deyincä. Amuca iyärkän içti bir-iki
filcan şarap hem bana da unutmadı dökmää birkaç yudum filcanın
dibindä. Tokluk hem kaavi ev şarabı bizi biraz gevşetti. Sofradan
sora bän dakıldım:

- Amucacım, şindi – bir masal.

- Yok, çoçuum, bu gün annadacam sana bir dastan, – kayıl olma-
dı o da sora bitirdi lafını. – Onu bana annattı evelki çoban. O da
işitmiş bu dastanı taa evel başka aksakallardan. Tä şindi bän sana
annadacam, sora sän onu etiştirecän gelecek evlatlarımıza.

Bän kuşkulandım. O günädän «dastan» lafını bilä yoktur işittiyim.
- Amuca, dastan annadêr aslıyı mı, osa masal gibi mi o? – sordum.
Amuca hemen cuvap vermedi. İşitmedi, allelä, düşündüm da tekrarladım soruşumu.

- İştittim bän, oolum, – söledi amuca, – düşünerim, nasıl cuvap vereyim. Dastanda var aslı da, var çok uydurma da. Ama özü onun – haliz aslı. Akıllı kişi özünü mutlak tanıyacak, haylaz fikirli – masal sanacak.

Bän istedim inandırayım amucayı, ani dastanın özünü mutlak bulacam, ama dayanamardım taa tez işideyim onu da ses çıkartmadım.

Amuca yaydı döşää, kabarttı saman yastı, uygun yangeldi pat-ta, deyip: «Yaman yanıma», – usulca, uzadarak sesini, düşüneräk, sansın bişeylär aklına getirärmış, çeketti:

*Bu olaylar pek çoktan olmuş.
Okadar çoktan, ani üüsek göklär
Herşeyi çoktan unutmuş.
Ama evelki girgin dedelär
Çok käämil bir dastan kurmuş.
Şindi sesleer ihtärlar hem gençlär,
Ne geçmiş vakıtta olmuş.*

Bän kuşku baktım amucama. Onun diişti sesi, bakışı hem üzü. O sansın evelki dedelerdän biriydi, bölä göründü bana tunuk fener şafkında. Taa sıkı hem taa yakın kısıldım amucamın koltuuna. Bän annadım, ani nesä pek interes hem, bekim, korkuducu, üürenecäm bu masaldan, sayılêr, dastandan.

- Göklär unutmuş, ama cömert, ilikçi Toprak sonsuzadan koruyêr geçmişlerin izlerini. Uçêr hızlı lüzgerlär, geçer uzun asırlär, peyda olup dünneyin üzündä, kaybeler halklar hem devletlär, ama büyük olayların izlerini Toprak koruyêr belli bir zamanadan. Sora saklı şu izlär açılêr da, ne vardı saklı, herşey meydana ayın-açık çıkêr.

Çok eskidän annadêrlar, ani üç batal bayırın arasında, sofrası gibi düzlük erdä yaşarmış evelki insan oolları. Bayırların taşlı topraklarında sık daalar uzanarmışlar gökädän. Onnar koruyarmış bu raat, mutlu köşeyi kuduz boranlardan hem yabancı,

fena gözlerdän. «Şaldır-şaldır» bayırlardan uçar sular, etiştinyän düzlää, yayılmışlar geniş derenin kenarlarına. Bırda serin derenin oynak dalgacıkları yarışarmış türlü balıccaklarlan. Onun güneşli sularında uşaklar çırpınarmış, balıklar gibi, balıklarlan barabar. Çündüz dereyâ sıcak güneşin okları sarmaşarmış, gecä sä onun duruk sularını altın ay öpärmiş. Şu gözäl erdä yaşayannar o derenin adını Duruk su koymuşlar. Bu halk yaşarmış Duruk su derenin dolayında pek-pekk çoktan. Onnarda varmış inan, ani bu toprakları onnarın taa evelki dedelerinä Tanrı vermiş. O gözäl, güçlü, kaavi bir milletmiş. Karıların gözlerindä yıldızlar yanarmış, güneşin kıskanç şafkları kızların yanaklarını suazlarmış. Adamnar omuzlarınnan bayır tepelerinä dokunarmış, bulutlarlan da dostlaşarmış.

Kısmetli yaşarmış millet kendi yurtluunda. Analar duudurararmış çokar uşak, çünkü bu halk neetliymiş zeedelenmää, bütünnä kaplamaa zengin düzlükleri, angılarına daalar hem bayırlar bekçi olarmış. Hem dä kalabalıklan taa kolay cenk etmää duşmannarlan, eer gelirseler onnarın kıymetli Vatanına.

Kocalar sevärmiş karılarını, angıları onnarın kanından hem tenindän dünneyä eni can getirärmış. Sevgili hem önemni olduklarını bilän karılar, kocalarına büük saygı hem sevgi baaşlarmış. Bu insan topluluun en sevilän kişileri – uşaklarmış.

Halkı birleştirep, koruyarmış hem ayakta tutarmış iki yaşamak dirää – Büük Ana hem Büük Kaan. En yaşlı karı, angısı çok uşak dünneyä getirmiş, büütmüş hem evelki bilgileri onnara üüretmiş, sevgi Analına hem halkına terbiyetmiş, dolay insannara iilik daatmış, derin fikirini göstermiş, öteeki dünneyin saklıklarını tanımış, bu cümnenin Büük Anası sayılarmış. Büük Anaylan dertlerini hem sevinmeliklerini halk paylaşarmış. Büük Ana, susuzsaydın, – sulayacak, kahırın varsaydı, – imdat verecek, acı canını sıktısaydı, – ilaçlayacak.

Bu halkın varmış gözäl adetleri hem derin bilgileri dedelerin geçmiş yaşaması için, kökleri için. Onnar inanarmış, ani bu adettär hem bilgiler kaybelirsä, kendileri dä toz olaceklar, ezileceklär, sonda kaybeleceklär topraan üzündän. Topluluun herbiri lääzımmış bilsin eveldä yaşanmış önemni olayları, dedelerin bilinir pelivanlarının şannı adlarını hem onnarın metinni işlerini. Onuştan Büük

Kaan çok zaamet vermiş korumaa halkın adetlerini, yaşamanın kahramanı oluşlarını. Yaştan taa büyük, akıllı, saygılı adamnar üüredici olarmışlar evlatlara. Gençlär dä sevgiylän üürenärmiş dedelerin bilgilerini. Kaan gözledärmiş, üüretmektä hem üürenmektä bozulmasın evelki önemni bilgilär. Eer birkimsey kendindän bir eni laf katarsa ya da makar bir laf kaçırırca, onu fena ceza beklärmiş. Butakım evelki dedelerin bilgileri çok asir pak hem dooru evlattan-evlada korunurmuş, etişirmiş. Bundan başka, Kaan genç adamnara askerlik zanaatını üüredärmiş, yurtluun herbir sınırına bekçi dizärmiş, vatanını duşmannardan korumaa herkezin borcu varmış. Da tä artık çok asirlär sıra-sıra, saklı bilgileri üüreneräk, Bük Ana-yı candan severäk, becerikli Kaanı boba gibi sayarak, gözäl bu topraklarda raat hem kısmetli insan oolları yaşarmış.

Ama kuvetli Kaan da Bük Ananın önündä baş iildärmiş, çünkü onun sözü - zözmüş hem dedii dä - dedik. Bük Ana herkezin fikirini taa duumadaan bilärmiş, herbir neeti canda kıpırdandı zaman görärmiş. Bişey saklı ondan kalmazmış. İnsannardan Bük Anaya büyük inan hem büyük sevgi varmış. Kahırsız, dirlikli bu zengin ruhlu millet ana topraklarında yaşarmış, «Vatan» hem «Anamız» o gözäl erlerä deyärmiş.

Geçmiş nekadar vakit geçtiysä, da gelmiş kara günnär bu halkın da başına. Bitmiş zaametsiz yaşamak. Üç yıl sıravardı yanık erä göktän bir damna yaamur yaamamış. Olmuş büyük kıtlık. Dolaylara can verän Duruk su derenin şırıltılı akıntısı yavaş-yavaş kurumuş, yok olmuş. Yazın keskin sıcaklardan, kışın - büyük ayazlardan bayırlarda çatlamış kocaman kaya taşları. Bük şamataylan hem gürlütlän, param-parça olup, onnar salınarmışlar yukardan aşaa. Tekerleneräk, kanaralar insannarın çadırlarını daran-peran edärmiş, uşaklarını öldürärmiş.

Memlekettä başlamış etmemää imeelik. Olmuş açlık. Kurumuş otlaycaklar. Naafilä tırmalarmış hayvannar aşınmış tırnaklarının yanık, susuz, çetin topraa, bekim, bulurlar baari kuru otun kökünü. Artık onnar da kalmamış. Bük taşlar sa, düşä-düşä, gün-gündän, kazanarmışlar halkın yaşamak erini. Adım-adım bu halkın üstünä cansız ölüm gelärmiş, herkezin gözünä o fena ba-

karmış. Karılar, aaç uşaklarına bakarak, saçlarını yolarmış. Kızgın dualarını hem betvalarını, aalayarak, göklerä onnar yollarmış. Salt bir Tanrı Allaktan kurtulmak hem yardım halk beklärmış hem deyärmiş:

- Çüçlü Büük Tanrı! Sän buncak yıl bizi korudun hem ömür verdin. Şindi neçin üfkelendin da yolladın bizä bu fena eceli? Ne kaabaatımız var? Biz – senin yaratıkların, sän acı bizi.

Kara bulut sansın salınmış Girgin-hanın üzünä. Bu insan topluluu onu Büük Kaan seçmişti da şindi ondan yardım beklärdi, bir ona güvenärdi. Bakarak halkın zeetinä, hanın üreendä kan sızardı. Kaçtı onun raatlı hem yaşamak havezi. O denärdi, ani gün-gündän biter halkın kuvedi hem dayanıklı. Korku, çirkin korku enseer insannarı, kaplêêr onnarın cannarını hem fikirlerini. Girgin-han bilärdi, açan korkudan kaarä başka duygu kalmayacak onnarın üreklerindä, ozaman geç olacek birbişey onnar için yapmaa. Kaan aarardı bir kurtuluş yolu bu kötü durumdan da bişeyä karar verämäzdi.

Saçlarını sarkıtmış karılar, aaç uşaklarla kucaklarında, yalvarardılar ona, yalvarardılar hem sıralardılar:

- Saygılı Kaan, senin gücünä hem kuvedinä ömürümüzü verdik. Kurtar uşaklarımızı ölümdän.

Bir acı fikir kaavileşärdi Çirgin-hanın kafasında, ama kayıl olmaa o düşüncelärlän pek zordu. Sansın görünmeyän kimsä fışıldardı onun kulaana:

- Oyalanma, Kaan, kaldır halkını, çıkar onu ölüm erindän.

Girgin-han korkardı bildirmää halkına bu kötü fikiri. Nasıl var nicä koparmaa baalantıyı Analıklan? Herkezin kanında akêr bu topraan suyu. Bu toprak onnara buncak yıl yaşamak için kuvet verdi. Ne olacek hepsinnän yabancılıkta? Kıyışksızlık hem aar düşüncelär zorladılar halkın öndercisini, diz çöksün Büük Ananın önünä, seslesin onun läazımını sözünü hem nasaatını.

- Büük Ana, – düştü Girgin-han ihtär karının önünä, – Büük Ana, ver bana fikir, nasıl kurtarabilirim sevgili halkımı. Bän hazırım, güüsümü yarıp, canımı onnara vereyim, bilsäm, ani bundan fayda olacek.

Ses yok Büük Anadan ama. Sanki, kızdı mı pek ona Büük Ana?

Girgin-han kaldırdı iildilmiş başını, baktı Büük Ananın üzünä. İki damna göz yaşı, nasıl iki iiri yalabık sedef, titirärdi onun kirpiklerindä.

Gözlerin dibindä çalkalanardı okadar büük acı, o acıylan dünnedä yaşayan insannarın tamanını eteceydi zihirlemää. Büük Ana, hiç bakmadaan Girgin-hanın üzünä, yumdu gözlerini. İki damna yaş uçtular onun kirpiklerindän, tukurlandılar aşaa. Konup erä, onnar yaktılar topraan canını. Acıdan toprak püskürdü iki küçük alif. Havada uçan kuş kuvetsizliktän kaçırmış gagasından kâr ateşin üstünä samancı, ani götürärmış yuvasına. Yalın birdän parlamış, büülmüş.

Kala-kalmış Girgin-han, şaşmış gördüklerinä. Seftä o karşılaşmış olanüstü güçlärlän. O bakardı da göz alamardı Büük Ananın üzündän.

Büük Ana açtı gözlerini. Onun derin bakışında kara bulutlar kaynaşardı, çirkin çimçiriklär çakardı. Uzattı kolunu Büük Ana, dokundu çömelik adamın omuzuna:

- Kalk, doorul, topla akıl gücünü, Girgin-han, sana danışêr evelki, ölümsüz ruhlar, - Büük Ananın gür sesi yayıldı bayırdan bayıradan. Onun sesindän iiltti daalar üüsek tepelerini, titiredi canavarlar daalarda. - Kaan, harcama vakıdı boşuna, kaldır halkını, götür onu eni topraklara. Orda olacek sizin Vatanınız. Bırda artık öldü gözäl Analınız.

Ürktü Girgin-hanın korkusuz canı. Duydu, nasıl damarlarında kaynêêr kanı.

- Büük Ana, olacek mı senin kuvedin çıkmaa uzak, korkunç yola? - ilik başlan sordu Girgin-han.

- Yok, oolum, benim ruhum bırda kalacek. Bän bu toprakta hepsinizä analık ettim, canımı bin parça payettim, yaşamamı bırda yaşadım, sizlerä onu baaşladım. Tanrı beni bırdan kaldıracek, yıldızlar arasında yıldız beni yapacek.

Topraan canından ateş hep yanardı, hep yanardı süünmüz.

- Kaldır, Girgin-han, yalını erdän, yukarı kaldır sän onu. Ko görünsün o her taraftan. Bu ateş sizä yolu aydın edecek, yorgunukta sizä kuvet verecek. Sän dä halkına ool hem boba, Kaan hem kölä bundan sora olacan, - bitirdi lafını Büük Ana.

Girgin-han çemrek fırladı erindän, ateşi iki elinnän çabuk açladı, görünsün hepsinä deyni, onu yukarı kaldırdı.

Taazä lüzgär, ani geldi bayırın öteeki tarafından, getirdi başka toprakların kokusunu, daattı Girgin-hanın kararsızlığını. O artık bilärdi, ne yapacak.

Büük Ananın ruhu ateş aşırısı ona güç verärdi. Girgin-han korkusuz, hızlı adımlarlan dooruldu halkına karşı. Onun yukarı kaldırılmış aucunda çıtır-çıtır yanardı alif. Yalınkı kıvılcınlar fırladılar doz-dolay, ama sünmäsdilär, da hep, bir ufacık yıldızçık gibi, şıldadılar. İnsannar büülü gibi bakardılar o ateşä da toplardılar öndericinin çevresinä.

Korku kaçtı, şüpelär gitti, onnar genä duyardılar kendilerini büük hem güçlü halk. Yoktu artık dünnedä onnarı durgudabilän bir kuvet.

Yanar bakışlan, yanar ateşlän aucunda Girgin-han üüsek seslän danıştı:

- İşıtsin benim lafımı herbir kulak! Paalı halkım, sän benim canım hem benim kanım, – sustu lüzgär, kıpırdamêêr bayırlarda taşlar, bulutlar göktä yolunu unuttular. – Benim halkım, bundan sora bän, Girgin-han, senin oolun hem boban, bän sana kölä hem bän sana Kaan!

Küt-küt düüler herbir kişinin canı. Girgin-hanın kızgın lafları onnarın hoşuna gitti.

- Kaavi olun, siliniz yaşlarınızı gözlerinizdän, kara kahırları da üzlerinizdän. Biz aşıp-geçecek bu bayırları hem daaları, kahırları hem zorları. Dünnä büük. Uzakta var eni topraklar, neredä akêr duruk sulu derelär, batal, sıralı otlar orda eşerer, cömert yaamurlar orda yaayêr. Eni gözäl Analık bizi çaarêr hem bekleer.

Her taraftan başladı işidilmää seslär:

- Dooru! Kalkın! Biz aşacez daaları hem bayırları. Girgin-han, inanêrız seni! Götür bizi!

Ansızdan dolayı yardı çıldırık karı sesi:

- E Büük Ana?! O bırda mı kalacek?!

Girgin-hanın kirpii bilä titirämedi:

- Bu karar – Büük Ananın kararı. O isteer biz kurtulalım, kaybelmeyelim, ama kalalım yaşamaa bu dünnedä. Koruyalım dilimizi,

adetlerimizi hem bilgilerimizi. Onnarı verelim gelecek evlatlara. O isteer uşak büüdelim, enidän büük hem kaavi halk olalım. Yaklaşın, öpün onun elini hem dizini, tamannayalım ayırılmak adetini. Cümnä düştü dizlär üstünä İhtâr karının karşısında. O sevgiylän hem acıylan bakardı herkezin üzünä. Uşaklar ona yaklaştı, büük Ananın boynusuna sıkı sarmaştı. O haliz ana gibi onnarı öptü hem suazladı. Eni, zengin Vatanda yaşamaa raabetledi.

Büük Ana bitki sözünnän danıştı milletä:

- Korkmayın! Üreklerin! Yolu aşacak gidän! Ruhum sizinnän! Canım sizinnän! Yolun sonunda güneşli, cömert topraklar sizi bekler. Ama sakının, orda da ateşi süündürmeyin! Onu koruyun hem besleyin! Unutmayınız, Analın canından o peyda oldu aranızda. Uşaklarınıza annadın! Kafalarınızı çevirmeyin geeri! İleri bakın!

Havezlän hem sevinmeliklän çıktı halk yola. Hepsindän ilerdä, parlayan yalınnan elindä, gidärdi korkusuz önderci Girgin-han. İnsannar gözlän bulardı öndä yanar ateşi da hiç bişeydän korkardı. Onnar bakardılar hep ileri. Salt bir kişi bitki kerä istemiş baksın ana topraana hem Büük Anaya. Da görmüş – büük kara taşlar heptän bastırmış kuru dereyi hem onnarın Analını. İnsan gözlän kaplamış bitki kerä dolayları, ama Büük Ana birerdä yokmuş. Salt onun cadırının uurunda, duman gibi, bir maavi bulutçuk yavaşıcık gökâ üzärmiş. Havada sa yayılmış feslen hem kızgın çam günnüün kokusu.

Girgin-han süünmüz ateşlän elindä hep kaçardı ilerdä. O hiç bir kerä çevirmedi kafasını geeri, ama bilärdi, ani onun izlerindän alatlêr millet, angısı inandı – ilerdä kurtuluş açlıktan, zeettän, ölümdän.

Ansızdan insannar, sansın kösteklendi. Onnarın önündä birdän-birä dikildi ulu daa.

- Neçin durdunuz? – işittilär onnar Girgin-hanın gür sesini. Nedän ürktünüz? Gececez bu daayı kenardan kenaradan. Olsa da o pek büük, ama onun da var bir sonu. Bu daayı geçtiynän, herkezi kurtarır kendi-kendini hem yakınını. Biri-birimiza kuraj vereräk, ileri, salt ileri! Ürekleriniz taş olsun! Ayaklarınız demir olsun!

Bütün kalabalık – karılar, adamnar, büüklar hem küçüklär – daldılar karannık, sık daa içinä. Çatır-kütür innärdi yaban daa ayak-

lar altında. İnsannar gidärdi hızlı, deki kaçarak, neçinki hepsi inandı, ani tezdä aaçlar aralanacak, da onnar çıkacaklar açıklıklara, gözäl topraklara. Ama git-gidä aaçlar sıklaşardı. Onnar, diri gibi, sıkıştırardılar bu topluluu kokmuş, zehirli bataklar içinä. Kuru dallar iliştirärdilär bu karartıların çürük partallarını, dürtärdilär, tırmaldılar, yaralardılar onnarı. Herbir taraftan sansın bakardı onnara daayın kötü ruhları. İnsannar sınaşıktı yaşamaa açık, geniş, güneşli erlerdä, kenarsız kırlarda, neredä gezärdi hergelä hem koyun sürüleri. Karannık sık daa onnara yabancıydı, korku doluydu. Onnar bırdä duyardı kendini karımca gibi, ufacık hem güçsüz. Korku genä başladı sıyınmaa yufkaların üreklerinä.

Ama ilerdä yolu aydınnadardı Bööük Ananın ruhundan hem Analın canından parlayan ateş. O ateştän kuvet alıp, halk enidän salındı daayın dibinä.

Artık insannar unutmuşlar, kaç günnän çeçä geçirdilär bu fena daayın içindä. Aaçlar sa hep ölä sararmış onnarı her taraftan. Dayanamamış artık uşaklar hem karılar. Heptän keşilmiş, farımış onnar.

Yalvarmış onnar:

- Girgin-han, sän bizi acı, ver zaman dinnenmäk için. Kötü daa aldı kuvedimizi bizim.

Girgin-han kasavetli boba gibi çalışardı onnarı takazalamaa, ürek vermää:

- Yok analar, kızkardaşlar. Durarsak, düşüreceğ bizi yorgunnuk, acımasız aaçlar yudacak bizim gücümüzü, yaban canavarlar paralayacak bizim güdelerimizi. Sıkın kendinizi! Dayanın! Yolu aşacak gidän!

Girgin-hanın içi kanardı, ama o belli etmärdi yufkalını. O çalışardı kendini kaavi göstereyin, ona bakarak, halk kaavileşsin. O kaldırdı, nekadar kaldırabilirdi, yukarı yanar ateşi. Yalının dilleri aydınnattı, insannarın suratlarını. Yorgunnuk, korku hem zeet türlü çirkin nişannar çizmişti o üzlerdä. Yaban bakışlar fasıl bakardılar önderciyä. Bu titsi bakışlar acıylan tırmaladılar Girgin-hanın canını.

Daayın sa ucu-kenarı hep taa belli diildi. Ama geeri yol yok! Salt ileri! Salt ileri! Yolu aşacak gidän!

Bu heptän yufkalanmış topluluktan kimseyin haberindä yoktu, ani onnarın izlerindän anidän gider batal boyda daa çorbacısı – boz yabanı. Canavar beklärdi, nezaman insan oollarında hiç kalmayacak kuvet, da onnar olacek kolay av ona, aaç kurda. Yabanı kollardı onnarı artık çoktan. Ama insannar hep düşmärdilär erä. Avsız dönmaa geeri yabanın neeti yoktu, onuştan uzaktan-uzaa, sin-sin o hep gidärdi onnarın izlerindän da beklärdi kem saadı.

Daayın sa bitkisi hep görünmäzdi. Hep o binnärcä yıllık daa çirkin bakardı insannarın gözlerinä, hep uzardadı çok-kollu dallarını tutmaa onnarı deyni. Onnarın önündä kokmuş, zehirli bataklık geniş açardı titsi aazını. Ansızdan düşüp, kişi yokolardı bataklığın tamah buazında. Aaçların aralarında kä orda, kä bırda peydalanardı fena ruhlar. Onnar uzaktan-uzaa çaarışlı el edärdilär, baarardılar:

- Bırda kurt-kuş gezmeer, yılan yuvasını düzmeer, bırayı girän kişi çıkmêêr bırdan birtaan. Siz bırda ne aarêersınız?

Kalabalık artık korku dolu. Pişman olêr onnar, ani bu fena yola çıkardı onnarı Girgin-han. Üfkeli homurdanêr adamnar:

- Girgin-han, sän adadın bizä güneşli, sıcak vatan. Baksana, aaçların tepeleri artık gökü hem güneşi örttü bizdän. Daayın ruhları bizi yutmaa hazır. Sän getirdin bizi bu karannık fena daa içinä ölelim deyni mi? Ne sanki, kendi ana tarafımızda ölüm bizi kollarmardı mı? Sän kabaatlıysin, sän vatanımızdan bizi kopardın, bu kör daalık içinä taşydın, senin beterinä halk zeet çeker, uşaklarımız hem karılarımız bırda kayıp olêr. Ne söyleyâbilirsin kendini doorulamak için?

Girgin-han çeketti üfkelenmää bu yufka ruhlu erkeklerä. O çaktı gözlerinnän, kaldırdı onnara sopasını. Ama parlayan yalından bir kızgın kıvılcım fırladı onun koluna, da Bük Ananın sesi fısıldadı kulaana:

- Sän bobaysın hem köläysin paalı halkıma.

Düştü kuvetsiz aşaa Girgin-hanın sopası. Yımışak seslän, acızgan boba gibi, danıştı o genä halkına:

- Kardaşlar hem soydaşlar! Siz unuttunuz mu, ani biz Bük hem kaavi halkız? Diiliz biz korkak tamızlun kanından kişilär. Bük Ana inanardı, ani onun halkı bulacek eni, kısmetli yaşamak. Ama başlarsak çekişmää hem düüşmää, güneşli, aydınnık ece-

li eni topraklarda kimsey görmeyecek. Gözâl erlâr bekleer bizi daayın öbür ucunda. Geeri dönmaa – bizä artık yol yok, sırda kalarsak – birädän yokolacez. E kimä kalacek bizim dilimiz hem bilgilerimiz? Halkın adı bilä toprak üzündä unudulacek.

Girgin-hanın uygun, akıllı lafları herkezınä ürek verdi, üfkeli kafalar birdän aydı hem yufkalıktan utandı. Halk, fırlayıp erindän, kara daayın dibinä daldı enidän.

Boz yabanı göz kalabalıktan almazdı. O başladı annamaa, ani ateşlän elindä ilerdä gidän – bu sürünün öndercisi. Ona hepsi saygı gösterer, o da sürünün önündä gider. Dişi Yabanı kendi dä daada canavar sürüsünün bir azasıydı. O sürünün dä var öndercisi – en kuvetli, keskin gözlü, avlanmakta hepsindän uurlu – genç boz erkek Kurt. Kaç kerä var oldu, nasıl bütün sürü siner aşaa, iilder başını, açan önderci yabanı Kurt, harlanarak, koyêr kendi kanonnarını.

Artık annaşılardı: insan oolları pek yoruldu, daa emdi onnarın gücünü. Ama önderci verilmeer. Güçlü aklısınan Çetin ruhunnan o zorlêêr bu ipranmış insan sürüsünü gitmaa hep ileri, hep ileri, durmadaan, dinnenmedään, hep ileri. Yabanı çoktan aralandı kendi yuvasından hem kendi sürüsündän, kollayarak avını. Ama o başladı artık düşünmaa, ani boşuna şindiyyädän taşındı bu kalabalın ardına.

Bakmadaan buna, canavar artık saygı duyardı ikiyayaklı, kuvetli insan öndercisinä. Açan Girgin-han kaldırdı sopasını halkın üstünä, o kıstı korkudan kuyruunu da saklandı açlar arasında. Bundan sora ateş elindä kişi onun da öndercisi oldu. İçindä binyıllık ölümsüz ruhu ansızdan kurda duydurdu, ani Allahın izininnän bu halkın önündä o, Boz yabanı, bulundu. Kanında binyıllık iç duygusu ona bildirdi, ki zavalı bu halkı kurtarmak için Tanrı onu bu daa içinä gönderdi. Makarki daa saabisi islää bilärdi, ani o çok kaavi insan öndercisindän, o karar kendinä verdi, ona yardımcı hem arkadaş olmaa. Keskin hayvan akılı sesetti boz kurda, ani öndercinin dä artık biter gücü. Salavatlan sürüklärdi o ipranmış, durgun bacaklarını.

- Az kaldı, da insan sürüsü heptän güçsüz erä düşecek, – düşünärdi yabanı.

Ama av gibi bu insannarı kullanmaa yabanı vazgeçti. İnsan sürüsü için Tanrı Allahın önündä o kendini sorumnu duyardı. Karannık daa içindä kaybeliş kişilerin kalmamış kuvedi korunmaa, direnmää kendi yaşaması için. Yabanı sa gençti hem kaaviydi. O sınaştıktı avını doorulukça avlanmakta kazanmaa, karşı-karşıya, göz-gözä kendi duşmanının buuşmaa. Yufkalanmış insan oollarına bir salt o, daayın Boz beyi, var nicä kurtarıcı olsun. Allahın izininnän o hazırđı bunu yapmaa.

Artık kesildi heptän Girgin-hanın kuvedi. Karardı onun gözleri, yufkalıktan döndü onun başı. O bir-iki kerä kösteklendi, sendelledi, ama yanar ateşi elindän kaçırmadı.

- Durun! - Girgin-han buuluk seslän baardı. - Durun, dinnene-lim. Yolumuz bizim artık pek az kaldı, - gücülä işidildi onun bitki lafları. O dayadı arkasını bir kalın aaca da sora enikunu kaydı aşaa, cömeldi aacın kökünä.

İnsannar sessiz, demet gibi, yıkıldılar erä. Onnarda artık bir istek kalmıştı: yapışmaa yabancı daayın güüsünä da yummaa gözlerini.

Kär bu an çarpıştı insan oolunun bakışı yaban hayvanın bakışınan. Ama kuvetsiz insan sürüsünün öndercisi iiltmedi başını yabanının önündä. Canavar görmedi korku adamın gözlerindä, onuştan kendi dayanamadı, çevirdi kafasını bir tarafa. Yabanı bilärdi, ani bundan sora o insan ooluna izmetçi, diil duşman, ama bilmärđi bunu Kaan.

Girgin-han bekledi, açan yabanı, köpek gibi, kısacak altına kuyruunu da oturacak geerki bacaklarına. Ozaman o kalktı, korkusuz dooruldu hayvana, insanca danıştı ona:

- Hey gidi sän, Canabin daa saabisi - Boz Yabanı! Sän can alıcı mı osa can kurtarıcı mı kör cendem bucaanda? Eer avını kollarsan, - ilk kurbanın bän sana olayım.

Yabanı hızlanmadı, atılmadı adamın üstünä. O uzlaşıcı salladı kuyruunu da tepti bir-iki adım geeri. İnsan hem hayvan annadılar biri-birini. Girgin-han bütün ürektän sevindi.

- Daa beyi, sän av aaramarsaydın burada, ol kurtarıcı benim zavalı halkıma, - umutlan adımnadı önderci birkaç adım yabanı-ya dooru.

Yaban canavar ürkmedi, bir iki atlayış yapıp, durdu, çevirdi kafasını önderciyâ, tekrar iilikçesinâ salladı kuyruunu. Sora çaarışlı seslân kısa uludu, sansın teklif edârdi ardına. Onun yavruları tanıyardılar onun çaarışını, da bu çaarıdan sora neredâ dâ olsalar, kaçardılar ona karşı. Yabanı beklârdi, ne yapacak insan. Etecek mi onun aklı annama, ki Kurtarıcı durêr önündâ. Girgin-han annadi yabanının ii neetini. O inandı canavarı. Önderci başladı dürtmää aar uykuya dalmış kişileri, itirmää, kımıldatmaa:

- Kalkın! Uyumayın! Tanrı bizi acıdı, o bizâ kurtarıcı yolladı! Korkmayın! Boz yabanı – Tanrının yollanılmışı. O bizi daadan çıkaracak!

Topluluk başladı gelmää kendinâ. İnsannar zorlan kaldırdılar ezilmiş güüdelerini, ipranmış etlerini erdân. Girgin-han beklâmedään, nezaman hepsi debelenecek, kopuştu canavarın ardına. Çoyu hızlandı onu etişsin. Sora çabuk bütün millet eşkinnendi. Süünük umut – çıkmâa öldürücü daayın öbür kenarına – enidân ateşlendi üreklerdâ. Halk, bitki kuvedini koyarak, kaçardı öndercinin izlerindân. Yabanı bakardı ardından kaçan insannara, da ona gelârdi, ani o savaşêr kurtarmaa korkunç durumdan kendi yavrularını.

Kütürdârdi, çatırdardı üfkeli furtunalı daa. O kudurmuş gibi savaşardı durgutsun kuvetsiz kurbannarını. O kösteklârdi onnarı, düşürârdi erâ. Daayın dipsiz bataklıkları çalışardı yutsun insan kalabalını.

Ama halk artık inanmıştı kurtuluşun yakın olduuna. Yoktu vakıt kulak kasmaa fena daayın korkuducu gürültüsünâ, yoktu vakıt oyalanmaa. Onnar düşârdilâr, kalkardılar, biri-birinâ omuz koyardılar, yardım edârdilâr en yufkalara. Kimsey istemâzdi kaybelmää karannık daa içindâ, açan öndâ yol açardı onnara Tanrının elçisi. Onnarın kalmamıştı şüpesi, ani daayın öbür başında eni sevinmekli yaşamak var. O eni yaşamayı millet istârdi görsün, ona etişsin. İnsannar enidân umutlan hem sevgiyân aarardılar gözlerinnân Girgin-hanı. O ateş elindâ hep kaçardı hepsindân ilerdâ. Ama onun da önündâ kaçardı onnarın kurtarıcısı – Boz yabanı.

Açan canavar uzaklaşardı halktan, o duruklanardı, çaarardı insan yavrularını da genâ kaçardı daayın karannına.

Bir dâ ansızdan aaçlar siireldi da aralandı. Göz kamaştırıcı, sıcak, parlak Güneş çarptı insannarın gözlerine. Hepsi şaş-beş

oldu. Onnar inanamardılar kendi gözlerini. Onnar direştilär, onnar verilmedilär, onnar çıkabildilär aydınnaa. Çirkin daa kaldı geerdä. O çok çalıştı, ama becerämedi çürütmää, bitirmää bu halkı. İnsan oolları ensedilär kötü ruhlu uçsuz-kenarsız ulu daayı. Güneşli, meydanni erlär kapladı, sarmastı onnara. Geniş kırlar musaafirlikli kucakladılar zeetlenmiş insannarı. Onnar kısmetli bakınardılar dolaylara. Tanrı gerçektän hazırlamış bu halka gözäl topraklar eni yaşamak için. Ölümdän kurtulmuş insannar sarmaşardılar, öpüşärdilär, sevinmeliktän gülärdilar hem aalardılar. Hayli vakit geçti birii halk uslanınca. Açan biraz uslandı millet, geldi kendinä, onnar gördülär Girgin-hanı hem yabanyı.

İnsannarın öndercisi diz çökmüş daayın kenarında boz kurdun önündä da suazlardı onun kafasını, sırtını. Yabani da yalardı kırmızı dilinnän Girgin-hanın yaralı elini. Bir-iki adım uzaklında yakındı süünmää Analıktan getirilmä ateş. Ondan kalmıştı salt ufacık bir koorcaaz. Hemen kiminsä şükürlü eli atmış kıvılcının üstünä bir-iki kuru çırpıcık. Ateş enidän alıflendi. Sora taa başkaları attılar kuru dalcaaz, saman. Ateşin yalınını dilleri uçardılar yukarı. Halk diz çöktü ateşin dolayanına, kaldırdı ellerini yukarı, şükür etti Tanrıya kurtuluş için. Her tarafa daaldı binnärlän küçürek kıvılcınar. Kimileri gökâ uçtu da yıldız oldu, kimileri sä insannarın cannarında er buldu, insannarın üreklerini aydınnattı hem yısıttı, eni kuvet hem sevgi verdi. O ateştän kıvılcınar şindi dä yanêr evlatların içindä, yısıdêr onnarın ruhunu, unutturmêêr halkın dilini, bilgilerini, adetlerini.

***

Amuca sustu. Susardım bän dä. Dastanın olayları derindän oynattılar benim aklımı, girdilär içimä. Beni aldı fasıl titiremäk. Bu azımda durdu bir düünük, yutmaa onu bana zor gelärdi. Gözlerimin içindä sansın yalın yanardı. Bän sordum amucama:

- E boz yabani sora ne yapmış?

Amuca baktı bana, annadı benim halımı. O sarmaştı bana da ekledi:

- Yorgun yabani yatarmış bir tarafta. O mayıl olarmış, nasıl seviner kurtarılmış halk. Ona gelärmış, ani onun şımarık yavruları

oynaşêr açıklık meydanın ortasında. Açan o istemiş artık gitsin aaramaa kendi sürüsünü, ona yaklaşmış bir küçük çocuk. O sarılmış onun boynusuna da sıkı yamanmış canavara. Uşaan anası korkmuş, yapmasın yaban hayvan zarar onun ooluna. Ama görüp, nasıl sevgiylän sıkêr uşak yabanının ensesini, karı şaşmış da yalvarmış yabanıya:

- Canabin Boz-bey, sän brakma bizi, ol bizä koruyucu hem güdücü eni Analık erindä. Senin dä yavrularına sonsuzadan aramızda er olacek, – da diz çökmüş ana yabanının karşısında.

***

Bu laflarlan bitirdi amuca dastanı annatmaa.

- Çıkayım havaya biraz. Dolaşayım koyunnarı, – yımışak seslän söledi o da çıktı çadırdan. Bän takıştım onun ardına.

Yıldızlı yorgan kasavetli örtmüşü dünneyi. Gecä serindi, ama yoktu bir şıptı. Toprak hazırlanardı uzun kış uykusuna. Dinnenärdi boş tarlalar hem çıplak daalar. Dinmişti fırlıtlı lüzgär. Salt yukarda göktä dolu ay mayıl olardı gecenin güzelliinä. Hem uzakta-uzakta, neredä birleşer kırlan gök, sansın oynaşardı ateşli kıvılcınnar. Bir dä bana geldi, ani bän işittim köpek salması. Osa yabanı mı uludu daada? Birazdan sora bayırın karsı tarafında sansın insan sesi işidildi. Birdän-birä seslär kesildi. Gecä yarısı kucakladı dolayları.

- Amuca, sän işittin mi? Ne bu seslär bom-boş kır tepesinde? Doz-dolay can-cunnar yok, – sesettim bän yarı seslän.

- Olmalı, halkın uzak dedeleri seseder evlatlarına, – işittim bän amucanın düşünmekli cuvabını.

İkimiz dä sustuk. Bekim, genä işidilecek evelki asirlerdän gelän seslär? Ama ortalık sus oldu. Şüpäylän üreemdä, kıyıksız, sordum:

- Amuca, o evelki halkın evlatları biz mi varız?

Amuca yımışak koydu sıcak elini omuzuma, taa biraz sesirgen-di da cuvap verdi:

- Bilmeerim, oolum. Bu soruşa kendin cuvap bulacan.

Sora sert aucunnan sevdi yanaamı da bitirdi lafını:

- Ay gidi-gidi sän, aydınnık fikirli Bozbey yavrusu!

İçindekilär

S. Bulgar. <i>Mariya Georgievna Köse</i> – üüredici hem yazıcı	3
Tanışmak	5
Anahk	21
Kuzu	33
Fena lüzgerlär	50
Ölümnän yan-yana	102
Eni umutlar	128
Üüredicinin açıklamaları.....	157
Katinka.....	192
Bakış yaarınkı günä	254
Dastan.....	276

Mariya Georgievna KÖSE

«Duudum Valkaneştä 1950-cı yılda. Şkolayı bitirdiynän, üürendim Tiraspol pedagogika institutunda.

Anam-bobam tabiattan çok talantlı insannardılar. Bobam becerärdi yapmaa parodiya başka insannarın seslerinä. Mamu inancı aylesindändi, bilärdi çok din türküsü. Bän pek sevärdim seslemää onun türkülerini hem annatmalarını.

Çekettim yazmaa instituttan sora rus dilindä hem gagauz dilindä. Ama benim o ilk annatmalarım hem peetlerim korunmadılar, vermedim onnara önem.

Serioz çekettim zanaatlaşmaa yazıcılıqlan, açan şkolada başladı üürenilmää gagauz dili. Kırk yıldan zeedä çalıştım şkolada.

Yazdım on annatma, angıların birkaçı tiparlandı «Sabaa Yıldızı» jurnalında. Hazırlêırım bir poema.

Meraklanêırım halkımızın istoriyasının. Canım yanêr bizim kultura-mıza, adetlerimizä hem ana dilimizä».